

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ
และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง

จรรยาจิติ กะการดี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
พ.ศ. 2558

**Legal implications in regulations regarding the alimony and its
modification after dissolution of marriage**

Jirathiti Kakarndee

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2015

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง
ชื่อผู้เขียน	จิระจิตติ กะการดี
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว โดยศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี และเจตนารมณ์ของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งมีขึ้นเพื่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนด้านสังคม ที่มีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม รวมถึงศึกษาหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ ของกฎหมายต่างประเทศ เพื่อให้เห็นว่า หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว เกิดความเป็นธรรมกับคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ และคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพหรือไม่ อันเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาต่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในสังคม

จากการศึกษาพบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ไม่ได้บัญญัติความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไว้อย่างชัดเจน และไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งมีขึ้นโดยมีความมุ่งหมายในการเยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสซึ่งได้รับความเดือดร้อน ซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเอง อันเนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลง และมีขึ้นโดยมีความมุ่งหมายไม่ทำให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพต้องรับภาระจ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไปจนเกินไป จึงทำให้เกิดปัญหาในกรณีคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเอง อันเนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลง ไม่ได้รับค่าเลี้ยงชีพ หรือได้รับค่าเลี้ยงชีพน้อยเกินไป และทำให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพต้องรับภาระจ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไปจนเกินไป

ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนวทางให้มีการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว โดยกำหนดนิยามของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ให้ชัดเจน และบัญญัติหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยให้ศาลเป็นผู้พิจารณากำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ และวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพทุกกรณีและในคดีหย่าให้นำเอาเหตุแห่งความยากจนของกลุ่มสมรสฝ่ายหนึ่ง ซึ่งไม่ได้มีความผิดไปเป็นเงื่อนไขแรกในการพิจารณาลิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพ โดยยกเว้นให้เหตุฟ้องหย่าซึ่งไม่ได้เกิดจากความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ในกรณีที่กลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสภาพร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ตามมาตรา 1516(10) ซึ่งไม่สามารถทำหาค่าเลี้ยงชีพตนเองได้ มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ และในกรณีที่กลุ่มสมรสฝ่ายที่วิกลจริต ตามมาตรา 1516 (7) ไม่ต้องฟ้องหรือฟ้องแย้ง เพื่อใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ อันเป็นการคุ้มครองให้กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเอง อันเนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลง มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพตามสมควร รวมทั้งนำการกระทำของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ โดยใช้สิทธิไม่สุจริต ไปเป็นเงื่อนไขในการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ เพื่อไม่ให้กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพรับภาระจ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไป

Thesis Title	Legal implications in regulations regarding the alimony and its modification after dissolution of marriage
Author	Jirathiti Kakarndee
Thesis Advisor	Associate Professor Pinit Tipmanee
Department	Law
Academic Year	2015

ABSTRACT

The objectives of this thesis are to study the related provisions regarding alimony and the variation of the alimony according to the Thai Civil and Commercial code part 5 regarding family law by studying related concepts, theories and rationale behind the related provisions regarding alimony that enacted in the purpose to maintain the public order as well as the living quality of the people in the society. This Thesis will also study the provisions regarding alimony and the variation of the alimony in the foreign countries in order to support that the related provisions regarding alimony and the variation of the alimony in accordance with the Thai legislations regarding family law provided in the civil and commercial code can provide fairness to the one spouse that has the right to gain the alimony and also to the one spouse who has to pay the alimony so as to prevent the difficulties of living together of the people in the society.

The study found that the Thai Civil and Commercial code in the part of family law does not clearly provide the definition of the “alimony” and also does not provided the provisions regarding alimony and the variation of the alimony in the way correspond with the rationale behind these provisions that aims to remedy and decrease the difficulties for the one spouse who cannot find alternative jobs or alternative livelihoods due to the termination of the marriage. Moreover, the current provisions regarding alimony aim to protect the one spouse who has a duty to pay the alimony from over paying. Therefore, one spouse who cannot make a living due to the termination of the marriage has to bear unreasonable living cost.

From the reasons stated above, the author would like to propose that the Thai legislation of the family law of the civil and commercial code should be amended the definition of the “alimony” for making clearer as well as the provisions regarding alimony. The amount of

alimony and the all paying methods should be provided by the courts. In the case of divorce, I propose that the poverty of the honest spouse should be the first factor for the court to consider regarding the alimony. Furthermore, one spouse who was sued on the ground of divorce in case that he or she has a physical disadvantage so as to be permanently unable to cohabit as husband and wife section 1516 (10) and cannot make a living, has a right to gain the alimony. In the case that one spouse has been an insane person according to section 1516 (7) of the civil and commercial code, he or she does not need to exercise their right in order to claim the proper alimony due to the termination of marriage. Lastly, the actions of the dishonest spouse who has the right to gain the alimony should become one of the conditions of the consideration in order to decrease the alimony so as to protect one spouse from over paying the inappropriate alimony.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างสูงจากรองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้สละเวลาอันมีค่าในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ รวมทั้งสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่อย่างดีเยี่ยม และขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. ชีระ ศรีธรรมรักษ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ภูมิ โชคเหมาะ และรองศาสตราจารย์ภาณี กิจพ้อคำ ซึ่งได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าเป็นกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ และให้ความรู้ รวมทั้งคำแนะนำต่าง ๆ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณท่านผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เจ้าหน้าที่ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนนทบุรี และทนายความ ซึ่งได้สละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดาที่สนับสนุนในเรื่องการศึกษามาโดยตลอด ขอบขอบคุณเพื่อน พี่ น้อง กัลยาณมิตรทั้งหลาย ซึ่งผู้ศึกษาไม่สามารถกล่าวนามได้หมดในการให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา และให้คำแนะนำตั้งแต่เริ่มทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและความปรารถนาดีของท่านเป็นอย่างยิ่ง

อนึ่ง ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจในเรื่องค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง และหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อผิดพลาด หรือข้อบกพร่องประการใด ผู้ศึกษาต้องกราบขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

จิระฉัฐติ กะการดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
สารบัญตาราง	๘
บทที่	
1. บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	6
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	6
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
2. แนวคิด ทฤษฎี วิวัฒนาการและความเป็นมาเกี่ยวกับค่าเฉลี่ยชีพ.....	8
2.1 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับค่าเฉลี่ยชีพ.....	9
2.2 วิวัฒนาการและความเป็นมาเกี่ยวกับค่าเฉลี่ยชีพของประเทศไทย.....	25
3. หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเฉลี่ยชีพตามกฎหมายของประเทศไทย และ กฎหมายของต่างประเทศ	39
3.1 หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเฉลี่ยชีพตามกฎหมายของประเทศไทย.....	40
3.2 หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเฉลี่ยชีพค่าเฉลี่ยชีพตามกฎหมายของต่างประเทศ	69
3.3 การสัมภาษณ์	99
4. ปัญหาและวิเคราะห์ทางกฎหมายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจ่าย และ การเปลี่ยนแปลงค่าเฉลี่ยชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง.....	104
4.1 ปัญหาความหมายของคำว่า “ค่าเฉลี่ยชีพ”	105
4.2 ปัญหาการจ่ายค่าเฉลี่ยชีพในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลงเนื่องจากการหย่า โดยความยินยอมของคู่สมรส	109
4.3 ปัญหาการจ่ายค่าเฉลี่ยชีพในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากมีเหตุฟ้องหย่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516	114

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4.4 ปัญหาการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (7).....	120
4.5 ปัญหาวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ.....	122
4.6 ปัญหาการเปลี่ยนแปลงการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ	129
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	133
5.1 บทสรุป.....	133
5.2 ข้อเสนอแนะ	138
บรรณานุกรม.....	144
ภาคผนวก	149
ประวัติผู้เขียน	161

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1	
เปรียบเทียบลักษณะของค่าอุปการะเลี้ยงดู (ศึกษาเฉพาะกรณีของกลุ่มสมรส) และ ค่าเลี้ยงชีพ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.....	106
4.2	
ทั้งข้อดี และข้อเสียของรูปแบบวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ	123

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครอบครัวเป็นหน่วยย่อยพื้นฐาน และเป็นรากฐานต่อโครงสร้างของสังคมไทย ที่ประกอบไปด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยอาจเป็นครอบครัวขนาดเล็ก ที่ประกอบด้วย บิดา มารดา และบุตร หรือเป็นครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ ที่ประกอบด้วย บิดา มารดา บุตร ปู่ย่า ตายาย พี่ป้า น้าอา ซึ่งอาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน และจะเห็นได้ว่า บ่อเกิดของครอบครัวดังกล่าวเริ่มต้นจากการที่ชายและหญิงมีความพึงพอใจ ที่จะใช้สิทธิของตนในการตกลงสมัครใจใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน กับบุคคลอื่น โดยการสมรส ซึ่งตามเงื่อนไขของการสมรสไม่ได้มีเพียงเฉพาะการที่ชายและหญิงใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยา หรือมีเพียงเฉพาะประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น การสมรสที่มีผลสมบูรณ์ในทางกฎหมายชายและหญิงจะต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนสมรส ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือสำนักงานเขตของกรุงเทพมหานครด้วย ไม่เช่นนั้น กฎหมายของประเทศไทย จะไม่ยอมรับสถานะของชายและหญิงว่าเป็นสามีภริยาซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน ตามกฎหมาย

การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยา นอกจากจะเป็นการตกลงใจของชายและหญิง ที่สมัครใจร่วมทุกข์ร่วมสุขอยู่ร่วมกัน ไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่แล้ว การสมรสโดยการจดทะเบียน ได้ก่อให้เกิดสิทธิ และหน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ อันเป็นความสัมพันธ์ในทางทรัพย์สิน ในการจัดการสินส่วนตัวและสินสมรส รวมทั้งก่อให้เกิดสถานะในทางสังคมแก่ชายและหญิง อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภริยาในการอยู่กินฉันสามีภริยา ซึ่งสามีและภริยามีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันด้วย

สำหรับหน้าที่ในการช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะสามีและภริยา จะมีฐานะร่ำรวยหรือมีฐานะยากจนก็ตาม สามีและภริยาก็ยังมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ไปตามความสามารถและฐานะของตน ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461 บัญญัติไว้ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือในเรื่องของค่าอาหาร ค่ายารักษาโรค ค่าเครื่องนุ่งห่ม หรือค่าที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นพื้นฐานของปัจจัยสี่ของการดำรงชีพ และแม้ว่า สามีและภริยาจะต้องใช้ชีวิตห่างไกลกัน ซึ่งอาจจะเป็นเพราะด้วยภาระหน้าที่การงานก็ตาม สามีและภริยา

ก็ยังคงมีหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันต่อไปด้วยเช่นกัน เนื่องจากกฎหมายของประเทศไทยได้รับรองสิทธิและหน้าที่ของสถานะความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาไว้แล้ว

ในปัจจุบันพบว่า สังคมไทยมีสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปจากเดิม โดยพบว่า มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง ขนาดครอบครัวมีการอยู่กันแบบครอบครัวเดี่ยวมากกว่าครอบครัวขนาดใหญ่ที่มีจำนวนสมาชิกหลายคน จึงทำให้สามีและภรรยาต้องแบกรับภาระการหาเลี้ยงครอบครัว และเกิดภาวะความเครียดสะสมจากการทำงานหนักที่เกินความพอดี อีกทั้งความอดทนอดกลั้นของผู้คนในสังคมปัจจุบันก็พบว่า มีน้อยลง ไม่เหมือนในสมัยก่อนที่ผู้คนในสังคมมีความอดทนอดกลั้นสูงด้วยสาเหตุดังกล่าว จึงเป็นเหตุให้ครอบครัวในสังคมไทย มีการหย่าร้างเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยในแต่ละปีมีสถิติการหย่าร้างเพิ่มขึ้นปีละแสนคู่ ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง¹ จากการหย่าร้างดังกล่าวจึงส่งผลให้สถานะความเป็นสามีภรรยาหมดสิ้นไป ซึ่งรวมถึงหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีและภรรยาที่หมดสิ้นไปตามสถานะความเป็นสามีภรรยาด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันย่อมหมดสิ้นไป เพราะการหย่าขาดจากกัน แต่การที่ชายและหญิงที่หย่าร้างจากการเป็นสามีภรรยาไปแล้ว จะไปมีโอกาสไปเลือกชายหรือหญิงอื่นมาทำการสมรสกับคนใหม่ ย่อมมีโอกาสน้อยลง เนื่องจากยังคงมีกลุ่มบุคคลบางกลุ่มที่ต้องการสมรสกับบุคคลที่ยังไม่เคยผ่านการแต่งงานมาก่อน หรือหากชายหรือหญิง มีอายุมากขึ้นแล้ว โดยเฉพาะหญิง ด้วยอายุ และสภาพของสรีระร่างกาย หรือหน้าตา ย่อมเปลี่ยนแปลงไปไม่เหมือนตอนเป็นวัยรุ่น หรือตอนเป็นหนุ่มสาว ที่จะทำให้มีบุคคลอื่นมาพึงพอใจ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องยากที่คู่หย่าจะไปทำการสมรสใหม่ อีกทั้งในบางกรณีจะพบว่า ในระหว่างการสมรส คู่สมรสฝ่ายหนึ่งอาจจะไม่ได้ประกอบอาชีพ เช่น ฝ่ายหญิงที่เป็นแม่บ้าน มักจะไม่มีรายได้จากการประกอบอาชีพ จะอยู่ได้ก็แต่โดยอาศัยการช่วยเหลือดูแลอุปการะเลี้ยงดูจากสามีเท่านั้น หากมีการหย่าเกิดขึ้นจึงเป็นการยากที่หญิง ซึ่งมีหน้าที่ดูแลบ้านเพียงอย่างเดียว จะไม่สามารถไปทำงานนอกบ้านได้ หรือสามารถไปทำงานได้ แต่ก็เกิดความยากลำบากในการไปประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเอง เนื่องจากไม่ได้ประกอบอาชีพมาก่อน และเมื่ออายุเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งไม่มีประสบการณ์การทำงาน การหางานทำก็จะยากมากขึ้นตามไปด้วย

กฎหมายของประเทศไทย จึงได้กำหนดข้อยกเว้นเกี่ยวกับหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูดังกล่าว โดยกำหนดให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งยังคงมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งต่อไป โดยให้ชำระเป็นเงินหรือทรัพย์สินอื่นหรือการอย่างอื่น ซึ่งเรียกว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง จนกว่าคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะถึงแก่ความตาย หรือ

¹ บริษัท บางกอก มีเดีย แอนด์ บรอดคาสติ้ง จำกัด (BMB). (ม.ป.ป.) สืบค้น 15 สิงหาคม 2558, จาก <http://www.pptvthailand.com/news/15205>.

จนกว่าคู่สมรสฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพจะสมรสใหม่ และมีบุคคลอื่นมาทำหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูแทน หรือจนกว่าศาลจะมีคำสั่งให้เพิกถอนการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เนื่องจากพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของ คู่สมรสฝ่ายที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือของคู่สมรสฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพเปลี่ยนแปลงไป

หน้าที่ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพดังกล่าวมีมาตั้งแต่ในสมัยที่มีการประกาศใช้ประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 (บรรพ 5 เดิม) แล้ว ซึ่งหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดู คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง กฎหมายของประเทศไทยในอดีตนั้นไม่ได้เรียกว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” แต่เรียกว่า “ค่าอุปการะเลี้ยงดู” ต่อมาภายหลังเมื่อปี พ.ศ. 2519 จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข โดยให้ใช้คำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” แทน ซึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพเรื่อยมา จวบจนถึง มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2533 ซึ่งมีการใช้บังคับบทบัญญัติ ดังกล่าวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

แม้ว่านับแต่อดีตจวบจนถึงมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2533 จะมีการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพเรื่อยมา แต่แนวความคิด อันเป็นเจตนารมณ์ซึ่งอยู่เบื้องหลังของเรื่องค่าเลี้ยงชีพดังกล่าวที่ถือว่า เป็นการยึดขยายหน้าที่ อุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีและภริยาภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง อันเป็นการคุ้มครอง เยี่ยวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับความเดือดร้อน ในการดำรงชีพ หรือการ ประกอบอาชีพของตน โดยมุ่งหมายให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ได้รับความช่วยเหลือดูแลใน การเลี้ยงชีพตนเองภายหลังที่การสมรสสิ้นสุดลง และมุ่งหมายให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไม่ได้รับภาระในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไป ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจะเห็นได้จาก บทบัญญัติในเรื่องค่าเลี้ยงชีพไม่ว่าในสมัยที่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 (บรรพ 5 เดิม) และในสมัยที่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519 และในสมัยที่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2533 ซึ่งมีการใช้บังคับอยู่จนถึงทุกวันนี้ ได้กำหนดให้ศาลต้องพิจารณากำหนดค่าเลี้ยงชีพ โดย คำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพเป็นสำคัญ

ดังนั้น การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ จึงต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพดังกล่าว โดยจะต้องเป็นไปเพื่อคุ้มครอง เยี่ยวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสที่ได้รับความ เดือดร้อน ในการดำรงชีพ หรือการประกอบอาชีพของตน ภายหลังที่การสมรสสิ้นสุดลง อันเป็น การคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายที่รับค่าเลี้ยงชีพ ให้ได้รับค่าเลี้ยงชีพ และการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ ก็จะต้องเป็นไปเพื่อคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยไม่ให้คู่สมรสฝ่ายที่มีหน้าที่ จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ได้รับภาระในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไปจนสมควรเป็นสำคัญ

แต่จากการศึกษาบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เกี่ยวกับเรื่องค่าเลี้ยงชีพ ในปัจจุบัน จะพบว่า บทบัญญัตินี้ดังกล่าวมีการกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งยังไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์หลักของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพที่มีความมุ่งหมาย เพื่อเยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อน ให้กับคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับความเดือดร้อน ในการดำรงชีพ หรือการประกอบอาชีพของตน เนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลง อันเป็นการคุ้มครอง คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับความเดือดร้อน ให้ได้รับความเลี้ยงชีพ และคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยไม่ให้เป็นการภาระแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพอย่างแท้จริง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า มีปัญหาอยู่ 6 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 ปัญหาความหมายของคำว่า ค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งมีความไม่ชัดเจน และเกิดความสับสนว่า แท้จริงแล้ว ค่าเลี้ยงชีพ เป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูซึ่งคู่สมรสฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่ดูแลช่วยเหลือ อุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งหรือไม่ หรือเป็นค่าเลี้ยงชีพซึ่งมีขึ้นเพื่อให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งเป็นฝ่ายผิดชดใช้ความเสียหายอันเนื่องมาจากการสิ้นสุดการสมรสเท่านั้น

ประการที่ 2 ปัญหาหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส ซึ่งคู่สมรสมีสิทธิที่จะกำหนดค่าเลี้ยงชีพเป็นจำนวนเท่าใดก็ได้ โดยไม่ได้คำนึงถึงว่า จำนวนค่าเลี้ยงชีพจะมีความเหมาะสมกับความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพและฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพหรือไม่ และไม่ได้คำนึงว่า การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครอง เยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อน ให้กับคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีพ หรือการประกอบอาชีพของตน ภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงหรือไม่ และเกิดปัญหาในเรื่องความแตกต่างกับหลักเกณฑ์การกำหนดค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งศาลพิพากษาให้คู่หย่าชำระแก่กัน รวมทั้งเกิดปัญหาในกรณีที่มิใช่อาศัยช่องว่างดังกล่าว กำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพให้มีจำนวนน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์หลักของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ อีกทั้งเกิดปัญหาอีกว่า ผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพหรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพจะสามารถร้องขอต่อศาล เพื่อให้ศาลสั่งแก้ไขจำนวนค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้หรือไม่

ประการที่ 3 ปัญหาหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากมีเหตุฟ้องหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 ซึ่งคู่สมรสฝ่ายที่มีสภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล เช่น การเป็นอัมพาตลำตัวช่วงล่าง ซึ่งเป็นเหตุฟ้องหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 ไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ทั้งที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลดังกล่าวได้รับความเดือดร้อน ในการดำรงชีพ หรือการประกอบอาชีพของตน ภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงเหมือนดังเช่นกรณีที่ คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง

ประการที่ 4 ปัญหาหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่มีการสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากมีเหตุฟ้องหย่าในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต ซึ่งคู่สมรสฝ่ายที่วิกลจริตไม่สามารถหาทางต่อสู้คดี โดยดำเนินการฟ้องแย้ง เพื่อขอให้ศาลพิพากษาให้ตนได้รับค่าเลี้ยงชีพได้ จึงทำให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต ต้องเสียสิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพ ทั้งที่เจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น ได้มุ่งหมายให้ความคุ้มครองแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริตอยู่แล้วว่า มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ เมื่อมีการหย่าขาดจากกัน

ประการที่ 5 ปัญหาหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เกี่ยวกับวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งศาลไม่สามารถกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพให้เป็นอย่างอื่นได้ แม้จะเห็นว่า วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพตกลงกัน ไม่เหมาะสมกับความสามารถของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายประเทศไทยที่มีขึ้น โดยต้องคำนึงถึงความสามารถของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพเป็นสำคัญ จึงทำให้เกิดปัญหาว่า คู่สมรสทั้งสองฝ่ายกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายของประเทศไทยดังกล่าว ทำให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ กำหนดวิธีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนดนัด โดยมีเจตนาแต่แรกที่จะผัดนัดไม่จ่ายค่าเลี้ยงชีพในอนาคต โดยที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพรู้ไม่เท่าทันในเจตนาดังกล่าว จึงทำให้มีการผัดนัดไม่ชำระค่าเลี้ยงชีพ และต้องมีการขอออกหมายบังคับคดี และดำเนินการบังคับคดี ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่ยุ่งยาก

ประการที่ 6 ปัญหาหลักเกณฑ์การเปลี่ยนแปลงการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งในบางกรณี คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพบางรายใช้สิทธิไม่สุจริต ไม่ขวนขวายในการประกอบอาชีพ หรือทำให้ตนเองมีฐานะยากจนลง เพื่อที่ตนเองจะได้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพต่อไป ทั้งที่ ตนเองสามารถเปลี่ยนแปลงฐานะของตนเองให้ดีขึ้นได้กว่าเดิม โดยสามารถประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้ จึงเป็นเหตุให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ จะต้องทำหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพต่อไป อันเป็นภาระแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไปจนเกินสมควร

จากปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ได้กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์หลักของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพที่มีความมุ่งหมาย เพื่อเยียวยาและบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับความเดือดร้อน ในการดำรงชีพ หรือการประกอบอาชีพของตน เนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลง อันเป็นการคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ให้ได้รับค่าเลี้ยงชีพ และที่มีความมุ่งหมายอันเป็นการคุ้มครองให้คู่สมรสฝ่าย

ซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไม่ต้องรับภาระในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไปจนสมควร จากปัญหาดังกล่าว จึงเห็นสมควรที่จะต้องมีการศึกษาหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ และหาแนวทางแก้ไขปัญหาในเรื่องดังกล่าวต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วิวัฒนาการและความเป็นมาเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพ
2. เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงตามกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายของต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปรับปรุงปัญหาการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การที่กฎหมายของประเทศไทยกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ยังคงมีช่องว่าง ซึ่งไม่ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพที่มีขึ้นเพื่อเยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสซึ่งได้รับความเดือดร้อน ในการดำรงชีพ หรือการประกอบอาชีพของตน เนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลง อันเป็นการคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ให้ได้รับค่าเลี้ยงชีพ และคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยไม่ให้เป็นภาระแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพเกินควร ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงและแก้ไขเงื่อนไข หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้สอดคล้อง และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพดังกล่าว และเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และผู้รับค่าเลี้ยงชีพทั้งสองฝ่าย โดยไม่ต้องเป็นภาระแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินไป

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาเรื่องนี้เป็น การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ โดยศึกษาแนวความคิดทางทฤษฎี วิวัฒนาการ ความเป็นมา และหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายของต่างประเทศ

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าและวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษา ค้นคว้า วิจัยจากตำรา หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ รายงานวิจัย วารสารวิชาการ รวมทั้งหลักกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และหลักกฎหมายต่างประเทศ ตลอดจนข้อมูล ทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Data) ในเว็บไซต์ต่าง ๆ อีกทั้งได้ ทำการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) บุคคลซึ่ง เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เจ้าหน้าที่ศาลเยาวชนและ ครอบครัวจังหวัดนนทบุรี และทนายความ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบแนวคิด ทฤษฎี วิวัฒนาการและความเป็นมาเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพ
2. เพื่อให้ทราบหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายของ ต่างประเทศ
3. เพื่อให้ทราบปัญหาการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าเลี้ยงชีพ
4. ทำให้ทราบข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการแก้ไขปรับปรุงหลักเกณฑ์การจ่าย ค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี วิวัฒนาการและความเป็นมาเกี่ยวกับค่าเฉลี่ยชีพ

เมื่อชายและหญิง เป็นสามีและภรรยา โดยถือว่าเป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกันแล้ว สามีและภรรยาจึงต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นการพึ่งพาอาศัยกันในเรื่องทรัพย์สิน หรือการช่วยเหลือดูแลด้านอื่น ๆ เช่น การดูแลงานบ้าน การดูแลยามเจ็บป่วย เป็นต้น อันเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติ และเป็นหน้าที่ตามศีลธรรมซึ่งสามีและภรรยา มีหน้าที่ที่จะต้องดูแลช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ซึ่งตามกฎหมายของประเทศไทยได้กำหนดให้สามีและภรรยา จะต้องทำหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการช่วยเหลือในทางทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา โดยมีแนวคิดที่ว่า เพื่อความยุติธรรม จึงควรให้ฝ่ายที่ขาดสนได้รับการดูแลด้านการเงินจากบุคคลที่ใกล้ชิดตนเองมากที่สุด และมีความสามารถทางการเงินที่เหนือกว่า โดยไม่ได้จำกัดว่า ผู้ที่มีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นชาย ผู้ซึ่งเป็นสามีเท่านั้นดังเช่นในสมัยโบราณ ดังนั้น หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูดังกล่าว จึงเป็นหน้าที่ของสามีและภรรยา ซึ่งจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อันเป็นการหนุนนำให้สถาบันครอบครัวมีความมั่นคงและสงบสุขต่อไป¹

การอุปการะเลี้ยงดูดังกล่าว ได้มีการขยายหน้าที่ออกไปอีก แม้ว่า ฐานะและความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาจะสิ้นสุดลง โดยการหย่าก็ตาม ซึ่งตามกฎหมายของประเทศไทยได้กำหนดให้หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูอยู่ในรูปของค่าเฉลี่ยชีพ และกฎหมายของประเทศอื่น ๆ ก็ได้กำหนดให้หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูยังคงมีอยู่ต่อไป ภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงด้วยเช่นเดียวกัน โดยมีการนำทฤษฎีต่าง ๆ เข้ามาเป็นพื้นฐานของแนวความคิดในการจ่ายค่าเฉลี่ยชีพดังกล่าว โดยมีรายละเอียด ดังนี้

---

¹ จาก *รวมบทความกฎหมายลักษณะครอบครัว* (น. 124), โดย ไพโรจน์ กัมพูสิริ ก, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

2.1 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพ

2.1.1 แนวคิด และทฤษฎีการยึดขยายหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดู

ตอนต้นศตวรรษที่ 18 นักกฎหมายชาวฝรั่งเศสชื่อ โลว์รอง (Laurent)² ได้คิดค้นทฤษฎีเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพ หรือค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่าร้าง โดยเขาอ้างว่า กฎหมายฉบับลงวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 1792 ได้กำหนดให้หน้าที่อุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง เป็นหน้าที่ของทั้งฝ่ายสามีและภรรยา โดยไม่คำนึงถึงว่า สามีหรือภรรยาฝ่ายใดจะเป็นผู้ผิดในการหย่า จึงแสดงให้เห็นว่า กฎหมายไม่ได้ถือเอาเรื่องความผิดต่อหน้าที่ของสามีภริยามาเป็นหลักเกณฑ์ในการให้หรือไม่ให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่า แต่กฎหมายได้กำหนดให้หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่ายังคงมีอยู่และไม่หมดสิ้นไป เช่นเดียวกับหน้าที่ของกลุ่มญาติต่อบุตร ทั้งในทางการเงินและในด้านความสัมพันธ์ส่วนตัวก็ไม่หมดกันไปภายหลังการหย่า โลว์รอง (Laurent) จึงยืนยันทฤษฎีของเขาว่า บ่อเกิดทางกฎหมายเกี่ยวกับค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่าแท้ที่จริงแล้วเป็นการยึดขยายออกไปของหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยาภายหลังการสิ้นสุดของการสมรส ค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่า จึงมีฐานหรือบ่อเกิดมาจากหน้าที่ดังกล่าว แต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้น คู่สมรสฝ่ายซึ่งฟ้องหย่าในกรณีที่เกิดเหตุหย่าไม่ได้เกิดจากความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใด เช่น กรณีคู่สมรสฝ่ายหนึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่ออย่างร้ายแรง จึงมีความผูกพันที่จะต้องเลี้ยงดูคู่สมรสของตนต่อไป แม้ว่าการสมรสจะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม ซึ่งกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันของมลรัฐนิวยอร์ก และมลรัฐ เคนทักกี ได้ระบุชัดเจน โดยมีแนวคิดเดียวกันว่า หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูหาได้สิ้นสุดไปกับการแต่งงานไม่ แต่เป็นหน้าที่ตามกฎหมายซึ่งยึดขยายออกไป และเมื่อค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่ามีที่มาจากหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ จึงไม่อาจอิงความหนักเบาแห่งความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่จะต้องพิจารณาสถานะทางการเงินของกลุ่มสมรสในวันที่ศาลพิพากษาให้หย่าขาดจากกัน และภายหลังศาลอาจมีคำสั่งเปลี่ยนแปลง หรือเพิกถอนค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่าเมื่อใดก็ได้ โดยขึ้นอยู่กับพฤติการณ์รายได้ของคู่กรณีที่เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ เนื่องจากจะทำให้ใกล้เคียงกับความจำเป็นในการดำรงชีพของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งไม่ได้ผิดมากที่สุด³

ผู้ศึกษาเห็นว่า จากทฤษฎีของโลว์รอง (Laurent) จึงมีหลักการเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาในการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน มีขึ้นเมื่อสามีภริยาทำการสมรสกัน และเมื่อใดก็ตามที่การสมรสสิ้นสุดลงหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูไม่สิ้นสุดลงไปด้วย สามีหรือ

² From *Principes de droit civil francais. Tome3* (p. 308), by Laurent, 1875, Paris: Bruylant-Christophe&Cie.

³ *รวมบทความกฎหมายลักษณะครอบครัว* (น. 257 – 258). เล่มเดิม.

ภริยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพจากอีกฝ่ายหนึ่งต่อไป แม้ว่าการสมรสจะสิ้นสุดลง เนื่องจากหน้าที่ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพดังกล่าวเป็นการยืดขยายหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยาออกไปอีก

2.1.2 แนวคิด และทฤษฎีค่าสินไหมทดแทนคู่สมรส

ในตอนปลายศตวรรษที่ 19 นักวิชาการและศาลสูงฝรั่งเศส ต่างมีความเห็นว่า เมื่อเหตุใดเหตุหนึ่งได้สลายไปแล้ว ก็จะทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีผลสลายไปด้วยเช่นกัน เปรียบเสมือนกับการหย่าที่มีผลทำให้การสมรสสิ้นสุดลง ซึ่งส่งผลให้ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างสามีภริยา ตลอดจนความผูกพันของสามีภริยาที่ได้มาจากการสมรสต้องสิ้นสุดลงไปด้วย ดังนั้น หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยาจึงย่อมสิ้นสุดลงด้วยเช่นกัน นักวิชาการและศาลสูงฝรั่งเศส จึงไม่เห็นด้วยกับแนวคิดทฤษฎีการยืดขยายหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดู แต่ได้มีแนวคิดใหม่ว่า ค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่า นั้น เป็นการให้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งไม่ได้เป็นฝ่ายผิดในการหย่า ค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่าจึงเปรียบเสมือนค่าสินไหมทดแทนซึ่งคู่สมรสฝ่ายที่กระทำผิดต่อหน้าที่สามีหรือภริยาที่จะต้องชดใช้ให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นฝ่ายบริสุทธิ์ในคดีฟ้องหย่า โดยค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่าดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งทำให้ชีวิตสมรสสิ้นสุดลง และทำให้เกิดความเสียหายที่เป็นความเสียหายทั้งทางด้านจิตใจและทรัพย์สินแก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นการปรับใช้กฎหมายทั่วไปในเรื่องความรับผิดในมูลละเมิด โดยความรับผิดในมูลละเมิดจะต้องให้ผู้ได้รับความเสียหายได้รับในจำนวนที่เขาพอใจ หรือในจำนวนที่ใกล้เคียงกับความเสียหายที่อีกฝ่ายหนึ่งได้ก่อขึ้น และเมื่อกฎหมายกำหนดให้ฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบจ่ายค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่าแต่เพียงฝ่ายเดียว จึงถือว่าการเลี้ยงดูภายหลังการหย่าเป็นคนละเรื่องกับการอุปการะเลี้ยงดูในระหว่างที่ยังเป็นสามีภริยากันที่กำหนดให้หน้าที่ของการอุปการะเลี้ยงดูเป็นหน้าที่ของทั้งสามีและภริยา ซึ่งการกำหนดให้ค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่า ศาลสามารถกำหนดให้ภายหลังการหย่าได้ โดยถือว่าเป็นการชดใช้ความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นก่อนหรือในขณะที่ศาลมีคำพิพากษาให้หย่า และเมื่อค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่ามีฐานมาจากหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะ ผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่าจึงไม่มีสิทธิสละ โอน บอกรับ หรือจำหน่ายค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่าที่ตนได้รับหรือได้รับมาแล้ว และในฐานะที่เป็นค่าสินไหมทดแทน ค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่า จึงไม่มีวันสิ้นสุดโดยนิติกรรมหรือโดยความตายของผู้มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่า ซึ่งทายาทของผู้มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่ายังคงมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่าแทนผู้มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่าที่ถึงแก่ความตายต่อไป และแม้ว่า ผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่า จะทำการสมรสใหม่ และคู่สมรสใหม่ของผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่ามีทรัพย์สินเพียงพอในการอุปการะ

เลี้ยงคู่ผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่าก็ตาม หน้าที่ของผู้มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่า ก็ยังไม่หมดสิ้นไปเช่นกัน⁴

ผู้ศึกษาเห็นว่า จากทฤษฎีค่าสินไหมทดแทนคู่สมรสดังกล่าว จึงมีหลักการเกี่ยวกับ ค่าเลี้ยงชีพว่า การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไม่ใช่การยึดขยายหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยา ออกไปภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยา เป็นหน้าที่ที่เกิดขึ้นเมื่อมีการสมรส และเมื่อการสมรสสิ้นสุดลงแล้ว หน้าที่ดังกล่าวย่อมสิ้นสุดลง แต่เนื่องจากการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เป็นการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการหย่า โดยให้ คู่สมรสฝ่ายซึ่งไม่ได้กระทำความผิดที่เป็นเหตุให้เกิดการหย่า เป็นผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ดังนั้น การจ่ายค่าเลี้ยงชีพจึงเป็นการชดใช้ความเสียหาย ซึ่งเปรียบเสมือนค่าสินไหมทดแทนในมูลละเมิด นั่นเอง

2.1.3 แนวคิด และทฤษฎีค่าทดแทนและช่วยเหลืออุปการะ

ปัจจุบันทฤษฎีค่าทดแทนและช่วยเหลืออุปการะ ได้รับการยอมรับเป็นที่กว้างขวาง มากกว่าทฤษฎีการยึดขยายหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดู และทฤษฎีค่าสินไหมทดแทนคู่สมรส⁵ โดยทฤษฎีค่าทดแทนและช่วยเหลืออุปการะ เกิดจากการวิเคราะห์ และความผิดพลาดของทฤษฎี การยึดขยายหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดู และทฤษฎีค่าสินไหมทดแทนคู่สมรส ซึ่งรีเปร์ (Ripert) ได้ให้คำอธิบายในทำนองว่า การที่จะพิจารณาว่า ค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่ามีที่มาจากหลักกฎหมาย ทั่วไปในเรื่องละเมิดนั้น ยังมีเหตุผลไม่เพียงพอ เนื่องจากในความเป็นจริง ผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงดู ภายหลังการหย่า จะไม่ได้รับค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่า ตามจำนวนความเสียหายที่เขาพอใจ และ ไม่ได้รับในจำนวนที่ใกล้เคียงกับความเสียหายที่อีกฝ่ายหนึ่งได้ก่อขึ้น แต่ผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงดู ภายหลังการหย่า จะได้รับค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่าตามที่ศาลกำหนด โดยมีการกำหนดและคำนวณ ตามฐานะและรายได้ของผู้ที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่า ซึ่งไม่ได้มีการกำหนดและ คำนวณตามความหนักเบาของความเสียหายที่เกิดขึ้นกับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น ค่าเลี้ยงดู ภายหลังการหย่าที่ศาลกำหนดให้ นั้น จึงไม่สามารถทดแทนความเสียหายทั้งหมดที่เกิดจากการหย่าได้ แต่จะทดแทนได้ก็แต่เพียงความเสียหายที่เกิดจากการสิ้นสุดลงของหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดู ตามกฎหมายเท่านั้น ทฤษฎีค่าทดแทนและช่วยเหลืออุปการะ จึงได้เชื่อมโยงแนวความคิดของ ทฤษฎีการยึดขยายหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดู และทฤษฎีค่าสินไหมทดแทนคู่สมรสไว้ด้วยกัน โดยถือว่า ค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่าเป็นทั้งการช่วยเหลืออุปการะ และเป็นค่าทดแทน โดยถือเอา ความคิดในเรื่องค่าทดแทนเป็นฐาน โดยให้คู่สมรสที่เป็นฝ่ายผิดในการหย่าเท่านั้น ที่จะต้องรับผิดชอบ

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ From *Droit civil, Tome 2, Themis* (p. 212), by Carbonnier J., 1977, Paris: Universitaires de France.

ในการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่า และถือเอาความคิดในเรื่องหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูมาเป็นส่วนประกอบภายนอก อันเป็นการยึดขยายหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยาออกไปภายหลังจากการสมรสสิ้นสุด ซึ่งนอกจากลักษณะ ตามแนวความคิดทั้ง 2 ประการดังกล่าวแล้ว กฎหมายยังกำหนดให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่า มีลักษณะตายตัว โดยให้กฎหมายกำหนดจำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่าไม่เกิน 1 ใน 3 ของรายได้ของผู้มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่า ซึ่งศาลสูงฝรั่งเศส ได้เคยวินิจฉัยในเรื่องผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงดูภายหลังการหย่า ด้วยว่า “ค่าเลี้ยงดูที่ศาลให้แก่คู่สมรสฝ่ายที่ไม่ได้ผิดในการหย่า ก็เพื่อทดแทนความเสียหายอันเนื่องมาจากการที่ฝ่ายหลังนี้หมดโอกาสที่จะได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูอีกต่อไป อนึ่ง ค่าทดแทน (ในรูปของค่าอุปการะเลี้ยงดู) นี้เข้ามาทดแทนและอยู่ในฐานะค่าอุปการะเลี้ยงดูนั่นเอง” (ศาลแพ่ง, 18 มิถุนายน ค.ศ. 1975)⁶

ผู้ศึกษาเห็นว่า จากทฤษฎีค่าทดแทนและช่วยเหลืออุปการะดังกล่าว จึงมีหลักการเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพว่า การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เป็นการยึดขยายหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยาออกไปภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง และเป็นการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการหย่า โดยให้คู่สมรสฝ่ายที่ไม่ได้กระทำความผิดที่เป็นเหตุให้เกิดการหย่า เป็นผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพด้วย

สำหรับประเทศไทย ได้มีการกำหนดให้มีค่าเลี้ยงชีพ มาตั้งแต่สมัยที่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 เป็นต้นมา โดยแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพเรื่อยมา จนกระทั่งมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2533 ก็ตาม แนวคิดและหลักการใหญ่ ๆ ของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพยังคงไม่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจะพบว่า ค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายของประเทศไทย มีหลักการและมีแนวความคิดค่อนข้างเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับแนวความคิดตามทฤษฎีค่าทดแทนและช่วยเหลืออุปการะ โดยการจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายของประเทศไทยยังคงถือหลักหนึ่งเอาความผิดของคู่สมรสในคดีหย่ามาเป็นเกณฑ์ และหลักหนึ่งที่ไม่ถือเอาความผิดมาเป็นเกณฑ์ ซึ่งมีแนวคิดเดียวกันว่า เป็นการยึดขยายหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูของสามีภริยา ภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง และเป็นการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการหย่า โดยให้คู่สมรสฝ่ายที่ไม่ได้กระทำความผิดที่เป็นเหตุให้เกิดการหย่า เป็นผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งหลักการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายของประเทศไทยมีหลักใหญ่ อยู่ 2 ประการ⁷ คือ

⁶ รวมบทความกฎหมายลักษณะครอบครัว (น. 259-260). เล่มเดิม.

⁷ จาก หลักเกี่ยวกับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกฎหมายครอบครัวไทย, โดย ไพโรจน์ กัมพูสิริ, 2535, วารสารนิติศาสตร์ธรรมศาสตร์, 17(2), น. 68.

ประการที่ 1 หลักการลงโทษคู่สมรสที่เป็นฝ่ายผิด หลักดังกล่าวมีความมุ่งหมายที่จะลงโทษคู่สมรสซึ่งเป็นฝ่ายผิดที่เป็นต้นเหตุที่ทำให้การสมรสต้องสิ้นสุดลง เนื่องจากผลของการที่การสมรสต้องสิ้นสุดลงส่งผลให้คู่สมรสอีกฝ่ายต้องมิฐานะยากจนลง ไม่มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ ซึ่งการจ่ายค่าเลี้ยงชีพโดยอาศัยหลักการดังกล่าว มีอยู่ 3 กรณี คือ การสมรสที่เป็นโมฆะ การสมรสที่ถูกเพิกถอนเนื่องจากการสมรสเป็นโมฆียะ และการสมรสซึ่งเกิดจากเหตุฟ้องหย่า ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียวเป็นฝ่ายผิด

ประการที่ 2 หลักการทางศีลธรรม หลักดังกล่าวไม่ได้คำนึงถึงความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นที่ตั้ง หากแต่ใช้เหตุผลในทางศีลธรรมเป็นตัวกำหนด โดยมีความมุ่งหมายช่วยเหลือคู่สมรสซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากการประกอบอาชีพ หรือมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ซึ่งการจ่ายค่าเลี้ยงชีพโดยอาศัยหลักการดังกล่าว มีอยู่ 2 กรณี คือ การสมรสซึ่งเกิดจากเหตุฟ้องหย่าในกรณีที่คู่สมรสเป็นคนวิกลจริต และในกรณีที่คู่สมรสเป็นโรคติดต่อร้ายแรง เนื่องจากกฎหมายของประเทศไทยมองว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง หากต้องหย่าขาดจากคู่สมรสแล้ว โอกาสที่ตนเองจะไปประกอบอาชีพย่อมเกิดความยากลำบาก จึงเป็นการสมควรทั้งในทางโลกและทางธรรมที่อีกฝ่ายจะต้องให้ความช่วยเหลือบุคคลดังกล่าวต่อไป

จากหลักการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายของประเทศไทยดังกล่าว แม้ตามหลักประการที่ 1 จะถือหลักหนึ่งเอาความผิดของคู่สมรสในคดีหย่ามาเป็นเกณฑ์ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ แต่ค่าเลี้ยงชีพดังกล่าวก็ไม่ใช่ค่าสินไหมทดแทน เพื่อทดแทนความเสียหายที่ทำให้คู่สมรสต้องหย่าขาดจากกันแต่อย่างใด เนื่องจากการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไม่ได้มุ่งหมายที่จะชดเชยความเสียหายบางประการที่มาจากความผิดของคู่สมรส⁸ และการพิจารณาการจ่าย และการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพก็ไม่ได้คำนึงถึงความหนักเบาของความเสียหายตามหลักในเรื่องละเมิด แต่การพิจารณาการจ่าย และการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายของประเทศไทยได้กำหนด โดยให้คำนึงถึงความสามารถของผู้มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพเป็นสำคัญ ดังนั้นหากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีทรัพย์สิน หรือมีรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงดูตนเองแล้ว คู่สมรสฝ่ายนั้นก็ไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ แม้ว่าตนเองจะไม่ได้เป็นฝ่ายผิดที่ทำให้เกิดเหตุหย่าขึ้นก็ตาม จึงเห็นได้ว่าค่าเลี้ยงชีพมีการนำเอาแนวความคิดของหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดู และแนวความคิดในเรื่องค่าทดแทนมาประกอบกัน โดยมีแนวความคิดก่อนไปในทางช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูมากกว่าแนวความคิดในเรื่องค่าทดแทน ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีค่าทดแทนและช่วยเหลืออุปการะ โดยมี

⁸ รวบรวมบทความกฎหมายลักษณะครอบครัว (น. 262). เล่มเดิม.

วัตถุประสงค์หลัก เพื่อเยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งที่ได้รับความสะดวกเดือดร้อน ในการดำรงชีพ หรือการประกอบอาชีพของตน เนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลง

2.1.4 แนวคิด และทฤษฎีเสรีภาพในการทำสัญญา

การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส โดยมีการทำสัญญาตกลงให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเมื่อหย่าขาดจากกัน ถือเป็นการทำสัญญาทางแพ่งอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการตกลงใจของคู่สมรสในการทำนิติกรรมต่อกัน เพื่อก่อให้เกิดสิทธิแก่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งในการมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ โดยคู่สมรสสามารถตกลงกันในสัญญาหย่าได้ว่า จะกำหนดค่าเลี้ยงชีพ เป็นจำนวนเท่าใดก็ได้ตามแต่จะตกลงกัน ซึ่งข้อตกลงในการทำสัญญาในเรื่องค่าเลี้ยงชีพดังกล่าว อยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีหลักเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญา (Principle of Freedom of Contract)

หลักเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญา (Principle of Freedom of Contract) มีอยู่ 2 ความหมาย⁹ โดยความหมายแรกคือ เสรีภาพที่จะเข้ามาตกลงทำสัญญา และความหมายที่สอง คือ เสรีภาพที่จะไม่ถูกแทรกแซงเมื่อสัญญาเกิดแล้ว

เสรีภาพที่จะเข้ามาตกลงทำสัญญา นั้น หมายถึง เสรีภาพในการเริ่มต้นดำเนินต่อไป หรือระงับกระบวนการในการก่อให้เกิดสัญญา ซึ่งพิจารณาความหมายนี้ได้ 2 ด้าน คือ ด้านการกระทำ (positive sense) ซึ่งหมายถึง การเริ่มต้นดำเนินต่อไป และการตกลงเข้าทำสัญญา และด้านไม่กระทำ (negative sense) ซึ่งหมายถึง การไม่เข้าทำสัญญาหรือระงับกระบวนการในการเจรจาด้วยการถอนคำเสนอหรือการยกเลิกการเจรจา เป็นต้น ทั้งนี้ การไม่เข้าทำสัญญาของผู้รับคำเสนอ หรือการยกเลิกหรือระงับการเจรจาของผู้เจรจา มักจะไม่มีปัญหา เนื่องจากเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นการใช้เสรีภาพดังกล่าว แต่ในกรณีที่ผู้เสนอเปลี่ยนใจไม่เข้าทำสัญญาด้วยการถอนคำเสนออาจมีปัญหาในระบบกฎหมายของบางประเทศได้ว่าผู้ทำคำเสนออาจไม่มีเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้

ส่วนเสรีภาพที่จะไม่ถูกแทรกแซงเมื่อสัญญาเกิดแล้ว นั้น น่าจะหมายความถึง เสรีภาพที่จะไม่ถูกแทรกแซงจากรัฐตามทฤษฎีปัจเจกชนนิยม เนื่องจากรัฐได้รับรองเสรีภาพที่ปัจเจกชนมีตั้งแต่ขั้นตอนก่อนเกิดสัญญาแล้ว เมื่อสัญญาเกิดขึ้น รัฐจึงไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงให้สิ่งที่คู่สัญญากำหนดไว้เปลี่ยนแปลงไปเป็นประการอื่น ซึ่งหากปล่อยให้รัฐเข้าไปแทรกแซงได้ เสรีภาพของปัจเจกชนก็จะถูกทำลายไป

หลักเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญา (Principle of Freedom of Contract) เป็นนโยบายทางกฎหมาย (Legal Policy)¹⁰ ที่นานาประเทศยอมรับ โดยมีมาตั้งแต่สมัยยุคโรมันโบราณแล้ว และ

⁹ จาก คำอธิบายนิติกรรม – สัญญา (น. 265), โดย สนันท์กรณ โสคติพันธุ์, 2553, กรุงเทพฯ: วิญญชน.

¹⁰ จาก กฎหมายว่าด้วยสัญญา (น. 72), โดย ไชยศ เหมะรัชตะ ก, 2527, กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

หลักดังกล่าวได้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวกับสัญญา ดังนั้น บุคคลตั้งแต่ 2 ฝ่ายขึ้นไป ซึ่งมีอายุ และมีความเข้าใจตามควร จึงมีเสรีภาพที่จะทำสัญญาผูกพันตนได้ตามที่เขาต้องการด้วยความสมัครใจ ตามเจตนาของตน เพื่อจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของคู่สัญญา โดยท่านศาสตราจารย์ ไชยยศ เหมะรัชตะ ได้อธิบายหลักในเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญาเป็น 4 ประการ¹¹ คือ

(1) เสรีภาพในการทำขึ้นซึ่งสัญญา (Freedom to Make a Contract) กล่าวคือ บุคคลมีเสรีภาพในการทำข้อเสนอและคำสนอง เพื่อให้เกิดสัญญานั้นขึ้น ตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

(2) เสรีภาพในการเลือกคู่สัญญา (Freedom to select The Other Party) กล่าวคือ บุคคลมีเสรีภาพที่จะเลือกเข้าทำสัญญากับผู้ใดก็ได้

(3) เสรีภาพในการกำหนดเงื่อนไขในสัญญา (Freedom to Decide The Contract Terms) กล่าวคือ บุคคลที่ตกลงสมัครใจเข้าทำสัญญามีเสรีภาพที่จะกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ไว้ในสัญญากันอย่างไรก็ได้ตามที่เห็นว่าเหมาะสม แม้ว่า เนื้อหาที่กำหนดอาจแตกต่างจากที่กฎหมายกำหนด ตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

(4) เสรีภาพที่จะไม่ต้องทำตามแบบ (Freedom from from) กล่าวคือ บุคคลที่ตกลงสมัครใจเข้าทำสัญญาโดยไม่ต้องทำตามแบบก็ได้ สัญญาย่อมมีผลสมบูรณ์ เว้นแต่การทำสัญญาในบางเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะให้ต้องทำตามแบบ หากไม่ทำตามแบบสัญญานั้นตกเป็นโมฆะ

ทฤษฎีหลักเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญายังถือหลักที่ว่า “หนี้ที่เกิดจากสัญญาเป็นหนี้ที่ยุติธรรม” เนื่องจากคู่สัญญามีเสรีภาพอิสระที่จะตกลงใจเข้าทำสัญญาหรือไม่ก็ได้ ถ้าเห็นอีกฝ่ายหนึ่งเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งเป็นการไม่ยุติธรรม ก็ไม่จำเป็นต้องเข้าทำสัญญาด้วย หากคู่สัญญาตกลงเข้าทำสัญญา ก็เท่ากับว่าคู่สัญญาเห็นว่าเป็นไปตามสัญญานั้นยุติธรรมแล้ว หากเกิดปัญหาในภายหลัง คู่สัญญาที่ตกลงเข้าทำสัญญาจะมาอ้างว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรมไม่ได้ เนื่องจากไม่มีผู้ใดบังคับให้บุคคลดังกล่าวเข้าทำสัญญา ดังจะเห็นได้จากแนวความคิดของฟูอิล (Fouillee) ซึ่งได้กล่าวว่า “ความยุติธรรมทั้งหลาย คือสัญญา ใครกล่าวถึงสัญญาก็เท่ากับกล่าวถึงความยุติธรรม” และเห็นได้จากแนวความคิดของลัทธิเสรีนิยม (Liberalism) ในศตวรรษที่ 18 โดยเฉพาะลัทธิเสรีนิยมในทางเศรษฐกิจที่เน้นเสรีภาพของมนุษย์ โดย อדם สมิท (Adam Smith) ได้เขียนไว้ในผลงานที่มีชื่อเสียงของเขา คือ ความมั่งคั่งของชาติ (The Wealth of Nation ว่า บุคคลทุกคนควรจะมีอิสระในการจัดการผลประโยชน์ของตนเองด้วยวิถีทางของตนเอง (Every man should be free to put his own interest in his own way) เป็นหน้าที่ของกฎหมายที่จะให้ความเป็นผลต่อเจตนาของคู่สัญญา

¹¹ แหล่งเดิม.

และมีการจำกัดเสรีภาพในการทำสัญญาให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อส่งเสริมความเจริญในทางเศรษฐกิจ บุคคลทุกคนจึงมีเสรีภาพที่จะเข้าทำสัญญา และเสรีภาพจะมีอยู่ตราบเท่าที่คู่สัญญา มีความเท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจ¹² ดังนั้น เมื่อบุคคล 2 ฝ่ายตกลงเข้าทำสัญญาต่อกันด้วยความสมัครใจแล้ว คู่สัญญาทั้ง 2 ฝ่าย จึงต้องผูกพันและปฏิบัติตามข้อกำหนดในสัญญา ตามภาคีคกกฎหมายว่า “สัญญาที่สร้างขึ้นโดยสมบูรณ์ย่อมมีผลใช้บังคับ” (pacta sunt servanda) ศาลหรือกฎหมายไม่สามารถเข้าไปเกี่ยวข้อง เปลี่ยนแปลงสัญญาดังกล่าว แต่ศาลหรือกฎหมายจะเข้าไปเกี่ยวข้องเมื่อมีการกล่าวหาว่า คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามสัญญาเท่านั้น

2.1.5 แนวคิด และทฤษฎีหลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

ความสงบเรียบร้อยของประชาชน (Public Order) เป็นคำที่กว้าง ๆ ที่บัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ไม่ได้อธิบายไว้ว่า หลักความสงบเรียบร้อยของประชาชน มีความหมายเป็นอย่างไร ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนักนิติศาสตร์ผู้ทรงคุณวุฒิศาสตราจารย์ ดร.จืด เศรษฐบุตร ได้กล่าวไว้ว่า ความสงบเรียบร้อยของประชาชน คือ ข้อห้ามซึ่งสังคมบังคับแก่เอกชน เพื่อสังคมจะได้ดำรงอยู่ได้ เพื่อคุ้มครองปกป้องรักษาเอกชนซึ่งอยู่ในสังคมนั้นเอง แต่ความหมายของคำว่าสงบเรียบร้อยก็ยังมีกว้างอยู่ดี¹³ จึงต้องปล่อยให้อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะนำบัญญัติที่มีความหมายไม่แน่นอนนี้ไปใช้ให้เหมาะสมแก่กรณีและความเป็นธรรมซึ่งอาจแตกต่างกันตามพฤติการณ์ กาลเทศะ และความเหมาะสมเป็นเรื่อง ๆ ไป¹⁴

จึงอาจกล่าวได้ว่า หลักความสงบเรียบร้อยของประชาชน เป็นเรื่องของความสงบสุขประชาชน ซึ่งรวมกันอยู่ในประเทศชาติเป็นส่วนรวมที่รัฐได้นำมาเป็นเงื่อนไขในการใช้อำนาจปกครองดูแลประชาชน โดยตราเป็นกฎหมาย เพื่อกำหนดความประพฤติของประชาชนเพื่อขัดขวางไม่ให้มีการกระทำที่เป็นการขัดต่อผลประโยชน์ของประชาชน และเพื่อความสงบสุขของบ้านเมืองเป็นส่วนรวม ซึ่งหลักการของความสงบเรียบร้อยของประชาชนแนวความคิดมาจากกฎหมายโรมัน ซึ่งกฎหมายของประเทศไทยก็รับอิทธิพลแนวความคิดดังกล่าวมาจากกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ที่ได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมันอีกทอดหนึ่ง โดยหลักความสงบเรียบร้อยของประชาชน เป็นหลักการในการจำกัดเสรีภาพในการทำสัญญา และเป็นเครื่องกำกับความ

¹² คำอธิบายนิติกรรม – สัญญา (น. 267). เล่มเดิม.

¹³ จาก หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้ (น. 16), โดย จืด เศรษฐบุตร, 2522, กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

¹⁴ จาก “ข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน,” โดย มาโนช จรมาศ, 2502, *สุภาพะ*, 12(5), น. 11.

มีผลของนิติกรรม¹⁵ ดังนั้น แม้คู่สัญญาจะมีเสรีภาพในการเข้าทำสัญญาก็ตาม แต่หากเสรีภาพในการทำสัญญาไปกระทบหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น หรือสังคมโดยรวม ซึ่งขัดต่อหลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน บุคคลใด ๆ ก็ไม่อาจเข้าทำสัญญา โดยอ้างหลักเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญา (Principle of Freedom of Contract) ได้ และในเวลาต่อมาจนถึงยุคปัจจุบันหลักความสงบเรียบร้อยของประชาชนได้กลายมาเป็นหลักการที่สำคัญ และเป็นที่ยอมรับในการใช้บังคับกฎหมายแก่กฎหมายเอกชนทั่วไป¹⁶ ซึ่งหลักความสงบเรียบร้อย ได้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายของประเทศไทยอยู่หลายฉบับ เช่น

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 บัญญัติไว้ว่า “การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพันวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 27 บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่มิได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ในข้อที่มุ่งหมายจะยังให้การเป็นไปด้วยความยุติธรรม หรือที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนในเรื่องการเขียน และการยื่นหรือการส่งคำคู่ความหรือเอกสารอื่น ๆ หรือในการพิจารณาคดี การพิจารณาพยานหลักฐาน หรือการบังคับคดี เมื่อศาลเห็นสมควร หรือเมื่อคู่ความฝ่ายที่เสียหายเนื่องจากการที่มิได้ปฏิบัติเช่นว่านั้นยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้อง ให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้เพิกถอนการพิจารณาที่ผิดระเบียบนั้นเสียทั้งหมดหรือบางส่วน หรือสั่งแก้ไขหรือมีคำสั่งในเรื่องนั้นอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ศาลเห็นสมควร”

ดังนั้น หากปรากฏว่า บุคคลใดกระทำการใด ๆ ที่เป็นการขัดต่อประโยชน์สุขของประชาชนหรือประเทศชาติเป็นการส่วนรวมแล้ว การกระทำนั้น ๆ ย่อมขัดต่อผลประโยชน์ของประชาชนเป็นส่วนรวม การกระทำของบุคคลดังกล่าวย่อมสูญเปล่าไปตั้งแต่ต้นเท่ากับว่า ไม่มีการกระทำใด ๆ เกิดขึ้นมาก่อน และบุคคลดังกล่าวอาจต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย

เนื่องจากหลักความสงบเรียบร้อยของประชาชน ไม่มีการอธิบายความหมายไว้ชัดแจ้ง และหลักความสงบเรียบร้อยของประชาชน เป็นเรื่องประโยชน์ทั่วไปของประเทศชาติ ตลอดจนประโยชน์สุขอันสำคัญของสังคมและประชาชนส่วนรวม การที่จะวางแนวหลักเกณฑ์ว่าการใดเป็นเรื่องอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนจึงเป็นการยาก จึงต้องพิจารณาจากเจตนารมณ์

¹⁵ จาก *หลักสุจริตและเหตุเหนือความคาดหมายในการชำระหนี้* (น. 80), โดย กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2554, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

¹⁶ จาก “ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน,” โดย อุกฤษ มงคลนาวิน, 2518, *บทบัญญัติ*, 32(1), น. 13.

ของกฎหมายต่าง ๆ และบรรทัดฐานคำพิพากษาในคดีต่าง ๆ รวมทั้งความเห็นของนักนิติศาสตร์ ซึ่งพอสรุปหลักเกณฑ์การพิจารณาได้ ดังนี้¹⁷

(1) ความสงบเรียบร้อยของประชาชนทางการเมือง อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ เป็นอำนาจอธิปไตย ที่เกิดขึ้นโดยรัฐธรรมนูญ ที่เป็นสิ่งสำคัญโดยตรงต่อความมั่นคงของรัฐ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความมั่นคงทางการเมือง ดังนั้น หากการตกลงใด ๆ ขัดต่อเจตนารมณ์ของบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยดังกล่าว ย่อมทำให้ความมั่นคงของรัฐสั่นคลอน และก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยของประชาชน

(2) ความสงบเรียบร้อยทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติและสังคมในปัจจุบัน ดังนั้น การตกลงใด ๆ ที่ทำขึ้นระหว่างเอกชนเป็นการขัดต่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจเป็นการส่วนรวม ย่อมถือว่าเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนด้วย

(3) ความสงบเรียบร้อยของประชาชนด้านสังคม ความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นสิ่งสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน จึงเป็นการไม่สมควรที่จะให้เอกชนรายใดกระทำการอันเป็นการขัดแย้งกับความสงบสุขของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นด้านสถาบันครอบครัว ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญและสมควรได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษ เนื้อความในกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับครอบครัว จึงเป็นเรื่องที่กระทบกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนมากกว่ากฎหมายลักษณะอื่น ๆ¹⁸ สิทธิและหน้าที่ของสามีภริยา โดยเฉพาะหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันทั้งในระหว่างสมรส และภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง กฎหมายของประเทศไทยจึงเป็นผู้กำหนด ซึ่งถือเป็นเทคนิคในการควบคุมสังคมในทางกฎหมายอย่างหนึ่ง

การที่กฎหมายกำหนดให้มีการจ่ายเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง ก็เนื่องมาจากสามีหรือภริยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งละเมิดความผูกพันระหว่างสามีภริยาที่จะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ค่าเลี้ยงชีพดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่สังคมต้องจัดหาให้แก่ฝ่ายที่ตกอยู่ในความต้องการ ไม่เช่นนั้น ก็จะกลายเป็นภาระสังคมต่อไป หลักการเรื่องค่าเลี้ยงชีพ จึงเป็นหลักที่มีมาเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เป็นการปลอบประโลมใจให้แก่คู่หย่าฝ่ายที่ไม่ได้มีความผิด และเป็นการลงโทษฝ่ายที่ต้องการซื้ออิสรภาพของตน โดยต้องจ่ายในรูปของค่าเลี้ยงชีพ¹⁹

¹⁷ จาก *ย่อหลักกฎหมายแพ่งและนิติกรรม* (น. 75–83), โดย ไชยยศ เหมะรัชตะ ข, 2546, กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

¹⁸ *รวมบทความกฎหมายลักษณะครอบครัว* (น. 253). เล่มเดิม.

¹⁹ แหล่งเดิม.

เมื่อหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันทั้งในระหว่างสมรส และภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง เป็นหลักที่มีขึ้นมาเพื่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน สามีและภรรยา จะตกลงหรือกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาไม่ว่าจะเป็นทางส่วนตัวหรือทางทรัพย์สิน เช่น หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูทั้งในระหว่างสมรส และภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง ให้ผิดแผกแตกต่างไปจากที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ หรือคู่สมรสจะตกลงเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือยกเลิกข้อตกลงใด ๆ เกี่ยวกับหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูในภายหลังตามอำเภอใจไม่ได้อีกเช่นกัน เว้นแต่ว่าจะมีกฎหมายบัญญัติอนุญาตให้ทำได้ เช่น นาง A ฟ้องหย่า นาย B เนื่องจากนาย B มีชู้ และศาลได้มีคำพิพากษาให้การสมรสสิ้นสุดลง โดยมีคำสั่งให้นาย B จ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่นาง A เดือนละ 5,000 บาท ต่อมาภายหลังจากนาย B จะตกลงกับนาง A เพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขโดยลดจำนวนค่าเลี้ยงชีพเป็นเดือนละ 3,000 บาท ไม่ได้ แม้วาง A จะยินยอมก็ตาม นาย B จะแก้ไขโดยลดจำนวนค่าเลี้ยงชีพเป็นเดือนละ 3,000 บาท ได้ นาย B จะต้องยื่นคำร้องขอต่อศาล เพื่อขอให้ศาลสั่งแก้ไขเรื่องค่าเลี้ยงชีพ โดยแสดงให้ศาลเห็นว่า พฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของนาง A หรือนาย B เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ประกอบมาตรา 1598/39 ที่อนุญาตให้เปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้ เมื่อมีการร้องขอต่อศาล โดยให้ศาลเป็นผู้อนุญาตสั่งแก้ไขเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้เท่านั้น เป็นต้น

นอกจากนี้ ด้านวิชาชีพก็เป็นเรื่องสำคัญของความสงบเรียบร้อยของประชาชนด้านสังคม เนื่องจากบุคคลทุกคนต้องประกอบอาชีพ เพื่อหารายได้เลี้ยงดูครอบครัว จึงต้องมีการควบคุมให้อยู่ในเขตแห่งความชอบธรรม ไม่เช่นนั้นจะมีการนำวิชาชีพไปแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบ หรือมีการเอารัดเอาเปรียบ ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม การทำนิติกรรมด้านวิชาชีพจึงต้องมีการควบคุมสอดส่องดูแลให้อยู่ภายในขอบเขตที่ชอบที่ควร

ส่วนศีลธรรมอันดีของประชาชน เป็นเรื่องของจริยธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี และความรู้สึกนึกคิดของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ ว่าการกระทำใดที่สังคมเห็นว่าเป็นเรื่องดีงาม หรือการกระทำใด เป็นเรื่องที่ไม่ควรได้รับการยอมรับของประชาชนเป็นส่วนรวมในสังคมนั้น ๆ ซึ่งแตกต่างกันไปตามแต่ละยุคสมัย หรือตามแต่วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศนั้น ๆ หลักศีลธรรมอันดีจึงมีความหมายกว้างและยืดหยุ่นไปตามยุคสมัย และแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ การที่จะถือว่า การใดเป็นการขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่ จึงเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องเป็นผู้วินิจฉัย โดยคำนึงถึงความรู้สึกของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น ๆ เป็นหลัก²⁰

อย่างไรก็ตามหลักศีลธรรมอันดี มีความเกี่ยวข้องกับหลักความสงบเรียบร้อยของประชาชน ซึ่งในการวินิจฉัยของศาล จะเห็นว่าบ่อยครั้งยากที่จะแยกแยะระหว่างหลักความสงบ

²⁰ ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นิติกรรม (น. 87). เล่มเดิม.

เรียบร้อยของประชาชน และหลักศีลธรรมอันดีของประชาชนออกจากกันให้เป็นเด็ดขาด²¹ โดยศาลมักจะวินิจฉัยคดีรวมไปว่า การกระทำนั้น ๆ ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนไปด้วยกัน เนื่องจากการกระทำใด ๆ ที่มีลักษณะเป็นการขัดขวางต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ย่อมจะมีลักษณะเป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนด้วย

2.1.6 แนวคิด และทฤษฎีทางสังคมในการทำสัญญา

ทฤษฎีเสรีภาพในการทำสัญญา (Principle of Freedom of Contract) เป็นแนวคิดที่นิยมใช้กันมานาน แต่ต่อมาภายหลังเริ่มมีผู้โต้แย้งทฤษฎีดังกล่าว โดยมีแนวคิดว่า ชีวิตในสังคมประกอบไปด้วยความสัมพันธ์หลายอย่าง เช่น ความสัมพันธ์เกี่ยวกับสถาบันครอบครัว ธรรมเนียมปฏิบัติในทรัพย์สิน และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมรดก เป็นต้น ที่ไม่สามารถปล่อยให้ตกอยู่ในอิสระเสรีภาพของมนุษย์ได้ สังคมหรือรัฐ จึงจำเป็นต้องเข้าไปควบคุมเสรีภาพในการแสดงเจตนาของมนุษย์ จะปล่อยให้เอกชนทำสัญญากันเองตามความสมัครใจไม่ได้ และเจตนาของมนุษย์ในการเข้าทำสัญญาไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะก่อให้เกิดหนี้ที่มีสภาพบังคับได้ หากแต่การแสดงเจตนาในการเข้าทำสัญญาดังกล่าวเป็นเรื่องที่กฎหมายยอมรับบังคับต่างหาก คำกล่าวที่ว่า “สัญญาหมายถึงความยุติธรรม” จึงไม่จริงเสมอไป สัญญาจะก่อให้เกิดความยุติธรรมก็ต่อเมื่อคู่สัญญามีความทัดเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นความทัดเทียมในด้านสติปัญญา สถานะทางเศรษฐกิจ หรืออำนาจต่อรองอื่น ๆ โดยจะเห็นได้จากการที่มีการปล่อยให้บุคคลมีเสรีภาพในการทำสัญญามากเกินไป ในตอนปลายของศตวรรษที่ 19 จึงเกิดเหตุการณ์ที่ส่งผลให้คู่สัญญาฝ่ายที่มีอำนาจสถานะทางเศรษฐกิจเหนือกว่า ใช้เสรีภาพของตนกำหนดเนื้อหาในสัญญาในลักษณะที่เอาเปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายที่มีสถานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า คู่สัญญาที่มีสถานะทางเศรษฐกิจ หรือมีอำนาจต่อรองได้ดีกว่าจึงเป็นผู้กอบโกยเอาความยุติธรรมจากการทำสัญญานั้น ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า การทำสัญญาโดยอาศัยหลักทฤษฎีเสรีภาพ จึงไม่ได้หมายความว่า เป็นการยุติธรรมอีกต่อไป

ทฤษฎีทางสังคมในการทำสัญญา จึงถือว่า การแสดงเจตนาของบุคคลเป็นแต่เพียงก่อให้เกิดข้อเท็จจริงอันหนึ่งที่สังคมบังคับให้เกิดผลผูกพันเช่นเดียวกับการกระทำอื่น ๆ ของบุคคล เมื่อบุคคลแสดงเจตนาออกมาจนเกิดเป็นข้อเท็จจริงอันใดแล้ว บุคคลนั้นย่อมถูกผูกพันโดยอำนาจแห่งสังคมตามข้อเท็จจริงที่แสดงออกมาไม่ว่าจะตรงกับเจตนาในใจที่แท้จริงก็ตาม ซาเลย์ (Saleilles) ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนทฤษฎีดังกล่าวจึงต้องการให้ศาลเข้ามาเกี่ยวข้องกับการแสดงเจตนาในการทำสัญญา เพื่อให้ศาลเป็นผู้วินิจฉัยเจตนา และชี้ถึงขอบข่ายแห่งหนี้ที่เกิดจากการทำสัญญา และเพื่อคุ้มครอง หรือเยียวยาให้กับคู่สัญญาที่มีอำนาจหรือสถานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่าที่ไม่มี

²¹ คำอธิบายนิติกรรม – สัญญา (น. 77). เล่มเดิม.

เสรีภาพในการทำสัญญาอย่างแท้จริง การทำสัญญาจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับเสรีภาพของคู่สัญญาเหมือนแต่เดิม แต่คู่สัญญาจะต้องเกรงาพกฎเกณฑ์ที่ศาล รวมทั้งกฎหมายที่รัฐตราขึ้น โดยคู่สัญญาไม่สามารถอ้างเสรีภาพในการทำสัญญาขึ้นมาคัดค้านแต่อย่างใด แต่ถึงอย่างไรก็ตาม สัญญาก็เป็นเรื่องของการแสดงเจตนาที่โดยหลักคู่สัญญามีเสรีภาพที่จะกระทำอย่างไรก็ได้ รัฐจะเข้ามาควบคุมแต่เพียงเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม และความยุติธรรมในสังคมเท่านั้น

2.1.7 แนวคิด และทฤษฎีหลักสุจริต

หลักสุจริตมีมาตั้งแต่สมัยโรมัน จากหลักกฎหมายโรมันว่าด้วยหลักสุจริต (Bona fides) ซึ่งมีรากฐานมาจากหลักคุณธรรมและจริยธรรม โดยมีความมุ่งหมายที่จะให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้ด้วยความสงบสุข และหลังจากที่อาณาจักรโรมันล่มสลาย ก็ยังมีการนำหลักสุจริต มาเป็นหัวใจและสาระสำคัญของหลักกฎหมายอื่น ๆ โดยเป็นมาตรฐานในการรักษาสัญญาที่ไม่ต้องเคร่งครัดตายตัว แต่ต้องรักษาสัญญาอย่างสมเหตุสมผล และเหมาะสมแก่กาลเทศะ โดยหากพฤติการณ์แห่งสัญญาเปลี่ยนแปลงไป เนื้อหาแห่งสัญญาย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย ตามสุภาษิตที่ว่า ความผูกพันย่อมเป็นไปตามพฤติการณ์ (clausula rebus sic stantibus)²² เช่น โดยหลักคู่สัญญาต้องผูกพันตนตามที่ตนได้สมัครใจเข้าทำสัญญากันขึ้น แต่หากพบว่า การตกลงสมัครใจเข้าทำสัญญาเกิดจากความสำคัญผิดหรือเกิดจากเจตนาหลง คู่สัญญาดังกล่าวจึงไม่ต้องผูกพันตามสัญญาดังกล่าว เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าเป็นการนำหลักสุจริตเข้าไปเป็นพื้นฐานในบังคับตามสัญญา จนสู่ยุคจักรพรรดิจัสติเนียน ในช่วงปลายศตวรรษที่ 6 หลักสุจริต ได้นำไปเป็นหลักพื้นฐานในการทำสัญญา และเป็นหลักที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป จนกระทั่งในปัจจุบัน หลักสุจริต มีผลครอบคลุมหลักเกณฑ์ทั้งปวงในระบบกฎหมาย โดยกลายมาเป็นหลักทั่วไป และหลักเฉพาะเรื่องที่ถูกกฎหมายมุ่งให้ความคุ้มครองแก่ผู้สุจริตในกรณีนั้น ๆ

หลักสุจริต จึงอาจเรียกว่าเป็นหลักแห่งความชอบธรรม ดังที่เรียกในภาษาลาตินว่า “bona fides” หรือที่แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “good faith” ซึ่งหมายถึงหลักแห่งมาตรฐานความซื่อสัตย์ หรือความเชื่อมั่นศรัทธาอันบุคคลพึงมีแก่กันโดยชอบ และในอีกด้านหนึ่ง หลักสุจริตยังเป็นหลักที่กำหนดกรอบ เพื่อควบคุมความพฤติกรรมของบุคคลให้เข้าไปในทางที่ชอบ และเป็นหลักที่ช่วยผดุงความยุติธรรม และความเอื้อเฟื้อในการที่คู่กรณีจะปฏิบัติต่อกันในทางที่ควรอีกด้วย²³

²² หลักสุจริตและเหตุเหนือความคาดหมายในการชำระหนี้ (น. 23). เล่มเดิม.

²³ แหล่งเดิม.

สำหรับประเทศไทย ได้มีการนำหลักสุจริตมาบัญญัติเป็นหลักการพื้นฐานไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งแบ่งได้ 2 กรณี คือ

(1) หลักสุจริตทั่วไป เป็นหลักที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 ซึ่งมีการบัญญัติไว้ว่า “การใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำการโดยสุจริต” โดยบทบัญญัติมาตรา 5 ดังกล่าว เป็นหลักของความซื่อสัตย์ และความไว้วางใจที่ใช้บังคับในการใช้สิทธิ หรือชำระหนี้ทางแพ่งหากข้อกฎหมายหรือข้อตกลงในการทำสัญญาระหว่างกัน ไม่ได้มีการกำหนดรายละเอียดว่าให้มีการปฏิบัติต่อกันไปอย่างไรก็ให้ถือเอาความสุจริตเป็นที่ตั้ง ซึ่งเป็นไปตามหลักที่ว่า “บุคคลผู้มาศาลต้องมาด้วยมือสะอาด” (He who comes to the court must come with clean hands) กล่าวคือ การที่บุคคลใช้สิทธิหรือบังคับตามสิทธิของตนที่เกิดขึ้นมาแล้วนั้น จะต้องใช้โดยสุจริต ไม่เช่นนั้น ศาลจะไม่รับรองสิทธินั้นหรือไม่รับบังคับให้ รวมทั้งการชำระหนี้ก็ต้องกระทำโดยสุจริตด้วยเช่นเดียวกัน และแม้เรื่องใดจะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนั้นอยู่แล้วก็ตาม มาตรา 5 ก็ยังใช้เป็นมาตรฐานเพื่อชี้ขาดว่าการกระทำตามบทบัญญัติของกฎหมายนั้นได้กระทำโดยขัดต่อหลักความซื่อสัตย์และความไว้วางใจหรือไม่²⁴

หลักสุจริตตามมาตรา 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มักจะเข้าใจกันว่านำมาใช้ต่อเมื่อมีหนี้ หรือเมื่อสัญญาเกิดขึ้นแล้วเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว หลักการดังกล่าวสามารถนำมาปรับใช้ในขั้นตอนก่อนสัญญา หรือในขั้นตอนของการก่อให้เกิดสัญญาด้วย เนื่องจากถือได้ว่า แม้สัญญาจะยังไม่เกิด แม้หนี้ตามสัญญาจะยังไม่เกิด แต่คู่สัญญาก็มีหนี้ต่อกันแล้วในการที่จะต้องปฏิบัติตามหลักสุจริต และอาจกล่าวได้ว่า เป็นหนึ่งควีนกระทำกร กล่าวคือ ควีนที่จะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่อีกฝ่ายหนึ่งในขั้นตอนก่อนสัญญา²⁵

นอกจากหลักสุจริตทั่วไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว หลักสุจริตทั่วไปยังได้บัญญัติไว้ในมาตรา 6 และมาตรา 368 ด้วย

มาตรา 6 “ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลทุกคนกระทำการโดยสุจริต”

มาตรา 368 “สัญญานั้นท่านให้ตีความตามความประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย”

(2) หลักสุจริตเฉพาะเรื่อง นอกจากจะมีการกำหนดให้หลักสุจริตเป็นหลักพื้นฐานในเรื่องทั่ว ๆ ไปแล้ว ยังมีการกำหนดให้หลักสุจริตเป็นหลักพื้นฐานในเรื่องอื่น ๆ ไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นการเฉพาะด้วย เช่น การคุ้มครองผู้สุจริตและต้องเสียหายจากการ

²⁴ ปรีดี เกษมทรัพย์, 2519. (อ้างถึงใน หลักสุจริต: หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (น. 21-22), โดย ณิชุงศ์ โปษะกะบุตร, 2555 (สิงหาคม), วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 3.)

²⁵ คำอธิบายนิติกรรม – สัญญา (น. 272). เล่มเดิม.

แสดงเจตนาบกพร่อง ตามมาตรา 155 และมาตรา 160 การคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้สุจริตจากการโอนสิทธิเรียกร้อง ตามมาตรา 303 วรรคสอง การคุ้มครองผู้ที่ได้กรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินอื่นในอสังหาริมทรัพย์ โดยการจดทะเบียนการได้มาโดยสุจริต ตามมาตรา 1299 และมาตรา 1300 การคุ้มครองสิทธิของกลุ่มสมรสที่สุจริตที่การสมรสเป็นโมฆะ ให้ได้รับสิทธิในค่าเลี้ยงชีพ ตามมาตรา 1499 เป็นต้น

จึงเห็นได้ว่า หลักสุจริตดังกล่าวได้แทรกซึม และใช้ได้ในทุกกฎหมายลักษณะต่าง ๆ อย่างกว้างขวางไม่ว่าจะเป็นกฎหมายนิติกรรมสัญญา หรือกฎหมายการโอนสิทธิเรียกร้อง กฎหมายครอบครัว โดยเป็นเกณฑ์มาตรฐานความประพฤติของคู่กรณีในนิติสัมพันธ์ทั้งปวง และในขณะเดียวกันหลักสุจริตก็เป็นเกณฑ์มาตรฐานสำหรับศาลในการวินิจฉัยสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่กรณี ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับค่านิยมส่วนตัวของบุคคลใด และไม่ใช้หลักความยุติธรรมที่ควรจะเป็น แต่เป็นมาตรฐานเชิงคุณค่าทางสังคมที่มีอยู่²⁶ ดังนั้น การใช้สิทธิใด ๆ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย จึงต้องคำนึงถึงหลักสุจริตเป็นสำคัญ

2.1.8 แนวคิด และทฤษฎีการใช้ดุลพินิจของศาล

“ดุลพินิจ” (Discretion) มาจากรากศัพท์ในภาษาละติน โดยมาจากคำว่า “Discretio” ซึ่งตามพจนานุกรม หมายถึง การวินิจฉัย การรู้ผิดรู้ถูก การพิจารณาใคร่ครวญ

สำหรับความหมายของคำว่า “ดุลพินิจ” ในทางกฎหมาย นั้น มีความหมายว่าเป็นอำนาจหรือสิทธิพิเศษ (privilege) ของศาลหรือขององค์กรอื่น ๆ ที่จะพิจารณาค้นหาข้อเท็จจริง (Finds facts) และปรับข้อเท็จจริงเข้ากับหลักกฎหมาย (Applies law) และพิจารณาเกี่ยวกับพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องภายหลังจากที่ทราบข้อเท็จจริงและกฎหมายแล้ว (Decides is desirable in the circumstances after the facts and the law are known) ตามหลักความยุติธรรม โดยนำไปใช้ตามภาวะแวดล้อมแห่งพฤติการณ์ (circumstances) รวมถึงการใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจของผู้พิพากษาหรือของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจใช้ โดยไม่ขึ้นอยู่กับวิจารณญาณในการตัดสินของบุคคลอื่นใด²⁷ (Uncontrolled by the Judgment or Conscience of Other)

²⁶ หลักสุจริตและเหตุเหนือความคาดหมายในการชำระหนี้ (น. 88). เล่มเดิม.

²⁷ จาก แนวทางการใช้ดุลพินิจของศาลในการคุมประพฤติศึกษาเฉพาะกรณีสืบเสาะและพินิจ (การอบรมหลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ 11) (น. 4-5), โดย ประเมศร์ บัณฑิตวิวัฒน์, 2556, กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.

เอฟ เอ ไฮเยค (F.A.Hayek) ได้อธิบายความหมายของดุลพินิจ (Discretion) ว่ามี 2 ลักษณะ²⁸ คือ

(1) อำนาจในการวินิจฉัยของฝ่ายตุลาการ หรือฝ่ายบริหารที่องค์กรนิติบัญญัติ กำหนดให้ใช้ภายใต้มาตรฐานกฎหมาย

(2) อำนาจในการวินิจฉัยของฝ่ายตุลาการ หรือฝ่ายที่ใช้โดยเสรี โดยไม่มีมาตรฐานทางกฎหมายกำหนดขอบเขตไว้

คำว่า ดุลพินิจ (Discretion) จึงหมายถึง อำนาจของศาล หรืออำนาจของฝ่ายบริหาร ในการพิจารณา และมีคำตัดสินคดีตามที่เห็นสมควร โดยอยู่ภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนด หรือไม่มีขอบเขตที่กฎหมายกำหนด แต่อยู่ภายใต้หลักความยุติธรรม ดังจะเห็นได้จากเรื่องค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ได้บัญญัติให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการ กำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ แต่การใช้ดุลพินิจดังกล่าวจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่จำกัด กล่าวคือ ศาลจะต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพด้วย หากผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ ไม่มีความสามารถในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพอยู่ในฐานะที่มีรายได้ เพียงพอต่อการดำรงชีพของตนแล้ว ศาลจะใช้ดุลพินิจกำหนดให้ผู้สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงแล้วไม่ได้

บทบาทของศาล หรือผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีแพ่ง ซึ่งรวมไปถึงการพิจารณาคดี ครอบครวั จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ โดยเมื่อผู้พิพากษาหรือศาลเป็นผู้มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจในการ พิจารณาตัดสินคดีแล้ว แม้ศาลหรือผู้พิพากษาจะมีอิสระในการใช้ดุลพินิจของตนในการพิจารณาคดี แต่การใช้ดุลพินิจดังกล่าวจะต้องอยู่บนพื้นฐานของกฎหมาย และอยู่บนพื้นฐานของมาตรฐานความ เป็นกลาง (Objective Criteria) โดยปราศจากการแทรกแซงจากปัจจัยใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นความลำเอียง โดยการเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือความเกลียดชัง หรือความเห็นอกเห็นใจต่อคู่ความ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อันอาจส่งผลกระทบต่อการศึกษา ซึ่งความเป็นกลางดังกล่าวถือเป็น องค์ประกอบพื้นฐานของหลักความยุติธรรมซึ่งเป็นหลักใหญ่²⁹ ของการใช้ดุลพินิจของศาล บุคคลที่ เป็นผู้พิพากษา หรือศาล จึงต้องเป็นบุคคลที่มีความรอบรู้ เป็นผู้มีประสบการณ์สูง และมีความ เชี่ยวชาญในการค้นหาข้อเท็จจริง รวมทั้งมีความเข้าใจถึงแนวคิด เจตนารมณ์เบื้องหลังของกฎหมาย

²⁸ จาก การพิสูจน์ในคดีละเมิด โดยประมาทเลินเล่อ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 304), โดย ประสิทธิ์ จงวิจิตร, 2527, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.

²⁹ จาก บทบาทศาล ในการกำหนดค่าเสียหายต่อจิตใจ: ศึกษากรณีความเสียหายแก่ชีวิต (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท) (น. 38), โดย สุภวรรณ สุทธิรงค์, 2557, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

เพื่อนำข้อเท็จจริงไปปรับให้เข้ากับหลักกฎหมาย และนำไปพิจารณาวินิจฉัยในคดีต่าง ๆ ให้เป็นไปโดยถูกต้อง และเป็นธรรม

2.2 วิวัฒนาการและความเป็นมาเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพของประเทศไทย

กฎหมายของประเทศไทย เกี่ยวกับเรื่องครอบครัว เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณ ตั้งแต่ยังใช้กฎหมายลักษณะผัวเมียแล้ว ซึ่งกฎหมายของประเทศไทย ได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาเอาไว้ นอกจากความสัมพันธ์ทางกาย โดยกำหนดให้สามีและภริยามีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่การสมรสสิ้นสุดลงไม่ว่าด้วยเหตุใด ๆ ก็ตาม กฎหมายเดิมของประเทศไทย มีหลักการว่า หน้าที่ของสามีและภริยาในอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันย่อมสิ้นสุดลง แต่ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดหลักการดังกล่าว ไปจากเดิม โดยเกิดหลักการใหม่ว่า สามีหรือภริยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยังคงมีหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งต่อไป แม้ว่าการสมรสจะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม ซึ่งหน้าที่ในการช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่ง เดิมใช้คำว่า “ค่าอุปการะเลี้ยงดู” (Maintenance) และต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “ค่าเลี้ยงชีพ” (Alimony) เพื่อแยกแยะให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูระหว่างสมรส และในการอุปการะเลี้ยงดูภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง ซึ่งวิวัฒนาการและความเป็นมาเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพดังกล่าวที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของประวัติศาสตร์กฎหมายไทย มีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1 ก่อนใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว

จากการค้นพบหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ทำให้ทราบว่า กฎหมายของประเทศไทย อาจเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยลักษณะของกฎหมายในสมัยสุโขทัยนั้น จะมีลักษณะแบบกฎหมายชาวบ้าน (Volkrecht) กล่าวคือ เป็นกฎเกณฑ์ความประพฤติที่ปรากฏออกมาอยู่ในรูปขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเกิดขึ้นจากเหตุผลธรรมชาติของสามัญชน หรือสามัญสำนึก (Simple Natural Reason) เป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่เกิดจากการประพฤติปฏิบัติต่อกันมาเป็นเวลานาน โดยมีพื้นฐานมาจากความคิดทางศีลธรรม³⁰ ส่วนกฎหมายเกี่ยวกับครอบครัวของประเทศไทยนั้น ยังไม่มีความชัดเจนมากนัก ลักษณะของครอบครัวของประเทศไทยเป็นไปอย่างง่าย ๆ เน้นหนักไปทางบิดา มารดา พี่ และน้องมากกว่าการสมรส ไม่มีการแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา ทรัพย์สินรดกตกทอดแก่บุตร บิดาเป็นใหญ่ในครอบครัว ผู้หญิงไม่มีบทบาทในครอบครัวหรือสังคม³¹

³⁰ จาก *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย* (น. 64), โดย แสวง บุญเฉลิมวิภาส, 2545, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

³¹ จาก *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว* (น. 2), โดย ประสพสุข บุญเดช ก, 2558, กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา.

ต่อมาในสมัยอยุธยา ประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ในสมัยพระเจ้าอู่ทอง จึงได้มีการจัดระเบียบ โดยการตรากฎหมายเกี่ยวกับครอบครัวออกใช้บังคับ ซึ่งได้มีการนำเอาคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของประเทศอินเดีย ตามความเชื่อในศาสนาฮินดู โดยประเทศไทยได้รับผ่านทางมอญซึ่งนับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกับประเทศไทย มาเป็นแม่บทในการตรากฎหมายที่สำคัญ เนื่องจากในสมัยนั้น อยุธยาได้รับอิทธิพลอย่างมากทางทั้งทางด้านวัฒนธรรม และกฎหมายจากสาธารณรัฐอินเดีย ซึ่งการตรากฎหมายเกี่ยวกับครอบครัวดังกล่าว เรียกว่า พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการพิศเมีย พ.ศ. 1904 และเมื่อปี พ.ศ. 1905 ได้มีพระราชบัญญัติเพิ่มเติมว่าด้วยการแบ่งปันสินบริคณห์ระหว่างพิศเมีย พ.ศ. 1905 ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างพิศเมียในสมัยดังกล่าวจะอยู่ในรูปประเพณีนิยมเป็นส่วนใหญ่

หลังจากที่อาณาจักรอยุธยาล่มสลายลง ได้มีการจัดตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นราชธานี ซึ่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการชำระสะสางกฎหมายที่ใช้มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาขึ้นมาใหม่ เหมือนการสังคายนาพระไตรปิฎก โดยแต่งตั้งให้อาลักษณ์ ลูกขุน และราชบัณฑิตยสรวม 11 คน ทำหน้าที่จัดการชำระสะสางกฎหมายที่มีอยู่ในหอหลวงให้ถูกต้องตามความยุติธรรม และจัดเป็นหมวดหมู่ ซึ่งเมื่อชำระสะสางเสร็จแล้ว อาลักษณ์ได้เขียนด้วยหมึกลงสมุดข่อย จำนวน 3 ชุด โดยเก็บไว้ที่ห้องเครื่องฉบับหนึ่ง หอหลวงฉบับหนึ่ง และศาลหลวงอีกฉบับหนึ่ง และปิดตราพระราชสีห์ พระคชสีห์ และบัวแก้ว ทุกเล่มเป็นสำคัญ เรียกว่า กฎหมายตราสามดวง ซึ่งประกอบด้วยกฎหมายลักษณะต่าง ๆ เช่น พระธรรมศาสตร์ ลักษณะวิวาท ลักษณะโจร เป็นต้น ส่วนกฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว เป็นกฎหมายลักษณะหนึ่งในกฎหมายตราสามดวง ที่เรียกว่า กฎหมายลักษณะพิศเมีย ซึ่งเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องความสัมพันธ์ การแบ่งทรัพย์สิน และการอุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภรรยา

สำหรับบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องการอุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภรรยาในระหว่างสมรสนั้น พระไอยการลักษณะพิศเมีย บทที่ 74 ได้บัญญัติหน้าที่ของสามีภรรยาไว้ว่า “ราษฎรทั้งหลายในแคว้นแคว้นเสมามณฑลให้เลี้ยงดูลูกเมียพี่น้องพันธุ์จงชอพรรณ...” และ “พิศมีนาคีเลี้ยงเมียโดยยุติธรรม” ดังนั้น ชาย ซึ่งเป็นสามีจึงมีหน้าที่เลี้ยงดูภรรยาและบุตรแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยภรรยาไม่มีหน้าที่เลี้ยงดูสามีในระหว่างสมรสแต่อย่างใด ซึ่งเงินหรือทรัพย์สินที่สามีจ่ายให้แก่ภรรยาและบุตรนั้น เรียกว่า “ค่าเลี้ยงดู” ส่วนเหตุที่พระไอยการลักษณะพิศเมีย บทที่ 74 กำหนดให้สามีเป็นผู้มีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรนั้น เนื่องจากโดยปกติชายมีร่างกาย และจิตใจเข้มแข็งกว่าหญิง มีความสามารถ

ในการประกอบอาชีพได้มากกว่าหญิง และมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนมากกว่าหญิง³² อีกทั้งในสมัยโบราณชายผู้เป็นสามีจะเป็นผู้หาเงินมาเลี้ยงครอบครัว ส่วนหญิงผู้เป็นภริยาจะมีหน้าที่เพียงดูแลงานบ้าน และปรนนิบัติช่วยเหลือชายเท่านั้น ดังนั้น ชายซึ่งเป็นสามีจึงมีหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูหญิงซึ่งเป็นภริยาและบุตรแต่เพียงฝ่ายเดียว

กรณีที่มีความสัมพันธ์ของสามีภริยาลิ้นสุดลง เนื่องจากสามีภริยาตกลงหย่าขาดกันเอง หรือหย่าขาดจากกัน โดยผลของกฎหมายนั้น ตามกฎหมายลักษณะผัวเมีย ได้รับแนวคิดมาจากหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยถือเรื่องกรรมมาเป็นหลัก ซึ่งการที่สามีภริยาต้องหย่าขาดจากกัน มิใช่เกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เกิดจากเหตุที่สามีภริยาทำบุญร่วมกันมาเพียงเท่านี้ เมื่อสิ้นบุญกันแล้ว ก็ต้องแยกจากจากกัน³³ หลักกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณีไทย จึงยินยอมให้ สามีภริยาหย่าขาดจากกันได้ง่าย ๆ ส่วนในเรื่องของหน้าที่ของสามีในการอุปการะเลี้ยงดูภริยาภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง กฎหมายลักษณะผัวเมีย ไม่ได้กล่าวถึงไว้ ดังนั้น เมื่อการสมรสสิ้นสุดลง ไม่ว่า เหตุแห่งการสมรสสิ้นสุดลงจะเกิดจากความผิดของสามีเพียงฝ่ายเดียว หรือภริยาจะมีฐานะยากจนลงก็ตาม สามีก็ไม่มีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูภริยาต่อไป

2.2.2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 (บรรพ 5 เดิม)

ในปี พ.ศ. 2411 ซึ่งเป็นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยมีการติดต่อสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศต่าง ๆ และมีคนต่างด้าวเข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทย (ขณะนั้นเรียกว่า ประเทศสยาม) เป็นจำนวนมาก ซึ่งกฎหมายของประเทศไทย ไม่ได้ได้รับการยอมรับจากนานาชาติหรือประเทศ รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ เกิดความไม่ไว้วางใจในกฎหมายของประเทศไทย โดยอ้างว่า กฎหมายของประเทศไทยล้าหลัง ไม่ทันสมัย และมีการเข้าแทรกแซงการพิจารณาพิพากษาของศาล จนทำให้ไทยต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เพื่อให้หลุดพ้นจากข้อเสียเปรียบดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2451 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งคณะกรรมการฝรั่งเศสขึ้นตรวจชำระและยกร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งคณะกรรมการได้ศึกษาหลักกฎหมายไทย โดยนำเอาหลักกฎหมายตราสามดวง และคำพิพากษาศาลฎีกามาเทียบเคียงกับหลักกฎหมายต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สมาพันธรัฐสวิส สาธารณรัฐอิตาลี ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ สหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น โดยพิจารณาคัดเลือกเอาแต่

³² จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรียงมาตราว่าด้วยครอบครัว บรรพ 5 มาตรา 1435-1598/41 (น. 450), โดย ไพโรจน์ กัมพูศิริ และรัศฎา เอกบุตร, 2555, กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.

³³ จาก เหตุหย่า: ศึกษากรณีความเสมอภาคของชายและหญิงในการเรียกค่าทดแทน, โดย วรภัทร รัตนพาณิชย์, 2551 (มกราคม-มิถุนายน), 34(1), น. 30.

หลักกฎหมายที่ดีและเหมาะสมกับประเทศไทยมายกร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบคร้ว (เดิม) หลังจากที่ได้มีการประกาศใช้ บรรพ 4 ทรัพย์สิน ไปเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2573 แล้ว คณะกรรมการร่างกฎหมายได้เร่งรัดการพิจารณา ยกร่าง บรรพ 5 โดยร่างขึ้นตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของประเทศไทยเป็นหลัก และนำกฎหมายของต่างประเทศ คือ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศ อังกฤษ สมาพันธรัฐสวิส ประเทศญี่ปุ่น และสหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล³⁴ มาเทียบเคียง แล้วนำไป เสนอรัฐสภา จนในที่สุด ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ออกประกาศใช้บังคับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 ณ วันที่ 27 พฤษภาคม 2478 โดยมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2478 เป็นต้นมา

จากการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 มีผลเป็นการ ยกเลิกกฎหมายลักษณะฝ่าฝืนทั้งหมด โดยให้ใช้บังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 แทน แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงการสมรสตามกฎหมายลักษณะฝ่าฝืนที่ได้ กระทำก่อนวันใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 และนอกจากนี้ ประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 ได้เปลี่ยนแปลงหลักการเกี่ยวกับค่าเลี้ยงดู จากเดิมที่ กำหนดให้สามีแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้นที่ต้องให้ความอุปการะเลี้ยงดู ช่วยเหลือจัดหาสิ่งจำเป็นใน การดำรงชีพแก่ภรรยา เปลี่ยนเป็นสามีและภรรยามีหน้าที่ต้องให้ความอุปการะเลี้ยงดู ช่วยเหลือจัดหา สิ่งจำเป็นในการดำรงชีพซึ่งกันและกัน หากสามีหรือภรรยาไม่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตาม สมควร อีกฝ่ายหนึ่งย่อมฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูได้ หรือหากประสงค์จะหย่าขาดจากกันก็อาจ ฟ้องหย่าได้ อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาที่ตั้งอยู่บนรากฐานที่เท่าเทียมกันทั้งสองฝ่าย³⁵ ซึ่งหลักเกณฑ์เกี่ยวกับหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภรรยาในระหว่างสมรส ตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 ได้มีการเปลี่ยนคำว่า “ค่าเลี้ยงดู” ซึ่งหมายถึง เงินหรือ ทรัพย์สินที่สามีจ่ายให้แก่ภรรยาและบุตรในการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน เป็นใช้คำว่า “ค่าอุปการะเลี้ยงดู” แทน โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู บุคคล ผู้มีสิทธิและหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดู วิธีการชำระค่าอุปการะเลี้ยงดู การเปลี่ยนแปลง เพิกถอน ค่าอุปการะเลี้ยงดู ข้อห้ามมิให้โอน สละ ยึดค่าอุปการะเลี้ยงดู ซึ่งมีการบัญญัติไว้ชัดเจนกว่ากฎหมาย ลักษณะฝ่าฝืน

³⁴ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบคร้ว (น. 4). เล่มเดิม.

³⁵ จาก “สิทธิสตรีกับกฎหมายครอบครัวแก้ไขใหม่,” โดย ประสพสุข บุญเดช ข, 2526 (มีนาคม), *วารสารวารสารธรรมศาสตร์*, 1(2), น. 38.

นอกจากสามีและภริยาจะมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันในระหว่างสมรสแล้ว บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 มาตรา 1506 และมาตรา 1507 ยังได้กำหนดให้สามีหรือภริยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้กับอีกฝ่ายหนึ่งต่อไปด้วย แม้ว่า การสมรสจะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม โดยคำว่า “ค่าอุปการะเลี้ยงดู” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 หมายถึง ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับปัจจัยสี่ในการชีวิตประจำวัน เช่น ค่าใช้จ่ายในการจัดหาที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ค่ารักษาพยาบาลที่จ่ายกันระหว่างบิดามารดากับบุตร สามีภริยา ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรม ตลอดจนผู้ปกครองต่อผู้อยู่ได้ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนี้ค่าใช้จ่ายระหว่างสามีภริยา ไม่ว่าจะระหว่างการสมรส หรือเมื่อการสมรสสิ้นสุดลงด้วยการหย่าขาดจากกัน หรือโดยเหตุโหมฆะ หรือโหมฆะก็ตาม³⁶

มาตรา 1506 “ในการหย่านั้น ถ้าศาลชี้ขาดว่าฝ่ายใดเป็นผู้ต้องรับผิดชอบแต่ฝ่ายเดียว และอีกฝ่ายหนึ่งยากจนลงไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส ศาลจะสั่งให้ฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบนั้นจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตามสมควรแก่ฐานะของผู้รับและความสามารถของผู้ให้ก็ได้”

มาตรา 1507 “ถ้าหย่าขาดจากกันเพราะเหตุวิกลจริตของกลุ่มสมรสฝ่ายหนึ่ง กลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งต้องออกค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ฝ่ายที่วิกลจริตนั้น โดยอนุโลมตามมาตราก่อน”

จากบทบัญญัติดังกล่าวเป็นหลักการที่นำเอามาจากหลักของกฎหมายต่างประเทศ³⁷ โดยแม้ไม่ปรากฏว่า มีการบัญญัติคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 ก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “ค่าอุปการะเลี้ยงดู” ตามนัยมาตรา 1506 และมาตรา 1507 แล้ว จะเห็นได้ว่า ค่าอุปการะเลี้ยงดูตามนัยมาตราดังกล่าว เป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูที่ศาลมีคำสั่งให้สามีหรือภริยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีหน้าที่เลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง เพื่อช่วยเหลือการดำรงชีพของฝ่ายนั้น ซึ่งความหมายของค่าอุปการะเลี้ยงดูดังกล่าวมีความหมายเดียวกันกับความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” นั่นเอง

เมื่อการสมรสสิ้นสุดลง คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะมีสิทธิได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่า ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 มาตรา 1506 ได้นั้น จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไข 2 ประการ คือ

³⁶ ไพโรจน์ กัมพูสิริ. (อ้างถึงใน *มาตรการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพของกลุ่มสมรสหลังการหย่า* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 18), โดย ฉัตรสุวรรณ วิทชะวาณิชกุล, 2551, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

³⁷ จาก ค่าเลี้ยงชีพ, โดย ประสพสุข บุญเดช ก, 2533 (มีนาคม – เมษายน), *ดุลพินิจ*, 17(2), น. 68.

(1) ศาลจะต้องมีคำตัดสินชี้ขาดว่า เหตุของการหย่าขาดจากกัน เกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยที่ไม่ได้เกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายซึ่งจะได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่า

(2) คู่สมรสฝ่ายซึ่งจะได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่ามีฐานะยากจนลง เนื่องจากไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส

อย่างไรก็ตาม ศาลจะพิจารณากำหนดค่าอุปการะเลี้ยงดู โดยคำนึงถึงฐานะของผู้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่า และความสามารถของผู้ให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่าด้วย

สำหรับกรณีที่มีการหย่าขาดจากกัน เนื่องจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต ตามนัยมาตรา 1507 บัญญัติให้คู่สมรสอีกฝ่ายต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้กับคู่สมรสฝ่ายที่วิกลจริต ภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงด้วย คู่สมรสฝ่ายซึ่งไม่ได้วิกลจริตจะไม่จ่ายไม่ได้ เนื่องจากกฎหมายได้บังคับไว้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมาย เนื่องจากมีแนวคิดที่ว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต ไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองได้ การดำรงชีวิตย่อมเป็นไปด้วยความลำบาก บทบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นการช่วยเหลือคู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริตให้ไม่ต้องลำบากกับการดำรงชีพ อันเป็นไปตามหลักการทางศีลธรรม

เมื่อศาลมีคำสั่งให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่คู่สมรสอีกฝ่ายภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงแล้ว หากต่อมาภายหลังผู้มีส่วนได้เสียแสดงให้ศาลเห็นว่า พฤติการณ์ของรายได้หรือฐานะของคู่กรณีได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลสามารถมีคำสั่งเพิกถอน ลด หรือเพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูได้ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 มาตรา 1596 ส่วนวิธีการชำระค่าอุปการะเลี้ยงดู ตามมาตรา 1597 ได้กำหนดให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูสามารถชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นครั้งคราวตามกำหนดได้ แต่หากมีเหตุพิเศษคู่สมรสจะตกลงกันเอง หรือจะร้องขอต่อศาลขอให้ชำระโดยวิธีอื่นก็ได้ และสิทธิในการได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูนี้ ตามมาตรา 1598 บัญญัติห้ามไม่ให้สละ ยึด หรือโอน และหากฝ่ายซึ่งได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูสมรสใหม่ ตามมาตรา 1508 บัญญัติให้สิทธิที่จะได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นอันหมดไป

นอกจากนี้ ในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ และการสมรสที่เป็นโมฆะ บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 กำหนดให้มีการให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่กันได้ด้วย

มาตรา 1494 “เหตุที่การสมรสถูกเพิกถอน ไม่เป็นผลให้ชายหรือหญิงผู้สมรสโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสนั้น

ถ้าฝ่ายเดียวทำการสมรสโดยสุจริต ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนได้ ถ้าหญิงเป็นฝ่ายสุจริต อาจเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูได้อีกด้วย”

มาตรา 1596 “เมื่อมีการเพิกถอนการสมรส ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการขาดจากการสมรสโดยการหย่าตามคำพิพากษาของศาลมาบังคับโดยอนุโลม”

ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 มาตรา 1494 และมาตรา 1596 ให้สิทธิแก่ภริยาที่สมรสโดยสุจริตในการเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูในกรณีที่มีการสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ หรือโมฆียะเท่านั้น ส่วนสามีแม้จะทำการสมรสโดยสุจริตก็ไม่มีสิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูแต่อย่างใด ซึ่งเป็นข้อแตกต่างกับหลักเกณฑ์ค่าอุปการะเลี้ยงดูในกรณีที่มีการสมรสสิ้นสุดลง เนื่องมาจากการหย่าขาดจากกัน ที่สามีหรือภริยามีสิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่าได้จากอีกฝ่ายหนึ่ง หากเป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่า ส่วนหลักเกณฑ์อื่น ๆ เกี่ยวกับการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูในกรณีที่มีการสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ ยังคงเป็นไปตามหลักเกณฑ์การจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูในกรณีที่มีการสมรสสิ้นสุดลง เนื่องมาจากการหย่าขาดจากกัน ตามมาตรา 1506

2.2.3 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519

ในปี พ.ศ. 2516 ได้มีการเรียกร้องประชาธิปไตย เพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพกันชนานใหญ่ จึงมีผลทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 28 วรรคสอง บัญญัติให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน และบทเฉพาะกาลยังได้กำหนดให้มีการตราพระราชบัญญัติต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยดังกล่าว เพื่อให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันภายในกำหนด 2 ปี นับแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ใช้บังคับ ในปี พ.ศ. 2519 ในสมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ทำให้ชายหญิงมีสิทธิไม่เท่าเทียมกัน โดยมีการตราพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2519 ณ วันที่ 5 ตุลาคม 2519 และพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2519³⁸ ซึ่งการตราพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2519 นั้น ไม่ได้เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมของเก่า แต่เป็นการยกเลิกกฎหมายเดิมทั้งฉบับ แล้วร่างขึ้นใหม่ที่ตรวจชำระแทน³⁹

³⁸ สิทธิสตรีกับกฎหมายครอบครัวแก้ไขใหม่ (น. 35). เล่มเดิม.

³⁹ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 20), โดย ชาดิชยา อัครวิบูลย์, 2552, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

สำหรับค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการหย่านั้น เกิดแนวคิดว่า หน้าที่ของชายและหญิง ในการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน เป็นหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดให้มีเฉพาะชายและหญิงที่ยังมีฐานะเป็นสามีภริยากัน หากฐานะสามีภริยาสิ้นสุดลงเมื่อใด ไม่ว่าจะด้วยการตกลงหย่าขาดจากกัน หรือให้ศาลพิพากษาให้หย่าขาดจากกัน หรือถูกศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ หน้าที่ในการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่กันตามที่กฎหมายกำหนด ย่อมสิ้นสุดลงไปตามฐานะสามีภริยาที่สิ้นสุดลงด้วย เนื่องจากการหย่าได้ทำลายความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาแล้ว คู่สมรสจึงไม่มีหน้าที่ต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูกันต่อไป และหากหน้าที่ของสามีหรือภริยาในการอุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงยังคงใช้คำว่า ค่าอุปการะเลี้ยงดู ก็จะเป็นเรื่องผิดหลักการและไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์⁴⁰ ดังนั้น ค่าอุปการะเลี้ยงดู จึงต้องหมายถึงเงินหรือทรัพย์สินที่สามีภริยาให้แก่กันในขณะที่คู่สมรสยังมีความเป็นสามีภริยากันอยู่ เมื่อความเป็นสามีภริยาสิ้นสุดลงเงินหรือทรัพย์สินที่สามีภริยาจ่ายให้แก่กันจึงไม่ควรต้องเรียกว่า ค่าอุปการะเลี้ยงดู พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2519 มาตรา 10 จึงกำหนดให้ใช้คำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” (alimony) แทนคำว่า “ค่าอุปการะเลี้ยงดู” (maintainace) ซึ่งเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน และเพื่อให้ตรงกับความหมาย และให้แตกต่างไปจากค่าอุปการะเลี้ยงดูที่สามีภริยาชำระให้แก่กันในช่วงสมรส

มาตรา 10 “คำว่า “ค่าอุปการะเลี้ยงดู” ในบรรดากฎหมายซึ่งมีความหมายถึงค่าอุปการะเลี้ยงดูตามนัยของบทบัญญัติมาตรา 1506 และมาตรา 1507 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เดิม นั้น ให้ใช้คำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” แทน”

ค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519

มาตรา 1526 “ในคดีหย่า ถ้าเหตุแห่งการหย่าเป็นความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ฝ่ายเดียว และการหย่านั้นจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส อีกฝ่ายหนึ่งนั้นจะขอให้ฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้ได้ ค่าเลี้ยงชีพนี้ศาลอาจให้เพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้และฐานะของผู้รับ และให้นำบทบัญญัติมาตรา 1598/39 มาตรา 1598/40 และมาตรา 1598/41 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุดลง ถ้ามิได้ฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีหย่านั้น”

มาตรา 1527 “ถ้าหย่าขาดจากกัน เพราะเหตุวิกลจริตตามมาตรา 1516 (7) หรือเพราะเหตุเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ตามมาตรา 1516(9) คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งต้องออกค่าเลี้ยงชีพให้แก่ฝ่ายที่วิกลจริตหรือฝ่ายที่เป็นโรคติดต่อร้ายแรง โดยคำนวณค่าเลี้ยงชีพอนุโลมตามมาตรา 1526”

⁴⁰ หลักเกี่ยวกับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกฎหมายครอบครัวไทย (น. 92). เล่มเดิม.

มาตรา 1528 “ถ้าฝ่ายที่รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่ สิทธิรับค่าเลี้ยงชีพย่อมหมดไป”

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 (บรรพ 5 เดิม) บัญญัติให้ คู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ (เดิมเรียกว่า ค่าอุปการะเลี้ยงดู) ภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง โดยการหย่าขาดจากกัน ในกรณีที่ศาลชี้ขาดว่า เหตุหย่าเกิดจากความผิดของ คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ฝ่ายเดียว และเป็นเหตุให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งยากจนลงไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส และในกรณีที่เหตุหย่า เป็นเพราะเหตุ คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริตเท่านั้น แต่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในมาตรา 1527 โดยเพิ่มหลักเกณฑ์การเรียกค่าเลี้ยงชีพ โดยให้เหตุหย่าในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นโรคติดต่อร้ายแรง มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพด้วย เนื่องจากบุคคลซึ่งเป็นโรคติดต่อร้ายแรงอยู่ในสภาพเจ็บป่วย โอกาสที่จะไปประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้ อย่างปกติ ย่อมเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก หรืออาจจะไม่สามารถประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเอง ก็เป็นไปได้ ทำให้ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การเลี้ยงชีพ จึงได้มีการบัญญัติให้เหตุหย่าในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นโรคติดต่อร้ายแรง เป็นผู้ที่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพด้วย

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519 ยังได้เพิ่มหลักเกณฑ์ การใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพไว้ในมาตรา 1526 วรรคสอง โดยกำหนดให้การใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ จะต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีหย่าด้วย ไม่เช่นนั้น สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุดลง

สำหรับการพิจารณาของศาลในการให้และการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ ยังคงหลักการเดิมที่กำหนดให้ศาลเป็นผู้พิจารณากำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ โดยคำนึงถึงฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพ และความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพด้วย ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519 ไม่ได้แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ดังกล่าวแต่อย่างใด และการสิ้นสุดของค่าเลี้ยงชีพ ยังคงมีหลักการเดิมที่กำหนดให้ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่ สิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพย่อมหมดไป ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519 บัญญัติไว้ในมาตรา 1528

ส่วนวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ การแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพิกถอนค่าเลี้ยงชีพ สิทธิในการโอน สละ ยึดค่าเลี้ยงชีพ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519 ได้บัญญัติให้นำหลักเกณฑ์เรื่องวิธีการชำระค่าอุปการะเลี้ยงดู ตามมาตรา 1598/40 การแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพิกถอนค่าอุปการะเลี้ยงดู ตามมาตรา 1598/39 และสิทธิในการโอน สละ ยึดค่าอุปการะเลี้ยงดู ตามมาตรา 1598/41 ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ในเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูมาใช้บังคับโดยอนุโลม ดังนั้น วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ จะจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินโดยวิธีชำระเป็น

ครั้งคราวตามกำหนด หรือชำระเป็นอย่างอื่นหรือโดยวิธีอื่นก็ได้ และสิทธิในการรับค่าเลี้ยงชีพไม่สามารถสละ โอนได้ อีกทั้งสิทธิในการรับค่าเลี้ยงชีพไม่อยู่ในข่ายบังคับคดีด้วย และเมื่อศาลมีคำสั่งให้จ่ายค่าเลี้ยงชีพแล้ว หากภายหลังปรากฏว่า พฤติการณ์ของรายได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลก็มีอำนาจแก้ไข เปลี่ยนแปลง เพิกถอน ลด หรือกลับให้ค่าเลี้ยงชีพได้

บทบัญญัติเกี่ยวกับการสมรสที่เป็นโมฆะ และการเพิกถอนการสมรสที่เป็นโมฆียะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519 ได้มีการแก้ไขโดยเปลี่ยนแปลงหลักการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 (บรรพ 5 เดิม) อยู่ 2 มาตรา คือ

มาตรา 1499 “เหตุที่การสมรสเป็นโมฆะ ไม่เป็นผลให้ชายหรือหญิงผู้สมรสโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสนั้น ถ้าฝ่ายเดียวทำการสมรสโดยสุจริตฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้ และถ้าฝ่ายที่ทำการสมรสโดยสุจริตนั้น ต้องยากจนลง และไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สิน หรือจากการงานที่เคยทำก่อนมีคำพิพากษาของศาลแสดงว่าการสมรสเป็นโมฆะ ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ด้วย

ให้นำความในมาตรา 1526 มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

มาตรา 1513 “ถ้าปรากฏว่าคู่สมรสที่ถูกฟ้องเพิกถอนการสมรสได้รู้เห็นเป็นใจในเหตุแห่งโมฆียกรรม คู่สมรสนั้นจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าทดแทนความเสียหายซึ่งคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้รับต่อกาย ชื่อเสียง หรือทรัพย์สิน อันเนื่องจากการสมรสนั้น และให้นำมาตรา 1526 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ถ้าหากการเพิกถอนการสมรสตามวรรคหนึ่งทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง และไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส คู่สมรสที่ถูกฟ้องนั้นจะต้องรับผิดชอบในค่าเลี้ยงชีพดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1526 ด้วย”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สิทธิในการเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่มีการสมรสเป็นเป็นโมฆะ หรือการเพิกถอนการสมรสที่เป็นโมฆียะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519 เปลี่ยนแปลงหลักการไปจากเดิม กล่าวคือ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2478 (บรรพ 5 เดิม) กำหนดให้สิทธิแก่ภริยาที่สมรสโดยสุจริตในการเรียกค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่มีการสมรสเป็นโมฆะ หรือการเพิกถอนการสมรสโมฆียะเท่านั้น ส่วนสามีแม้จะทำการสมรสโดยสุจริต หรือไม่มีส่วนรู้เห็นเป็นใจในเหตุแห่งโมฆียะนั้น ก็ไม่มีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพ แต่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519 ไม่ว่าจะ เป็นสามีหรือภริยา หากฝ่ายใดทำการสมรสโดยสุจริต หรือไม่มีส่วนรู้เห็นเป็นใจในเหตุแห่งโมฆียะนั้น ต้องยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สิน หรือจากการงานที่เคยทำก่อนมีคำพิพากษาของ

ศาลแสดงว่าการสมรสเป็นโมฆะ หรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างการสมรสที่เป็นโมฆะ คู่สมรสฝ่ายดังกล่าวก็มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพไม่ว่าฝ่ายนั้นจะเป็นชายหรือหญิงก็ตาม

การใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่การสมรสเป็นโมฆะ หรือการเพิกถอนการสมรสที่เป็นโมฆะ ตามมาตรา 1499 และมาตรา 1513 ให้นำบทบัญญัติมาตรา 1526 มาใช้บังคับ โดยอนุโลม ดังนั้น คู่สมรสฝ่ายซึ่งสุจริต หรือไม่มีส่วนรู้เห็นเป็นใจในเหตุแห่งโมฆียกรรม จะต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพในคดีที่ขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ หรือขอให้เพิกถอนการสมรสที่เป็นโมฆะด้วย ไม่เช่นนั้นสิทธิเรียกร้องในการเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุดลง และหลักเกณฑ์การพิจารณาของศาลในการให้และการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ การแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพิกถอนค่าเลี้ยงชีพ และสิทธิในการโอน สละ ยึดค่าเลี้ยงชีพ ก็ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากเหตุหย่า ตามมาตรา 1526 ด้วย

นอกจากนี้ การสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส คู่สมรสสามารถตกลงกันเองได้ว่า จะจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเป็นจำนวนเท่าใดก็ได้ แต่หากไม่ได้ตกลงค่าเลี้ยงชีพไว้ในสัญญาหย่า เมื่อตกลงหย่ากันแล้ว ภายหลังจะมาฟ้องเรียกค่าเลี้ยงชีพไม่ได้⁴¹

2.2.4 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2533

การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519 กระทำไปด้วยความเร่งรีบ เพื่อให้ทันกำหนดเวลาสองปีที่บังคับไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 จึงทำให้บทบัญญัติในหลายมาตราเกิดปัญหาในการตีความ มีความบกพร่องไม่เหมาะสม ไม่สอดคล้องและไม่เอื้ออำนวยต่อสภาพความเป็นอยู่ของสามัญชนในการดำรงสถานะในครอบครัว เช่น การจัดการสินสมรส การสมรสที่เป็นโมฆะ เหตุหย่า เป็นต้น กระทรวงยุติธรรมจึงเสนอให้คณะรัฐมนตรี แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อชำระสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวขึ้น ซึ่งเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2520 คณะรัฐมนตรี ได้มีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการดังกล่าว และเมื่อปี พ.ศ. 2526 คณะกรรมการชุดดังกล่าวได้พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวแล้วเสร็จ และได้นำไปเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา แต่เนื่องจากในช่วงระยะเวลาดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาลหลายครั้ง และกฎหมายฉบับนี้มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์พื้นฐานในสังคมเป็นส่วนใหญ่ คณะรัฐมนตรีและ

⁴¹ จาก *ค่าเลี้ยงชีพ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 16), โดย นภาพร สุทธิพันธ์, 2549, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รัฐสภาจึงต้องพิจารณากฎหมายฉบับนี้ด้วยความละเอียดรอบคอบ⁴² จนในที่สุดได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2533 ในประกาศราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 107 ตอนที่ 187 ลงวันที่ 26 กันยายน 2533 และให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน 2533 เป็นต้นมา ซึ่งการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวดังกล่าวไม่มีผลย้อนหลังไปใช้บังคับแก่การกระทำใด ๆ ที่ได้กระทำขึ้นก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวดังกล่าว

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2533 ยังคงหลักการเดิมที่กำหนดให้ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาอยู่บนรากฐานที่เท่าเทียมกันทั้งสองฝ่าย โดยบทบัญญัติเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงเรื่องหลักเกณฑ์ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขแต่อย่างใด มีเพียงการแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่การสมรสเป็น โฉมะเท่านั้น เพื่อให้มีความถูกต้องชัดเจน และเพื่อให้สะดวกต่อการตีความมากยิ่งขึ้น

มาตรา 1499 “การสมรสที่เป็น โฉมะ เพราะฝ่าฝืนมาตรา 1449 มาตรา 1450 หรือมาตรา 1458 ไม่ทำให้ชายหรือหญิงผู้สมรสโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด ให้เป็น โฉมะ

การสมรสที่เป็น โฉมะ เพราะฝ่าฝืนมาตรา 1452 ไม่ทำให้ชายหรือหญิงผู้สมรสโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสก่อนที่ชายหรือหญิงนั้นรู้ถึงเหตุที่ทำให้การสมรสเป็น โฉมะ แต่การสมรสที่เป็น โฉมะดังกล่าว ไม่ทำให้คู่สมรสเกิดสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมของกลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่ง

การสมรสที่เป็น โฉมะ เพราะฝ่าฝืนมาตรา 1449 มาตรา 1450 หรือมาตรา 1458 หรือฝ่าฝืนมาตรา 1452 ถ้าคู่สมรสฝ่ายใดได้สมรสโดยสุจริตฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้ และถ้าการสมรสที่เป็น โฉมะนั้นทำให้ฝ่ายที่ได้สมรสโดยสุจริต ต้องยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานที่เคยทำอยู่ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือก่อนที่จะได้รู้ว่าการสมรสของตนเป็น โฉมะแล้วแต่กรณี ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ด้วย สิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพในกรณีนี้ให้นำมาตรา 1526 วรรคหนึ่ง และมาตรา 1528 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

สิทธิเรียกร้องค่าทดแทน หรือค่าเลี้ยงชีพตามวรรคสาม มีกำหนดอายุความสองปีนับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด สำหรับกรณีการสมรสเป็น โฉมะเพราะฝ่าฝืนมาตรา 1449 มาตรา 1450 หรือมาตรา 1458 หรือนับแต่วันรู้ถึงเหตุที่ทำให้การสมรสเป็น โฉมะ สำหรับกรณีการสมรสเป็น โฉมะเพราะฝ่าฝืนมาตรา 1452”

⁴² คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 8). เล่มเดิม.

การสมรสที่เป็นโมฆะ เนื่องจากการสมรสที่ชายหรือหญิงเป็นบุคคลวิกลจริต หรือเป็นบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ตามมาตรา 1449 หรือเป็นการสมรสที่หญิงและชายเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงต่อกัน หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา ตามมาตรา 1450 หรือเป็นการสมรสที่ชายหญิงไม่ยินยอมเป็นสามีภริยากัน ตามมาตรา 1458 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2533 ยังคงหลักการตามเดิม โดยจะต้องให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงว่า การสมรสนั้นเป็นโมฆะเสียก่อน จึงจะมีการกล่าวอ้างได้ แต่การสมรสที่เป็นโมฆะ เนื่องจากการสมรสซ้อนตามมาตรา 1452 นั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2533 ได้เปลี่ยนแปลงหลักการซึ่งเป็นข้อแตกต่างจากการสมรสที่เป็นโมฆะ เนื่องจากฝ่าฝืนเงื่อนไขตามมาตรา 1449 มาตรา 1450 และมาตรา 1458 โดยการสมรสที่เป็นโมฆะ เนื่องจากการสมรสซ้อนตามมาตรา 1452 ผู้มีส่วนได้เสียสามารถกล่าวอ้างว่า การสมรสครั้งที่สองเป็นโมฆะได้โดยไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลเสียก่อน หรือผู้มีส่วนได้เสียจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสนั้นเป็นโมฆะก็ได้ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของคู่สมรสคนแรกมากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุในการแก้ไขหลักการเรื่องการสมรสที่เป็นโมฆะ เนื่องจากการสมรสซ้อนดังกล่าวประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2533 มาตรา 1499 จึงได้เพิ่มเติมเงื่อนไขหลักเกณฑ์ในเรื่องค่าเลี้ยงชีพในกรณีการสมรสเป็นโมฆะด้วย โดยจากเดิมที่กำหนดให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่ง เรียกค่าเลี้ยงชีพได้ ต่อเมื่อคู่สมรสฝ่ายที่สุจริตต้องยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานที่เคยทำอยู่ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าการสมรสเป็นโมฆะเท่านั้น เพิ่มเติมเป็นกำหนดให้คู่สมรสเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ ต่อเมื่อคู่สมรสฝ่ายที่สุจริตต้องยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานที่เคยทำอยู่ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าการสมรสเป็นโมฆะ หรือก่อนที่จะรู้ว่าการสมรสของตนเป็นโมฆะในกรณีการสมรสซ้อน เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่ในกรณีการสมรสที่เป็นโมฆะ เนื่องจากการสมรสซ้อน ไม่ต้องมีการฟ้องหรือร้องขอต่อศาลให้มีคำพิพากษาแสดงว่า การสมรสนั้นเป็นโมฆะเสียก่อน

นอกจากนี้ ในเรื่องของการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ กรณีการสมรสเป็นโมฆะ แต่เดิมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519 มาตรา 1499 วรรคสอง กำหนดให้นำบทบัญญัติในมาตรา 1526 มาใช้บังคับโดยอนุโลม ดังนั้น คู่สมรสฝ่ายซึ่งสุจริต จึงต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพในคดีที่ขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะด้วย ไม่เช่นนั้นสิทธิเรียกร้องในการเรียกค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุดลง แต่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2533 ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักการเดิม โดยในมาตรา 1499 วรรคสาม กำหนดให้นำบทบัญญัติในมาตรา 1526 วรรคหนึ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม เท่านั้น ไม่ได้บัญญัติให้นำบทบัญญัติในมาตรา 1526 วรรคสองมาใช้บังคับด้วย ซึ่งการแก้ไขดังกล่าวผู้ร่างกฎหมายเห็นว่า หากให้นำ

มาตรา 1526 วรรคสองมาใช้บังคับด้วย ก็ต้องมีการฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีที่เกี่ยวกับคดีที่ขอให้ศาลมีคำพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ ไม่เช่นนั้นจะฟ้องเรียกค่าเลี้ยงชีพอีกไม่ได้ ผู้ร่างกฎหมายจึงเห็นว่าไม่สมควรเป็นเช่นนั้น⁴³ ดังนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2533 คู่สมรสฝ่ายที่สุจริต จึงไม่จำเป็นต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพในคดีที่ขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ โดยคู่สมรสฝ่ายที่สุจริตสามารถฟ้องเรียกค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้

เนื่องจากเดิมคู่สมรสต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพมาในคดีฟ้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะอยู่แล้ว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519 จึงไม่ได้กำหนดเรื่องอายุความในการเรียกค่าเลี้ยงชีพไว้ สิทธิในการเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพจึงมีอายุความ 10 ปี ตามมาตรา 193/30 แต่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2533 คู่สมรสฝ่ายที่สุจริต ไม่จำเป็นต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพในคดีที่ขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ อีกต่อไป คู่สมรสฝ่ายที่สุจริตสามารถฟ้องเรียกค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้ และหากกำหนดให้ใช้อายุความ 10 ปี ตามเดิมก็จะยาวนานเกินไป ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2533 จึงกำหนดอายุความ โดยคู่สมรสฝ่ายซึ่งสุจริต ดำเนินการฟ้องเรียกค่าเลี้ยงชีพภายใน 2 ปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ หรือนับแต่วันที่รู้ว่าการสมรสของตนเป็นโมฆะ

ส่วนการเรียกค่าเลี้ยงชีพ ในกรณีที่การสมรสเป็นโมฆียะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519 ไม่ได้มีการแก้ไขแต่อย่างใด หลักการในการเรียกค่าเลี้ยงชีพ ในกรณีที่การสมรสเป็นโมฆียะจึงยังคงเป็นไปตามบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ. 2519 มาตรา 1513 เช่นเดิม

อนึ่ง การจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวทั้งฉบับปี พ.ศ. 2477 พ.ศ. 2519 และ พ.ศ. 2533 มีเนื้อหาสาระทั้งที่มีลักษณะเป็นแบบไทย และประยุกต์มาจากหลายประเทศประกอบกัน โดยไม่ได้อาศัยหลักกฎหมายของต่างประเทศประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่โครงสร้างของกฎหมายครอบครัวไทย ในบรรพ 5 นั้น ได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันเป็นส่วนใหญ่⁴⁴

⁴³ จาก *มาตรการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพของคู่สมรสหลังการหย่า* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 26), โดย ฉัตรสุวรรณ วิทชะวานิชกุล, 2551, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

⁴⁴ จาก *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว* (น. 6), โดย วารี นาสกุล และเบญจวรรณ ธรรมรัตน์, 2554, กรุงเทพฯ: พลสยาม พรินต์ติ้ง (ประเทศไทย).

บทที่ 3

หลักการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายของต่างประเทศ

การหย่า เป็นเหตุที่ทำให้การสมรสสิ้นสุดลง ซึ่งโดยหลักทั่วไป เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงหน้าที่ของสามีและภริยาในการช่วยเหลือ (Support) อาทิเช่น การดูแลบ้านเรือน การดูแลบุตร หรือการดูแลคู่สมรสอีกฝ่ายในยามเจ็บป่วย รวมถึงการอุปการะเลี้ยงดู (Maintain) อาทิเช่น การให้สิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีพ ไม่ว่าจะเป็นเงิน หรือทรัพย์สินอื่น ย่อมเป็นอันสิ้นสุดลง แต่เนื่องจากการสมรสระหว่างชายและหญิง นั้น ชายและหญิงย่อมมีความมุ่งหวังที่จะอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยาไปจนตลอดชีวิต เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงอาจส่งผลให้ชายหรือหญิงซึ่งไม่ได้ประกอบอาชีพ เนื่องจากต้องมารับผิดชอบดูแลงานบ้าน หรือได้รับการเลี้ยงดูจากอีกฝ่ายหนึ่งมาโดยตลอด ไม่มีรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ หรือชายหรือหญิงซึ่งประกอบอาชีพ แต่เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงจะส่งผลให้ตนเองไม่สามารถประกอบอาชีพได้ตามปกติ กฎหมายจึงได้ยึดหยุ่นให้คู่หย่าฝ่ายหนึ่งยังคงมีหน้าที่ช่วยเหลือ และอุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งต่อไปจนกว่าคู่หย่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะทำการสมรสใหม่ แม้ว่าการสมรสจะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม และแม้แต่ละประเทศจะมีแนวคิดในเรื่องการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเหมือนกัน กล่าวคือ การจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงเป็นไปเพื่อเยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีพ หรือการประกอบอาชีพของตน เนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลงก็ตาม แต่หลักการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพของแต่ละประเทศนั้น ยังคงมีลักษณะเหมือนกัน และแตกต่างกันออกไป ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ ตามกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายของต่างประเทศ จึงควรศึกษาหลักการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ ตามกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายของต่างประเทศ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายของประเทศไทย

การสมรสย่อมสิ้นสุดลงด้วยเหตุ 3 ประการ คือ คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย หรือคู่สมรสหย่าขาดจากการเป็นสามีภริยากัน หรือศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1501 และในกรณีที่คู่สมรสหย่าขาดจากการเป็นสามีภริยากัน ไม่ว่าจะเป็นการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย หรือเป็นการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล หรือในกรณีที่ศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเรียกร้องให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพ (alimony) ให้แก่ตนได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 มาตรา 1527 มาตรา 1499 วรรคสาม และมาตรา 1513 ซึ่งการจ่ายค่าเลี้ยงชีพนั้น มีลักษณะเหมือนกับการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดู (maintenance) ซึ่งสามีและภริยามิหน้าที่ที่จะต้องให้แก่กันตามความสามารถและฐานะของตน แต่แตกต่างกันตรงที่ค่าเลี้ยงชีพ เป็นการจ่ายให้ภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง ส่วนค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นการจ่ายให้ในระหว่างที่การสมรสยังไม่สิ้นสุดลง ซึ่งตามกฎหมายของประเทศไทย ได้กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดู และการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1.1 หลักเกณฑ์ค่าอุปการะเลี้ยงดูตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

คำว่า “ค่าอุปการะเลี้ยงดู” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่ได้ให้ความหมายไว้โดยเฉพาะ แต่ได้มีนักนิติศาสตร์ของไทย คือ ท่านศาสตราจารย์พิเศษ ประสพสุข บุญเดช ได้ให้ความหมายไว้ว่า ค่าอุปการะเลี้ยงดู หมายถึงเงินหรือทรัพย์สินที่สามีภริยา หรือบิดามารดา กับบุตรชำระให้แก่กัน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในด้านที่พักอาศัย ค่าอาหาร ค่าเครื่องนุ่งห่ม ค่าการศึกษาอบรม ค่ารักษาพยาบาล และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดประจำวันสำหรับบุคคลนั้นด้วย และ Maintenance Act 1967 มาตรา 3(1) ของเครือรัฐออสเตรเลีย ได้ให้คำวิเคราะห์ศัพท์ “ค่าอุปการะเลี้ยงดู” ว่า ค่าอุปการะเลี้ยงดู ในส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลใด ๆ หมายความว่ารวมถึง ค่าที่พักอาศัย ค่าอาหาร ค่าเครื่องนุ่งห่ม ค่าการศึกษาและการฝึกอบรม และค่ารักษาพยาบาลสำหรับบุคคลนั้นด้วย ซึ่งคำวิเคราะห์ศัพท์ดังกล่าวอาจมานุโลมใช้สำหรับประเทศไทยได้¹ ซึ่งบุคคลที่มีสิทธิได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มี 4 จำพวกเท่านั้น คือ 1) สามีภริยา 2) บิดามารดากับบุตร 3) ผู้ปกครองกับผู้อยู่ในปกครอง 4) ผู้รับบุตรบุญธรรมกับบุตรบุญธรรม และเพื่อให้สอดคล้องกับรายละเอียดในเรื่องค่าเลี้ยงชีพ ผู้ศึกษาจึงขอกล่าวถึงเฉพาะค่าอุปการะเลี้ยงดูสำหรับสามีภริยาโดยสังเขป

¹ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 789). เล่มเดิม.

โดยปกติสามีและภริยามีสิทธิได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูจากอีกฝ่าย กล่าวคือเป็นหน้าที่ที่สามีและภริยาจะต้องปฏิบัติต่อกันอยู่แล้ว ไม่ใช่เป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูกับอีกฝ่ายหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น เว้นแต่สามีหรือภริยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่อยู่ในสถานะที่จะจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งได้ เช่น สามีหรือภริยาประกอบอาชีพอยู่เพียงฝ่ายเดียว โดยที่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ประกอบอาชีพ หน้าที่ในการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูจึงเป็นหน้าที่ของสามีหรือภริยาแต่เพียงฝ่ายเดียว เนื่องจากกฎหมายของประเทศไทยมุ่งหมาย โดยให้ความคุ้มครองแก่สามีหรือภริยา โดยให้ฝ่ายที่มีฐานะดีช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งตามฐานะและความสามารถ²

สิทธิในการได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู เป็นสิทธิซึ่งสามีและภริยาพึงมีให้ต่อกันอยู่แล้ว แต่หากสามีหรือภริยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ในการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดู ไม่จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง หรือไม่อุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งให้เพียงพอแก่อัตภาพ สามีหรือภริยาอีกฝ่ายหนึ่งย่อมมีสิทธิฟ้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาให้อีกฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่ตนได้ ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/38 แต่หากสามีและภริยามีฐานะดี หรือไม่ดีเท่าๆ กันฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูไม่ได้³ และในกรณีที่การสมรสเป็นโมฆะ สามีหรือภริยาต่างก็ไม่มีสิทธิที่จะฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริต ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1464 บัญญัติให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งไม่อุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอันเป็นเหตุให้ฝ่ายซึ่งวิกลจริตอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจหรือตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดความเสียหายทางทรัพย์สินถึงขนาด บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ทวด ผู้สืบสันดาน ผู้อนุบาล ผู้พิทักษ์ ผู้ปกครอง หรือพนักงานอัยการ มีสิทธิฟ้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริตได้

การที่ศาลจะมีคำสั่งให้สามีหรือภริยาจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ศาลจะใช้ดุลพินิจไม่ให้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่กัน หรือกำหนดให้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่กันเป็นจำนวนเล็กน้อยเพียงใดก็ได้ แต่ต้องพิเคราะห์โดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงและความเหมาะสมเป็นเรื่อง ๆ ไป โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้มีหน้าที่จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดู และฐานะของผู้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูรวมทั้งพฤติการณ์แห่งกรณีด้วย เช่น รายได้ ทรัพย์สิน และทางทำมาหาได้ของคู่สมรสแต่ละฝ่าย

² คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรียงมาตราว่าด้วยครอบครัว บรรพ 5 มาตรา 1435-1598/41 (น. 453). เล่มเดิม.

³ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 792). เล่มเดิม.

ระยะเวลาของการสมรส และการกระทบกระเทือนถึงความสามารถในการหารายได้อันเนื่องมาจากการสมรสของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งจะได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู และพฤติการณ์ในการอยู่กินฉันท์สามีภริยาของกลุ่มสมรส เป็นต้น

เมื่อศาลมีคำสั่งให้สามีหรือภริยาจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดู หรือมีคำสั่งไม่ให้สามีหรือภริยาจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแล้ว หากต่อมาภายหลังพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของสามีหรือภริยาเปลี่ยนแปลงไป ผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิร้องขอต่อศาลในคดีเดิม โดยขอให้ศาลมีคำสั่งเปลี่ยนแปลง โดยศาลมีอำนาจมีคำสั่งเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูได้ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/39

วิธีการชำระค่าอุปการะเลี้ยงดู ให้มีการชำระแก่กันเป็นเงิน เป็นครั้งคราวตามกำหนดนัด เว้นแต่คู่สมรสจะตกลงกันให้ชำระเป็นอย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่น หรือถ้าไม่มีการตกลงกัน แต่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ โดยมีพฤติการณ์พิเศษ และศาลเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้ชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นอย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่นก็ได้ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/40 ซึ่งสิทธิในการได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูจะสละหรือโอนไม่ได้ และไม่อยู่ในข่ายบังคับคดี โดยถือว่าเป็นสิทธิเฉพาะตัว ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/41

3.1.2 หลักเกณฑ์ค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

3.1.2.1 ความหมายของค่าเลี้ยงชีพ

“ค่าเลี้ยงชีพ” เป็นคำในภาษาลาติน โดยมาจากคำว่า “Alimonia” ซึ่งหมายถึง การยังชีพ⁴ Encyclopedia Britannica⁵ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” (Alimony) ว่า ในกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องหย่า ถือเป็นค่าชดเชยที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการหย่า

Black’s Law Dictionary⁶ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” (Alimony) ว่าเป็นคำสั่งของศาลที่ให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายเงินให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูช่วยเหลือในขณะที่คู่สมรสแยกกันอยู่ หรือในระหว่างฟ้องคดีเกี่ยวกับการสมรส หรือภายหลังการหย่า

รองศาสตราจารย์ ถาวร โพธิ์ทอง⁷ ได้ให้ความหมายของคำว่า “Alimony” ว่าเป็นเงินค่าเลี้ยงดู

⁴ From *The Law of Marriage and marital Alternative* (p. 156), by William J.O'Donnell and David A. Jones1, 1982.

⁵ From *The New Encyclopedia Britannica*, by Peter B. Norton and Joseph J. Esposito, 1994, Vol.1. p. 91.

⁶ From *Black’s Law Dictionary* (p. 80), by Bryan A. Gerner, 2004.

⁷ จาก *พจนานุกรมกฎหมายและศัพท์ที่เกี่ยวข้องอังกฤษ-ไทย* (น. 36), โดย ถาวร โพธิ์ทอง, 2552.

นอกจากนี้ ยังมีนักนิติศาสตร์ซึ่งได้ให้ความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไว้ดังนี้
 พาร์เนลล์ เจ.ที. แคลลาฮาน (Parnell J. T. Callahan)⁸ ได้ให้ความหมายว่า ค่ายังชีพและ
 ค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ความช่วยเหลือ ซึ่งภริยาได้รับจากการหย่าร้างกับสามี โดยมีที่มาจากกฎหมาย
 คอมมอนลอว์ ซึ่งให้สิทธิภริยาในการที่จะได้รับการช่วยเหลือจากสามีและรวมไปถึงได้รับการเลี้ยง
 ดูหรือค่ายังชีพจากสามี

วิลเลียม เจ. โอคอนเนล และเดวิด เอ. โจนส์ (William J.O'Donnell and David A.
 Jones)⁹ ได้ให้ความหมายว่า เป็นเงินที่ศาลมีคำสั่งให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่ง ซึ่งโดยปกติเป็นฝ่ายสามีนั้น
 จ่ายให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดู

และนักนิติศาสตร์ไทย ได้ให้ความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไว้ดังนี้
 ศาสตราจารย์พิเศษ ประสพสุข บุญเดช¹⁰ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ”
 ว่าเป็นเงินหรือทรัพย์สินที่สามีภริยาคู่หย่าชำระให้แก่กันหลังการหย่า เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในด้าน
 ที่พักอาศัย ค่าอาหาร ค่าเครื่องนุ่งห่ม และค่ารักษาพยาบาลจนกว่าจะสมรสใหม่

ศาสตราจารย์ ดร.วาริ นาสกุล และอาจารย์เบญจวรรณ ธรรมรัตน์¹¹ ได้ให้ความหมายว่า
 เป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสซึ่งได้หย่ากันแล้ว

อาจารย์ไพโรจน์ กัมพูสิริ¹² ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นเงินค่าดำรงชีพที่คู่สมรสจะจ่าย
 ให้แก่กันภายหลังจากที่การสมรสสิ้นสุดลง

3.1.2.2 หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ

กฎหมายของประเทศไทย ยินยอมให้มีการเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ เพื่อให้มีการช่วยเหลือ
 อุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงอยู่ 3 กรณี คือ

1) การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส

เมื่อสามีและภริยาซึ่งได้จดทะเบียนสมรสถูกต้องตามเงื่อนไขของกฎหมายได้ตกลง
 สมัครงใจแยกกันอยู่ โดยไม่มีความประสงค์ที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยาต่อไปแล้ว
 กฎหมายของประเทศไทยยินยอมให้สามีและภริยาหย่าขาดจากกันได้ (divorce by mutual consent)
 โดยไม่ต้องมีเหตุผลใด ๆ เนื่องจากการสมรสถือเป็นนิติกรรมสัญญาทางแพ่งอย่างหนึ่ง เมื่อคู่สัญญา

⁸ From *The Law Of Separation And Divorce* (p. 91), by Parnell J. T. Callahan, 1967.

⁹ *The Law of Marriage and marital Alternative*. Op.cit.

¹⁰ จาก *หลักกฎหมายครอบครัว* (น. 179), โดย ประสพสุข บุญเดช ง, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

¹¹ *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว* (น. 213). เล่มเดิม.

¹² *รวมบทความกฎหมายลักษณะครอบครัว* (น. 155). เล่มเดิม.

ทั้งสองฝ่ายประสงค์ที่จะยกเลิกสัญญาแล้วก็ย่อมมีสิทธิที่จะกระทำได้¹³ และถือเป็นเสรีภาพของคู่สมรสในการตัดสินใจหย่าขาดจากกันนั่นเอง¹⁴

ลักษณะการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสดังกล่าว เป็นลักษณะการหย่าซึ่งไม่มีคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกระทำผิดต่อหน้าที่สามีภริยา แต่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายต่างยินยอมที่จะหย่าขาดจากกันเอง (mutual consent) หรืออาจเป็นลักษณะการหย่าในกรณีซึ่งคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกระทำผิดต่อหน้าที่สามีหรือภริยาก็ได้ แต่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายสามารถตกลงกันได้ โดยคู่สมรสทั้งสองฝ่ายต่างมีความประสงค์ยินยอมที่จะหย่าขาดจากกัน

วิธีการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส นั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1514 วรรคสอง กำหนดให้สามีและภริยา ต้องทำเป็นหนังสือและมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อยสองคน เพื่อเป็นการยืนยันว่า สามีและภริยามีความตั้งใจที่จะหย่าขาดจากกันจริง ไม่ได้ทำไปเนื่องจากอารมณ์ชั่ววูบ หรือประชดกัน โดยการทำหนังสือหย่าจะทำที่ใดก็ได้ และจะทำในรูปแบบใดก็ได้ เนื่องจากกฎหมายของประเทศไทยไม่ได้กำหนดแบบไว้ และเพื่อให้การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสมีผลสมบูรณ์ สามีหรือภริยาจะต้องนำหนังสือหย่าดังกล่าวไปจดทะเบียนการหย่า ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือสำนักงานเขต การหย่าจึงจะมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1515 ซึ่งสามีหรือภริยาอาจตั้งตัวแทนไปจดทะเบียนหย่าแทนตนก็ได้ เนื่องจากการจดทะเบียนหย่า กฎหมายของประเทศไทยไม่ได้บังคับว่า สามีและภริยาจะต้องไปแสดงความยินยอมหย่าขาดจากกัน โดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียนด้วยตนเอง เหมือนกับการจดทะเบียนสมรส เนื่องจกสภาพการจดทะเบียนไม่ได้เกี่ยวข้องกับดุลพินิจหรือความชำนาญเฉพาะตัว (discretion or skill) การนำสัญญาหย่าไปจดทะเบียน เป็นการกระทำเพื่อลบทะเบียนสมรสเท่านั้น¹⁵

ถึงแม้กฎหมายของประเทศไทยจะไม่ได้บัญญัติว่า การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจะต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งหรือไม่ แต่ตามหลักทั่วไปบุคคลย่อมทำสัญญาตกลงให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเมื่อหย่าขาดจากกันได้ เนื่องจากการทำสัญญาดังกล่าว ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน อันเป็นการต้องห้ามตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 ซึ่งศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาในเรื่องดังกล่าวไว้ดังนี้

¹³ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 371). เล่มเดิม.

¹⁴ จาก กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยครอบครัว LW 304 (น. 141), โดย สมชาย กษิติประดิษฐ์, 2550,

¹⁵ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 378). เล่มเดิม.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4685/2540 “ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 มิได้บังคับว่าจะเรียกค่าเลี้ยงชีพได้แต่เฉพาะมีคดีฟ้องหย่าเท่านั้น ดังนั้น เมื่อโจทก์จำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันในคดีหย่าว่าจำเลยยอมจดทะเบียนหย่าให้โจทก์และยอมชำระค่าเลี้ยงชีพแก่โจทก์อัตราร้อยละ 35 ของเงินเดือนทุกเดือนตลอดไป ข้อตกลงดังกล่าวเป็นการปิดขยหน้าทีอุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยาออกไปหลังการสมรสสิ้นสุดลง อันเป็นการช่วยเหลือจนเจือกันไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ย่อมใช้บังคับได้”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1288/2523 “การที่โจทก์จำเลยสมภารใจหย่าขาดกันเองแล้วนั้น ต่างฝ่ายต่างไม่มีหน้าที่ที่จะอุปการะเลี้ยงดูกันอีกต่อไป จะมีได้ก็แต่ค่าเลี้ยงชีพซึ่งกฎหมายยอมให้เรียกร้องได้ก็แต่เฉพาะในกรณีที่มีคดีฟ้องหย่าต่อศาล ซึ่งศาลจะต้องวินิจฉัยถึงเหตุแห่งการหย่าว่าเป็นความคิดของฝ่ายใด ตามมาตรา 1526 หากไม่มีการเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพไว้ในคดีฟ้องหย่า สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุดลง ส่วนในกรณีที่ไม่มีคดีฟ้องหย่าโดยคู่สมรสตกลงหย่ากันเองนั้น คู่กรณีก็ชอบที่จะทำความตกลงในเรื่องค่าเลี้ยงชีพกันได้ ฉะนั้น เมื่อสัญญาหย่าระหว่างโจทก์จำเลยมิได้มีการตกลงเรื่องค่าเลี้ยงชีพกันไว้ โจทก์จะมาเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพจากจำเลยหลังการหย่าไม่ได้”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1356/2522 “โจทก์จำเลยตกลงทำสัญญายอมหย่าขาดจากการเป็นสามีภรรยาและจำเลยยอมจ่ายค่าเลี้ยงดูให้โจทก์ 50,000 บาท ปราบกฏในบันทึกประจำวันของสถานีตำรวจภูธรอำเภอชุมแพ บันทึกดังกล่าวมีลักษณะเป็นทั้งสัญญาหย่าและสัญญาประนีประนอมยอมความที่จะจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้โจทก์เมื่อหย่ากันแล้ว และคู่กรณีอาจตกลงกันให้ชำระค่าเลี้ยงชีพครั้งเดียว เป็นจำนวนเงินตามที่ตกลงกันได้ จำเลยจึงมีหน้าที่ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพ 50,000 บาทให้โจทก์ตามสัญญาประนีประนอมยอมความที่ได้ทำไว้แล้ว สัญญาที่จำเลยยอมจ่ายเงินให้โจทก์ 50,000 บาทนี้เป็นสัญญาประนีประนอมยอมความเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพของโจทก์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ซึ่งหมายถึงเงินเลี้ยงชีพหลังจากที่ได้หย่าขาดจากการเป็นสามีภรรยาแล้ว จึงไม่ใช่สัญญาที่เกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างเป็นสามีภรรยาตามมาตรา 1469 จำเลยไม่มีสิทธิอ้างมาตรานั้นมาเป็นเหตุบอกล้างสัญญานี้”

ดังนั้น คู่สมรสจึงอาจตกลงกันให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งไว้ในสัญญาหย่าก็ได้

2) การหย่าโดยคำพิพากษาของศาล

การที่ศาลจะมีคำพิพากษาให้สามีและภริยาหย่าขาดจากกันได้ สามีหรือภริยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องฟ้องขอหย่า โดยอาศัยเหตุใดเหตุหนึ่งตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 บัญญัติไว้เท่านั้น สามีหรือภริยาจะยกเหตุอื่นนอกเหนือจากเหตุฟ้องหย่าตาม

มาตรา 1516 มาเป็นเหตุฟ้องหย่าไม่ได้ ซึ่งเหตุฟ้องหย่าในบทบัญญัติดังกล่าวมีทั้งลักษณะการหย่าที่เป็น การลงโทษคู่สมรสที่กระทำผิดต่อหน้าที่สามีภรรยา (the fault theory) และลักษณะการหย่าที่เป็น มาตรการแก้ไขชีวิตสมรสที่แตกสลายไปแล้ว (the irretrievably broken down of marriage หรือ the no-fault theory)

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า

“ในคดีหย่า ถ้าเหตุแห่งการหย่าเป็นความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ฝ่ายเดียว และการหย่านั้นจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงาน ตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส อีกฝ่ายหนึ่งนั้นจะขอให้ฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบค่าเลี้ยงชีพให้ได้ ...”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจึงเห็นได้ว่า การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เนื่องจากการหย่าโดย คำพิพากษาของศาล ได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพไว้ชัดเจน ซึ่งคู่สมรสฝ่ายใดฝ่าย หนึ่งจะมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 เหตุแห่งการหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 จะต้องเกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียว คู่สมรสฝ่ายซึ่งไม่ได้มีความผิด จึงจะมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ

บุคคลย่อมสมรสกันโดยมีความมุ่งหมายว่าจะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันตลอดไป แต่เมื่อการ สมรสต้องสิ้นสุดลง เนื่องจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรืออีกฝ่ายหนึ่ง ก็คือการสมรส สิ้นสุดลง เนื่องจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ก่อให้เกิดการหย่าขึ้นนั้น กฎหมายของประเทศไทย จึงกำหนดให้คู่สมรสซึ่งเป็นฝ่ายผิดจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เนื่องจากต้องการ ลงโทษคู่สมรสฝ่ายนั้นที่เป็นต้นเหตุที่ทำให้การสมรสสิ้นสุดลง หรือลงโทษผู้ก่อให้เกิดเหตุหย่า นั้นเอง ซึ่งเป็นไปตามหลักการการลงโทษคู่สมรสซึ่งเป็นฝ่ายผิด และหากเหตุฟ้องหย่าตาม บทบัญญัติดังกล่าวเป็นความผิดของฝ่ายที่เรียกค่าเลี้ยงชีพ หรือเหตุฟ้องหย่าไม่ได้เกิดจากความผิด ของคู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด หรือเหตุฟ้องหย่าเกิดจากความผิดของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย คู่สมรส ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็จะไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1402/2496 “ศาลพิพากษาให้หย่าเพราะสามีเป็นฝ่ายผิด ศาลพิพากษาให้สามีจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่ภรรยาได้ เพราะสามีต้องรับผิดชอบค่าเลี้ยงดูตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1506 (มาตรา 1526 บรรพ 5 ปัจจุบัน)”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 968/2502 “ตามมาตรา 1506 (มาตรา 1526 บรรพ 5 ปัจจุบัน) ศาลจะต้องพิจารณาว่า สามีเป็นผู้ผิดฝ่ายเดียว หากตรงข้ามภรรยาเป็นฝ่ายผิดแล้ว ศาลจะให้สามี จ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่ภรรยาไม่ได้”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4815/2539 “โจทก์ออกจากบ้านที่อยู่กินกับจำเลยเพราะต้องการพาบิดาโจทก์ซึ่งเป็นโรคหัวใจไปให้พ้นจากบิดาจำเลยซึ่งชอบดื่มสุราแล้วส่งเสียงดัง และ โจทก์และจำเลยตกลงจะไปจดทะเบียนหย่าขาดจากกัน แต่หย่าไม่ได้เพราะ โจทก์ไม่มีเงินชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรแก่จำเลย แสดงว่าโจทก์และจำเลยสมัครใจแยกกันอยู่เพราะเหตุที่ไม่อาจอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยาได้โดยปกติสุขตลอดมา และเป็นเวลานานถึงวันฟ้องเกินสามปีแล้ว โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องหย่าได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516(4/2) จำเลยซึ่งเป็นภริยาจะเรียกค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 จากโจทก์ได้จะต้องปรากฏว่าเหตุแห่งการหย่าเป็นความผิดของโจทก์แต่ฝ่ายเดียวเมื่อเหตุแห่งการหย่าเป็นเพราะ โจทก์และจำเลยสมัครใจแยกกันอยู่เพราะเหตุที่ไม่อาจอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยาได้โดยปกติสุขตลอดมาเกินสามปีจำเลยจึงเรียกค่าเลี้ยงชีพจากโจทก์ไม่ได้”

เหตุฟ้องหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 ซึ่งเกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยมีผลทำให้คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพนั้น จึงมีทั้งหมด 7 กรณี คือ

กรณีที่ 1 กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (1) คือ กรณีที่สามีหรือภริยาอุปการะเลี้ยงดู โดยไปรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพของผู้อื่นเป็นประจำซึ่งมีลักษณะต่อเนื่องถาวรเหมือนเลี้ยงดูคู่สมรสของตนเอง เช่น ชื้อบ้านหรือเช่าบ้านให้ผู้อื่นอยู่อาศัย เป็นต้น หรือกรณีที่สามีหรือภริยาไปยกย่องผู้อื่นฉันท์ภริยาหรือสามี เช่น คู่สมรสแสดงออกโดยชัดแจ้ง โดยพาไปเที่ยวกับเพื่อน ๆ ที่ทำงานและแนะนำผู้บังคับบัญชาว่าชายหรือหญิงเป็นสามีหรือภริยาของตน หรือพาไปไหว้บิดามารดาของตนเองเมื่อถึงวันสำคัญในรอบปี เป็นต้น หรือกรณีที่สามีหรือภริยาเป็นชู้หรือมีชู้ โดยสมัครใจไปร่วมประเวณีกับผู้อื่นที่ไม่ใช่คู่สมรสของตน แม้กระทำเพียงครั้งเดียวก็ตาม หรือกรณีที่สามีหรือภริยาไปร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจิมเป็นประจำสม่ำเสมอ หรือบ่อยครั้งซึ่งมิใช่ชั่วคราว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2561-2562/2536 “เหตุแห่งการหย่าเป็นความผิดของโจทก์ฝ่ายเดียวที่อุปการะเลี้ยงดูและยกย่องหญิงอื่นฉันท์ภริยา จำเลยไม่ได้ประกอบอาชีพอะไร โจทก์เคยให้จำเลยเป็นค่าใช้จ่ายเดือนละ 4,000 บาท ฉะนั้น การที่โจทก์จำเลยหย่ากันย่อมทำให้จำเลยยากจนลง จำเลยจึงมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพจากโจทก์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526

กรณีที่ 2 กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (2) คือ กรณีที่สามีหรือภริยาประพฤติชั่ว ไม่ว่าจะความประพฤติชั่วนั้นจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ ถ้าเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง เช่น สามีเป็นชู้กับภริยาผู้อื่น หรือปลุกปล้ำและทำร้ายหญิงลูกจ้าง โดยส่อเจตนาว่าจะใช้กำลังบังคับข่มขืนใจให้ยินยอมร่วมประเวณีในบ้าน

(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1845/2529) หรือได้รับความคุ้มครองเกลียดชังเพราะเหตุที่คงเป็นสามีหรือภริยาของฝ่ายที่ประพฤดิชั่วอยู่ต่อไป เช่น สามีมีอาชีพซื้อเตี๊ยกหญิงเพื่อนำไปขายเป็นโสเภณี หรือได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร ในเมื่อเอาสภาพ ฐานะและความเป็นอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยามาคำนึงประกอบ เช่น สามีติดยาเสพติด หรือภริยาชอบเล่นการพนัน

กรณีที่ 3 กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (3) คือ กรณีที่สามีหรือภริยาทำร้าย หรือทรมาณร่างกายหรือจิตใจ หรือหมิ่นประมาทหรือเหยียดหยามอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุพการีของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งต้องถึงขนาดร้ายแรง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2985/2525 “โจทก์พยานุตรออกจากบ้านจำเลยไปอยู่กับบิดามารดา การที่บิดามารดาจำเลยไปแจ้งความต่อตำรวจกล่าวหาว่าโจทก์ลักทรัพย์ มิใช่เหตุที่โจทก์จะยกขึ้นอ้าง เพื่อฟ้องขอหย่าได้ แต่การกระทำของจำเลยที่พาดำรวจไปจับกุมโจทก์ตามข้อกล่าวหาของบิดามารดาจำเลย ถือได้ว่าเป็นการลบหลู่ดูหมิ่นต่อเกียรติยศและชื่อเสียงของโจทก์ อันเป็นการหมิ่นประมาทหรือเหยียดหยามโจทก์อย่างร้ายแรง เป็นเหตุให้โจทก์ฟ้องหย่าจำเลยได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1516 (3) การหย่าทำให้โจทก์ยากจนลง เพราะไม่มีรายได้จากการงานตามที่เคยทำอยู่ในระหว่างสมรส เมื่อเหตุแห่งการหย่าเป็นความผิดของจำเลย จำเลยจึงต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้โจทก์”

กรณีที่ 4 กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (4) คือกรณีที่สามีหรือภริยาจงใจละทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งไปเกินหนึ่งปี โดยมีเจตนาที่จะแยกตัวเองไปอยู่ต่างหากจากคู่สมรสของตนเอง ซึ่งระยะเวลาของการทิ้งร้างต้องกระทำต่อเนื่องกันไปเกินหนึ่งปีโดยไม่ขาดตอน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3232/2533 “การที่โจทก์ป่วยเป็นอัมพาตได้ประมาณ 3 เดือนแล้วจำเลยได้ออกจากบ้านไปโดยมิได้กลับมาอีกเป็นเวลาประมาณ 7 ปี ทั้งมิได้ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูโจทก์ตามสมควรแต่อย่างใดนั้น เป็นการจงใจละทิ้งร้างโจทก์ไปเกินหนึ่งปี โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องหย่าจำเลยได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516(4)

โจทก์ป่วยไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล จำเลยรับราชการไม่มีเวลาดูแล รักษาพยาบาลโจทก์ได้ โจทก์จึงนำน้องชายมาอยู่ในบ้านด้วยเพื่อให้เป็นผู้ช่วยเหลือดูแล ถือได้ว่าโจทก์มีเหตุผลอันจำเป็นและสมควรเป็นอย่างยิ่ง การที่น้องชายโจทก์ทะเลาะกับจำเลยและทำร้ายจำเลยนั้นเมื่อไม่ปรากฏว่าเป็นเรื่องร้ายแรง ทั้งจำเลยเองก็มีอำนาจที่จะบอกให้น้องชายโจทก์ออกไปจากบ้านได้ แต่จำเลยก็มิได้กระทำเช่นนั้น กลับออกไปจากบ้านเสียเอง ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าโจทก์ป่วยเป็นอัมพาตช่วยเหลือตนเองมิได้และกำลังต้องการความช่วยเหลือจากจำเลยอยู่ เช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าจำเลยถือโอกาสละทิ้งร้างโจทก์โดยมิได้ตั้งใจจะอยู่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูโจทก์ตามความสามารถและฐานะของตน จึงถือได้ว่าเหตุแห่งการหย่าดังกล่าวเป็นเพราะความผิดของจำเลยเองแต่เพียงฝ่ายเดียว

และเนื่องจากโจทก์มีอาชีพค้าขายของชำแต่หลังจากป่วยเป็นอัมพาตแล้ว โจทก์มิได้ทำมาค้าขายอีก ทำให้ขาดรายได้ต้องอาศัยญาติพี่น้องออกค่ารักษาพยาบาลและค่าเลี้ยงดูประมาณเดือนละ 1,000 บาท โจทก์จึงมีฐานะยากจนลงเช่นนี้ จำเลยจึงต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้โจทก์หลังจากหย่าขาดจากกัน จำเลยเป็นข้าราชการมีรายได้เดือนละ 3,425 บาท ที่ศาลล่างพิพากษาให้จำเลยจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้โจทก์เป็นรายเดือน เดือนละ 700 บาท จึงเหมาะสมดีแล้ว”

กรณีที่ 5 กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (4) (4/1) คือกรณีที่สามีหรือภริยาต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก และได้ถูกจำคุกเกินหนึ่งปีในความผิดที่อีกฝ่ายหนึ่งมิได้มีส่วนก่อให้เกิดการกระทำความผิดหรือยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดนั้นด้วย และการเป็นสามีภริยากันต่อไปจะเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหายหรือเดือนร้อนเกินควร เช่น สามีไปปล้นทรัพย์ ถูกศาลพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก 10 ปี ทำให้ภริยาซึ่งรับราชการครูเสียชื่อเสียง เป็นต้น

กรณีที่ 6 กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (6) คือกรณีที่สามีหรือภริยาไม่ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งตามสมควรหรือทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการที่เป็นสามีหรือภริยากันอย่างร้ายแรง ทั้งนี้ ถ้าการกระทำนั้นถึงขนาดที่อีกฝ่ายหนึ่งเดือนร้อนเกินควรในเมื่อเอาสภาพ ฐานะและความเป็นอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยามาคำนึงประกอบ เช่น ระหว่างสามีอุปสมบท ภริยาพยายามถ่ายโอนทรัพย์สินหลายรายการไปจากสามี และอยู่กินฉันท์สามีภริยากับชายอื่น โดยเปิดเผยโดยมิได้ดูแลเอาใจใส่สามีเท่าที่ควร ในขณะที่สามีอุปสมบท (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3494/2547)

กรณีที่ 7 กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (8) คือกรณีที่สามีหรือภริยาผิดทณฑ์บนที่ทำให้ไว้เป็นหนังสือในเรื่องความประพฤติ ซึ่งหนังสือทณฑ์บนดังกล่าวจะต้องมีลายมือชื่อของกลุ่มสมรสที่ให้สัญญาทณฑ์บนไว้ เช่น สามีให้สัญญาว่าจะเป็นสามีที่ดีของโจทก์ต่อไป จะไม่ด่าว่าบุพการีของโจทก์ และจะไม่ทำร้ายโจทก์อีกต่อไป (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 739/2528)

ส่วนเหตุฟ้องหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต ตามมาตรา 1516 (7) ซึ่งความวิกลจริตดังกล่าว เกิดขึ้นหลังจากการสมรส โดยความวิกลจริตมีมาตลอดเกินสามปี และมีลักษณะที่จะหายยาก ส่งผลให้คู่สมรสไม่อาจทนอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยากับคู่สมรสที่วิกลจริตได้ และในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ตามมาตรา 1516 (9) ซึ่งมีลักษณะเรื้อรังยากที่จะรักษาให้หายได้ เช่น โรคเอดส์ เป็นต้น นั้น แม้เหตุแห่งการหย่าในกรณีดังกล่าวจะไม่ได้เกิดจากความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียว ตามหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 บัญญัติว่า เหตุฟ้องหย่าต้องเกิดจากความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียวก็ตาม

แต่ตามหลักการทางศีลธรรม กฎหมายของประเทศไทยมองว่า เมื่อมีการหย่าขาดจากกันแล้ว คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือฝ่ายซึ่งเป็นโรคติดต่อร้ายแรง อยู่ในสภาพเจ็บป่วย โอกาสที่จะไป ประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้อย่างปกติ ย่อมเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก หรืออาจจะไม่สามารถ ประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองก็เป็นได้ ทำให้ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การเลี้ยงชีพ ดังนั้น เพื่อเป็นการ ให้ความช่วยเหลือแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือฝ่ายซึ่งเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ซึ่งได้รับความ ยากลำบากในการประกอบอาชีพ หรือการดำรงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง จึงได้มีการบัญญัติ หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต ตามมาตรา 1516 (7) หรือ คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ตามมาตรา 1516 (9) ไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและ พานิชย์ มาตรา 1527 ไว้โดยเฉพาะ โดยคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสฝ่าย ซึ่งวิกลจริตหรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งเป็นโรคติดต่อร้ายแรง เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงด้วย ซึ่งถือเป็นสิทธิที่ เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายที่มีการบัญญัติไว้โดยเฉพาะ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพานิชย์ มาตรา 1527 บัญญัติว่า

“ถ้าหย่าขาดจากกัน เพราะเหตุวิกลจริตตามมาตรา 1516 (7) หรือเพราะเหตุเป็น โรคติดต่อร้ายแรง ตามมาตรา 1516(9) คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งต้องออกค่าเลี้ยงชีพให้แก่ฝ่ายที่วิกลจริต หรือฝ่ายที่เป็นโรคติดต่อร้ายแรง โดยคำนวณค่าเลี้ยงชีพอนุโลมตามมาตรา 1526”

สำหรับเหตุฟ้องหย่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพานิชย์ มาตรา 1516 ในกรณี ดังต่อไปนี้

กรณีที่ 1 กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพานิชย์ มาตรา 1516 (4) (4/2) คือ กรณีที่ สามีและภริยาสมัครใจแยกกันอยู่เพราะเหตุที่ไม่อาจอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยาได้โดยปกติสุขตลอด มาเกินสามปี หรือแยกกันอยู่ตามคำสั่งของศาลเป็นเวลาเกินสามปี ซึ่งการแยกกันอยู่ตามคำสั่งของ ศาลจะต้องมีเหตุตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพานิชย์ มาตรา 1462 กำหนดไว้ กล่าวคือ การอยู่ร่วมกันจะเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจหรือทำลายความผาสุกอย่างมากของสามีหรือภริยา

กรณีที่ 2 กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพานิชย์ มาตรา 1516 (5) คือ กรณีที่สามี หรือภริยาถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ หรือไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นเวลาเกินสามปี โดยไม่มีใครทราบว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร

กรณีที่ 3 กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพานิชย์ มาตรา 1516 (10) คือ กรณีที่สามี หรือภริยามีสภาพร่างกาย ทำให้สามีหรือภริยานั้นไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล เช่น ป่วย และ ร่างกายส่วนครึ่งล่างเป็นอัมพาต เป็นต้น

เหตุฟ้องหย่าทั้ง 3 กรณีดังกล่าว เป็นเหตุที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอก ที่ส่งผลให้สามี ภริยาไม่อาจอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยาโดยปกติสุขกับอีกฝ่ายหนึ่งต่อไปได้ ซึ่งเป็นลักษณะการหย่าที่

เป็นมาตรการแก้ไขชีวิตสมรสที่แตกสลายไปแล้ว (the irretrievably broken down of marriage หรือ the no-fault theory) กฎหมายของประเทศไทย เห็นว่า ไม่มีประโยชน์ใดที่จะให้สามีภริยาทนรับสภาพปัญหาและอยู่ร่วมกันต่อไป จึงบัญญัติให้เป็นเหตุให้คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยกเป็นเหตุฟ้องหย่าได้ และเนื่องจากเหตุฟ้องหย่า ทั้ง 3 กรณีดังกล่าว ไม่ได้เกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และไม่มิตบบัญญัติใดกำหนดไว้โดยเฉพาะให้คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ดังนั้น เมื่อมีการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล ตามเหตุฟ้องหย่าในกรณีใดกรณีหนึ่งดังกล่าว คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจึงไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ

คำพิพากษาฎีกาที่ 5627/2530 “ในคดีหย่า แม้โจทก์จำเลยตกลงหย่ากันระหว่างพิจารณา แต่การที่จำเลยจะมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพจากโจทก์หรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาว่ามีเหตุแห่งการหย่าหรือไม่ และเหตุแห่งการหย่าอันเป็นความผิดของโจทก์หรือไม่ เมื่อโจทก์จำเลยสมภารใจแยกกันอยู่ จึงถือไม่ได้ว่า โจทก์จงใจละทิ้งร้างจำเลยอันจะทำให้จำเลยมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพจากโจทก์”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4815/2539 “โจทก์ออกจากบ้านที่อยู่กินกับจำเลย เพราะต้องการพาบิดาโจทก์ซึ่งเป็นโรคหัวใจไปให้พ้นจากบิดา จำเลยซึ่งชอบดื่มสุราแล้วส่งเสียงดัง และ โจทก์และจำเลยตกลงจะไปจดทะเบียนหย่าขาดจากกัน แต่หย่าไม่ได้ เพราะ โจทก์ไม่มีเงินชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรจำเลย แสดงว่าโจทก์และจำเลยสมภารใจแยกกันอยู่เพราะเหตุที่ไม่อาจอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยาได้โดยปกติสุขตลอดมา และเป็นเวลานานถึงวันฟ้องเกินสามปีแล้ว โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องหย่าได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (4/2)

จำเลยซึ่งเป็นภริยาจะเรียกค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 จากโจทก์ได้จะต้องปรากฏว่าเหตุแห่งการหย่าเป็นความผิดของโจทก์แต่ฝ่ายเดียว เมื่อเหตุแห่งการหย่าเป็นเพราะโจทก์และจำเลยสมภารใจแยกกันอยู่เพราะเหตุที่ไม่อาจอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยาได้โดยปกติสุขตลอดมาเกินสามปี จำเลยจึงเรียกค่าเลี้ยงชีพจากโจทก์ไม่ได้”

ประการที่ 2 ผลของการสมรสที่สิ้นสุดลงทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส

นอกจากเหตุฟ้องหย่าจะต้องเกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแล้ว การสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากเหตุหย่าดังกล่าวจะต้องส่งผลให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งที่ไม่ได้มีความผิดต้องมีฐานะยากจนลง เพราะมีรายได้ไม่พอใช้จ่ายเมื่อเทียบกับฐานะความเป็นอยู่ในขณะที่เป็นสามีภริยากัน เนื่องจากกฎหมายของประเทศไทยมุ่งหมายให้ความช่วยเหลือแก่คู่สมรสที่ได้รับความสะดวกอันจากการประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงชีพตนเองภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1510/2522 “สามีแพ้กิติ์ภริยาฟ้องหย่า โดยเหตุที่สามีต้องรับผิดชอบฝ่ายเดียว ภริยาไม่ได้ทำงาน ไม่มีรายได้สำหรับเลี้ยงชีพ สามีต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูตามฐานะของ

ภริยา และตามความสามารถของสามีจนกว่าภริยาจะได้สมรสใหม่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1506, 1508 (มาตรา 1526, 1528 บรรพ 5 ปัจจุบัน)”

อย่างไรก็ตาม แม้ฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพจะมีความสามารถในการหารายได้เลี้ยงดูตนเอง แต่หากผลของการสมรสสิ้นสุดลงดังกล่าวทำให้ฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส ก็สามารถเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพได้ เช่น ภริยาอาศัยอยู่ที่ร้านซึ่งเป็นสินส่วนตัวของสามี เพื่อหารายได้ในระหว่างสมรส แต่เมื่อหย่ากันแล้วก็ไม่อาจใช้ร้านนั้นประกอบอาชีพอีกต่อไปได้ เป็นต้น¹⁶ แต่หากการสมรสสิ้นสุดลงดังกล่าวไม่ได้ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องยากจนลง หรือมีฐานะทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยมีฐานะต่ำลง คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 539/2511 “แม้ศาลพิพากษาให้หย่ากัน เมื่อจำเลยมีรายได้พอจากทรัพย์สิน และการงานที่เคยทำระหว่างสมรส ศาลก็ไม่พิพากษาให้สามีจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ เพราะ โจทก์ไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้จำเลย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1506 (มาตรา 1526 บรรพ 5 ปัจจุบัน)”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4793/2533 “ระหว่างอยู่กินกับจำเลยที่ 1 โจทก์ประกอบอาชีพค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว และสำหรับเรื่องเงินระหว่างโจทก์ กับจำเลยที่ 1 ไม่เคยเกี่ยวข้องกัน ทั้งโจทก์ยังช่วยออกค่าใช้จ่ายภายในบ้านอีกด้วย ฟังไม่ได้ว่า การหย่าทำให้โจทก์ยากจนลงในอันที่จะมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526”

รายได้ที่จะนำมาพิจารณาว่า มีเพียงพอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรสหรือไม่ นั้น ต้องเป็นรายได้จากสิ่งที่ทำมาหาได้ หรือได้จากการประกอบอาชีพของตนเอง การที่คู่สมรสได้รับเงินจากบิดามารดาหรือญาติเป็นครั้งคราว จึงไม่ถือว่าเป็นรายได้ ดังนั้น เมื่อคู่สมรสฝ่ายนั้นไม่มีรายได้ แม้จะได้รับเงินจากบิดามารดาหรือญาติเป็นครั้งคราวก็ตาม คู่สมรสก็มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5627/2530)

3) การสมรสถูกเพิกถอน เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ

การสมรสตามกฎหมายของประเทศไทย จะต้องทำตามเงื่อนไข ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ หากไม่ทำตามเงื่อนไขที่สำคัญ จะส่งผลให้การสมรสนั้นเป็นโมฆะ (void marriage) เนื่องจากหากปล่อยให้มีการสมรสกันต่อไปจะเป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน กฎหมายจึงปล่อยให้ผลเป็นการสมรสไม่ได้ ต้องทำลาย

¹⁶ จาก การหย่า (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 182), โดย พิชญ์พันธ์ เศรษฐบุตร, 2549, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.

ลงเสียแต่ต้น¹⁷ ซึ่งการสมรสที่เป็นโมฆะ มีผลเท่ากับว่า ในทางกฎหมายไม่มีการสมรสเกิดขึ้น และไม่มีผลใด ๆ ตามกฎหมาย โดยถือว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา และความสัมพันธ์ในทางทรัพย์สินเสียเปล่ามาตั้งแต่ต้น

เหตุที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆะ ซึ่งกฎหมายถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรงมีอยู่ 4 กรณี คือ

(1) การสมรสที่ชายหรือหญิงเป็นบุคคลวิกลจริต หรือเป็นบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ เนื่องจากบุคคลวิกลจริต เป็นผู้มีสติวิปลาส ไม่มีความรู้สำนึก ไม่มีสติสัมปชัญญะ จึงไม่อาจเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบในการครองเรือน หรือดูแลช่วยเหลือ อุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายได้ อีกทั้งไม่มีความสามารถในการเลี้ยงดูบุตรได้เป็นแน่แท้ และบุตรที่เกิดอาจเป็นบุคคลไม่ปกติ สุขภาพไม่แข็งแรง และอาจมีความเสี่ยงที่จะเกิดมาเป็น โรคสติวิปลาสหรือมีจิตบกพร่องด้วยกฎหมายของประเทศไทย จึงไม่ประสงค์ให้มีการสมรสกับบุคคลวิกลจริต หรือเป็นบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ

(2) การสมรสที่หญิงและชายเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงต่อกัน หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา เนื่องจากการสมรสของบุคคลดังกล่าวขัดต่อข้อห้ามทางสังคม หรือทางศีลธรรม และผลในทางการแพทย์ ปรากฏว่า หากยอมให้บุคคลดังกล่าวสมรสกัน ย่อมอาจทำให้บุตรที่เกิดเป็นโรคปัญญาอ่อนหรือสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรงได้ กฎหมายของประเทศไทย จึงไม่ประสงค์ให้มีการสมรสระหว่างกันกับบุคคลดังกล่าว

(3) การสมรสซ้อน กฎหมายของประเทศไทย ยินยอมให้มีการสมรสระหว่างชายและหญิง ในห้วงเวลาเดียวกัน เพียงครั้งเดียวเท่านั้น หากชายหรือหญิงประสงค์จะไปทำการสมรสกับบุคคลอื่น ชายหรือหญิงนั้นจะต้องทำการหย่าขาดกับคู่สมรสเดิมเสียก่อน หากชายหรือหญิงไปทำการจดทะเบียนสมรสกับบุคคลอื่น โดยที่ยังไม่ได้จดทะเบียนหย่ากับคู่สมรสเดิม ถือเป็นการสมรสซ้อนที่ขัดต่อหลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งกฎหมายของประเทศไทย มองว่าการสมรสซ้อนเป็นการแย่งคู่สมรสกัน ก่อให้เกิดความแตกร้างในครอบครัวเดิม กฎหมายของประเทศไทย จึงบัญญัติให้การสมรสซ้อนดังกล่าว เป็นโมฆะ

(4) การสมรสที่ชายหญิงไม่ยินยอมเป็นสามีภริยากัน แต่ยินยอมจดทะเบียนสมรสกัน เพื่อให้ได้รับประโยชน์ลำดับรองของการสมรส ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการลดหย่อนภาษี หรือประโยชน์ทางการเงิน หรือประโยชน์อื่นใด โดยที่ไม่มีเจตนาที่จะอยู่กินฉันท์สามีภริยา จึงเป็นการสมรสที่ขัดต่อหลักการสมรสที่จะต้องเป็นการกระทำโดยสมัครใจของทั้งชายและหญิง กฎหมายของประเทศไทยจึงบัญญัติให้การสมรสที่ชายหญิง ไม่ยินยอมเป็นสามีภริยากัน เป็น โมฆะ

¹⁷ ย่อหลักกฎหมายครอบครัว (น. 65). เล่มเดิม.

การที่จะกล่าวอ้างว่า การสมรสใดเป็นโมฆะหรือไม่นั้น คู่สมรส บิดามารดา หรือ ผู้สืบสันดาน จะต้องนำคดีมาฟ้องต่อศาล เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาว่าการสมรสนั้นเป็นโมฆะ โดยจะกล่าวอ้างหรือร้องขอให้ศาลพิพากษาให้ว่าการสมรสเป็นโมฆะเมื่อใดก็ได้ แม้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เสียชีวิตแล้วก็ตาม ตราบใดที่ยังไม่มีการนำคดีมาฟ้องต่อศาล การสมรสนั้นย่อมสมบูรณ์อยู่เสมอ เนื่องจากคำพิพากษาของศาลเท่านั้นที่จะแสดงว่า การสมรสเป็นโมฆะ เว้นแต่จะเป็นการสมรสซ้อน ซึ่งสามีหรือภริยาสามารถกล่าวอ้างความเป็นโมฆะกันเองได้โดยตลอด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1499 วรรคสาม “การสมรสที่เป็นโมฆะ เพราะฝ่าฝืนมาตรา 1449 มาตรา 1450 หรือมาตรา 1458 หรือฝ่าฝืนมาตรา 1452 ถ้าคู่สมรสฝ่ายใดได้สมรสโดยสุจริตฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้ และถ้าการสมรสที่เป็นโมฆะนั้นทำให้ฝ่ายที่ได้สมรสโดยสุจริต ต้องยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการทำงานที่เคยทำอยู่ก่อน มีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือก่อนที่จะได้รู้ว่าการสมรสของตนเป็นโมฆะแล้วแต่กรณี ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ด้วย สิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพในกรณีนี้ให้นำมาตรา 1526 วรรคหนึ่ง และมาตรา 1528 มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

การสมรสที่เป็นโมฆะ ทั้ง 4 กรณี อาจเกิดขึ้นได้ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ทราบเหตุที่ทำให้การสมรสตกเป็นโมฆะ กล่าวคือ คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่รู้ว่าการสมรสของตนเองเป็นการสมรสที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขของกฎหมาย บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1499 วรรคสาม จึงได้คุ้มครองสิทธิของคู่สมรสฝ่ายซึ่งทำการสมรสโดยสุจริต ซึ่งเรียกว่า “คู่สมรสซึ่งสุจริต (Putative Spouse)”¹⁸ โดยแม้ว่าการสมรสจะสิ้นสุดลง ซึ่งในทางกฎหมายถือเสมือนว่าไม่มีการสมรสเกิดขึ้นก็ตาม แต่คู่สมรสฝ่ายซึ่งทำการสมรสโดยสุจริต ยังไม่เสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรส โดยสมรสฝ่ายที่ทำการสมรสโดยสุจริต มีสิทธิได้รับค่าทดแทน รวมทั้งยังมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพด้วย ซึ่งในกรณีของสิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพนั้น การสมรสที่เป็นโมฆะดังกล่าวจะต้องเป็นเหตุให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งกระทำการ โดยสุจริตต้องยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการทำงานที่เคยทำอยู่ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดในกรณีการสมรสที่ชายหรือหญิงเป็นบุคคลวิกลจริต หรือเป็นบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือในกรณีการสมรสที่หญิงและชายเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงต่อกัน หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา หรือในกรณีการสมรสที่ชายหญิงไม่ยินยอมเป็นสามีภริยากัน หรือก่อนที่จะได้รู้ว่าการสมรสของตนเป็นโมฆะในกรณีการสมรสซ้อน

¹⁸ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 331). เล่มเดิม.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3134/2530 “ขณะที่โจทก์จดทะเบียนสมรสกับจำเลยนั้น โจทก์ไม่ทราบว่า จำเลยได้จดทะเบียนสมรสกับหญิงอื่นอยู่แล้ว โจทก์จึงเป็นผู้สมรสโดยสุจริต เมื่อโจทก์ฟ้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงว่า การสมรสระหว่างโจทก์กับจำเลยเป็นโมฆะ โจทก์จึงมีสิทธิเรียกค่าทดแทนและค่าเลี้ยงชีพจากจำเลยได้ ที่ศาลชั้นต้นกำหนดค่าทดแทนเป็นเงิน 40,000 บาท และค่าเลี้ยงชีพเดือนละ 1,000 บาท เป็นการสมควรและเหมาะสมกับพฤติการณ์แห่งรูปคดีแล้ว”

การสมรสที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขที่สำคัญมาก การสมรสนั้นเป็นโมฆะ (void marriage) แต่หากเป็นการสมรสที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขที่สำคัญรองลงมา การสมรสนั้นเป็นเพียงโมฆียะ (voidable marriage) ซึ่งการสมรสที่เป็น โมฆียะอาจนำความเสียหายมาสู่คู่สมรสเป็นการเฉพาะตัว คู่สมรสดังกล่าว อาจเต็มใจรับสภาพการสมรส เมื่อสมรสกันแล้วกฎหมายของประเทศไทยจึงเพียงวางมาตรการจำกัดไว้ชั่วคราว โดยให้การสมรสยังคงมีผลสมบูรณ์อยู่ เพื่อให้โอกาสคู่สมรสหรือผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้อง ซึ่งไม่ต้องการให้มีการสมรสต่อไปมีโอกาסקแก้ไข คือ นำคดีมาฟ้องต่อศาล เพื่อขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการสมรสที่เป็น โมฆียะ¹⁹ การสมรสที่เป็น โมฆียะจึงสิ้นสุดลงในวันที่คำพิพากษาถึงที่สุด

การสมรสที่เป็น โมฆียะ ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนเงื่อนไขของกฎหมายมีทั้งหมด 5 กรณี คือ

(1) การสมรสที่ชายและหญิงมีอายุไม่ครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ เนื่องจากกฎหมายของประเทศไทย ถือว่า บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 17 ปีบริบูรณ์ยังไม่มี ความเจริญเติบโตทั้งร่างกายและจิตใจ รวมทั้งไม่มีความรับผิดชอบเพียงพอที่จะทำการสมรสได้ หากยินยอมให้บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 17 ปีบริบูรณ์สมรสกัน อาจเกิดปัญหาต่อสังคมในภายหลังได้ และหากผู้มีส่วนได้เสีย ไม่ได้ฟ้องคดีต่อศาล ขอให้ศาลเพิกถอนการสมรสในกรณีดังกล่าว จนบุคคลดังกล่าวอายุครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว ก็จะต้องถือว่าการสมรสนี้สมบูรณ์มาตั้งแต่วเวลาสมรส

(2) การสมรสโดยสำคัญผิดตัวคู่สมรส ไม่ว่าจะชายหรือหญิงย่อมมีความมุ่งหมายที่จะสมรสกับบุคคลที่ตนเองหมายปอง แต่เมื่อมีความเข้าใจผิดในตัวบุคคลทำให้ตนเองไม่ได้สมรสกับบุคคลที่ตนเองหมายปองไว้ เช่น ชายต้องการสมรสกับหญิงสาวแก่คนพี่ แต่กลับไปจดทะเบียนสมรสกับหญิงสาวแก่คนน้อง ซึ่งตนไม่ได้หมายปอง เนื่องจากหญิงสาวแก่คนพี่ และหญิงสาวแก่คนน้อง มีหน้าตาคล้ายกัน ชายซึ่งสำคัญผิดในตัวบุคคล โดยเข้าใจว่าตนสมรสกับหญิงสาวแก่คนพี่ จึงมีสิทธิฟ้องต่อศาลให้พิพากษาเพิกถอนการสมรสที่เป็น โมฆียะได้ ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นเรื่อง

¹⁹ ย่อหลักกฎหมายครอบครัว (น. 65). เล่มเดิม.

สำคัญผิดในตัวบุคคล ไม่ใช่สำคัญผิดในคุณสมบัติของกลุ่มสมรส เช่น ชายหรือหญิงสำคัญผิดว่าบุคคลที่ตนทำการสมรสด้วยมีฐานะร่ำรวย เป็นต้น

(3) การสมรสโดยถูกกลั่นแกล้งซึ่งถึงขนาดถ้ามิได้กลั่นแกล้งนั้นก็จะไม่ทำการสมรส การสมรสในกรณีดังกล่าวเป็นการสมรสโดยถูกหลอกลวงให้ทำการสมรสด้วย เช่น หญิงตั้งครรภ์กับชายอื่น แล้วมาหลอกให้ชายสมรสด้วย โดยอ้างว่าตั้งครรภ์กับชาย เป็นต้น

(4) การสมรสโดยถูกข่มขู่จนถึงขนาด ซึ่งถ้ามิได้มีการข่มขู่ขึ้นจะไม่ทำการสมรส การข่มขู่อาจเป็นการข่มขู่ให้กลัวว่า หากไม่ทำการสมรสด้วยจะเกิดความเสียหายแก่ชื่อเสียง ทรัพย์สินหรือร่างกายของผู้ถูกข่มขู่ ซึ่งเป็นภัยที่ใกล้จะถึง

(5) การสมรสของผู้เยาว์ที่ไม่ได้รับความยินยอมจากบิดามารดา หรือผู้ปกครอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1513 “ถ้าปรากฏว่าคู่สมรสที่ถูกฟ้องเพิกถอนการสมรสได้รู้เห็นเป็นใจในเหตุแห่งโมฆียกรรม คู่สมรสนั้นจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายซึ่งคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้รับต่อกาย ชื่อเสียง หรือทรัพย์สิน อันเนื่องจากการสมรสนั้นและให้นำมาตรา 1525 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ถ้าหากการเพิกถอนการสมรสตามวรรคหนึ่งทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง และไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส คู่สมรสที่ถูกฟ้องนั้น จะต้องรับผิดชอบในค่าเลี้ยงชีพดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1526 ด้วย”

การสมรสที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขดังกล่าว นอกจากคู่สมรสฝ่ายหนึ่งมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลเพื่อขอให้ศาลเพิกถอนการสมรสที่เป็นโมฆียะแล้ว คู่สมรสฝ่ายซึ่งไม่ได้รู้เห็นเป็นใจในเหตุแห่งโมฆียะ ยังมีสิทธิเรียกให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับตนได้ หากการเพิกถอนการสมรสที่เป็นโมฆียะดังกล่าวเป็นเหตุให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง และไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส

ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรส การหย่าโดยคำพิพากษาของศาล และการสมรสถูกเพิกถอน เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆียะ การใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพจะต้องมีการตกลงใช้สิทธิในการเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพไว้ในขณะหย่าขาดจากกัน หรือมีการยื่นคำขอเรียกค่าเลี้ยงชีพแต่แรกด้วย กล่าวคือ

การใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรส คู่สมรสสามารถตกลงจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่กันในฐานะสัญญาหย่าได้ และหากภายหลังคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไม่ยอมจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับอีกฝ่ายหนึ่ง ตามที่ได้ตกลงกันในสัญญาหย่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งไม่ได้รับค่าเลี้ยงชีพสามารถดำเนินการฟ้องร้องบังคับคดีต่อศาลได้อย่างสัญจรธรรมดา แต่หากในสัญญาหย่าไม่ได้มีการตกลงกันในเรื่องค่าเลี้ยงชีพกันไว้ ภายหลังจะมีการฟ้องร้องบังคับคดีเพื่อ

เรียกให้อีกฝ่ายให้ค่าเลี้ยงชีพได้หรือไม่ นั่น ได้มีนักนิติศาสตร์ให้ความเห็นแตกต่างกันเป็น 2 แนวความเห็น²⁰ คือ

ความเห็นฝ่ายแรก เห็นว่า หากไม่มีการตกลงในเรื่องค่าเลี้ยงชีพในขณะที่มีการหย่าโดยความยินยอม แม้ภายหลังฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะยากจนลง ฝ่ายนั้นจะมาขอเรียกค่าเลี้ยงชีพ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ไม่ได้ เนื่องจากการจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามมาตราดังกล่าว อาศัยเหตุที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นผู้ต้องรับผิดชอบในการหย่า แต่การหย่าโดยความยินยอม อาจไม่ได้เกิดจากความผิดของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แต่เป็นความสมัครใจของกลุ่มสมรสเอง เมื่อสมัครใจที่จะหย่าขาดจากกัน แต่ละฝ่ายย่อมต้องรู้ว่า หลังจากการสมรสสิ้นสุดลงแล้วต้องพึ่งตนเอง จึงไม่มีทางที่จะฟ้องเรียกค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ได้

ความเห็นฝ่ายที่สอง เห็นว่า คำว่า คดีหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ควรหมายความรวมถึงการหย่าโดยความสมัครใจของกลุ่มสมรสซึ่งไม่ได้มีการฟ้องหย่าด้วย ควรดูเงื่อนไขที่สำคัญเรื่องกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความผิดฝ่ายเดียว และการหย่าทำให้อีกฝ่ายยากจนลงไม่มีรายได้เลี้ยงชีพตนเองมากกว่า เช่น สามภริยา ทะเลาะกันจนต้องขึ้นโรงพัก ยิ่งทำทารุณต่อภริยามากเท่าใด สามีต้องยอมหย่าง่ายเท่านั้น การหย่าก็คงตกลงกันง่าย และภริยา คงไม่อ้างว่าไม่ยอมหย่าที่โรงพัก แต่จะไปฟ้องหย่าที่ศาล ดังนั้น ย่อมไม่มีการตกลงเรื่องค่าเลี้ยงชีพ หากไม่อนุญาตให้ภริยามีสิทธิมาฟ้องเรียกค่าเลี้ยงชีพ โดยเหตุที่สามีผิดฝ่ายเดียวแล้ว จะดูไม่เป็นธรรมนัก

ประเด็นการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรส ได้มีแนวคำพิพากษา โดยมีความเห็นเช่นเดียวกับความเห็นฝ่ายแรก คือ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1356/2522 “โจทก์จำเลยตกลงทำสัญญาหย่าขาดจากการเป็นสามีภรรยาและจำเลยยอมจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้โจทก์ 50,000 บาท ปราบฎในบันทึกประจำวันของสถานีตำรวจอรุณรัชมหาแพ บันทึกดังกล่าวมีลักษณะเป็นทั้งสัญญาหย่าและสัญญาประนีประนอมยอมความที่จะจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้โจทก์เมื่อหย่ากันแล้ว และคู่กรณีอาจตกลงกันให้ชำระค่าเลี้ยงชีพครั้งเดียว เป็นจำนวนเงินตามที่ตกลงกันได้ จำเลยจึงมีหน้าที่ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพ 50,000 บาท ให้โจทก์ ตามสัญญาประนีประนอมยอมความที่ได้ทำไว้ในวันนั้น สัญญาที่จำเลยยอมจ่ายเงินให้โจทก์ 50,000 บาท นี้เป็นสัญญาประนีประนอมยอมความเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพของโจทก์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ซึ่งหมายถึงเงินเลี้ยงชีพหลังจากที่ได้หย่าขาดจากการเป็นสามีภรรยาแล้ว จึงไม่ใช่สัญญาที่เกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างเป็นสามีภรรยาตามมาตรา 1469 จำเลยไม่มีสิทธิอ้างมาตรานี้มาเป็นเหตุบอกล้างสัญญานี้”

²⁰ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., 2549. (อ้างถึงใน *การหย่า* (วิธานพนธ์ปริญญาหมานบัณฑิต) (น. 187). เล่มเดิม.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1228/2523 “เมื่อหนังสือห่ามีข้อความเพียงว่าเรื่องทรัพย์สิน ก็ตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ส่วนเรื่องอื่นๆ ไม่มี อันมีความหมายอยู่ในตัวว่าปัญหาเรื่องสิทธิ เรียกร้องค่าเลี้ยงชีพหลังการห่าไม่มี จึงไม่มีเหตุที่โจทก์จะมาเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพจากศาลภายหลังการ ห่าอีกได้ โจทก์ฟ้องแย้งค่าเลี้ยงชีพจากจำเลยในคดีที่จำเลยฟ้องแบ่งทรัพย์สินจากโจทก์ กรณีไม่ต้องด้วยมาตรา 1526 สิทธิเรียกร้องของโจทก์เป็นอันสิ้นสุดไปพร้อมกับการห่าแล้ว”

ดังนั้น การจ่ายค่าเลี้ยงชีพเนื่องจากการห่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรส หากกลุ่มสมรส ประสงค์ที่จะให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่กัน ในสัญญาห่า จะต้องมีการตกลงกันในเรื่องค่าเลี้ยงชีพกัน ไว้ด้วย มิเช่นนั้น ภายหลังจะไม่สามารถฟ้องร้องบังคับคดีเพื่อเรียกร้องให้อีกฝ่ายจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้

สำหรับการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพในการห่าโดยคำพิพากษาของศาล ตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 วรรคสอง ได้กำหนดให้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอัน สิ้นสุดลง ถ้ามิได้ฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีห่า ดังนั้น การจ่ายค่าเลี้ยงชีพเนื่องจากการห่าโดย คำพิพากษาของศาล กรณีเหตุฟ้องห่าเกิดจากความผิดของกลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว และ การจ่ายค่าเลี้ยงชีพเนื่องจากการห่าโดยคำพิพากษาของศาล กรณีเหตุฟ้องห่าเนื่องจากกลุ่มสมรส ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริตหรือเป็น โรคจิตต่อร้ายแรง จึงต้องมีการร้องขอใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ โดยระบุไว้ในคำฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีฟ้องห่าด้วย และคดีที่ฟ้องหรือฟ้องแย้งนั้น จะต้องเป็นคดี ฟ้องขอห่า หากฟ้องหรือฟ้องแย้ง ไปในคดีอื่น แม้อันนั้นจะเป็นคดีที่สืบเนื่องมาจากคดีห่า ก็ไม่สามารถใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพได้ เช่น ฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพในคดีฟ้องขอแบ่งทรัพย์สิน จากอีกฝ่ายหนึ่ง (เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1228/2523)²¹ ดังนั้น หากใช้สิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพ ในภายหลังคดีฟ้องห่า สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพย่อมเป็นอันสิ้นสุดลง

การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการสมรสเป็น โฉมใหม่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1513 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการสมรสเป็น โฉมใหม่ ได้บัญญัติให้นำมาตรา 1526 มาใช้บังคับ ดังนั้น ความในวรรคสองของมาตราดังกล่าวที่กำหนดให้ ต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพมาในคดีฟ้องห่า จึงต้องนำมาใช้บังคับแก่การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ในกรณีการสมรสเป็น โฉมใหม่ด้วย โดยกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งไม่ได้ก่อให้เกิดการสมรสที่เป็น โฉมใหม่จะต้อง ฟ้องหรือฟ้องแย้งมาในคดีที่ฟ้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาว่า การสมรสเป็น โฉมใหม่ในคราวเดียวกัน ไม่เช่นนั้นสิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุดลง

ส่วนการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการสมรสเป็น โฉมใหม่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1499 วรรคสาม ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการสมรส

²¹ แหล่งเดิม.

เป็นโมฆะ ได้บัญญัติให้นำมาตรา 1526 วรรคหนึ่ง มาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยไม่ได้บัญญัติให้นำ มาตรา 1526 วรรคสอง ซึ่งกำหนดให้ต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพมาในคดีฟ้องหย่ามาใช้ บังคับ ดังนั้น การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการสมรสเป็นโมฆะ จึงไม่จำเป็นต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดี ที่ฟ้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาว่า การสมรสเป็นโมฆะ มาในคราวเดียวกัน คู่สมรสฝ่ายซึ่งสุจริต สามารถเรียกร้องสิทธิในการรับค่าเลี้ยงชีพ โดยฟ้องคดีมาในภายหลังได้ แต่สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยง ชีพของการสมรสที่เป็นโมฆะ ในกรณีการสมรสที่ชายหรือหญิงเป็นบุคคลวิกลจริต หรือเป็นบุคคล ที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือในกรณีการสมรสที่หญิงและชายเป็นญาติสืบสายโลหิต โดยตรงต่อกัน หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา หรือในกรณีการสมรสที่ ชายหญิงไม่ยินยอมเป็นสามีภริยากัน คู่สมรสฝ่ายซึ่งสุจริตที่ต้องการเรียกค่าเลี้ยงชีพ จะต้องฟ้อง เรียกค่าเลี้ยงชีพภายในอายุความ 2 ปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้การสมรสเป็นโมฆะ ส่วนการสมรสที่เป็นโมฆะในกรณีการสมรสซ้อน คู่สมรสฝ่ายซึ่งสุจริตที่ต้องการเรียกค่าเลี้ยงชีพ จะต้องฟ้องเรียกค่าเลี้ยงชีพภายในอายุความ 2 ปีนับแต่วันที่รู้เหตุที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆะ

3.1.2.3 การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ

การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส นั้น คู่สมรสสามารถตกลงกันในสัญญาหย่าได้ว่า จะมีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง โดยจะจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่กันเป็นจำนวนเท่าใดก็ได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่คู่สมรสจะตกลงกันเอง

ส่วนการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เนื่องจากมีเหตุฟ้องหย่า ในกรณีเหตุหย่าซึ่งเกิดจากความผิดของ คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และกรณีการสมรสเป็นโมฆะ หรือโมฆีชะ นั้น เป็นเรื่องที่อยู่ในดุลพินิจ ของศาลซึ่งจะให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เป็นจำนวนเท่าใดก็ได้ และถึงแม้ว่า คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จะฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพมาด้วยแล้วก็ตาม ศาลก็ยังสามารถใช้ดุลพินิจที่จะไม่ให้มีการ จ่ายค่าเลี้ยงชีพก็ได้

การใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความผิดที่ คู่หย่าอีกฝ่ายหนึ่งกระทำ แต่ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของการดำรงชีพ โดยตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา 1526 บัญญัติให้การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ ที่ศาลจะใช้ดุลพินิจไม่ให้หรือให้ ค่าเลี้ยงชีพเป็นจำนวนเท่าใดนั้น จะต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของ ผู้รับค่าเลี้ยงชีพเป็นสำคัญ ซึ่งถือเป็นข้อแตกต่างจากการกำหนดค่าทดแทนตามประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1525 วรรคหนึ่ง ซึ่งเป็นบทลงโทษทางแพ่งประการหนึ่งที่ทำให้ศาลกำหนด จำนวนค่าทดแทนตามควรแก่พฤติการณ์ และถือเป็นข้อแตกต่างจากการกำหนดค่าอุปการะเลี้ยงดู ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/39 ที่ให้ศาลกำหนดค่าอุปการะเลี้ยงดู โดยคำนึงถึงพฤติการณ์แห่งกรณี เนื่องจากการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นมาตรการแก้ไขเยียวยาการให้

ความช่วยเหลือคือคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อให้สามารถฟื้นฟูความสามารถในการดำรงชีพของตน หลังจากการสมรสสิ้นสุดลงเท่านั้น หากใช่เป็นการกอบกู้ให้คู่สมรสที่หย่าขาดจากกันต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมแต่อย่างใดไม่

ความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ ศาลจะใช้ดุลพินิจพิจารณาว่า ผู้ที่มีหน้าที่ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพมีความสามารถเพียงพอที่จะจ่ายค่าเลี้ยงชีพกับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งหรือไม่ ซึ่งในเบื้องต้นศาลจะหักค่าใช้จ่ายในครอบครัวของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพไว้ก่อน แล้วจึงนำมาพิเคราะห์กำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพที่เหมาะสมตามคำขอของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ และคำโต้แย้งของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่ให้ค่าเลี้ยงชีพ²² โดยหากศาลไม่ใช้ดุลพินิจหักค่าใช้จ่ายในครอบครัวของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพไว้ก่อน ก็จะเกิดปัญหาว่า หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่สามารถเลี้ยงดูตนเองแล้ว ก็คงจะไม่มีความสามารถเลี้ยงดูบุคคลอื่นได้เช่นกัน ซึ่งเมื่อศาลกำหนดให้คู่สมรสฝ่ายดังกล่าวจ่ายค่าเลี้ยงชีพกับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง คู่สมรสฝ่ายนั้นก็จะไม่สามารถจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่อีกฝ่ายหนึ่งได้อยู่ดี จึงเกิดเป็นหลักการในการกำหนดค่าเลี้ยงชีพที่ว่า จะต้องนำความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพมาพิเคราะห์ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพด้วย

ฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพ ศาลจะใช้ดุลพินิจพิจารณาว่า ผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพมีฐานะอย่างไร มีความจำเป็นหรือมีความเดือดร้อนในการดำรงชีพมากน้อยเพียงใด ซึ่งผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องมีฐานะที่ถึงขนาดเป็นบุคคลไร้ซึ่งทรัพย์สิน และไม่ต้องถึงขนาดที่ไม่สามารถเลี้ยงดูตนเองได้ โดยศาลจะใช้ดุลพินิจพิจารณาว่า หากผู้ที่เรียกค่าเลี้ยงชีพ แม้จะมีรายได้จากการประกอบอาชีพก็ตาม แต่รายได้ที่ได้รับมีไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ผู้ที่เรียกค่าเลี้ยงชีพยังคงมีฐานะยากจน ศาลก็สามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพได้ และถ้าหากผู้เรียกค่าเลี้ยงชีพมีฐานะดีอยู่แล้ว ศาลก็ใช้ดุลพินิจพิจารณาว่าไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่บุคคลดังกล่าวสมควรที่จะได้รับค่าเลี้ยงชีพ²³

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 539/2511 “แม้ศาลพิพากษาให้หย่ากัน โดยโจทก์และจำเลยต้องรับผิดชอบทั้งสองฝ่าย เมื่อจำเลยมีรายได้พอจากทรัพย์สินและการทำงานที่เคยทำระหว่างสมรสศาลก็ไม่พิพากษาให้สามีจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้”

ดังนั้น ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรสทั้งสองฝ่ายที่ศาลจะต้องนำมาพิจารณาประกอบในการใช้ดุลพินิจกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพ นั้น จึงมีเพียงอายุของกลุ่มอายุ สุขภาพทางกายและจิตใจ ความสามารถ

²² คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 497). เล่มเดิม.

²³ การหย่า (วิชานิติพนธ์ปริชญานหาบัณฑิต) (น. 180). เล่มเดิม.

ในการนำมาหาได้ มาตรฐานการครองชีพ ทรัพย์สิน และหนี้สินที่มีอยู่ในขณะหย่าขาดจากกัน ส่วนพฤติการณ์แห่งกรณีอื่น ๆ เช่น ประวัติของคู่หย่า ระยะเวลาที่สมรสกันมา เงินหรือทรัพย์สินที่นำมาจ่ายในขณะที่ทำการสมรส ทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างสมรสหรือเงินหรือทรัพย์สินที่ฝ่ายหนึ่งให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งในระหว่างสมรส จึงไม่นำมาพิจารณาประกอบในการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดค่าเลี้ยงชีพแต่อย่างใด²⁴

การจ่ายค่าเลี้ยงชีพเนื่องจากการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล กรณีเหตุฟ้องหย่าเนื่องจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ไม่ว่าจะคู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง จะมีฐานะยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรสหรือไม่ ศาลจะต้องกำหนดให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ศาลจะใช้ดุลพินิจไม่ให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรงไม่ได้ ซึ่งถือเป็นข้อแตกต่างกับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่เหตุแห่งการฟ้องหย่าเกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียว และในกรณีที่การสมรสเป็นโมฆะหรือโมฆียะที่ศาลสามารถใช้ดุลพินิจที่จะไม่ให้จ่ายค่าเลี้ยงชีพก็ได้²⁵ เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1527 บัญญัติไว้โดยเฉพาะว่า คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง หากมีการหย่าขาดจากกันเพราะเหตุวิกลจริต ตามมาตรา 1516 (7) หรือเพราะเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ตามมาตรา 1516 (9) ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวมีความมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือคู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริตหรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเองได้²⁶

อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ กรณีมีเหตุหย่า เนื่องจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1527 ให้นำเอาการคำนวณค่าเลี้ยงชีพ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 มาใช้บังคับโดยอนุโลม ดังนั้น การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพในกรณีดังกล่าว จึงเป็นดุลพินิจของศาลที่จะกำหนดให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นจำนวนเท่าใดก็ได้ โดยศาลจะต้องนำเอาความสามารถของผู้จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพ มาคำนึงถึงในการใช้ดุลพินิจในการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพด้วย โดยหากข้อเท็จจริงปรากฏว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง เป็นบุคคลมีฐานะร่ำรวยอยู่แล้ว คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ก็จะไม่ได้รับค่าเลี้ยงชีพ ในทางตรงกันข้ามหากคู่สมรสฝ่ายซึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่มีความสามารถที่จะ

²⁴ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 496). เล่มเดิม.

²⁵ หลักเกี่ยวกับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกฎหมายครอบครัวไทย (น. 96). เล่มเดิม.

²⁶ ค่าเลี้ยงชีพ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 104). เล่มเดิม.

จ่ายค่าเลี้ยงชีพได้ คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ก็จะไม่ได้รับค่าเลี้ยงชีพด้วยเช่นกัน²⁷

3.1.2.4 วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ

การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส นั้น คู่สมรสสามารถตกลงกันในสัญญาหย่าได้ว่าจะมีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพกับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง โดยจะจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่กันโดยวิธีใดก็ได้ เช่น ตกลงจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่กันเป็นเงิน หรือเป็นทรัพย์สินอย่างอื่น หรือชำระโดยวิธีอื่น โดยจ่ายเป็นครั้งคราว เป็นรายสัปดาห์ เป็นรายเดือน หรือรายปี หรือจ่ายทั้งหมดในคราวเดียวกันก็ได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่คู่สมรสจะตกลงกันเอง อันเป็นเสรีภาพในการทำสัญญา แต่ถ้าคู่สมรสไม่ได้กำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพไว้ในสัญญาหย่า คู่สมรสก็จะต้องชำระค่าเลี้ยงชีพให้แก่กัน ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 บัญญัติไว้ โดยมาตรา 1526 ได้บัญญัติให้นำวิธีการชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูตามมาตรา 1598/40 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/40 วรรคแรก “ค่าอุปการะเลี้ยงดูนั้น ให้ชำระเป็นเงินโดยวิธีชำระเป็นครั้งคราวตามกำหนด เว้นแต่คู่กรณีจะตกลงกันให้ชำระเป็นอย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่น ถ้าไม่มีการตกลงกัน และมีเหตุพิเศษ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอและศาลเห็นสมควร จะกำหนดให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นอย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่น โดยจะให้ชำระเป็นเงินด้วยหรือไม่ก็ได้”

วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพตามบทบัญญัติดังกล่าว เป็นวิธีการการชำระค่าเลี้ยงชีพในกรณีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเนื่องจากการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล และการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ หรือโมฆียะด้วย ซึ่งวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพมีอยู่ 3 วิธี คือ

วิธีที่ 1 การชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด

คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพจะชำระค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ โดยชำระเป็นเงินให้แก่กันเป็นครั้งคราว (periodic sum) ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ซึ่งอาจชำระให้แก่กันเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน หรือรายปีก็ได้ เช่น สามีเป็นข้าราชการมีเงินเดือนประจำ ศาลอาจสั่งให้สามีชำระค่าเลี้ยงชีพแก่ภริยาเป็นรายเดือน เดือนละ 1,000 บาท เป็นเวลา 5 เดือนก็ได้ เป็นต้น และศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดให้อีกฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้อีกฝ่ายหนึ่งเป็นจำนวนเงินที่ไม่เท่ากันเป็นการล่วงหน้าก็ได้ เช่น ให้สามีจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่หญิงเป็นเงิน เดือนละ 3,000 บาท ในสองปีแรก หลังจากนั้นให้จ่าย 2,000 บาท นอกจากนี้ อาจกำหนดระยะเวลาสิ้นสุดของความรับผิดชอบในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพด้วยก็ได้ เช่น ให้จ่ายค่าเลี้ยงชีพเดือนละ 5,000 บาท เป็นเวลา 5 เดือน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2985/2525) เป็นต้น

²⁷ การหย่า (วิชานิติพนธ์ปริญญาโท) (น. 184). เล่มเดิม.

การชำระค่าเลี้ยงชีพด้วยวิธีการดังกล่าวจะเป็นประโยชน์แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมีเพียงรายได้จากการรับเป็นเงินเดือนทุกเดือนเท่านั้น ไม่ได้มีฐานะร่ำรวยมาก การจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นเงิน เป็นครั้งคราวตามกำหนดก็จะไม่เป็นการเพิ่มภาระให้กับผู้จ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไป

วิธีที่ 2 การชำระเป็นเงินทั้งหมดในคราวเดียว

การชำระค่าเลี้ยงชีพ โดยชำระเป็นเงินก้อน (lump sum) ทั้งหมดในคราวเดียวกัน เป็นประโยชน์แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ โดยคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพสามารถนำเงินค่าเลี้ยงชีพที่ได้รับไปลงทุน เพื่อให้ตนเองมีรายได้งอกเงยมาจากเดิมก็ได้ นอกจากนี้ยังเป็นการป้องกันในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมีฐานะยากจนลงในภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ทำให้ไม่สามารถจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้ และในส่วนของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพนั้น เมื่อคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพได้จ่ายค่าเลี้ยงชีพไปทั้งหมดในคราวเดียวกันแล้วก็จะได้หมดความกังวลใจ และหมดภาระที่ไม่ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพกันอีกต่อไป เนื่องจากในบางกรณีคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ไม่อยากมีนิติสัมพันธ์ต่อกัน หรือไม่อยากพบปะกันก็ได้ เนื่องจากการสมรสที่สิ้นสุดลง อาจทำให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ มีความบาดหมางกัน

วิธีที่ 3 การชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นอย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่น

การชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นอย่างอื่น เช่น การชำระค่าเลี้ยงชีพให้แก่กันเป็นข่าวสาร หรือชำระเป็นข่าวสารและเงินก้อนทั้งสองอย่างก็ได้ หรือชำระเป็นค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา หรือการให้เข้าพักในห้องพักของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือให้รับประทานอาหารในร้านของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ได้ทุกมื้อ โดยที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ไม่ต้องจ่ายเงินค่าอาหาร²⁸ เป็นต้น

โดยหลักคู่สมรสจะต้องชำระค่าเลี้ยงชีพให้แก่กันเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนดตามวิธีการชำระกรณีที่ 1 แต่หากคู่สมรสไม่ต้องการให้มีการชำระค่าเลี้ยงชีพให้แก่กันเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด คู่สมรสทั้งสองฝ่ายอาจตกลงกันให้ชำระค่าเลี้ยงชีพให้แก่กันเป็นเงินทั้งหมดในคราวเดียว หรือชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นอย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่น ตามวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพตามวิธีที่ 2 หรือวิธีที่ 3 ก็ได้ โดยคู่สมรสทั้งสองฝ่าย จะต้องสมควรใจว่า จะใช้วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพวิธีใดวิธีหนึ่งตามวิธีที่ 2 หรือวิธีที่ 3 โดยร้องขอต่อศาล แต่หากคู่สมรสทั้งสองฝ่ายไม่ได้ตกลงกันไว้ว่าจะใช้

²⁸ มาตรการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพของคู่สมรสหลังการหย่า (น. 74). เล่มเดิม.

วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพให้แก่กันเงินทั้งหมดในคราวเดียว หรือชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นอย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่น ตามวิธีการชำระวิธีที่ 2 หรือวิธีที่ 3 เมื่อมีเหตุการณ์พิเศษ คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจร้องขอต่อศาลให้ใช้วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพวิธีใดวิธีหนึ่งตามวิธีที่ 2 หรือวิธีที่ 3 ก็ได้ ซึ่งเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะกำหนดให้ใช้วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพตามวิธีที่ 2 หรือวิธีที่ 3 แล้วแต่กรณี

3.1.2.5 การเปลี่ยนแปลง เพิกถอนค่าเลี้ยงชีพ

การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ศาลจะคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพเป็นสำคัญ ซึ่งเมื่อศาลพิพากษาให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว เมื่อวันเวลาผ่านไป ความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพก็อาจเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพทางเศรษฐกิจได้ และหากไม่มีการแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ อาจทำให้ไม่เป็นธรรมกับผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ หรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเกินสมควรก็ได้ เช่น เดิมศาลพิพากษาให้สามีจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับภรรยา เนื่องจากในขณะนั้นสามีประกอบอาชีพรับราชการมีเงินเดือนประจำ และภรรยาเป็นแม่บ้าน ไม่มีรายได้ใดๆ เมื่อหย่าขาดจากกันภรรยาจึงไม่มีรายได้ เพื่อเลี้ยงดูตนเอง แต่ต่อมาหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงแล้วสามีออกจากราชการ ทำให้ไม่มีรายได้จากเงินเดือนประจำ การที่จะให้สามีจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่ภรรยาอยู่ต่อไป ก็จะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่สามี กฎหมายของประเทศไทยจึงกำหนดให้สามารถมีการเปลี่ยนแปลง หรือเพิกถอนค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้ ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ได้บัญญัติเรื่องการเปลี่ยนแปลง เพิกถอนค่าเลี้ยงชีพไว้ โดยให้นำมาตรา 1598/39 ซึ่งเป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงเพิกถอนคำสั่งเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 1598/39 “เมื่อผู้มีส่วนได้เสียแสดงว่าเหตุการณ์ รายได้ หรือฐานะของคู่กรณีได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลจะสั่งแก้ไขในเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดู โดยให้เพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูอีกก็ได้

ในกรณีที่ศาลไม่พิพากษาให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูได้ในขณะนั้น หากเหตุการณ์ รายได้ หรือฐานะของอีกฝ่ายหนึ่งนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป และเหตุการณ์ รายได้ หรือฐานะของผู้เรียกร้องอยู่ในสภาพที่ควรได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู ผู้เรียกร้องอาจร้องขอให้ศาลเปลี่ยนแปลงคำสั่งในคดีนั้นใหม่ได้”

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า เมื่อศาลพิพากษาให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ เห็นว่าเหตุการณ์ รายได้ หรือฐานะของตนเองหรือของอีกฝ่ายหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คู่สมรสฝ่ายนั้นสามารถร้องขอต่อศาล เพื่อขอให้ศาลสั่งแก้ไขเรื่องค่าเลี้ยงชีพ โดยเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าเลี้ยงชีพอีกก็ได้ แต่คู่สมรสฝ่ายนั้นจะต้องแสดงให้ศาลเห็นว่า

พฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ หรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพเปลี่ยนแปลงไป เช่น ศาลพิพากษาให้สามีจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่ภรรยา ต่อมาภายหลังการหย่า ภรรยาได้นำเงินที่ได้รับจากค่าเลี้ยงชีพไปซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล และถูกรางวัลที่ 1 สามีก็มีสิทธิร้องขอต่อศาลให้งดจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่ภรรยาต่อไปก็ได้

สำหรับกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพต่อศาลแล้ว แต่ศาลพิพากษาไม่ให้คู่สมรสฝ่ายนั้นได้รับค่าเลี้ยงชีพ เนื่องจากขณะนั้นผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพไม่อยู่ในฐานะที่จะจ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือผู้ขอค่าเลี้ยงชีพ มีฐานะร่ำรวยอยู่แล้วก็ตาม หากต่อมาพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพเปลี่ยนแปลงไป คู่สมรสฝ่ายนั้นก็มิมีสิทธิขอให้ศาลสั่งแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้ตนเองได้รับค่าเลี้ยงชีพได้ แต่ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพต่อศาล แม้ภายหลังพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของผู้จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพเปลี่ยนแปลงไป คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะร้องขอให้ศาลกำหนดให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่ได้ เนื่องจากสิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุดลง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 วรรคสองแล้ว

การจ่ายค่าเลี้ยงชีพเนื่องจากการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส แม้เป็นความตกลงกันเองระหว่างคู่สมรสในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพก็ตาม แต่หากภายหลังพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของอีกฝ่ายหนึ่งนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็สามารถร้องขอต่อศาล เพื่อให้สั่งแก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือเพิกถอนค่าเลี้ยงชีพได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 293/2506 “การกำหนดค่าอุปการะเลี้ยงดูกันเองในการหย่าโดยความยินยอมนั้น หากต่อมาปรากฏว่า พฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของผู้กรณีได้เปลี่ยนแปลงไป ก็ชอบที่จะร้องขอต่อศาลให้สั่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1596 (มาตรา 1598/39 บรรพ 5 ปัจจุบัน) ได้ แต่ค่าอุปการะเลี้ยงดูที่ศาลสั่งได้ตามมาตรา 1596 นั้น ต้องเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูที่ต้องชำระในอนาคต จะส่งย้อนไปเกี่ยวกับเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูที่ค้างชำระกันอยู่ก่อนแล้วหาได้ไม่ เพราะหากยอมให้ทำได้จะเป็นช่องทางให้ลูกหนี้หน่วงเหนี่ยวหนี้ไว้ เพื่อหาวิธีปลงหนี้ในภายหลัง นอกจากนี้ พฤติการณ์อันจำเป็นของลูกหนี้เพิ่งจะเกิดขึ้นภายหลัง”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1919/2512 “สามีภริยาหย่ากัน ทำบันทึกหลังทะเบียนหย่าให้ภริยาเป็นฝ่ายเลี้ยงดูบุตร สามียอมให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรเป็นเงินจำนวนหนึ่งต่อเดือน ต่อมาปรากฏว่า พฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของผู้กรณีได้เปลี่ยนแปลงไป ภริยาก็ชอบที่จะร้องขอต่อศาลให้สั่งเปลี่ยนแปลงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1596 (มาตรา 1598/39 บรรพ 5 ปัจจุบัน) ได้”

3.1.2.6 การสละ หรือโอนสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ

สิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพเป็นเรื่องที่กฎหมายของประเทศไทยกำหนดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการช่วยเหลือ และคุ้มครองแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพให้สามารถดำรงชีพอยู่ต่อไปได้ภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง ตามควรแก่สภาพ ดังนั้น สิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพจึงเป็นสิทธิเฉพาะตัว ทำนองเดียวกับสิทธิในการสืบมรดกผู้ที่ยังมีชีวิต²⁹ ซึ่งเป็นสิทธิที่มีความสำคัญอย่างมาก บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 จึงได้บัญญัติเรื่องการสละ หรือโอนสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพไว้ โดยให้นำบทบัญญัติเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดู ตามมาตรา 1598/41 ที่กำหนดว่า สิทธิที่ได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู จะสละหรือโอนมิได้ และไม่อยู่ในข่ายแห่งการบังคับคดีมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ดังนั้น เมื่อศาลพิพากษาให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่กันภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงแล้ว คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพจึงไม่สามารถสละ หรือโอนสิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพให้กับผู้อื่นได้ และเมื่อคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย สิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพก็ไม่อาจโอนหรือตกทอดไปยังทายาทด้วยเช่นกัน

จากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ห้ามมิให้มีการสละ หรือโอนสิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพให้กับผู้อื่น หากปรากฏว่า มีการทำนิติกรรมสละสิทธิ หรือโอนสิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพให้กับบุคคลอื่น นิติกรรมที่ทำดังกล่าวจึงตกเป็นโมฆะ เนื่องจากการทำนิติกรรมที่เป็นการต้องห้ามชัดเจนโดยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 เช่น สามีภริยาทำสัญญาตกลงกันว่าจะไม่เรียกร้องค่าเลี้ยงชีพหากต้องหย่าขาดจากกัน สัญญาดังกล่าวจึงถือว่าเป็นการสละสิทธิที่จะเรียกค่าเลี้ยงชีพ สัญญานี้จึงเป็นโมฆะ

ส่วนกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพได้รับเงินหรือทรัพย์สินอันเป็นค่าเลี้ยงชีพมาแล้วคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ สามารถจำหน่ายโอนเงินหรือทรัพย์สินนั้นต่อไปได้ เช่น สามีจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้ภริยา จำนวน 10,000 บาท และภริยาได้รับเงินดังกล่าวแล้ว ภริยาจะยกเงินจำนวนนี้ให้กับมารดาของตนเองก็ได้”

นอกจากนี้ ผลแห่งการที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพก็ไม่อยู่ในข่ายแห่งการบังคับคดีใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286 (1) ได้บัญญัติรับรองด้วยว่า เบี้ยเลี้ยงชีพซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ และเงินรายได้เป็นคราว ๆ อันบุคคลภายนอกได้ยกให้เพื่อเลี้ยงชีพเป็นจำนวนตามที่ศาลเห็นสมควรไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี ดังนั้น เจ้าหนี้ของฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพจึงไม่สามารถยึดหรืออายัดค่าเลี้ยงชีพ เพื่อนำไปชำระหนี้ตามคำพิพากษาได้

²⁹ ค่าเลี้ยงชีพ (น. 66). เล่มเดิม.

แต่หากค่าเลี้ยงชีพที่ได้รับไปปะปนกับเงินอื่น ๆ ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาจนไม่สามารถแยกได้ว่าเงินส่วนใดเป็นค่าเลี้ยงชีพ หรือเงินส่วนใดไม่ใช่ค่าเลี้ยงชีพ เงินดังกล่าวก็สามารถถูกบังคับคดีได้

3.1.2.7 การสิ้นสุดของค่าเลี้ยงชีพ

เมื่อศาลพิพากษาให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่กัน ภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงแล้ว หน้าที่การจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง และสิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ได้มีอยู่ตลอดไป หากเข้าเงื่อนไขในกรณีใดกรณีหนึ่งดังต่อไปนี้ คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ก็ไม่ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพต่อไป คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพก็ไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพต่อไปเช่นกัน

กรณีที่ 1 คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย

สิทธิที่จะได้รับค่าเลี้ยงชีพเป็นสิทธิเฉพาะตัวของคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ และหน้าที่ที่จะต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ก็เป็นหน้าที่เฉพาะตัวของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ เช่นเดียวกัน หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย สิทธิและหน้าที่ดังกล่าวเป็นอันสิ้นสุดลง ไม่ตกทอดแก่ทายาท ยกตัวอย่างเช่น หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพถึงแก่ความตาย แม้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ จะมีทรัพย์สินมรดกเป็นจำนวนมากก็ตาม ทายาทที่ได้รับมรดกก็ไม่มีหน้าที่นำทรัพย์สินมรดกไปจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพแทนต่อไป เนื่องจากหน้าที่ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพสิ้นสุดลงแล้ว หรือในทางกลับกันหากคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ถึงแก่ความตาย ทายาทของคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ก็ไม่มีสิทธิเรียกร้องขอค่าเลี้ยงชีพจากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพเช่นกัน

กรณีที่ 2 คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่

การจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นการยึดขยายหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยาออกไปหลังการสมรสสิ้นสุดลง หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ สมรสกับบุคคลอื่น บุคคลอื่นที่ทำการสมรสด้วยก็มีหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูคู่หย่าอยู่แล้ว ดังนั้น จึงไม่จำเป็นที่จะต้องให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพต่อไป ไม่ว่าจะคู่สมรสใหม่จะมีฐานะร่ำรวย หรือฐานะยากจนก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1528 จึงได้บัญญัติว่า “ถ้าฝ่ายที่รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่ สิทธิรับค่าเลี้ยงชีพย่อมหมดไป” ซึ่งการระงับไปซึ่งสิทธิค่าเลี้ยงชีพในกรณีดังกล่าวเป็นการระงับไปโดยผลของกฎหมาย ไม่จำเป็นต้องมีการร้องขอให้ศาลแก้ไขคำสั่งแต่อย่างใด

การสมรสใหม่นั้น จะต้องทำให้ถูกต้องตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดด้วย กล่าวคือ คู่สมรสใหม่ จะต้องทำการจดทะเบียนสมรสต่อนายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขต หากไม่ทำการ

สมรสให้ถูกต้องตามเงื่อนไขดังกล่าว โดยคู่สมรสใหม่เพียงแค่ออกใบกินฉันทสามิภริยาเท่านั้น สิทธิในการรับค่าเลี้ยงชีพ และหน้าที่ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพจึงยังไม่สิ้นสุดลง

อย่างไรก็ตาม การจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพที่เป็นคนวิกลจริต แม้คนวิกลจริตจะทำการสมรสใหม่กับบุคคลอื่น โดยไปจดทะเบียนสมรสต่อนายอำเภอ หรือผู้อำนวยการเขตก็ตาม การสมรสครั้งใหม่นี้ ถือเป็นสมรสที่ผิดเงื่อนไข การสมรสครั้งใหม่จึงเป็นโมฆะ ดังนั้น สิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพของคนวิกลจริต จึงยังไม่สิ้นสุดลง

กรณีที่ 3 ศาลมีคำสั่งให้เพิกถอนค่าเลี้ยงชีพ

เมื่อคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพยื่นคำร้องต่อศาล แสดงให้ศาลเห็นว่าพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพเปลี่ยนแปลงไป เช่น หลังจากที่มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่กันแล้ว คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไม่มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพของตนเอง หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพมีฐานะร่ำรวย หรือสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองได้แล้ว เป็นต้น เมื่อศาลพิจารณา และเห็นว่าพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะเปลี่ยนแปลงจริง ศาลจะมีคำสั่งเพิกถอนค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งมีผลทำให้สิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุดลง

3.1.2.8 มาตรการในการบังคับจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่ฝ่ายที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่ดำเนินการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ

เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่กัน ภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงแล้ว หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษา โดยไม่ชำระค่าเลี้ยงชีพให้กับอีกฝ่ายหนึ่ง หรือชำระเงินเป็นคราวตามคำพิพากษาของศาลแล้ว แต่ต่อมาในคราวถัดไป หรือคราวอื่น ๆ ไม่ชำระค่าเลี้ยงชีพต่อ คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ มีสิทธิดำเนินการขอให้ศาลมีคำสั่งบังคับให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ชำระค่าเลี้ยงชีพตามคำพิพากษา ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นการบังคับคดีทางแพ่งเช่นเดียวกับคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งเมื่อศาลออกคำสั่งแล้ว แต่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ยังคงไม่ปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าว หรือปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวแล้ว แต่ปฏิบัติตามคำสั่งไม่ครบ คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิรับค่าเลี้ยงชีพ จะต้องดำเนินการขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี เพื่อให้ศาลมีคำสั่งออกหมายบังคับคดีให้เจ้าพนักงานคดีทำการยึด หรืออายัดทรัพย์สินของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิรับค่าเลี้ยงชีพ เป็นผู้นำยึด โดยนำทรัพย์สินที่ทำกรยึด หรืออายัด ไปขายทอดตลาด เพื่อนำมาชำระให้กับคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ

3.2 หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายของต่างประเทศ

การใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ได้มีนักนิติศาสตร์ในแต่ละประเทศให้ความเห็นไว้แตกต่างกัน ซึ่งพอสรุปได้ 3 ความเห็น³⁰ ดังนี้

ความเห็นฝ่ายแรก เห็นว่า หากไม่มีการขอค่าเลี้ยงชีพมาในคดีหย่า จะไม่ยอมให้เรียกร้องกันได้อีกภายหลังที่หย่าแล้ว ไม่ว่าจะอาศัยเหตุก่อนหรือภายหลังการหย่าก็ตาม โดยถือหลักว่า สามียอมพ้นจากความผูกพันในการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ภรรยา ถ้าคำพิพากษาให้หย่าได้พิพากษาไว้เช่นนั้น หรือได้มีคำพิพากษาว่ามีให้ค่าเลี้ยงชีพแก่ภรรยา หรือได้พิพากษาให้หย่าโดยมิได้มีข้อสงวนในเรื่องค่าเลี้ยงชีพว่าจะได้วินิจฉัยในภายหลัง ดังนั้นภรรยาซึ่งมิได้ร้องขอค่าเลี้ยงชีพในขณะที่ทำการหย่าจากสามีย่อมถูกสันนิษฐานว่า เจตนาสละสิทธิในค่าเลี้ยงชีพนั้น นักกฎหมายกลุ่มนี้เห็นว่า ปัญหาเรื่องค่าเลี้ยงชีพเป็นปัญหาซึ่งควรจะได้ร้องขอเสียในคดีหย่า ซึ่งพิจารณาโดยศาลที่ได้พิจารณาคดีหย่านั้น การพิจารณาการให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในภายหลังการหย่าไม่อาจกระทำได้ตามหลักแห่งสิ่งที่ได้รับการพิพากษาแล้ว (Doctrine of res judicate) ซึ่งถือว่าเมื่อได้มีการพิพากษาโดยชอบแล้วย่อมถูกต้อง และไม่มีประโยชน์ที่จะรื้อฟื้นสิ่งที่ได้รับการพิจารณาแล้วมาพิจารณาใหม่

ความเห็นฝ่ายที่สอง เห็นว่า ควรยอมให้ฟ้องเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพภายหลังการหย่าได้ หากพิสูจน์ได้ว่าเหตุที่เกิดขึ้นภายหลังหย่านั้น เป็นผลโดยตรงมาจากการหย่าและมีขึ้นเนื่องมาจากพฤติการณ์ซึ่งเกิดภายหลังการหย่าแล้ว ความเห็นของนักนิติศาสตร์ฝ่ายนี้ไม่คำนึงถึงวิธีพิจารณาอย่างความเห็นฝ่ายแรก แต่ดูที่ผลแห่งการหย่าที่จะก่อให้เกิดความจำเป็นในค่าเลี้ยงชีพ โดยถือว่าคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพควรจะได้รับก็ต่อเมื่อได้พิสูจน์ว่าสภาพแห่งความจำเป็นของตนนั้นเป็นผลโดยตรงจากการหย่า หรืออาจกล่าวได้ว่า สภาพความจำเป็นนั้นต้องมีอยู่ในขณะที่หย่าขาดจากกัน ดังนั้น หากมีตัวอย่างว่า เมื่อมีการหย่าขาดจากกัน โดยมีคำพิพากษาของศาล หญิงไม่ได้ขอเรียกค่าเลี้ยงชีพไว้ด้วย แต่ต่อมาภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาให้หย่าขาดจากกันแล้วชายมีฐานะร่ำรวย เนื่องจากได้รับมรดกจำนวนมาก และหญิงก็สุขภาพไม่ดี เจ็บป่วยจนไม่อาจประกอบอาชีพได้ หรือประกอบอาชีพด้วยความยากลำบาก ตามความเห็นของนิติศาสตร์ฝ่ายนี้ ศาลก็มีอำนาจพิจารณาให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่หญิงนั้นได้ แต่หากในขณะที่หย่า หญิงมีฐานะดีอยู่แล้ว หญิงย่อมไม่มีความจำเป็นในขณะที่หย่า ศาลจึงอาจไม่กำหนดค่าเลี้ยงชีพได้ แม้ภายหลังหญิงจะมีฐานะยากจนลงก็ตาม

³⁰ จาก การเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู โดยอาศัยเหตุอันเกิดขึ้นภายหลังการหย่าตามกฎหมายต่างประเทศ (เอกสารประกอบการพิจารณาในการประชุมคณะกรรมการพิจารณาสะสาง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5), โดย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (อ้างถึงใน การหย่า (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี) (น. 177-179). เล่มเดิม).

ความเห็นฝ่ายที่สาม เห็นว่า สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพมีอยู่เสมอ ไม่ว่าจะร้องขอมาในคดีหย่าหรือภายหลังการหย่า และสามารถเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเนื่องจากเหตุต่าง ๆ ได้ทุกกรณี โดยถือว่าการหย่าย่อมเป็นสาเหตุให้เกิดความจำเป็น ซึ่งความเห็นของนักนิติศาสตร์ฝ่ายที่สามนี้ พิจารณาถึงผลการหย่าเช่นเดียวกับความเห็นของนักนิติศาสตร์ฝ่ายที่สอง แต่ไม่เคร่งครัดเท่ากับความเห็นของนักนิติศาสตร์ฝ่ายที่สอง โดยมีหลักว่า เงินค่าเลี้ยงชีพที่ให้เนื่องจากมีการหย่าเป็นค่าทดแทนความเสียหายอันเกิดจากความผิดของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งที่ทำให้เกิดการหย่าขึ้น และเพราะการหย่านี้เองเป็นเหตุให้หน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยาต้องสูญสิ้นไป และแม้ค่าเลี้ยงชีพที่ศาลกำหนดไว้แล้ว ศาลก็ยังอาจสั่งเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ จึงดูไม่มีเหตุผลใดที่จะคัดค้านมิให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งปราศจากความผิดได้รับค่าเลี้ยงชีพ เพียงเพราะเหตุที่คู่สมรสนั้นมีทรัพย์สินอยู่ในขณะหย่า

แม้ความเห็นของนักนิติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพในแต่ละประเทศจะมีความเห็นแตกต่างกัน แต่หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพของแต่ละประเทศมีความคล้ายคลึงกันทุกประเทศ กล่าวคือ การจ่ายค่าเลี้ยงชีพมีขึ้นเพื่อเยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสที่ได้รับความเดือดร้อน ในการดำรงชีพ หรือการประกอบอาชีพของตน เนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลง ซึ่งในแต่ละประเทศมีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ดังนี้

3.2.1 หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law Systems)

3.2.1.1 ประเทศอังกฤษ

ในสมัยนอร์แมน (Norman) หรือหลัง ค.ศ. 1066 ศาลพระ หรือศาลศาสนา (Ecclesiastic Court) มีอำนาจในการตัดสินคดีเกี่ยวกับการสมรส เนื่องจากการสมรสเป็นการกระทำสัตย์สาบานทางศาสนา ซึ่งตามหลักกฎหมายคริสต์ศาสนา กำหนดให้สามีมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูภริยา โดยมีแนวคิดว่าการสมรสจะแตกสลายลงไม่ได้ ศาลพระจึงมีอำนาจมีคำพิพากษาได้เพียงเพิกถอนการสมรสในกรณีที่การสมรสไม่ถูกต้องตามเงื่อนไขของกฎหมาย หรือเรียกคืนหรือชดใช้สิทธิในการสมรสที่เสียไปในกรณีของการทอดทิ้ง หรือให้คู่สมรสแยกกันอยู่ตามคำสั่งของศาล (divorce a mensa et thoro) ในกรณีมีการคบชู้ หรือมีการทำร้ายกันอย่างโหดร้ายทารุณ³¹ โดยในกรณีที่ศาลพระมีคำพิพากษาให้คู่สมรสแยกกันอยู่ตามคำสั่งของศาลนั้น เป็นเพียงการแยกที่กินอยู่หลับนอนจากกันเท่านั้น ไม่ได้ทำให้การสมรสสิ้นสุดลงแต่อย่างใด ดังนั้น สามีจึงยังมีหน้าที่ที่จะต้องอุปการะเลี้ยงดูภริยาต่อไป

ต่อมาเมื่อสมัยหลัง ค.ศ. 1857 ได้มีการจัดตั้งศาลยุติธรรมคดีฟ้องหย่า (Divorce Court) โดยรับโอนอำนาจการตัดสินคดีเกี่ยวกับการสมรสมาจากศาลพระ โดยเกิดแนวคิดใหม่ว่า

³¹ แหล่งเดิม.

การสมรสยอมสิ้นสุดลงได้ ซึ่งการสมรสจะสิ้นสุดลงได้นั้น มิได้ทั้งการหย่าโดยความยินยอมของ คู่สมรส และการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล แต่การหย่าที่จะมีผลทำให้สถานภาพของคู่สมรส สิ้นสุดลงได้นั้นจะต้องมีคำพิพากษาของศาลเสมอ และเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้หย่าขาดจากกันแล้ว ศาลยุติธรรมคดีฟ้องหย่ายังคงมีอำนาจพิพากษาสามีเลี้ยงดูภริยากู้หย่าต่อไปจนชั่วชีวิตของภริยาได้

ในเวลาต่อมาเมื่อศาลยุติธรรมคดีฟ้องหย่ามีอำนาจพิพากษาให้มีการเพิกถอนการสมรส ได้เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ และมีอำนาจพิพากษาให้คู่สมรสแยกกันอยู่ เนื่องจากคู่สมรส ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริตแล้ว ศาลยุติธรรมคดีฟ้องหย่า ได้มีอำนาจพิพากษาให้สามีเลี้ยงดูภริยากู้หย่า ในกรณีที่มีการเพิกถอนการสมรสเนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ และในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ แยกกันอยู่ เนื่องจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริตด้วย ซึ่งภริยาก็อาจถูกศาลสั่งให้เลี้ยงดูสามี กู้หย่าได้ด้วยเช่นกัน โดยอาศัยวิธีการและหลักการเดียวกัน ที่เรียกว่า “การทำคำสั่งเพื่อการเลี้ยงดูคู่ สมรส” (an order for maintenance for a party) ซึ่งหน้าที่ในการเลี้ยงดูคู่สมรสภายหลังการสมรส สิ้นสุดลงดังกล่าวเป็นไปเพื่อลงโทษคู่สมรสฝ่ายซึ่งกระทำผิด และเป็นค่าสินไหมทดแทนจากการ ผิดสัญญาสมรสที่เคยตกลงกันว่าจะอยู่กินด้วยกันฉันท์สามีภริยาไปตลอดชีวิต³²

หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ

เมื่อปี ค.ศ. 1973 ได้มีการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยคดีความเกี่ยวกับการสมรส (Matrimonial Causes Act 1973) โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพไว้ในส่วนที่ 2 ของ พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว และมีการยกเลิกคำศัพท์ที่เกี่ยวกับหน้าที่ในการเลี้ยงดูคู่สมรสภายหลังการ สมรสสิ้นสุดลง จากเดิมที่เคยใช้คำว่า ค่าเลี้ยงชีพ ค่าอุปการะเลี้ยงดู และการชำระเงินเป็นครั้งคราว (Alimony, Maintenance, Periodical Payments) เปลี่ยนเป็นคำว่า “ข้อกำหนดทางการเงิน” (Financial Provision) แทน ซึ่งข้อกำหนดทางการเงินดังกล่าวไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ภริยา แต่เพียงฝ่ายเดียวต่อไป แต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคู่หย่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งมีสิทธิได้รับตาม หลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยคดีความเกี่ยวกับการสมรส ค.ศ. 1973 (Matrimonial Causes Act 1973) ส่วนที่ 2 เนื่องจากเกิดแนวคิดใหม่เกี่ยวกับสถานะของคู่สมรส โดย ให้คู่สมรสมีอำนาจเท่าเทียมกัน ซึ่งคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถขอให้ศาลมีคำสั่งในเรื่อง ข้อกำหนดทางการเงินต่อคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้³³

หลักเกณฑ์ในเรื่องข้อกำหนดทางการเงิน เรียกว่า “วิธีการช่วยเหลือ” (Ancillary Relief) ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎหมายครอบครัว ค.ศ. 1996 (Family Law Act 1996) ซึ่งวิธีการ

³² คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 493). เล่มเดิม.

³³ From *Family Law* (p. 721), by P.M. Bromley and N.V. Lowe, 1992.

ช่วยเหลือ ใต้ให้อำนาจศาลในการออกคำสั่งต่าง ๆ ในการจ่ายเงิน และวิธีการรับเงิน รวมถึงคำสั่งในเรื่องข้อกำหนดทางการเงิน ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเงินและทรัพย์สินของคู่สมรสในการหย่า โดยเป็นไปเพื่อประโยชน์ของคู่สมรสและบุตรในครอบครัวที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี และกำลังศึกษาหรืออบรมอยู่ เพื่อไม่ให้เป็นการแก้อีกฝ่ายหนึ่งในการเลี้ยงดูครอบครัวนั้นต่อไป³⁴

หลักเกณฑ์ในการออกคำสั่งข้อกำหนดทางการเงินนั้น พระราชบัญญัติว่าด้วยคดีความเกี่ยวกับการสมรส ค.ศ. 1973 (Matrimonial Causes Act 1973) ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติ (Guidelines) ไว้ในมาตรา 25 โดยกำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจในการออกคำสั่งข้อกำหนดทางการเงินตามพฤติการณ์แห่งคดี ซึ่งขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในแต่ละคดี และให้พิจารณาถึงสวัสดิการของบุตรในครอบครัวที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เสียก่อน รวมทั้งต้องพิจารณาตามเงื่อนไขดังต่อไปนี้³⁵

(1) รายได้ ความสามารถในการหารายได้ ทรัพย์สินและแหล่งการเงินอื่น ๆ ซึ่งคู่สมรสแต่ละฝ่ายมี หรือน่าจะมีในอนาคตที่สามารถคาดการณ์ได้

รายได้ดังกล่าวรวมถึงรายได้ของคู่สมรสของแต่ละฝ่ายด้วย เช่น ครอบครัวของฝ่ายสามีได้รับเงินลงทุนจากการทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์เป็นจำนวนมาก ภริยาก็สามารถร้องขอต่อศาล เพื่อขอให้เพิ่มเงินในคำสั่งข้อกำหนดทางการเงินได้ด้วย และในบางกรณีศาลจะนำรายได้ของคู่สมรสใหม่ หรือนำรายได้ของชายหรือหญิงอื่นที่ได้อยู่กับฉันท์สามีภริยากับคู่กรณีมาประกอบการพิจารณาในคำสั่งเรื่องข้อกำหนดทางการเงินด้วย

การพิจารณาแหล่งรายได้อื่น ๆ ในคดี Schuller v. Schuller ศาลพิจารณาว่า คำว่า “แหล่งรายได้” ไม่อาจหาคำนิยามที่จำกัดความหมายเฉพาะได้อย่างชัดเจน ดังนั้น ศาลจึงต้องค้ำนึ่งแหล่งรายได้ต่าง ๆ ทั้งหมด เช่น กำไรจากธุรกิจ ดอกเบี้ยจากการลงทุน ค่าเบี้ยประกันภัย สิทธิในเงินบำนาญ ผลประโยชน์ที่ได้รับจากสวัสดิการและแหล่งรายได้ในอนาคตก็ย่อมต้องนำมาพิจารณาเช่นกัน

(2) ความจำเป็นทางการเงิน ความจำเป็นและความรับผิดชอบทางการเงินซึ่งแต่ละฝ่ายมีหรือน่าจะมีในอนาคตที่สามารถคาดเห็นได้

ความจำเป็นทางการเงินดังกล่าว หมายความว่ารวมถึงความจำเป็นในการดำรงชีพของคู่สมรสในทุก ๆ ด้าน เช่น อาหาร เสื้อผ้า ค่ารักษาพยาบาลที่เกิดจากการเจ็บป่วยของคู่สมรส การศึกษาต่อของคู่สมรส เป็นต้น และยังหมายความว่ารวมถึงภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลบุตรของคู่สมรสฝ่ายซึ่งเป็นผู้ดูแลเลี้ยงดูบุตรด้วย เนื่องจากเมื่อบุตรอยู่ในความดูแลของคู่สมรสฝ่ายใด คู่สมรส

³⁴ *Family Law* (p. 154). Op.cit.

³⁵ มาตราการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพของคู่สมรสหลังการหย่า (น. 39-42). เล่มเดิม.

ฝ่ายนั้นย่อมมีภาระค่าใช้จ่ายมากขึ้น นอกจากนี้ หนี้ต่าง ๆ ที่คู่สมรสต้องชดใช้ให้กับบุคคลภายนอก ไม่ว่าจะเป็นญาติ หรือบุคคลอื่น ก็ต้องนำมาพิจารณาประกอบในคำสั่งเรื่องข้อกำหนดทางการเงิน โดยถือว่า เป็นความจำเป็นทางการเงินด้วยเช่นกัน แต่ความจำเป็นทางการเงินของคู่สมรสดังกล่าว ต้องเป็นความจำเป็นตามสมควร

สำหรับกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายเงิน หากได้ทำการสมรสใหม่ คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายเงินจะต้องมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสใหม่ ซึ่งศาลได้ยอมรับเป็นแนวทางปฏิบัติแล้วว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายเงินย่อมต้องการที่จะดูแลอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสใหม่ของตน ดังนั้น คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายเงินย่อมมีความสามารถในการดำรงชีพลดลง จำนวนเงินที่จะมอบให้ย่อมลดน้อยลงด้วย หรืออาจจะไม่มีจ่ายให้ก็เป็นได้ ความรับผิดชอบทางการเงินดังกล่าว ศาลจึงต้องนำมาพิจารณาประกอบในคำสั่งเรื่องข้อกำหนดทางการเงินด้วย

(3) มาตรฐานการครองชีพที่ครอบครัวพอใจก่อนการแตกสลายของการสมรส

เงื่อนไขดังกล่าวเป็นสิ่งที่การันตีได้ว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายเงินมีความสามารถในการดำรงชีพ และสามารถที่จะจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับอีกฝ่ายหนึ่งได้ โดยที่สถานะทางการเงินของฝ่ายนั้น ไม่เปลี่ยนแปลง แม้ว่าการสมรสจะสิ้นสุดลง

(4) อายุของคู่สมรสแต่ละฝ่าย และอายุของการสมรส

ประสบการณ์ในการดำรงชีพของคู่สมรสในแต่ละวัยย่อมแตกต่างกัน ความสามารถในการหาเลี้ยงชีพ หรือความสามารถในการหาเงินของคู่สมรสในแต่ละวัยก็ย่อมแตกต่างกัน โดยคู่สมรสที่มีอายุมากกว่าย่อมมีโอกาสในการหางานทำได้น้อยกว่าคู่สมรสที่มีอายุน้อยกว่า เนื่องจากสถานประกอบกิจการต่างๆ มีความต้องการแรงงานที่มีอายุน้อยกว่าแรงงานที่มีอายุมากกว่า หรือในทางกลับกันหากคู่สมรสลงทุนทำธุรกิจส่วนตัวเป็นของตนเอง คู่สมรสที่มีอายุมากกว่าก็ย่อมมีประสบการณ์หาช่องทางในการหารายได้ได้มากกว่าคู่สมรสที่มีอายุน้อยกว่า

สำหรับอายุของการสมรสนั้น ในคดี *Krystmann v. Krystmann* ศาลได้นำอายุของการสมรสมาพิจารณาประกอบการใช้ดุลพินิจในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพด้วย โดยในกรณีที่คู่สมรสใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นเวลา 14 วัน แต่ได้แยกกันอยู่เป็นเวลา 26 ปี ศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า ภริยาไม่อาจใช้สิทธิร้องขอให้ศาลมีคำสั่งในข้อกำหนดทางการเงินได้

โดยหลักทั่วไป ศาลจะไม่นำระยะเวลาในการอยู่กินฉันท์สามีภริยามาประกอบการพิจารณามีคำสั่งในข้อกำหนดทางการเงิน แต่ก็มีบางกรณีที่ศาลได้นำระยะเวลาในการอยู่กินฉันท์สามีภริยาก่อนมีการสมรสมาประกอบการพิจารณาในการมีคำสั่งในข้อกำหนดทางการเงิน เช่น ในคดี *Kokosinski v. Kokosinski* คู่สมรสอยู่กินกันฉันท์สามีภริยามาเป็นเวลาหลายปี เนื่องจากไม่อาจทำการสมรสได้ เพราะเหตุผลทางการแพทย์ เป็นต้น และในบางกรณีศาลก็อาจนำระยะเวลา

ในการอยู่กินฉันท์สามีภริยาหลังการสมรสสิ้นสุดลงมาประกอบการพิจารณาในการมีคำสั่ง
ในข้อกำหนดทางการเงินได้ด้วยเช่นกัน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับพฤติการณ์และข้อเท็จจริงใน
แต่ละเรื่อง

(5) ความไร้ความสามารถทางกายหรือทางใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ความไร้ความสามารถทางกายหรือทางใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ถือเป็นอุปสรรคในการ
ดำรงชีพ หากต้องให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งไร้ความสามารถทางกาย หรือทางใจ เป็นผู้จ่ายเงิน ก็จะไม่เป็นกรรม
แก่คู่สมรสฝ่ายดังกล่าว หรือในทางกลับกัน ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งที่ไร้ความสามารถทางกาย
หรือทางใจ เป็นผู้รับเงิน คู่สมรสฝ่ายนั้น ก็ย่อมมีภาระค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพมาก ศาลจึงต้องใช้
ดุลพินิจพิจารณาด้วยว่า คู่สมรสมีความ ไร้ความสามารถทางกายหรือทางใจด้วยหรือไม่

(6) เงินช่วยเหลือที่คู่สมรสแต่ละฝ่ายได้ให้หรือคาดหมายในอนาคตว่าอาจจะให้เป็
นการช่วยเหลือครอบครัว

เงินช่วยเหลือดังกล่าว ยังรวมถึงเงินช่วยเหลืออื่น ๆ ในการดูแลบ้านหรือดูแลครอบครัว
ซึ่งในบางกรณีหากคู่สมรสไม่สามารถจ่ายเงินช่วยเหลือครอบครัวของตนเอง ศาลก็จะนำมา
ประกอบการพิจารณาการมีคำสั่งในข้อกำหนดทางการเงินด้วยเช่นกัน

(7) ความประพฤติผิดของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย

ความประพฤติผิดของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย ต้องเป็นความประพฤติผิดที่เห็นได้ชัด หรือ
เป็นความผิดอย่างร้ายแรง หรือเป็นความประพฤติผิดเกินกว่าที่สังคมจะยอมรับได้ ซึ่งมีลักษณะที่
ทำให้คู่สมรสได้รับความเสียหาย เช่น คู่สมรสฝ่ายหนึ่งทำให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้รับบาดเจ็บ
สาหัส หรือเป็นชู้กับบุคคล

(8) ค่าของผลประโยชน์ใดที่มีต่อคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งฝ่ายนั้นจะเสียโอกาสที่จะ
ได้รับหากการสมรสสิ้นสุดลง

ผลของการสมรสสิ้นสุดลง ไม่ว่าจะเป็นการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส หรือ
การหย่าโดยคำพิพากษาของศาล หรือการเพิกถอนการสมรส เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ มีผลทำให้
คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียสิทธิและเสียผลประโยชน์ในทางทรัพย์สินที่ควรจะได้รับหากการสมรส
ยังไม่สิ้นสุดลง เช่น สิทธิที่จะได้รับส่วนแบ่งในเงินบำนาญเลี้ยงชีพ สิทธิในการรับมรดกของ
คู่สมรส สิทธิได้รับเงินจากกรมธรรม์ประกันภัย ดังนั้น ศาลจึงใช้ดุลพินิจ โดยนำผลประโยชน์ที่
คู่สมรสจะเสียโอกาสที่จะได้รับหากการสมรสสิ้นสุดลงมาเป็นเงื่อนไขประกอบการพิจารณาการ
มีคำสั่งในข้อกำหนดทางการเงิน

การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ

ในการออกคำสั่งข้อกำหนดทางการเงิน นั้น เป็นดุลพินิจของศาลในการกำหนดจำนวนเงินในการออกคำสั่งข้อกำหนดทางการเงิน โดยศาลจะต้องนำวิธีการคำนวณ ตามทฤษฎี หลักการเศษหนึ่งส่วนสาม (one – third principle) มาใช้ในการกำหนดจำนวนเงินที่จะต้องให้แก่กัน ซึ่งหลักการตามทฤษฎีดังกล่าวมีมาตั้งแต่เมื่อสมัยที่ศาลพระ เป็นผู้มีอำนาจตัดสินคดีการหย่าแล้ว โดยศาลพระจะมีคำสั่งให้สามีชำระค่าเลี้ยงชีพให้ภริยาเป็นครั้งคราวตามกำหนดเวลา โดยกำหนดให้รายได้ของภริยาเป็นจำนวนเท่ากับเศษหนึ่งส่วนสามของรายได้ของกลุ่มสมรสทั้งสองฝ่ายรวมกัน ตัวอย่างเช่น สามีมีรายได้ปีละ 12,000 ปอนด์ ภริยามีรายได้ปีละ 3,000 ปอนด์ รายได้ของสามีภริยารวมกันเป็นเงิน 15,000 ปอนด์ เศษหนึ่งส่วนสามของรายได้กลุ่มสมรสทั้งสองฝ่ายรวมกันเป็นเงิน 5000 ปอนด์ ดังนั้น สามีต้องจ่ายเงินให้ภริยาปีละ 2,000 ปอนด์ เพื่อให้ภริยามีรายได้เป็นเศษหนึ่งส่วนสามของรายได้สามี เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบัน ประเทศอังกฤษยังได้นำหลักการตามทฤษฎีดังกล่าวมาใช้ โดยถือว่าเป็นหลักการเบื้องต้นในการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพที่ดี และมีเหตุผล³⁶ เนื่องจากเมื่อการสมรสสิ้นสุดลงแล้ว สามีก็มีหน้าที่ที่จะต้องดูแลครอบครัวเพิ่ม หากได้มีการสมรสใหม่ และสามีต้องออกไปทำงานเกือบทุกวัน ทำให้ไม่มีเวลาดูแลบ้านเรือนของตนเอง ซึ่งหากไม่มีการสมรสใหม่ ก็ต้องจ้างแม่บ้านมาดูแลบ้านเรือนของตนเอง นอกจากนี้สามียังมีหน้าที่ที่จะต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรด้วย ส่วนภริยานั้น แม้ว่าภริยาอาจจะต้องไปทำงานนอกบ้าน แต่ภริยาก็ก็น่าจะเป็นที่จะต้องจ้างแม่บ้านมาดูแลบ้านเรือนของตน เนื่องจาก โดยปกติภริยาจะทำงานบ้านอยู่แล้ว

วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ

วิธีการชำระเงินให้แก่กลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงตามคำสั่งข้อกำหนดทางการเงินของศาล นั้น มีวิธีการชำระเงินดังต่อไปนี้³⁷

(1) ให้มีการชำระเงินเป็นครั้งคราว (periodical payment order) วิธีการชำระเงินดังกล่าวเป็นการนำรายได้ของกลุ่มสมรสที่ได้รับตามปกติไปจ่ายให้กับกลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่ง โดยที่กลุ่มสมรสไม่ต้องนำเงินของตนเองไปจ่ายให้กับกลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งทั้งหมด กล่าวคือ ศาลมีอำนาจสั่งให้กลุ่มสมรสจ่ายเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนดนัดได้ โดยอาจจ่ายให้แก่กันเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน หรือรายปี และเมื่อศาลพิพากษามีคำสั่งในเรื่องข้อกำหนดทางการเงิน โดยให้มีการชำระเงินเป็นครั้งคราวแล้ว คำสั่งดังกล่าวมีผลเมื่อศาลมีคำพิพากษาในเรื่องข้อกำหนดทางการเงิน ซึ่งวิธีการชำระเงินเป็นครั้งคราวดังกล่าว สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

³⁶ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 482). เล่มเดิม.

³⁷ มาตรการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพของกลุ่มสมรสหลังการหย่า (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 36-38). เล่มเดิม.

1) การชำระเงินเป็นครั้งคราว โดยไม่มีหลักประกัน (Unsecured Payment) วิธีการชำระเงินดังกล่าว หากมีการผิดนัด คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับเงินสามารถฟ้องคดีต่อศาลเพื่อบังคับให้ คู่สมรสอีกฝ่ายจ่ายเงินให้เป็นไปตามคำสั่งในข้อกำหนดทางการเงิน โดยให้นำเอาเงินเดือนหรือค่าจ้างของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายเงินมาชำระ หรือนำทรัพย์สินอื่นไปขายเพื่อนำเงินมาชำระให้แก่กัน แต่วิธีการชำระเงินเป็นครั้งคราว โดยไม่มีหลักประกัน มีข้อเสีย คือ หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายเงิน เป็นผู้ที่ไม่มีรายได้จากการทำงาน หรือไม่มีทรัพย์สินที่จะสามารถนำไปขายทอดตลาดได้ บุคคลดังกล่าวก็จะไม่สามารถจ่ายเงินให้กับอีกฝ่ายหนึ่งได้ คำบังคับตามคำพิพากษาดังกล่าวจึงไม่ได้ผลนัก

2) การชำระเงินเป็นครั้งคราว โดยมีหลักประกัน (Secured Payment) วิธีการชำระเงินดังกล่าว นอกจากคู่สมรสจะต้องจ่ายเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนดแล้ว คู่สมรสจะต้องวางหลักประกัน เพื่อเป็นประกันในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งต้องจ่ายเงิน ไม่สามารถจ่ายเงินให้แก่กันได้ ในอนาคต ซึ่งการที่ไม่สามารถจ่ายเงินให้ได้นั้น อาจเกิดจากการจงใจผิดนัดของผู้จ่ายเงิน หรือคู่สมรสดังกล่าวตกเป็นบุคคลที่ไม่สามารถจ่ายเงินให้กับคู่หย่าได้ในภายหลัง เช่น ตกเป็นบุคคลล้มละลาย หรือกลายเป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว จนไม่สามารถจ่ายเงินให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายได้ หรือในอนาคตฝ่ายที่ต้องชำระเสียชีวิตได้เสียชีวิตลง หลักประกันดังกล่าว อาจมีในลักษณะของกองทุนที่ตั้งขึ้นโดยรัฐบาล หรือสมาคมที่สามมีกรียาจัดตั้งขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปกองทุนจะเป็นหุ้นที่อยู่ในการดูแลของทรัสต์ การชำระเงินด้วยวิธีดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นประโยชน์สำหรับผู้รับเงินที่จะได้รับเงินอย่างต่อเนื่อง แต่ศาลจะกำหนดให้ใช้วิธีการชำระเงินดังกล่าว เพื่อการบรรเทาคดีที่เหมาะสมเท่านั้น เช่น คดีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งต้องชำระเงินมีทรัพย์สินจำนวนมาก และการนำเอาทรัพย์สินของคู่สมรสมาเป็นเงินกองทุนนี้ โดยทั่วไปจะไม่เกิน 1 ใน 3 ของจำนวนเงินทรัพย์สินของฝ่ายที่ต้องชำระเงิน³⁸

(2) ให้มีการชำระเป็นเงินก้อน (Lump Sum Order) วิธีการชำระเงินดังกล่าว เป็นการชำระเงินที่มีจำนวนมาก ซึ่งโดยทั่วไปศาลจะมีคำสั่งให้ชำระให้แก่กันเป็นเงินสดครั้งเดียวทั้งหมด โดยมีข้อกำหนดจำนวนเงินไว้แน่นอน และเมื่อศาลมีคำสั่งให้ชำระเงินโดยวิธีการดังกล่าวแล้ว คำสั่งดังกล่าวไม่สามารถเปลี่ยนแปลงในภายหลังได้ แต่ศาลก็อาจมีคำสั่งให้ชำระเงินให้แก่กันเป็นงวด ๆ ก็ได้ และหากคู่สมรสที่มีหน้าที่จ่ายเงินผิดนัดในงวดใดงวดหนึ่ง ไม่ยอมจ่ายเงินตามที่ได้ตกลงกัน ถือว่าไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ให้กัน ก็อาจมีการคิดดอกเบี้ย

³⁸ From *Principles of Family Law* (p. 412), by S.M. Cretney and J.M. Masson, 1997.

การชำระหนี้ด้วยวิธีการดังกล่าว อาจชำระให้แก่กันเป็นเงินทุนเพื่ออุปการะเลี้ยงดู (Capitaliza Maintenance) โดยมีการนำเงินดังกล่าวไปลงทุน เพื่อให้เกิดรายได้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับเงิน ซึ่งในการคำนวณเงินดังกล่าวอาจใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ชื่อ “Duxbury Calculation” ซึ่งถูกตั้งขึ้นตามคดี Duxbury v. Calculation³⁹ มาช่วยในการคำนวณ ซึ่งโปรแกรมดังกล่าวจะนำตัวแปรต่าง ๆ เช่น ภาวะเงินเฟ้อ ความคาดหวังของชีวิต ภาษีเงินได้ การเติบโตของเงินทุนและรายได้จากการลงทุน เป็นต้น มาพิจารณาประกอบในการกำหนดจำนวนเงิน แต่ศาลก็มีดุลพินิจที่จะมีคำสั่งกำหนดจำนวนเงินแตกต่างกับจำนวนเงินตามโปรแกรมดังกล่าวได้ ไม่มีปัญหาในการบังคับคดี เนื่องจากจ่ายหมด

การสิ้นสุดของค่าเลี้ยงชีพ

ตาม พระราชบัญญัติว่าด้วยคดีความเกี่ยวกับการสมรส ค.ศ. 1973 (Matrimonial Causes Act 1973) มาตรา 25 (b) กำหนดให้คำสั่งข้อกำหนดทางการเงินของศาล กรณีมีการชำระหนี้เป็นครั้งคราว สิ้นสุดลง เมื่อมีกรณีใดกรณีหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) กรณีมีการชำระหนี้เป็นครั้งคราว โดยไม่มีหลักประกัน เป็นอันสิ้นสุดลง เมื่อคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย หรือฝ่ายที่ได้รับเงินทำการสมรสใหม่

(2) กรณีมีการชำระหนี้เป็นครั้งคราว โดยมีหลักประกัน เป็นอันสิ้นสุดลง เมื่อคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับเงินถึงแก่ความตาย หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับเงินทำการสมรสใหม่

มาตรการในการบังคับจ่ายเงินตามคำสั่งข้อกำหนดทางการเงินในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายเงินไม่ดำเนินการจ่ายเงิน

วิธีการบังคับคดีตามคำพิพากษาในคดีที่ศาลมีคำสั่งเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดู และค่าเลี้ยงชีพ ศาลจะใช้วิธีอายัดรายได้ (Attachment of Earnings) โดยสั่งให้นายจ้างของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายเงิน จ่ายค่าจ้างหรือเงินเดือนเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนให้กับคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับเงินภายในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นวิธีที่มีประโยชน์ และได้รับความนิยมนับเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ยังมีวิธีบังคับคดีตามคำพิพากษาในคดีเกี่ยวกับคำสั่งข้อกำหนดทางการเงินอีกหนึ่งวิธี คือ การกักขังลูกหนี้ทางแพ่ง (Imprisonment of Debtor's หรือ Committal) วิธีการดังกล่าวเป็นการใช้อำนาจโดยทั่วไปของศาล โดยในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายเงินไม่เชื่อฟังคำพิพากษา โดยปฏิเสธไม่ยอมจ่ายเงินทั้งหมด ทั้งที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายเงินสามารถจ่ายได้ หรือมีวิธีการที่จะทำการจ่ายได้ ศาลมีอำนาจลงโทษคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายเงิน โดยให้กักขังทางแพ่งได้ ซึ่งคำสั่งให้กักขังทางแพ่ง อาจได้รับการทุเลา หรืองดไว้ภายในระยะเวลาหนึ่งภายใต้

³⁹ Duxbury v. Duxbury (1987) 1 FLR 7.

ข้อกำหนดใดที่ศาลอาจกำหนด และภายหลังจากการจับกุมกักขังแล้ว ศาลอาจปล่อยตัวไปตามคำร้องขอของผู้ถูกจับกุมกักขังก็ได้⁴⁰

3.2.1.2 สหรัฐอเมริกา

หากคู่สมรสมีความประสงค์ที่ไม่ต้องการอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา แต่ยังไม่แน่ใจว่าจะหย่าขาดจากกันดีหรือไม่ และมีเหตุผลอันสมควร คู่สมรสก็สามารถยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอแยกกันอยู่ (Separation) ก็ได้ เพื่อที่จะทดสอบว่า คู่สมรสสามารถกลับไปอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยาต่อไปได้หรือไม่ โดยในระหว่างแยกกันอยู่สามียังคงมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูภรรยา ดังนั้น ภริยาก็มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ (Alimony) จากสามีต่อไป หลังจากนั้นเมื่อแยกกันอยู่มาได้สักระยะหนึ่งแล้ว หากปรากฏว่า คู่สมรสแน่ใจแล้วว่าไม่สามารถที่จะกลับไปอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยาได้อีกต่อไป คู่สมรสสามารถดำเนินการฟ้องหย่าขาดจากกันได้ ซึ่งในการดำเนินคดีฟ้องหย่า (Divorce) หากภริยาผู้ฟ้องคดีเป็นฝ่ายชนะคดี ศาลจะมีคำพิพากษา หรือคำสั่งให้สามีจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ค่าธรรมเนียม และค่าทนายความแก่ภริยา ซึ่งศาลบางแห่งในสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้เงินค่าช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์ (Child support) เป็นเงินค่าเลี้ยงชีพที่ให้แก่กันเมื่อมีคำพิพากษาให้หย่าขาดจากกันด้วย

สำหรับในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส (Annulment) แต่เดิมมีแนวคิดว่าการที่ศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส ก็เนื่องมาจากการสมรสที่เป็นโมฆะ ซึ่งเท่ากับว่าไม่มีการสมรสเกิดขึ้นมาตั้งแต่ต้น ดังนั้น เมื่อถือว่าไม่เคยมีการสมรสเกิดขึ้น ภริยาก็ไม่ได้รับค่าเลี้ยงชีพ แต่ในปัจจุบันศาลในรัฐเกือบทุกมลรัฐ มีแนวคิดที่ว่า ถ้าภริยาสมรสโดยสุจริต ภริยาก็ควรได้รับความเห็นใจ ศาลจึงพิพากษาให้ภริยามีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส

ค่าเลี้ยงชีพดังกล่าว โดยทั่วไปย่อมหมายถึงค่าอุปการะเลี้ยงดูที่สามีจะต้องให้ภริยาเท่านั้น แต่มีบางมลรัฐ ที่กำหนดให้ในกรณีที่สามีเป็นคนพิการ หรือมีฐานะยากจน ภริยาจะต้องเป็นผู้จ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับสามี เนื่องจากหากสามีที่เป็นคนพิการ หรือมีฐานะยากจน ไม่ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากภริยาแล้ว ก็จะทำให้เป็นภาระแก่รัฐ ซึ่งรัฐต้องทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลดังกล่าว จึงมีการบัญญัติให้สามีที่เป็นคนพิการ หรือมีฐานะยากจนมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพด้วย⁴¹

⁴⁰ Davis v. Hyman Co. (1903) 1 K.B. 854.

⁴¹ จาก การพิจารณาเกี่ยวกับค่าอุปการะเลี้ยงดูในสหรัฐอเมริกา, โดย สัตยชัย สิงห์ลกะ, 2519 (พฤษภาคม - มิถุนายน), *คูลพาท*, 23 (1), น. 59.

นอกจากนี้บางมลรัฐ ได้กำหนดให้ภริยาเป็นผู้จ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับสามี ในกรณีที่ปรากฏว่า ทรัพย์สินต่าง ๆ หรือรายได้ของภริยาเป็นผลที่ได้รับมาจากทรัพย์สินของสามีที่เคยสะสมไว้ด้วย แต่ในปัจจุบัน เกิดแนวคิดว่ายุติธรรมและชาย มีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกัน ดังนั้น หากพบว่า คู่สมรสฝ่ายใด ไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ต่ำกว่าคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อการสมรสสิ้นสุดลง คู่สมรสฝ่ายซึ่งไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ต่ำกว่าจะมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง โดยคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ จะต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพเมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด

การพิจารณาการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในหลายมลรัฐ นั้น มีพื้นฐานมาจากความจำเป็นทางการเงินของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ และความสามารถของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ⁴² เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่เท่าเทียมกันทางฐานะทางเศรษฐกิจของคู่สมรสภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ซึ่งคู่สมรสฝ่ายที่ไม่มีรายได้หรือมีรายได้ต่ำจะได้รับค่าเลี้ยงชีพจากฝ่ายที่มีรายได้หรือฐานะดีกว่า⁴³ แต่ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพดังกล่าว มีบางมลรัฐ เช่น มลรัฐเท็กซัส และมลรัฐเพนซิลเวเนีย ซึ่งถือหลักว่า เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงแล้ว หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมทั้งสิทธิต่าง ๆ ย่อมต้องสิ้นสุดลง มลรัฐเท็กซัส และมลรัฐเพนซิลเวเนีย จึงไม่มีกฎหมายบัญญัติให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เหมือนดังเช่นรัฐอื่น ๆ แต่อย่างใด

หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ

ศาลในสหรัฐอเมริกามีอำนาจในการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาและการกำหนดค่าเลี้ยงชีพได้อย่างกว้างขวาง แต่ศาลจะต้องพิจารณาให้ละเอียดและรอบคอบมากที่สุด โดยต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมและสภาพสังคม ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความรับผิดชอบของสามีในการอุปการะเลี้ยงดูภริยาและบุตร เช่น ในมลรัฐแมริแลนด์ ตามประมวลกฎหมายแมริแลนด์ ค.ศ. 2010 (Maryland Code 2010) ซึ่งบัญญัติหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพไว้โดยเฉพาะในกฎหมายครอบครัว (Family Law) Title 11. โดยได้กำหนดให้ศาลมีคำตัดสินค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ตามพระราชบัญญัติคำร้องขอค่าเลี้ยงชีพ หรือในส่วนของคำพิพากษาให้การสมรสเป็นโมฆะ หรือคำพิพากษาหย่าก็ได้ และคู่สมรสทั้งสองฝ่ายก็สามารถตกลงจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งได้เช่นกัน ซึ่งศาลจะกำหนดจำนวนและระยะเวลาของค่าเลี้ยงชีพไว้ในคำตัดสิน โดยตามมาตรา 1-106 ศาลอาจตัดสินระยะเวลาของค่าเลี้ยงชีพเริ่มขึ้นเมื่อมีการยื่นคำขอค่าเลี้ยงชีพ และเมื่อคำตัดสินในเรื่องระยะเวลาของค่าเลี้ยงชีพสิ้นสุดลงแล้ว ค่าเลี้ยงชีพจะไม่เพิ่มขึ้นอีกในอนาคต และ

⁴² *International Encyclopaedia Of Laws* (p. 115). Op.cit.

⁴³ ค่าเลี้ยงชีพ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 30). เล่มเดิม.

ถึงแม้ว่าศาลอื่นที่มีเขตอำนาจได้มีคำพิพากษาให้หย่า หรือการสมรสเป็นโมฆะแล้วก็ตาม แต่ตาม มาตรา 11-105 บัญญัติให้ศาลในมลรัฐ Maryland สามารถตัดสินให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรส อีกฝ่ายหนึ่งได้ ถ้าศาลอื่นที่มีเขตอำนาจนั้นไม่มีหรือไม่สามารถใช้เขตอำนาจเหนือฝ่ายที่เรียก ค่าเลี้ยงชีพ และฝ่ายที่เรียกค่าเลี้ยงชีพมีภูมิลำเนาอยู่ภายในรัฐนี้อย่างน้อยเป็นเวลา 1 ปีก่อนที่จะมี คำพิพากษาให้การสมรสเป็นโมฆะหรือมีคำพิพากษาหย่า

การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ

ศาลในมลรัฐแมริแลนด์มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาการกำหนดจำนวนและระยะเวลา ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยให้เป็นดุลพินิจของศาล ซึ่งศาลจะต้องพิจารณาตามความจำเป็นและ ความเหมาะสมของคู่สมรสในแต่ละคดี ซึ่งจะต้องไม่เป็นภาระหนักแก่ฝ่ายที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมาก จนเกินไป โดยคำนึงถึงปัจจัยที่สำคัญ⁴⁴ ตามมาตรา 11 – 106 ดังต่อไปนี้

(1) ความสามารถของฝ่ายที่เรียกค่าเลี้ยงชีพในการที่จะเลี้ยงชีพตนเอง ศาลไม่ได้ พิจารณาเฉพาะรายได้ที่ฝ่ายที่เรียกค่าเลี้ยงชีพได้รับจากการประกอบอาชีพเท่านั้น แต่จะพิจารณาถึง ความรู้ความสามารถในการหารายได้ด้วย ซึ่งดูจากผลของการทำงานหรือประกอบธุรกิจว่าได้ หาเลี้ยงชีพอย่างเต็มความรู้ความสามารถหรือไม่ โดยพิจารณาจากความสามารถในการหาเลี้ยงชีพ ของฝ่ายที่เรียกค่าเลี้ยงชีพทั้งหมด หรือบางส่วน

(2) ระยะเวลาที่จำเป็นสำหรับฝ่ายที่เรียกค่าเลี้ยงชีพที่จะได้รับการศึกษาที่เพียงพอหรือ ได้รับการฝึกอบรม เพื่อให้คู่สมรสนั้นสามารถได้งานที่เหมาะสม

(3) มาตรฐานการใช้ชีวิตคู่ในระหว่างสมรส

(4) ระยะเวลาในการสมรส

(5) ความช่วยเหลือที่เป็นตัวเงิน และไม่ใช่ตัวเงินของคู่สมรสแต่ละฝ่ายที่ให้แก่ ครอบครัว

(6) สถานการณ์ที่ทำให้คู่สมรสแต่ละฝ่ายเห็นห่างกัน หรือมีความบาดหมางกัน

(7) อายุของคู่สมรสแต่ละฝ่าย

(8) สภาพร่างกายและจิตใจของคู่สมรส

(9) ความสามารถของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และความจำเป็นของ คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ เพื่อขอรับความช่วยเหลือตามสมควร โดยคู่สมรสฝ่ายซึ่งมี หน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพนั้นสามารถจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้ตามความเหมาะสมของรายได้และทรัพย์สินที่ ตนมีอยู่

⁴⁴ แหล่งเดิม.

(10) ข้อตกลงใด ๆ ระหว่างคู่สมรสทั้งสองฝ่าย

(11) ความจำเป็นทางการเงินและแหล่งรายได้ของคู่สมรสแต่ละฝ่ายรวมถึงรายได้และทรัพย์สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ จำนวนหนี้ทางการเงินของแต่ละฝ่าย รวมถึงสิทธิที่จะได้รับเงินเกษียณ เป็นต้น โดยหากศาลเห็นว่า การให้ค่าเลี้ยงชีพจะทำให้กระทบกระเทือนต่อเงินทุนของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ศาลอาจกำหนดให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพจ่ายเฉพาะส่วนที่เป็นรายได้ โดยไม่ให้กระทบกระเทือนถึงเงินทอนก็ได้

นอกจากนี้มลรัฐนิวยอร์กได้กำหนดหลักเกณฑ์การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพที่แตกต่างจากหลักเกณฑ์หรือวิธีการของมลรัฐแมริแลนด์ โดยนอกจากที่จะต้องคำนึงถึงปัจจัยดังกล่าวแล้ว กฎหมายของมลรัฐนิวยอร์กได้กำหนดให้คู่สมรสทั้งสองฝ่ายมีหน้าที่ต้องเปิดเผยฐานะของตน โดยคู่สมรสทั้งสองฝ่ายจะต้องจัดทำเป็นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สิน และรายได้ทุกชนิด รวมทั้งทรัพย์สินทั้งหลายที่มีการจำหน่ายโอนไปในระยะเวลาสามปีก่อนหน้านั้น เพื่อเสนอให้ศาล นำไปพิจารณาในการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพด้วย⁴⁵

สำหรับระยะเวลาในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ตามประมวลกฎหมายแมริแลนด์ ค.ศ. 2010 (Maryland Code 2010) มาตรา 1-106 กำหนดให้ศาลสามารถตัดสินให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง โดยเริ่มตั้งแต่เมื่อมีการยื่นคำขอค่าเลี้ยงชีพก็ได้ และเมื่อคำตัดสินในเรื่องระยะเวลาสิ้นสุดแล้ว ค่าเลี้ยงชีพจะไม่เพิ่มอีกในอนาคต และตามมาตรา 1-106 (c) ได้บัญญัติไว้ในกรณีที่ศาลพิจารณาแล้วพบว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพมีอายุ หรือเจ็บป่วย หรือมีความอ่อนแอ หรือพิการ ซึ่งไม่อาจคาดหวังได้ว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพจะสามารถเลี้ยงตนเองได้ หรือแม้ว่าภายหลังคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพมีความสามารถ หรือคาดหวังได้ว่าจะเลี้ยงตนเองได้ แต่มาตรฐานในการดำรงชีวิตของคู่สมรสทั้งสองฝ่ายยังคงแตกต่างกันมากเกินไป ศาลอาจมีคำตัดสินให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่กัน โดยไม่มีระยะเวลาสิ้นสุดก็ได้

วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ

เกี่ยวกับวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพของสหรัฐอเมริกา โดยทั่วไป ศาลจะพิจารณาตามความเหมาะสม โดยอาจกำหนดให้จ่ายชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นครั้งคราว หรือจะกำหนดให้ชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินก้อนก็ได้ ซึ่งในแต่ละมลรัฐมีหลักการและวิธีการการชำระค่าเลี้ยงชีพที่แตกต่างกันไป เช่น มลรัฐนิวแฮมป์เชอร์ ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพตามความสะดวกและความเหมาะสมของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพและคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับ

⁴⁵ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 506). เล่มเดิม.

ค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งศาลอาจมีคำสั่งให้ชำระค่าเลี้ยงชีพ โดยชำระให้แก่กันเป็นเงินก้อนคราวเดียว หรือชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นครั้งคราว หรือให้ชำระค่าเลี้ยงชีพทั้งเป็นเงินก้อนคราวเดียว และชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นครั้งคราวก็ได้⁴⁶ และศาลจะมีคำสั่งให้มีการชำระค่าเลี้ยงชีพแก่กันเป็นเวลาไม่เกินสามปี นับแต่วันหย่าขาดจากกัน หากครบกำหนดเวลาดังกล่าวแล้ว ศาลจะทำการไต่สวนถึงฐานะของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพเพื่อนำไปพิจารณาถึงความเหมาะสมในการเพิกถอน ลด หรือเพิ่มจำนวนค่าเลี้ยงชีพต่อไป⁴⁷

ในสหรัฐอเมริกา มีวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพหลายรูปแบบแตกต่างกันไปตามมลรัฐ โดยแบ่งได้ ดังนี้⁴⁸

(1) ค่าเลี้ยงชีพชั่วคราว หรือค่าเลี้ยงชีพระหว่างพิจารณา (temporary alimony or alimony pendent lite)⁴⁹ เป็นเงินที่ศาลมีคำสั่งให้คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อเป็นการช่วยเหลือในเรื่องค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพในระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี แยกกันอยู่ หรือคดีหย่า โดยอาจเป็นเงินช่วยเหลือในเรื่องของการเตรียมเอกสารของคู่สมรสฝ่ายหนึ่งที่ใช้ในทางกฎหมาย รวมถึงค่าทนายความด้วยก็ได้

(2) ค่าเลี้ยงชีพโดยไม่มีกำหนดเวลา (permanent alimony) เป็นเงินที่ศาลมีคำสั่งให้คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง โดยไม่มีระยะเวลาสิ้นสุด เว้นแต่เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพทำการสมรสใหม่ หรือไปอยู่กินฉันท์สามีภริยากับหญิงอื่นหรือชายอื่น แต่การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในรูปแบบดังกล่าวสามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ศาลอาจมีคำสั่งให้ลดจำนวนค่าเลี้ยงชีพได้ หรือหากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพเจ็บป่วย ทำให้มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น ศาลอาจมีคำสั่งให้เพิ่มจำนวนค่าเลี้ยงชีพได้เช่นกัน หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมีความสามารถในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ

(3) ค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินก้อน (lump-sum alimony Or alimony in gross) เป็นค่าเลี้ยงชีพที่มีการกำหนดจำนวนเงินที่แน่นอน ซึ่งโดยทั่วไปจะจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่กันเป็นเงินสด โดยคู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อเป็นการทดแทนหนี้ในการอุปการะเลี้ยงดูก่อนหน้า

⁴⁶ ค่าเลี้ยงชีพ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 35). เล่มเดิม.

⁴⁷ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 506). เล่มเดิม.

⁴⁸ มาตรการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพของคู่สมรสหลังการหย่า (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 30-31). เล่มเดิม.

⁴⁹ From *The Law of Marriage and Marital Alternative* (p. 157), by William J. O' Donnell and David A. Jones, 1982.

(4) ค่าเลี้ยงชีพเพื่อผู้ฐานะตนเอง (rehabilitative alimony) เป็นค่าเลี้ยงชีพที่เป็นไปเพื่อช่วยเหลือคู่สมรสให้สามารถฟื้นฟูความสามารถในการทำงาน การประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ เพื่อหารายได้ของตนให้มากขึ้นกว่าเดิม หรือเพื่อให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพสามารถเลี้ยงตัวเองต่อไปได้ภายหลังการหย่า ซึ่งโดยทั่วไปค่าเลี้ยงชีพเพื่อผู้ฐานะตนเอง จะกำหนดระยะเวลาในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพไว้แน่นอน แต่ศาล หรือคู่สมรสอาจตกลงกัน โดยบัญญัติให้มีการเปลี่ยนแปลงระยะเวลาสิ้นสุดของค่าเลี้ยงชีพก็ได้ โดยศาลจะพิจารณาเปลี่ยนแปลงโดยดูจากเงื่อนไขของแต่ละกรณีที่เกิดขึ้นในภายหลังจากที่ศาลมีคำสั่งไปก่อนหน้านี้ เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาการสิ้นสุด หรือการเพิ่มหรือลดจำนวนค่าเลี้ยงชีพตามที่ศาลเห็นสมควร และเมื่อคู่หย่าได้พยายามอย่างเต็มที่ที่จะฟื้นฟูตนเองในเวลาที่เหมาะสมแล้วก็ให้ยุติการชำระค่าเลี้ยงชีพนั้น⁵⁰

การเปลี่ยนแปลง เพิกถอนค่าเลี้ยงชีพ

หากมีสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ภริยาซึ่งเป็นผู้ได้รับค่าเลี้ยงชีพมีฐานะร่ำรวยขึ้น ภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง ศาลอาจมีคำสั่งให้เปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพได้ โดยพิจารณาจากความจำเป็นของฝ่ายที่รับค่าเลี้ยงชีพ และความสามารถของฝ่ายที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งแล้วแต่ว่ากฎหมายในแต่ละมลรัฐจะกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพกันอย่างไร และในกรณีที่มีการกำหนดระยะเวลาในการให้ค่าเลี้ยงชีพแล้ว หากในระหว่างการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ มีเหตุการณ์เกิดขึ้น ที่จะทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมหากไม่มีการขยายระยะเวลาในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพอาจร้องขอต่อศาล ให้มีคำสั่งเปลี่ยนแปลงจำนวนค่าเลี้ยงชีพ หรือระยะเวลาในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามสถานการณ์ และความยุติธรรมคำร้องขอได้ด้วยเช่นกัน

การสิ้นสุดของค่าเลี้ยงชีพ

ตามประมวลกฎหมายแมริแลนด์ ค.ศ. 2010 (Maryland Code 2010) มาตรา 11-108 บัญญัติให้ค่าเลี้ยงชีพสิ้นสุดลงในกรณีใดกรณีหนึ่งดังต่อไปนี้ หากคู่สมรสไม่ได้ตกลงกันไว้ว่าค่าเลี้ยงชีพจะสิ้นสุดลงเมื่อใด

- (1) ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย
- (2) ฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่
- (3) ศาลพบว่าการสิ้นสุดของค่าเลี้ยงชีพนั้นเป็นสิ่งจำเป็นในการหลีกเลี่ยงผลที่ไม่เหมาะสม และความไม่ยุติธรรม

⁵⁰ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 497). เล่มเดิม.

ส่วนมลรัฐอื่น ๆ บัญญัติเรื่องการสิ้นสุดของค่าเลี้ยงชีพไว้คล้ายคลึงกัน โดยให้ค่าเลี้ยงชีพสิ้นสุดลงเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย หรือฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่ หรือหากฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพไม่ได้สมรสใหม่ แต่อยู่กินฉันท์สามีภริยากับผู้อื่น

มาตรการในการบังคับจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่ฝ่ายที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่ดำเนินการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ

เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งแล้ว หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพอาจยื่นคำร้องต่อศาล ซึ่งศาลอาจใช้วิธีการบังคับอื่น ๆ เช่น มีคำสั่งให้นายจ้างของฝ่ายที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หักเงินเดือนของฝ่ายที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพแล้วนำส่งให้กับฝ่ายที่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ (วิธีอายัดทรัพย์สิน) หรือให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ นำหลักประกันมาวางศาล หรือยึดทรัพย์ของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ แต่หากความปรากฏโดยชัดแจ้งว่าคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ จงใจไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง และไม่สามารถใช้วิธีบังคับอื่น ๆ ได้ ศาลจะลงโทษจำคุกคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ เว้นแต่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ จะแสดงให้ศาลเห็นว่า ตนไม่สามารถปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่และเหตุการณ์ต่างๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปจากในขณะที่ศาลมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่ง⁵¹ เช่น ภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาฝ่ายที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ มีฐานะยากจนลงมาก เป็นต้น

3.2.1.3 ประเทศแคนาดา

ค่าเลี้ยงชีพ (Spousal support) ตามกฎหมายประเทศแคนาดา หมายถึง เงินที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งในระหว่างสมรส หรือให้แก่กันภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงแล้ว หรือเป็นเงินที่บุคคลที่ไม่ได้สมรสกัน แต่อยู่กินร่วมกันฉันท์สามีภริยาภายใต้ระยะเวลาอย่างน้อย 2 ปี (common – law partner) ได้ให้แก่กัน ซึ่งเงินดังกล่าวมีขึ้น เพื่อช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตของอีกฝ่ายหนึ่ง และเงินดังกล่าวจะถูกเรียกว่าค่าเลี้ยงชีพ (Alimony) หรือค่าอุปการะเลี้ยงดู (Maintenance)⁵²

สำหรับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งเป็นเงินที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงนั้น กฎหมายว่าด้วยเรื่องการหย่า ค.ศ. 1985 (Divorce Act 1985) ซึ่งเป็นบทบัญญัติของสหพันธรัฐ (Federal Law) และกฎหมายว่าด้วยเรื่องของความสัมพันธ์เกี่ยวกับครอบครัว

⁵¹ การพิจารณาเกี่ยวกับค่าอุปการะเลี้ยงดูในสหรัฐอเมริกา (น. 61). เล่มเดิม.

⁵² ค่าเลี้ยงชีพ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 37). เล่มเดิม.

(The Family Relations Act 1996) ซึ่งเป็นบทบัญญัติของมลรัฐหรือกฎหมายท้องถิ่น ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่กันในกรณีหย่า (Spousal support) ไว้ โดยเฉพาะใน Part 7 ของกฎหมายว่าด้วยเรื่องการหย่า ตามมาตรา 15.2(6) ได้บัญญัติวัตถุประสงค์ของค่าเลี้ยงชีพอยู่ 4 ประการ คือ

1. เพื่อรับรู้ข้อได้เปรียบทางเศรษฐกิจใด ๆ หรือข้อเสียของกลุ่มสมรสที่เกิดจากการสมรส หรือการแตกสลายของการสมรส
2. เพื่อจัดสรรค่าใช้จ่ายที่คู่สมรสได้รับผลกระทบใด ๆ จากค่าใช้จ่ายในการดูแลบุตรที่เกิดจากการสมรส รวมถึงหนี้หรือภาระผูกพันใด ๆ ที่เกิดจากการเลี้ยงดูบุตรของคู่สมรส
3. เพื่อเป็นการบรรเทาความยากลำบากทางการเงินของกลุ่มสมรสที่เกิดขึ้นภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง
4. เพื่อให้คู่สมรสแต่ละฝ่ายสามารถช่วยเหลือ หรือพึ่งพาตนเองทางด้านเศรษฐกิจได้ภายในระยะเวลาที่เหมาะสม

จากวัตถุประสงค์ของค่าเลี้ยงชีพดังกล่าว จึงเห็นได้ว่า การจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นไปเพื่อช่วยเหลือพื้นฐานของฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพ

หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ

การใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ ตามกฎหมายว่าด้วยเรื่องการหย่า ได้กำหนดเงื่อนไขว่า คู่สมรสที่มีสิทธิจะได้รับค่าเลี้ยงชีพภายหลังการหย่า จะต้องสมรสกันถูกต้องตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด แต่ตามกฎหมายประเทศแคนาดา นั้นไม่ได้กำหนดแนวทางการเรียกค่าเลี้ยงชีพไว้ โดยเฉพาะ ดังนั้น เมื่อการสมรสสิ้นสุดลง ศาลอาจมีคำสั่งให้ไม่มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพก็ได้ ซึ่งศาลจะมีคำสั่งให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยพิจารณาจากพฤติการณ์พิเศษที่เกิดขึ้นกับคู่สมรสแต่ละกรณีไป โดยเป็นดุลพินิจของศาลอย่างกว้างขวาง

ตามกฎหมายว่าด้วยเรื่องการหย่า มาตรา 15.2(4) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการพิจารณา เพื่อให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยนำเงื่อนไข วิธีการ และความจำเป็น และพฤติการณ์อื่น ๆ ของคู่สมรส รวมถึงระยะเวลาที่คู่สมรสได้อยู่กินกันฉันท์สามีภริยา และหน้าที่ของคู่สมรสแต่ละฝ่ายในระหว่างที่ได้อยู่กินฉันท์สามีภริยา รวมทั้งคำสั่ง ข้อตกลง หรือการจัดการใด ๆ ที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือของคู่สมรส มาประกอบการพิจารณาในการมีคำสั่งในเรื่องค่าเลี้ยงชีพ และนอกจากนี้ ศาลยังสามารถนำเอาเงื่อนไขอื่น ๆ ที่ศาลเห็นว่าเกี่ยวข้องมาประกอบการพิจารณาในการมีคำสั่งในเรื่องค่าเลี้ยงชีพได้ด้วย เช่น ข้อเสียเปรียบทางเศรษฐกิจที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้สูญเสียไปโดยเป็นผลมาจากการสมรส อาทิเช่น ทักษะในเรื่องของอาชีพ โอกาสที่จะได้งาน หรือความสามารถที่จะได้งานทำ รวมไปถึงความสามารถในการหารายได้ ซึ่งอาจจะลดลง เพราะภาวะ

ภายในครอบครัว เช่น ค่าใช้จ่ายที่เกิดจากอุปการะเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น⁵³ แต่ตามมาตรา 15(5) บัญญัติไม่ให้ศาลนำเอาความประพฤติผิดใด ๆ ของคู่สมรสที่เกี่ยวข้องกับการสมรสมาประกอบการพิจารณาการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เช่น การมีคู่ หรือมีชื่อเสียงเสียหายในเชิงชู้สาว เป็นต้น คู่สมรสที่มีความประพฤติผิดในการสมรสจึงยังมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพด้วยเช่นกัน

การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ

กฎหมายของประเทศแคนาดา ไม่ได้กำหนดแนวทางการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพไว้อย่างแน่นอน แต่ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ โดยพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ ของคู่สมรส โดยคำนึงถึงรายได้ของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และความจำเป็นอย่างแท้จริงของผู้รับค่าเลี้ยงชีพประกอบกัน⁵⁴

ส่วนระยะเวลาในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพนั้น กฎหมายว่าด้วยเรื่องการหย่า มาตรา 15.1(4) กำหนดให้ศาลมีอำนาจกำหนดระยะเวลาการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยอาจมีคำสั่งให้จ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นระยะเวลาที่แน่นอน หรือไม่แน่นอนก็ได้ หรือมีคำสั่งให้จ่ายค่าเลี้ยงชีพจนกว่าจะมีสถานการณ์พิเศษเกิดขึ้นก็ได้ เช่น เมื่อคู่สมรสฝ่ายซึ่งรับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่ คู่สมรสอีกฝ่ายก็ไม่ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เป็นต้น

วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ

เกี่ยวกับวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ ตามกฎหมายว่าด้วยเรื่องการหย่า ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้แน่นอนตายตัว แต่มาตรา 15.2(1) ของกฎหมายว่าด้วยเรื่องการหย่า ได้บัญญัติให้ศาลเป็นผู้พิจารณาความเหมาะสมในการกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพด้วยวิธีการที่เหมาะสมที่สุด โดยให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาตามความเหมาะสม โดยให้มีความรอบคอบถึงพฤติการณ์ประกอบของแต่ละกรณี และพิจารณาตามปัจจัยต่าง ๆ ของคู่สมรส ซึ่งรวมถึงความเป็นอยู่ และสภาพทางเศรษฐกิจของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย และบุตรที่อยู่ในการอุปการะของคู่สมรสทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ศาลจะมีคำสั่งให้คู่สมรสจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นครั้งคราว (periodic sum) โดยให้จ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่กัน เป็นรายสัปดาห์ หรือรายเดือน แต่ศาลสามารถสั่งให้เปลี่ยนให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเป็นรายปีก็ได้ โดยขึ้นอยู่กับอัตราค่าครองชีพใน

⁵³ แหล่งเดิม.

⁵⁴ *Spousal support*. (ม.ป.ป.) สืบค้น 10 สิงหาคม 2558, จาก

แต่ละปี⁵⁵ และศาลก็สามารถสั่งให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเป็นเงินก้อนในคราวเดียวกันก็ได้ หากปรากฏว่ามีเหตุดังต่อไปนี้⁵⁶

(1) คู่สมรสฝ่ายซึ่งต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพอาจมีประวัติล้มเหลวในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นครั้งคราว

(2) คู่สมรสฝ่ายซึ่งต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่ซื่อสัตย์ หรือได้หลอกลวงในระหว่างการพิจารณาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องสถานะทางการเงิน

(3) มีความเกลียดชังและเป็นปรปักษ์อย่างรุนแรงระหว่างคู่สมรสทั้งสองฝ่าย ซึ่งฝ่ายที่ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพอาจจะไม่ทำตามคำสั่งในการชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นครั้งคราว

(4) คู่สมรสฝ่ายซึ่งรับค่าเลี้ยงชีพมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการรับค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินก้อนคราวเดียว เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในบ้าน

(5) คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการรับค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินก้อนคราวเดียว เพื่อความมั่นคงทางการเงินของตน

(6) คู่สมรสฝ่ายซึ่งต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่มีสถานะทางการเงินเพียงพอที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นครั้งคราวได้

(7) คู่สมรสฝ่ายซึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพนั้นสามารถที่จะจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินก้อนในคราวเดียว และคู่สมรสฝ่ายซึ่งจ่ายนั้นตกงานหรือไม่อาจคาดได้ว่าจะได้ทำงาน

(8) เงินค่าเลี้ยงชีพเป็นครั้งคราวนั้นไม่เพียงพอที่จะใช้ในการดำรงชีวิต การเปลี่ยนแปลง เพิกถอนค่าเลี้ยงชีพ

เมื่อศาลมีคำสั่งในเรื่องค่าเลี้ยงชีพไว้อย่างไรแล้ว โดยปกติ ศาลจะไม่เปลี่ยนแปลงคำสั่งดังกล่าว แต่ตามกฎหมายว่าด้วยเรื่องการหย่า มาตรา 17(1) บัญญัติว่า คำพิพากษาของศาลอาจมีคำสั่งเปลี่ยนแปลง เพิกถอน หรือระงับชั่วคราวในอนาคต หรือมีผลย้อนหลังได้ ดังนั้น ศาลจึงมีอำนาจเปลี่ยนแปลง หรือเพิกถอนคำสั่งในเรื่องค่าเลี้ยงชีพได้ หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าพฤติการณ์ในเรื่องของเงื่อนไข วิธีการ ความจำเป็น หรือสถานการณ์อื่น ๆ ของคู่สมรสทั้งสองฝ่ายที่เกิดขึ้นได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงในพฤติการณ์อันเป็นสาระสำคัญ หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงในพฤติการณ์ที่ไม่อาจคาดการณืได้ หรือ

⁵⁵ From *Introduction to Candian Family Law* (p. 119), by Julien D. payne, Marilyn A. Payne, 1994, Scarborough Ontario: carswell.

⁵⁶ *Spousal support*. (ม.ป.ป.) สืบค้น 10 สิงหาคม 2558, จาก <http://www.bcfamilylawresource.com/05/0500body.htm>.

พฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปจนเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะไม่เป็นการยุติธรรมหรือไม่สมเหตุสมผล⁵⁷

การสิ้นสุดของค่าเลี้ยงชีพ

หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ สมรสใหม่ หรือ ไปอยู่กินฉันท์สามีภริยากับผู้อื่น ค่าเลี้ยงชีพ ย่อมเป็นอันสิ้นสุดลง คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพจึงไม่ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพต่อไป แม้ยังไม่ครบกำหนดระยะเวลาในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพก็ตาม

สำหรับกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่นั้น เนื่องจากศาลมีแนวคิดว่า หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพไปทำการสมรสใหม่ นอกจากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมีภาระที่จะต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพแล้ว คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพยังมีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสใหม่ด้วย หากยังคงให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ทำหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพต่อไปตามเดิม คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ คงไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ และไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสใหม่ได้ในเวลาเดียวกัน ดังนั้น เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่สมรสใหม่ ศาลจึงต้องทำให้มั่นใจได้ว่า หลักประกันทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่สองนั้นจะไม่ถูกทำลายเพราะเหตุจากหนี้ค้างชำระ ซึ่งเกิดจากการหย่าก่อนหน้านั้น โดยหลักการเพื่อศีลธรรมนั้น อาจต้องยอมผ่อนปรนเมื่อเกิดความจำเป็นในทางปฏิบัติ ศาลจึงอาจมีคำสั่งผ่อนปรน โดยยอมให้มีการลดค่าเลี้ยงชีพได้จากแนวคิดดังกล่าว จึงแสดงให้เห็นว่า ศาลได้นำความสามารถในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมาประกอบการพิจารณาการกำหนดจำนวน หรือการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพด้วย

3.2.2 หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law Systems)

3.2.2.1 สาธารณรัฐฝรั่งเศส

แต่เดิมกฎหมายเกี่ยวกับการสมรสของสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีหลักการเป็นไปตามกฎหมายทางศาสนาโรมันคาทอลิก ที่เรียกว่า droit canon ซึ่งเมื่อบุคคล 2 คน ตกลงสมัครงใจใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยา โดยการแต่งงานกันแล้ว จะหย่าขาดจากกันไม่ได้ เว้นแต่แยกกันอยู่เท่านั้น แต่ต่อมาภายหลังได้มีการแบ่งแยกศาสนาเป็นนิกายต่างๆ ฟราเมซอน ราดิโก้ และบุคคลอื่นๆ รวมทั้งพวกยิวได้เสนอกฎหมายให้มีการหย่า สาธารณรัฐฝรั่งเศส จึงได้มีการตรากฎหมาย ในเรื่อง

⁵⁷ Introduction to Candian Family Law (p. 119). Op.cit.

การหย่าขึ้น ตามกฎหมายลงวันที่ 27 กรกฎาคม ค.ศ. 1884 โดยยินยอมให้คู่สมรสที่ไม่อยากใช้ชีวิตคู่อยู่ร่วมกันต่อไปสามารถทำการหย่าได้⁵⁸

การสมรส ทำให้เกิดสิทธิและหน้าที่ต่อกันระหว่างสามีภริยา โดยสามีและภริยามีหน้าที่ต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน แต่หากเมื่อใดที่การสมรสสิ้นสุดลง โดยการหย่าที่มีสาเหตุมาจากการแตกสลายของชีวิตคู่ (Rupture of Community Life) หน้าที่ของสามีภริยาในการช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันย่อมสิ้นสุดลงด้วย ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 270 อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติมาตราดังกล่าว ได้กำหนดข้อยกเว้นไว้ว่าหากปรากฏว่า การสมรสที่สิ้นสุดลงก่อให้เกิดความเสียหายในลักษณะที่เป็นความแตกต่างกันในเรื่องฐานะการดำรงชีพของคู่สมรส หน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันดังกล่าวยังไม่สิ้นสุดลง คู่สมรสฝ่ายหนึ่งยังคงมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือและอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งต่อไป

หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ

กฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ไม่ได้เรียกเงินหรือประโยชน์อื่นใดที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่ช่วยเหลือและอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง โดยใช้คำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ (Alimony)” แต่ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 270 ได้ใช้คำว่า “ค่าชดเชย (Compensatory Benefits)” ซึ่งตามบทบัญญัติมาตราดังกล่าว ได้กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าชดเชยไว้ว่า การสมรสที่สิ้นสุดลงจะต้องก่อให้เกิดความแตกต่างในด้านฐานะการดำรงชีพของคู่สมรส คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจึงจะมีสิทธิได้รับค่าชดเชยจากอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น การจ่ายค่าชดเชยตามกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส จึงไม่นำเอาเหตุแห่งการหย่ามาประกอบการพิจารณาของศาลแต่อย่างใด แต่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจะมีสิทธิได้รับค่าชดเชยได้จะต้องดำเนินการฟ้องเข้ามาในคดีฟ้องหย่าด้วย โดยให้ศาลเป็นผู้กำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ⁵⁹ ซึ่งการหย่าขาดจากกัน โดยความยินยอมของคู่สมรส ก็ต้องมีการเสนอให้ศาลเป็นผู้พิจารณาอนุญาตด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ศาลอาจปฏิเสธ ไม่ให้มีการจ่ายค่าชดเชยแก่กันได้ หากการจ่ายค่าชดเชยไม่เป็นไปตามความจำเป็นของฝ่ายที่จะได้รับค่าชดเชย และจำนวนทรัพย์สิน รวมทั้งความสามารถทางการเงินของฝ่ายที่จะจ่ายค่าชดเชย และไม่เป็นไปตามปัจจัยต่าง ๆ ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 271 บัญญัติไว้ หรืออาจปฏิเสธ ไม่ให้มีการจ่ายค่าชดเชยแก่กันได้ หากคำร้องขอของ

⁵⁸ จาก “การแยกกันอยู่และการหย่าตามกฎหมายฝรั่งเศสโดยย่อ,” โดย สมบัติ วัลดาล, 2506 (พฤษภาคม), 2506, *คู่มือ*, 6(5), น. 372.

⁵⁹ จาก *ผลของการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 122), โดย นุชทิพย์ ป. บรรจงศิลป์, 2524, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกค่าชดเชยเป็นความเท็จทั้งหมด หรือการจ่ายค่าชดเชยจะไม่เป็นธรรมแก่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 278 ซึ่งศาลจะพิจารณาตามสถานการณ์ที่การสมรสสิ้นสุดเป็นกรณีไป

การกำหนดจำนวนค่าชดเชย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 271 กำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดจำนวนค่าชดเชยตามความจำเป็นของฝ่ายที่จะได้รับค่าชดเชย และจำนวนทรัพย์สินรวมทั้งความสามารถทางการเงินของฝ่ายที่จะจ่ายค่าชดเชย โดยนำสถานการณ์ในขณะที่หย่าขาดจากกัน และสถานการณ์ในอนาคตที่คาดหมายได้มาประกอบการพิจารณา นอกจากนี้ ศาลจะต้องคำนึงถึงปัจจัยดังต่อไปนี้ด้วย

- (1) ระยะเวลาการสมรส
- (2) อายุและสุขภาพของคู่สมรส
- (3) คุณวุฒิในการประกอบอาชีพของคู่สมรส
- (4) ผลที่เกิดขึ้นกับคู่สมรสที่ใช้ระยะเวลาระหว่างสมรสไปกับการให้การศึกษา และเลี้ยงดูบุตร รวมถึงระยะเวลาที่ต้องให้การศึกษาและเลี้ยงดูบุตรในอนาคต หรือคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นกับคู่สมรสที่ได้สูญเสียอาชีพไปในระหว่างสมรส
- (5) ทรัพย์สินที่ประเมินได้ และทรัพย์สินในอนาคตที่อาจคาดหมายได้ของคู่สมรส ทั้งที่เป็นทุนทรัพย์และที่เป็นรายได้ ภายหลังจากการชำระบัญชีตามระบบทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา

(6) สิทธิต่าง ๆ ที่มีอยู่ และสิทธิในอนาคตที่อาจคาดหมายได้

(7) สถานการณ์ของคู่สมรสในการได้รับเงินบำนาญ

นอกจากนี้ ในการกำหนดจำนวนค่าชดเชยโดยศาลหรือโดยคู่สมรส หรือในขณะที่มีการยื่นคำร้องขอแก้ไขค่าชดเชย คู่สมรสอาจร้องขอให้ศาลประกาศรับรองความถูกต้องของทรัพย์สินรายได้ และการดำรงชีพของคู่สมรสได้ โดยศาลจะพิจารณาถึงความเป็นผู้รับ และการปฏิบัติตนที่จะได้รับเงินจำนวนดังกล่าว เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม และช่วยให้ผู้จ่ายเงินค่าชดเชยมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติให้ชัดเจน⁶⁰

และสำหรับกรณีการสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากการหย่าขาดจากกันโดยความยินยอมของคู่สมรส คู่สมรสสามารถทำข้อตกลงกำหนดจำนวนค่าชดเชย และระยะเวลาการจ่ายค่าชดเชยแล้วเสนอให้ศาลอนุญาต ซึ่งคู่สมรสทั้งสองฝ่ายอาจตกลงให้ค่าชดเชยเป็นอันสิ้นสุดลงเมื่อ

⁶⁰ จาก มาตรการทางกฎหมายในการเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดู ศึกษาเฉพาะกรณี: คู่สมรส (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 40), โดย กฤตภาส สุวรรณศรี, 2552, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

เกิดสถานการณ์พิเศษได้ และอาจตกลงให้ชำระค่าชดเชยให้แก่กันในรูปแบบรายปี ตามระยะเวลาที่จำกัดได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 278

วิธีการชำระค่าชดเชย

ไม่ว่าการสมรสจะสิ้นสุดลงโดยความยินยอมของกลุ่มสมรส หรือโดยคำพิพากษาของศาล ศาลจะเป็นผู้พิจารณากำหนดวิธีการชำระค่าชดเชย ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 274 บัญญัติให้มีวิธีการชำระค่าชดเชย ดังนี้

(1) ให้ชำระเป็นเงินก้อนตามคำพิพากษาให้หย่า โดยให้วางหลักประกัน ซึ่งวิธีการชำระค่าชดเชย โดยให้เป็นเงินก้อนตามคำพิพากษาให้หย่าดังกล่าว ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 277 บัญญัติให้ศาลมีคำสั่งให้กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยวางหลักประกัน หรือทำสัญญาค้ำประกัน โดยให้ชำระค่าชดเชยเป็นเงินรายปี หรือเป็นเงินทุน

(2) ให้ชำระ โดยการโอนสิทธิในทรัพย์สินซึ่งกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิอยู่อาศัย หรือมีสิทธิเก็บกินดังกล่าว ไม่ว่าจะ เป็นระยะเวลาแค่เพียงหนึ่ง ชั่วโมงหรือตลอดชีพ แต่หากเป็นทรัพย์สินที่กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยได้มาจากการให้โดยเสน่หา หรือโดยมรดก ห้ามมิให้โอนสิทธิในทรัพย์สินดังกล่าว เว้นแต่กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยจะยินยอม

(3) ให้ชำระเป็นเงินทุน ในกรณีที่กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยไม่สามารถจ่ายค่าชดเชยตามวิธีการที่ (1) หรือ (2) ศาลอาจมีคำสั่งให้กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยชำระค่าชดเชยเป็นเงินทุนภายในระยะเวลา 8 ปี ซึ่งรูปแบบของการชำระเงินโดยวิธีนี้ จะต้องสอดคล้องกับหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเป็นครั้งคราวที่เหมาะสมและเป็นธรรม และหากภายหลังสถานการณ์ของฝ่ายที่จ่ายค่าชดเชยเปลี่ยนแปลงไป ฝ่ายที่จ่ายค่าชดเชยสามารถร้องขอต่อศาล โดยขอให้แก้ไขข้อตกลงการชำระเงินด้วยวิธีการดังกล่าวต่อศาลได้ ซึ่งเมื่อศาลพิจารณาเป็นพิเศษตามเหตุที่อ้างแล้ว ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้ชำระเป็นเงินทุนนานกว่า 8 ปีก็ได้ นอกจากนี้ ฝ่ายที่จ่ายค่าชดเชยอาจขอให้มีการเปลี่ยนแปลงการชำระยอดคงเหลือของเงินทุนในเวลาใดก็ได้ภายหลังจากการชำระบัญชีตามระบบทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา และฝ่ายที่ได้รับค่าชดเชยอาจกล่าวอ้างต่อศาลในการอ้างสิทธิที่จะได้รับการชำระเงินค่าชดเชยจากยอดเงินคงเหลือของเงินทุนได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 275

การเปลี่ยนแปลง เพิกถอนค่าเลี้ยงชีพ

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยจ่ายค่าชดเชยเป็นเงินทุนภายในระยะเวลา 8 ปี หากปรากฏว่า สถานการณ์ของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยเปลี่ยนแปลงไป กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยอาจขอให้ศาลแก้ไขข้อตกลงการชำระเงินโดย

วิธีการดังกล่าวได้ และหากศาลพิจารณาเป็นพิเศษตามเหตุที่อ้างแล้ว ศาลอาจอนุญาตให้ชำระเงินทุนมากกว่า 8 ปี ก็ได้ คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยอาจขอให้มีการเปลี่ยนแปลงในการชำระยอดคงเหลือของเงินทุนในเวลาใดก็ได้ ภายหลังจากการชำระบัญชีตามระบบทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาแล้ว คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าชดเชยอาจกล่าวอ้างต่อศาลในการอ้างสิทธิที่จะได้รับการชำระเงินค่าชดเชยจากยอดเงินคงเหลือของเงินทุนได้ ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 275

และในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าชดเชยมีอายุ หรือสุขภาพไม่เอื้อต่อการหาเลี้ยงชีพตามความจำเป็นของตน ทำให้มีผลกระทบต่อการทำงานหาเลี้ยงชีพ เมื่อพิจารณาเป็นพิเศษตามเหตุที่อ้าง ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 275 บัญญัติให้ศาลอาจกำหนดให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าชดเชย ได้รับค่าชดเชยเป็นรายปีตลอดชีพได้ แต่ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของการกำหนดจำนวนค่าชดเชยตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 271 ซึ่งจำนวนค่าชดเชยดังกล่าวอาจลดลงได้ โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความจำเป็นของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าชดเชย และอาจให้มีการจ่ายค่าชดเชยในรูปเงินทุนตามหลักเกณฑ์ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 274

การสิ้นสุดของค่าเลี้ยงชีพ

ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยถึงแก่ความตาย หน้าที่ในการจ่ายค่าชดเชยนั้นไม่สิ้นสุดลง โดยตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 280 บัญญัติให้หน้าที่ในการจ่ายค่าชดเชยดังกล่าวตกทอดไปสู่ทายาท ไม่ว่าค่าชดเชยดังกล่าวจะเป็นการชำระโดยวิธีใด หรือในรูปแบบใด ซึ่งทายาทต้องจ่ายค่าชดเชย ตามจำนวนทรัพย์สินมรดกเท่านั้น ไม่ต้องจ่ายค่าชดเชยเป็นการส่วนตัวแต่อย่างใด แต่ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าชดเชย สมรสใหม่ หน้าที่ในการจ่ายค่าชดเชยของอีกฝ่ายเป็นอันสิ้นสุดลง⁶¹

มาตรการในการบังคับจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่ฝ่ายที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่ดำเนินการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ

วิธีการบังคับคดีตามคำพิพากษาของกฎหมายสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีอยู่หลายวิธี เช่น การบังคับคดีต่อทรัพย์สิน โดยใช้วิธีการยึดสังหาริมทรัพย์ หรืออสังหาริมทรัพย์ เพื่อนำไปขายทอดตลาดแล้วนำเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดมาชำระให้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าชดเชย หรือการอายัดค่าจ้าง (Wage Garnishments) โดยการบังคับให้นายจ้างของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่าย

⁶¹ ผลของการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 122). เล่มเดิม.

ค่าชดเชยนำเงินค่าจ้างของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชย ตามจำนวนที่ศาลกำหนดส่งให้กับกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าชดเชย เป็นต้น

3.2.2.2 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ประวัติของกฎหมายว่าด้วยการหย่าร้างของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้นำเอารากฐานจากกฎหมายเก่าของสาธารณรัฐฝรั่งเศสมาใช้ โดยศาลจะพิจารณาว่า ชีวิตสมรสล้มเหลวหรือไม่ และพิจารณาว่า กลุ่มสมรสทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ต้องการที่จะกลับมาใช้ชีวิตคู่กันอีกหรือไม่ ซึ่งศาลจะไม่พิจารณาว่า เหตุที่ทำให้การสมรสสิ้นสุดลงเกิดจากความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือไม่ ซึ่งการสมรสจะสิ้นสุดลงได้ ต่อเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1564

โดยหลักทั่วไป เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้กลุ่มสมรสหย่าขาดจากกัน กลุ่มสมรสต่างฝ่ายต่างก็มีหน้าที่ที่จะประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเอง ไม่มีการยุ่งเกี่ยวใด ๆ ด้านเศรษฐกิจกันอีกต่อไป แต่หากกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพได้ เนื่องจากมีเหตุจำเป็นที่จะต้องเลี้ยงดูบุตรที่ยังเล็กหรือเจ็บป่วย หรือสามารถประกอบอาชีพได้ แต่มีรายได้เลี้ยงชีพตนเองได้น้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่งมาก กลุ่มสมรสฝ่ายนั้นก็มีสิทธิที่จะเรียกค่าเลี้ยงดู หรือเรียกค่าเลี้ยงชีพหลังการหย่า (Unterhalt nach der Scheidung) จากอีกฝ่ายหนึ่งได้⁶² ซึ่งหลักการการเรียกค่าเลี้ยงชีพหลังการหย่าดังกล่าว เป็นไปเพื่อแก้ไขความเป็นไม่เป็นธรรมของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งสูญเสียโอกาส หรือสิทธิบางอย่างจากการสมรส และไม่ได้คาดหวังว่า ในอนาคตการสมรสจะสิ้นสุดลง ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพไว้ใน Subtitle 2 ของ Title 7 เรื่องการหย่าร้าง

หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1569 บัญญัติให้กลุ่มสมรสฝ่ายหนึ่งที่เป็นผู้ไม่มีสามารถเลี้ยงตัวเองได้ภายหลังการหย่า สามารถเรียกค่าเลี้ยงชีพจากกลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้ หากเหตุของการที่ไม่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ภายหลังการหย่า เป็นไปตามเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) เนื่องด้วยเหตุจากการอุปการะเลี้ยงดู เหตุดังกล่าวเป็นกรณีที่กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพต้องอุปการะเลี้ยงดู และให้การศึกษานูทรที่เกิดจากกลุ่มสมรสทั้งสองฝ่าย ทำให้ไม่สามารถทำงานหาเลี้ยงชีพได้ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1570 โดยศาลจะพิจารณาข้อเท็จจริงว่า ผู้ใดเป็นผู้ดูแลบุตร และมีคำพิพากษาให้ค่าเลี้ยงชีพภายในระยะเวลาอันสมควร

⁶² จาก *อยู่เยอรมนี คู่มือสำหรับคนไทยฉบับกระเป๋* (น. 33-34), โดย พัทยา เรือนแก้ว, สวพร บัวแดง, และอัญชน เขียวรัตน์ (บ.ก.), 2552, ม.ป.ท.

(2) เนื่องด้วยเหตุสูงอายุ เหตุดังกล่าวเป็นกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพ มีอายุมากเกินกว่าที่จะทำมาหาเลี้ยงชีพตนเองได้ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1571 บัญญัติให้ศาลพิจารณาจาก

1) วันที่ศาลมีคำพิพากษาให้หย่าขาดจากกัน คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพ ไม่สามารถทำงานได้

2) หลังจากการดูแลและให้การศึกษาบุตรที่เกิดจากคู่สมรสทั้งสองฝ่าย แล้วไม่อาจเลี้ยงตัวเองได้

3) เหตุแห่งการเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพ เนื่องจากการเจ็บป่วย และทุพพลภาพ หรือปัญหาทางสภาพจิต ตามมาตรา 1572 และการเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพเนื่องจากการว่างงาน ตามมาตรา 1573 สิ้นสุดลง

(3) เนื่องด้วยเหตุเจ็บป่วยและทุพพลภาพ เหตุดังกล่าวเป็นกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพ เกิดความเจ็บป่วยทางร่างกาย หรือมีอาการทุพพลภาพ หรือมีสภาพร่างกายที่อ่อนแอ ทำให้ไม่สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพตนเองได้ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1572 โดยบัญญัติให้ศาลพิจารณาจากช่วงเวลาดังต่อไปนี้

1) ในวันที่หย่าขาดจากกัน

2) ในวันที่การอุปการะอุปการะเลี้ยงดู และให้การศึกษาบุตรที่เกิดจากคู่สมรสทั้งสองฝ่าย ตามมาตรา 1570 สิ้นสุดลง

3) ในวันที่การศึกษา การศึกษาต่อ หรือการศึกษาในสาขาวิชาใหม่ของฝ่ายที่เรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพสิ้นสุดลง

4) ในวันที่เหตุแห่งการว่างงานตามมาตรา 1573 สิ้นสุดลง

(4) เนื่องด้วยเหตุที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพว่างงานยังหางานที่เหมาะสมไม่ได้ เหตุดังกล่าวเป็นกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพ ไม่สามารถเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพ โดยอาศัยเหตุจากการอุปการะเลี้ยงดูตาม (1) หรือเหตุสูงอายุ ตาม (2) หรือเหตุเจ็บป่วยและทุพพลภาพ ตาม (3) แต่คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพ สามารถเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพได้ หากปรากฏว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพว่างงาน ไม่สามารถหางานที่เหมาะสม เพื่อเลี้ยงชีพตนเองได้ หรือสามารถหางานที่เหมาะสมได้ แต่เงินที่ได้จากการทำงานไม่เพียงพอสำหรับการเลี้ยงชีพ ซึ่งเป็นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1573 โดยในกรณีนี้สามารถเรียกเงินระหว่างส่วนต่างระหว่างรายได้ของตนกับจำนวนเงินที่ต้องใช้ในการเลี้ยงชีพได้ตามความเป็นจริง โดยบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1574 กำหนดหลักเกณฑ์ของงานที่เหมาะสม ดังนี้

1) คู่สมรสที่หย่ามีสิทธิทำงานใด ๆ ก็ได้ ที่ตนเองคิดว่า เหมาะสม
 2) งานที่เหมาะสมจะต้องสอดคล้องกับการศึกษา ความสามารถ อายุ สุขภาพ และสภาพชีวิตของคู่สมรสด้วย โดยสภาพชีวิตของคู่สมรสจะพิจารณาจากจำนวนปีที่อยู่ด้วยกัน จำนวนระยะเวลาที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งให้การอบรมและอุปการะเลี้ยงดูบุตรที่เกิดจากการสมรสร่วมกัน

3) คู่สมรสที่หย่ามีสิทธิจะตัดสินใจว่า จะศึกษา หรือศึกษาต่อ หรือศึกษาในสาขาวิชาใหม่ ซึ่งเป็นหลักสูตร เพื่อที่จะนำไปประกอบอาชีพที่เหมาะสมจนสำเร็จการศึกษา

การจ่ายค่าเลี้ยงชีพเนื่องด้วยเหตุที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพว่างงานยังหางานที่เหมาะสมไม่ได้ ศาลจะกำหนดระยะเวลาในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยพิจารณาจากระยะเวลาในการสมรส การดูแลจัดการภายในครอบครัว และรายได้ที่ได้รับจากการทำงาน เนื่องจากหากให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพโดยไม่มีกำหนดระยะเวลา ย่อมไม่ยุติธรรมแก่คู่สมรสอีกฝ่าย แต่หากฝ่ายที่เรียกค่าเลี้ยงชีพ เป็นผู้เลี้ยงดูบุตรที่เกิดจากการสมรสร่วมกันโดยลำพังเป็นระยะเวลานาน ก็ให้ถือว่าระยะเวลาในการเลี้ยงดูบุตรเป็นระยะเวลาในการสมรสที่นำมาพิจารณาการจ่ายค่าเลี้ยงชีพด้วย ซึ่งศาลอาจพิจารณาให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยไม่จำกัดระยะเวลาก็ได้

(5) เนื่องด้วยเหตุทางการศึกษา เหตุดังกล่าวเป็นกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพไม่ได้ศึกษา หรือไม่ได้ศึกษาต่อ หรือศึกษาล่าช้า อันเนื่องมาจากการสมรส ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1575 บัญญัติให้สามารถเรียกค่าเลี้ยงชีพจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้ เพื่อนำค่าเลี้ยงชีพที่ได้รับไปศึกษา หรือศึกษาต่อ และการศึกษา หรือศึกษาต่อสามารถนำไปประกอบอาชีพหาเลี้ยงตัวเองได้ และการรับค่าเลี้ยงชีพดังกล่าวเรียกได้ตามระยะเวลาเรียนปกติเท่านั้น นอกจากนี้ยังเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ในกรณีเปลี่ยนการศึกษาในวิชาใหม่ หากวิชาใหม่ ทำให้สามารถนำไปประกอบอาชีพหาเลี้ยงตัวเองได้ แต่หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพ อาศัยเหตุว่างงานตาม (4) ก็จะไม่นำเอาระดับการศึกษาที่สูงขึ้นมาพิจารณาในเรื่องเงื่อนไขของงานที่เหมาะสม

(6) เนื่องด้วยเหตุความเป็นธรรม คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพจากคู่สมรสอีกฝ่ายได้ ตราบเท่าที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้อยค่าเลี้ยงชีพไม่อาจคาดหวังได้ว่าจะหางานทำได้เนื่องจากเหตุผลสำคัญอื่น ๆ ซึ่งศาลจะมีคำสั่งให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่กัน ต่อเมื่อพิจารณาผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายแล้ว เห็นว่า การไม่จ่ายค่าเลี้ยงชีพจะไม่เป็นธรรม แต่หากเหตุผลอื่น ๆ เป็นเพียงเหตุผลที่ทำให้การสมรสสิ้นสุดลง เหตุผลอื่น ๆ ดังกล่าวก็ไม่ถูกนำมาพิจารณาแต่อย่างใด

ในกรณีที่เหตุแห่งการหย่าเกิดขึ้นจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด คู่สมรสฝ่ายนั้นจะต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งให้เพียงพอกับมาตรฐานการครองชีพของฝ่ายนั้น ส่วนกรณีที่เหตุแห่งการหย่าเกิดขึ้นจากความผิดของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย และผลของการหย่าเป็นเหตุให้

คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง คู่สมรสฝ่ายซึ่งยากจนลง มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ และสำหรับกรณีที่เหตุแห่งการหย่าไม่ได้เกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใด เช่น สภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ กฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้กำหนดให้ฝ่ายที่ประสงค์จะหย่าเป็นผู้จ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสฝ่ายนั้นด้วย โดยคำนึงถึงความจำเป็นของคู่สมรสฝ่ายซึ่งจะได้รับค่าเลี้ยงชีพ และรายได้ทรัพย์สินของคู่สมรสฝ่ายซึ่งจะจ่ายค่าเลี้ยงชีพ⁶³

อย่างไรก็ตาม การจ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่ว่า เหตุแห่งการหย่าจะเกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใด หรือไม่ได้เกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใด ศาลจะต้องพิจารณาจากรายได้ และทรัพย์สินตลอดจนรายจ่ายของคู่สมรส ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1577 โดยคำนึงถึงสถานะทางการเงินของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย ซึ่งเป็นไปเพื่อความยุติธรรมแก่คู่สมรสทั้งสองฝ่าย ซึ่งในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งจะจ่ายค่าเลี้ยงชีพมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ศาลก็จะไม่นำรายได้ดังกล่าวมาพิจารณา ศาลจะนำรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพมาพิจารณา และในกรณีของคู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ หากปรากฏว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ สามารถประกอบอาชีพหาเลี้ยงชีพตนเองได้ หรือในวันที่มีการหย่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ สามารถคาดหวังได้ว่าจะสามารถเลี้ยงชีพตนเองได้ตลอดไป แม้ว่าภายหลังทรัพย์สินของคู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพหมดลง คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ ก็ไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ แต่คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ ไม่จำเป็นต้องขายทรัพย์สินของตนเองเพื่อการเลี้ยงชีพ หากการขายทรัพย์สินนั้นไม่คุ้มค่า หรือเมื่อพิจารณาจากสถานะทางการเงินของคู่สมรสทั้งสองฝ่ายในการขายทรัพย์สินดังกล่าวจะเป็นการไม่ยุติธรรม

นอกจากนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1580 ได้บัญญัติให้คู่สมรสทั้งสองฝ่ายมีหน้าที่เปิดเผยรายได้ และทรัพย์สินของตนต่อศาลด้วย เพื่อให้ศาลนำไปประกอบการพิจารณาการให้ค่าเลี้ยงชีพ

การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1578 บัญญัติให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ โดยพิจารณาจากสภาพของชีวิตสมรส ซึ่งสภาพของชีวิตสมรส เป็นการพิจารณาจากระยะเวลาของการสมรส การจัดการภายในครอบครัว และรายได้จากการทำงานของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย และรวมถึงการพิจารณาจากสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายทุกอย่างที่จำเป็นในการดำรงชีวิต โดยอาจเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการทำประกันในกรณีเจ็บป่วย การรักษาพยาบาล หรือค่าใช้จ่ายในการศึกษา หรือศึกษาต่อ หรือการฝึกอบรม ตามมาตรา 1572 และมาตรา 1575 หรือกรณี

⁶³ ผลของการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล (วิชานิติพนธ์ปริญญาโท) (น. 123). เล่มเดิม.

คู่สมรสที่หย่าซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพตามมาตรา 1570 ถึงมาตรา 1573 หรือสิ่งซึ่งจำเป็นในชีวิต หรือค่าใช้จ่ายในการทำประกันสำหรับภริยาผู้สูงอายุ และกรณีที่ไม่สามารถทำงานได้ หรือค่าใช้จ่ายที่จำเป็นของฝ่ายที่รับค่าเลี้ยงชีพ ในการอุปการะเลี้ยงดูบุตรด้วยเช่นกัน ซึ่งศาลอาจมีคำสั่งจำกัดระยะเวลาในการรับค่าเลี้ยงชีพ เพื่อเป็นการยุติธรรมแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เว้นแต่ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งเรียกค่าเลี้ยงชีพ เป็นผู้เลี้ยงดูบุตรที่เกิดจากการสมรสร่วมกันโดยลำพังเป็นระยะเวลา นาน ศาลอาจพิจารณาให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยไม่จำกัดระยะเวลาก็ได้

ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ สมรสใหม่ หน้าที่ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไม่สิ้นสุดลง คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ยังคงมีหน้าที่ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพต่อไป และแม้ว่าคู่สมรสใหม่จะใช้สิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพก็ตาม ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1582 บัญญัติให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งรับค่าเลี้ยงชีพ ที่เรียกค่าเลี้ยงชีพ โดยอาศัยเหตุต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตร ตามมาตรา 1570 หรืออาศัยเหตุความเป็นธรรมตามมาตรา 1576 ได้รับสิทธิในการรับค่าเลี้ยงชีพก่อนคู่สมรสใหม่ที่จะใช้สิทธิรับค่าอุปการะเลี้ยงดู และถ้ากรณีระยะเวลาการสมรสของคู่สมรสที่หย่ามีระยะเวลานาน ระยะเวลาการสมรสให้ถือว่าเท่ากับระยะเวลาที่คู่สมรสสามารถเรียกค่าเลี้ยงชีพ เนื่องจากเหตุต้องเลี้ยงดูบุตร ตามมาตรา 1570 ด้วยเช่นกัน ซึ่งเห็นได้ว่า กฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี คำนึงถึงและคุ้มครองคู่สมรสคนก่อนให้ได้รับสิทธิค่าเลี้ยงชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของบุตรผู้เยาว์⁶⁴

วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ

กฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ โดยให้ศาลเป็นผู้พิจารณา ดังต่อไปนี้⁶⁵

(1) ให้ชำระเป็นเงิน เป็นครั้งคราว โดยจะชำระค่าเลี้ยงชีพให้แก่กันล่วงหน้าเป็นรายเดือนก็ได้ และในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่ หรืออยู่กินฉันท์สามีภริยากับหญิงอื่น หรือชายอื่น หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ถึงแก่ความตายในระหว่างเดือน คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ จะต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพในเดือนนั้นเต็มจำนวน

(2) ให้ชำระเป็นเงินก้อน วิธีการดังกล่าว เป็นกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพมีเหตุสำคัญ คู่สมรสฝ่ายนั้น สามารถขอรับค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินก้อนในคราวเดียวกันแทนการชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นรายเดือนก็ได้ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1585 บัญญัติ

⁶⁴ ค่าเลี้ยงชีพ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 58-59). เล่มเดิม.

⁶⁵ แหล่งเดิม.

เงื่อนไขไว้ว่า การชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินก่อนจะต้องไม่เป็นภาระกับฝ่ายที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพอย่างไม่เป็นธรรม

(3) ให้ชำระเป็นเงิน โดยวางเงินเป็นประกัน วิธีการดังกล่าว ศาลจะพิจารณาตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น โดยในกรณีที่มีเหตุผลสันนิษฐานได้ว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ จะไม่จ่ายเงินค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสอีกฝ่าย และการวางเงินประกันดังกล่าว ไม่เป็นภาระแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพอย่างไม่เป็นธรรม คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพมีสิทธิเรียกให้อีกฝ่ายวางเงินประกันในการชำระค่าเลี้ยงชีพได้ ตามมาตรา 1585 a โดยจำนวนเงินประกันจะต้องไม่สูงกว่าจำนวนเงินค่าเลี้ยงชีพที่ต้องจ่ายให้รวมกันเป็นเวลาหนึ่งปี แต่หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพมีเหตุผลพิเศษ จำนวนเงินประกันดังกล่าวอาจสูงกว่าก็ได้

การเปลี่ยนแปลง เพิกถอนค่าเลี้ยงชีพ

เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่กัน ภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงแล้ว คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ อาจขอเปลี่ยนแปลง หรือเพิกถอนการให้ค่าเลี้ยงชีพได้ หากการจ่ายค่าเลี้ยงชีพดังกล่าวเป็นภาระแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพอย่างไม่เป็นธรรม แต่ในการเปลี่ยนแปลง หรือเพิกถอนการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ จะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อการดูแลอุปการะเลี้ยงดูบุตรที่เกิดจากคู่สมรสทั้งสองฝ่าย ที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรดังกล่าว โดยศาลจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของบุตรดังกล่าว ที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของคู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นสำคัญ เนื่องจากหากให้มีการเปลี่ยนแปลง เพิกถอนค่าเลี้ยงชีพ บุตรอาจได้รับความเดือดร้อนจากการเปลี่ยนแปลง เพิกถอนค่าเลี้ยงชีพได้ ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1579 ได้กำหนดเหตุในการขอเปลี่ยนแปลง เพิกถอนค่าเลี้ยงชีพ อยู่ 7 กรณี คือ

- (1) การสมรสที่มีระยะเวลาอันสั้น โดยศาลมีความเห็นว่า เป็นระยะเวลาไม่เกิน 2-3 ปี
- (2) คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพกระทำผิดอาญาหรือเจตนากระทำผิดร้ายแรงอื่นใดต่อคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือญาติใกล้ชิดของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ
- (3) คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพจงใจทำให้ตัวเองยากจนลง
- (4) คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพจงใจไม่คำนึงถึงผลประโยชน์สำคัญด้านทรัพย์สินของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ
- (5) ก่อนการสมรสสิ้นสุดลง คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพละเลยหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือเลี้ยงดูครอบครัวเป็นระยะเวลานาน
- (6) คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพยอมรับในความผิดร้ายแรง หรือความประพฤติที่ไม่เหมาะสมอันได้กระทำต่อคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพแต่ผู้เดียว

(7) มีเหตุผลอื่น ๆ ที่สำคัญเทียบเท่ากับเหตุที่ได้กล่าวในข้อ (1) – (6)

การสิ้นสุดของค่าเลี้ยงชีพ

ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่ หรืออยู่กินฉันท์สามีภริยากับหญิงอื่น หรือชายอื่น หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ถึงแก่ความตาย ค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุดลง ส่วนในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพถึงแก่ความตาย หน้าที่ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่สิ้นสุดลง โดยทายาทของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ยังมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพต่อไป แต่ไม่เกินกว่าส่วนของกองมรดกที่ได้รับ ซึ่งตามมาตรา 1586 b ศาลจะไม่นำเอาทรัพย์สินของคู่สมรสภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงมาพิจารณาการจ่ายค่าเลี้ยงชีพภายหลังที่สมรสฝ่ายที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพถึงแก่ความตาย

3.3 การสัมภาษณ์

1) ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ ศาลแรงงานกลาง (อดีตผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนนทบุรี)⁶⁶ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การที่ไม่ได้กำหนดความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไว้ในกฎหมายให้ชัดเจน ผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้พิจารณาคดีที่มีการเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ ต้องตีความความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า ควรมีการกำหนดนิยามของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไว้ให้ชัดเจน

ในปัจจุบันอำนาจต่อรองตามสถานะทางสังคม หรือสถานะทางเศรษฐกิจ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสส่วนใหญ่ฝ่ายชายเป็นผู้จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และจะเสนอจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นจำนวนที่น้อย ซึ่งฝ่ายหญิงต้องจำยอม ตกลงรับค่าเลี้ยงชีพในจำนวนที่น้อยดังกล่าว เพื่อให้พ้นจากสภาวะการเป็นครอบครัวโดยเร็ว และไม่ต้องไปดำเนินคดีให้มีความยุ่งยากต่อไป ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่าควรมีมาตรการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับเรื่องการหย่า และการเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพมากขึ้น

สภาพความเป็นคนวิกลจริตเป็นอุปสรรคในการดำเนินคดี เนื่องจากบุคคลซึ่งเป็นคนวิกลจริตไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ 100% ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า ควรมีมาตรการในการช่วยเหลือ หรือมีผู้ให้การตัดสินใจแทนคนวิกลจริตในการดำเนินคดีต่อไป

การกำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพ ควรมีทางเลือกให้ศาลกำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพให้หลากหลายตามสภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ควรจำกัดให้ศาลกำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพโดยวิธีชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนดนัดได้เพียงวิธีเดียวเท่านั้น

⁶⁶ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2558.

การที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพไม่ขวนขวายประกอบอาชีพ หรือทำตัวเองให้ยากจนลง เพื่อที่ตนเองจะมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพตลอดไป ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพไม่ควรที่จะได้รับค่าเลี้ยงชีพต่อไป เนื่องจากการที่ศาลพิพากษาให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ได้หมายความว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพไม่ต้องทำงานหาเลี้ยงชีพตนเอง

2) ผู้ประนีประนอม (ผู้พิพากษาสมทบ)⁶⁷ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในคดีหย่า เนื่องจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสภาพร่างกายไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516(10) เป็นความบกพร่องซึ่งเกิดจากสภาพภายนอก ไม่ได้เกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล และคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลย่อมได้รับความยากลำบากในการดำรงชีวิตภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง หรืออาจจะดำรงชีวิตด้วยตนเองไม่ได้ ผู้ให้สัมภาษณ์ จึงมีความเห็นว่า เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงควรจะต้องมีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล

3) นิติกร ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง⁶⁸ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส ในกรณีที่ฝ่ายหญิงเป็นผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ฝ่ายชายจะเสนอค่าเลี้ยงชีพเป็นจำนวนที่น้อย ทั้งที่ฝ่ายชายมีความสามารถในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้มากกว่าจำนวนตามที่เสนอ ซึ่งฝ่ายหญิงก็ยินยอมตกลงตามจำนวนค่าเลี้ยงชีพที่ฝ่ายชายเสนอ เพื่อให้คดียุติโดยเร็วไม่ต้องมีการต่อสู้คดีกันต่อไป

ในมุมมองทางศีลธรรม คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล อาจได้รับความเดือดร้อนจากการประกอบอาชีพ หรือจากการดำรงชีพภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง ดังนั้น จึงควรมีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงด้วย

สำหรับวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพนั้น ส่วนใหญ่แล้วฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะตกลงชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด แต่เกิดความเสียดังสูงว่า ในอนาคตฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพจะไม่ชำระค่าเลี้ยงชีพ ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพโดยวิธีดังกล่าวไม่เหมาะสม วิธีชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินก้อนมีความเหมาะสมมากกว่า เนื่องจากไม่ต้องกังวลว่าในอนาคตจะเกิดปัญหาผิคนัดไม่ชำระค่าเลี้ยงชีพ แต่ทั้งนี้ ควรจะต้องคำนึงถึงความสามารถของฝ่ายผู้มีหน้าที่จ่ายค่า

⁶⁷ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2558.

⁶⁸ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 ตุลาคม 2558.

เลี้ยงชีพด้วยว่า ฝ่ายผู้มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมีความสามารถในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินก้อนหรือไม่

4) นิตินกร ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนนทบุรี⁶⁹ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า คนทั่วไปมักจะเข้าใจว่า คำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” มีความหมายอย่างไร ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า ควรมีการกำหนดนิยามของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไว้ให้ชัดเจน

การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส ส่วนใหญ่แล้วคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพยอมตกลงให้มีการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพตามที่อีกฝ่ายเสนอ ทั้งที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมีความสามารถในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้มากกว่าจำนวนค่าเลี้ยงชีพที่ตกลงกัน เนื่องจากคู่สมรสต่างมุ่งหมายที่จะหย่าขาดจากกัน และมุ่งหมายเพื่อที่จะได้ไม่ต้องต่อสู้คดีกันต่อไป

ในทางศีลธรรม คู่สมรสฝ่ายหนึ่งควรต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลด้วย

สภาพของคนวิกลจริตไม่สามารถฟ้อง หรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ และในบางกรณี ทนายความก็ไม่ทราบว่าการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพของคนวิกลจริต จะต้องมีการฟ้องหรือฟ้องแย้งด้วย ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า ควรมีการกำหนดให้ศาลสามารถพิพากษาให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งคนวิกลจริตได้ โดยไม่ต้องฟ้องหรือฟ้องแย้ง

การกำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพควรมีความยืดหยุ่น ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า ศาลควรมีอำนาจกำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพได้มากกว่าหนึ่งวิธีนอกจากวิธีชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด

ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพจะต้องประกอบอาชีพทำมาหาเลี้ยงชีพตนเองด้วย ไม่ใช่คอยรับการช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูจากอีกฝ่ายหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้น หากพบว่าภายหลังจากที่ศาลพิพากษาให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพไปแล้ว คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพไม่ชวนขวยประกอบอาชีพ หรือทำตัวเองให้ยากจนลงเพื่อที่จะได้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพตลอดไป จึงควรต้องมีการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ

5) ทนายความคนที่ 1⁷⁰ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส หากไม่ได้มีการตกลงกำหนดการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพในภายหลังไว้สัญญาหย่าแต่แรก คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งได้รับความยากลำบากในการประกอบอาชีพ เนื่องจากค่าครองชีพสูงขึ้น จึงไม่สามารถร้องขอต่อศาลเพื่อขอเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้

⁶⁹ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2558.

⁷⁰ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2558.

6) นายความคนที่ 2⁷¹ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การตกลงกำหนดให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนดนัด มีปัญหาว่า ในอนาคตฝ่ายที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพอาจจ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่ครบถ้วนตามที่ตกลงกัน ฝ่ายที่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพจึงต้องดำเนินการบังคับคดี การดำเนินคดีจึงไม่เสร็จสิ้น และเกิดความลำบากในกรณีที่ฝ่ายที่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพมีภูมิลำเนาอยู่นอกเขตศาลในพื้นที่ซึ่งต้องดำเนินคดีซึ่งอยู่ห่างไกลกัน

7) นายความคนที่ 3⁷² ได้ให้สัมภาษณ์ว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลอาจได้รับความเดือดร้อนจากการประกอบอาชีพ หรือจากการดำรงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ในแง่ของศีลธรรม ผู้ให้สัมภาษณ์จึงเห็นว่า ควรให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากการประกอบอาชีพ หรือจากการดำรงชีพ มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ เนื่องจากคู่สมรสทั้งสองฝ่ายต่างเคยใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันมาก่อน จึงควรมีความเอื้ออาทรต่อกัน

หากมีการตกลงให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพอีกฝ่ายหนึ่งไปแล้ว และต่อมาภายหลังปรากฏว่าผู้ที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพประพฤติตนสุรุ่ยสุร่าย ไม่ได้นำค่าเลี้ยงชีพไปใช้จ่ายในการดำรงชีพตามความจำเป็น ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า ควรมีการลดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ แต่หากเมื่อพ้นระยะเวลาไปได้ซักระยะหนึ่ง ผู้ที่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพยังประพฤติตนสุรุ่ยสุร่ายอยู่เช่นเดิม ควรเพิกถอนค่าเลี้ยงชีพเนื่องจากความประพฤติดังกล่าวทำให้คิดเป็นนิสัยและยังทำให้เป็นภาระแก่ฝ่ายผู้มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพด้วย

8) นายความคนที่ 4⁷³ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่า ไม่ควรให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด เนื่องจากอาจเกิดปัญหาผัดขิ้น ซึ่งทำให้ต้องดำเนินการบังคับคดี อีกทั้งเมื่อมีการหย่าขาดจากกันแล้วทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงต่างย่อมมีอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ไม่อยากที่จะต้องมาเกี่ยวข้องกับอีก การชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนดให้ครบถ้วนตามที่ตกลงกันจึงเป็นไปได้ยาก

สภาพร่างกายซึ่งทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล เป็นสภาพซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากการมีการสมรส และเป็นสภาพซึ่งคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลไม่คาดคิด หรือต้องการให้เกิดขึ้น และไม่ได้เกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายดังกล่าว การที่อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล จึงเป็นการทอดทิ้งคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมี

⁷¹ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2558.

⁷² การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 กันยายน 2558.

⁷³ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 24 กันยายน 2558.

ความเห็นว่าการจ่ายค่าชดเชยให้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพแห่งกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล

9) นายความคนที่ 5⁷⁴ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ส่วนใหญ่ฝ่ายชายเป็นผู้จ่ายค่าเลี้ยงชีพซึ่งฝ่ายชายจะเสนอจ่ายค่าเลี้ยงชีพจำนวนหนึ่ง ทั้งที่ฝ่ายชายมีความสามารถจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้มากกว่านี้ แต่ฝ่ายหญิงเห็นว่า หากไม่ตกลงตามจำนวนที่ฝ่ายชายเสนอ อาจจะไม่ได้อะไรเลย หรืออาจจะต้องมีการต่อสู้คดีต่อไปอีก ทำให้เสียเวลา ฝ่ายหญิงจึงยอมตกลงตามจำนวนค่าเลี้ยงชีพที่ฝ่ายชายเสนอ การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ และวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพ ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่าการมีความยืดหยุ่น และมีความเป็นธรรมแก่ฝ่ายที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และฝ่ายที่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ

10) นายความคนที่ 6⁷⁵ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า กฎหมายไม่ได้กำหนดความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไว้ให้ชัดเจน จึงไม่สามารถทราบได้ว่าค่าเลี้ยงชีพมีความหมายครอบคลุมถึงเรื่องค่าใช้จ่ายในเรื่องใดบ้าง

11) นายความคนที่ 7⁷⁶ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส ไม่ได้มีการฟ้องหย่าหรือฟ้องแย้งในคดีหย่า ดังนั้น คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพจึงไม่สามารถขอเปลี่ยนแปลงแก้ไขจำนวนค่าเลี้ยงชีพที่ตกลงกันได้แต่แรก แม้ว่า ค่าครองชีพจะสูงขึ้นก็ตาม

⁷⁴ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 25 กันยายน 2558.

⁷⁵ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 26 กันยายน 2558.

⁷⁶ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 29 กันยายน 2558.

บทที่ 4

ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจ่าย และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง

การสมรสย่อมก่อให้เกิดสิทธิ และหน้าที่ รวมถึงความรับผิดชอบต่าง ๆ อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา โดยเกี่ยวกับหน้าที่ของสามีและภรียนั้น สามีและภรียามีหน้าที่ต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูตามความสามารถและฐานะของตนตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461 กำหนดไว้ และถึงแม้ว่า ภายหลังการสมรสจะสิ้นสุดลง โดยการหย่าขาดจากกัน ไม่ว่าจะการหย่าดังกล่าวจะเกิดจากความยินยอมของคู่สมรส ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1514 หรือเกิดจากเหตุฟ้องหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 หรือเกิดจากการสมรสที่เป็นโมฆะ หรือโมฆียะก็ตาม คู่สมรสฝ่ายหนึ่งก็ยังมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง หากการสิ้นสุดของการสมรสดังกล่าวเป็นเหตุให้คู่สมรสอีกฝ่ายยากจนลง เนื่องจากไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สิน หรือจากการงานที่เคยทำระหว่างสมรส โดยหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูดังกล่าว คือ การจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งนั่นเอง ซึ่งแนวคิดในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งนั้น เป็นไปเพื่อเยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสซึ่งได้รับความเดือดร้อน ในการดำรงชีพ หรือการประกอบอาชีพของตน เนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลง โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพเป็นสำคัญ แต่หลักเกณฑ์การจ่าย และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพดังกล่าว ยังคงมีปัญหาบางประการ ที่ยังไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ปัญหาโดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ปัญหาความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ”

จากการสัมภาษณ์ผู้พิพากษา¹ นิติกร² และทนายความ³ ทำให้ทราบว่า แม้จะมีนักนิติศาสตร์ไทย และนักนิติศาสตร์ต่างประเทศให้ความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไว้หลากหลาย ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 3 ในหัวข้อ 3.1.2.1 ก็ตาม แต่การที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ไม่ได้กำหนดนิยามของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไว้ให้ชัดเจน ผู้พิพากษาจึงต้องใช้ดุลพินิจในการตีความความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” เองเอง ผู้พิพากษา ซึ่งยังไม่มีกรอบคร่าวๆ อาจไม่มีความเข้าใจในความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” อย่างแท้จริง นอกจากนี้ คนทั่วไปซึ่งไม่ใช่ นักกฎหมาย หรือแม้กระทั่งนักกฎหมายด้วยกันเองก็ยังไม่มีความเข้าใจว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” มีความหมายครอบคลุมในเรื่องใดบ้าง หรือค่าใช้จ่ายบางอย่าง เช่น ค่าใช้จ่ายในเรื่องความสวยงามของบุคคลที่มีหน้าตาทางสังคม จะสามารถนำไปเรียกค่าเลี้ยงชีพได้หรือไม่ จึงเป็นเหตุให้ผู้สมรสอีกฝ่ายหนึ่งใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง โดยอ้างค่าใช้จ่ายเกินความจำเป็นแก่การดำรงชีพ และทำให้เกิดปัญหาซึ่งต้องมีการตีความความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” และส่งผลให้การตีความคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ของแต่ละศาลแตกต่างกัน

นอกจากนี้ ในกรณีความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ซึ่งนักนิติศาสตร์ไทย และนักนิติศาสตร์ต่างประเทศได้ให้ความหมายคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” สอดคล้องต้องกันว่า ค่าเลี้ยงชีพเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูอย่างหนึ่งซึ่งคู่สมรสชำระให้แก่กันภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง เห็นได้ว่าค่าเลี้ยงชีพมีความเกี่ยวข้องกับค่าอุปการะเลี้ยงดู ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบลักษณะของค่าอุปการะเลี้ยงดู (ศึกษาเฉพาะกรณีของคู่สมรส) และค่าเลี้ยงชีพ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พบว่า มีข้อเหมือน และข้อแตกต่างดังนี้

¹ ผู้พิพากษา (การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2558).

² นิติกร ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนนทบุรี (การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2558).

³ ทนายความ (การสื่อสารระหว่างบุคคล, 26 กันยายน 2558).

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบลักษณะของค่าอุปการะเลี้ยงดู (ศึกษาเฉพาะกรณีของกลุ่มสมรส) และ ค่าเลี้ยงชีพ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

	ค่าอุปการะเลี้ยงดู	ค่าเลี้ยงชีพ
ข้อเหมือน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นเงินหรือทรัพย์สินที่ให้แก่กัน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายด้านที่พักอาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การศึกษา และอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ 2. การจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดู ต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ และฐานะของผู้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู 3. วิธีการชำระ โดยหลักชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด เว้นแต่คู่กรณีจะตกลงกันให้ชำระเป็นอื่นหรือโดยวิธีอื่น ถ้าไม่มีการตกลงกัน และมีเหตุพิเศษ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอและศาลเห็นสมควรจะกำหนดให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นอย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่น โดยจะให้ชำระเป็นเงินด้วยหรือไม่ก็ได้ 4. สิทธิในการรับค่าอุปการะเลี้ยงดู จะสละหรือโอนไม่ได้ และไม่อยู่ในข่ายแห่งการบังคับคดี 5. สามารถขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูในภายหลังได้ หากพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของสามีหรือภริยาเปลี่ยนแปลงไป 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นเงินหรือทรัพย์สินที่ให้แก่กัน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายด้านที่พักอาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การศึกษา และอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ 2. การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพ 3. วิธีการชำระ โดยหลักชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด เว้นแต่คู่กรณีจะตกลงกันให้ชำระเป็นอื่นหรือโดยวิธีอื่น ถ้าไม่มีการตกลงกัน และมีเหตุพิเศษ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอและศาลเห็นสมควรจะกำหนดให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นอย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่น โดยจะให้ชำระเป็นเงิน ด้วยหรือไม่ก็ได้ 4. สิทธิในการรับค่าเลี้ยงชีพ จะสละ หรือโอนไม่ได้ และไม่อยู่ในข่ายแห่งการบังคับคดี 5. สามารถขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้ หากพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

	ค่าอุปการะเลี้ยงดู	ค่าเลี้ยงชีพ
ข้อแตกต่าง	<ol style="list-style-type: none"> 1. จ่ายให้แก่กันในระหว่างสมรส 2. เป็นหน้าที่ของคู่สมรสทั้งสองฝ่ายที่จะต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่กัน เว้นแต่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งไม่อยู่ในฐานะที่จะจ่ายให้ได้ 3. สิทธิในการได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูมีขึ้นอยู่แล้วโดยผลของกฎหมาย จะไปใช้ สิทธิร้องขอต่อศาล ก็ต่อเมื่อคู่สมรสอีกฝ่ายไม่ทำหน้าที่จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง หรือไม่อุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งให้เพียงพอแก่อัตภาพ 4. การสมรสที่เป็นโมฆะ ไม่สามารถเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูได้ แม้ว่าฝ่ายที่ได้สมรสโดยสุจริตต้องยกจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานที่เคยทำอยู่ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดหรือก่อนที่จะได้รู้ว่าการสมรสของตนเป็นโมฆะ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. จ่ายให้แก่กันภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง 2. เป็นหน้าที่ของคู่สมรสใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้นที่จะมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับอีกฝ่ายหนึ่ง 3. สิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพไม่ได้เกิดขึ้นทันที จะต้องมีการใช้สิทธิร้องขอต่อศาล โดยการฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพ ในคดีหย่าหรือในคดีฟ้องขอให้เพิกถอนการสมรสที่เป็นโมฆะ หรือมีการตกลงกันในสัญญาหย่า ในกรณีการหย่าเกิดขึ้นจากความยินยอมของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย หรือมีการร้องขอต่อศาลในกรณีการสมรสเป็นโมฆะเสียก่อน 4. การสมรสที่เป็นโมฆะ สามารถเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพได้ หากทำให้ฝ่ายซึ่งได้สมรสโดยสุจริตต้องยกจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานที่เคยทำอยู่ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดหรือก่อนที่จะได้รู้ว่าการสมรสของตนเป็นโมฆะ

จากการศึกษาเปรียบเทียบดังกล่าว แม้ว่าลักษณะของค่าเลี้ยงชีพ จะมีความแตกต่างกับลักษณะของค่าอุปการะเลี้ยงดูก็ตาม แต่หน้าที่ของค่าเลี้ยงชีพและหน้าที่ของค่าอุปการะเลี้ยงดู มีลักษณะที่เหมือนกัน กล่าวคือ ทั้งค่าเลี้ยงชีพ และค่าอุปการะเลี้ยงดู ต่างเป็นหน้าที่ในการดูแลช่วยเหลือคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายด้านที่พักอาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การศึกษา และอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการให้เงิน หรือทรัพย์สิน หรือการอย่างอื่น

แต่เนื่องจากกรณีเมื่อปี พ.ศ. 2519 เกิดแนวความคิดที่ว่า หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดู มีขึ้นในขณะที่ชายและหญิงมีฐานะเป็นสามีภริยากัน หากฐานะสามีภริยานี้นับสิ้นสุดลงเมื่อใด หน้าที่ในการจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูย่อมหมดไปด้วย จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงคำว่า “ค่าอุปการะเลี้ยงดู” ซึ่งเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง โดยใช้คำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” แทน ประกอบกับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ได้บัญญัติไว้ว่า ในคดีหย่า จะต้องเกิดจากความผิด

ของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คู่สมรสอีกฝ่ายจึงจะมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ เว้นแต่คู่สมรสฝ่ายซึ่งไม่ได้มีความผิดไม่ได้มีฐานะยากจนลง เนื่องจากไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากงานที่เคยทำในระหว่างสมรส หรือเป็นการหย่ากรณีคู่สมรสวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง จึงทำให้เกิดปัญหา สับสนความหมายของคำว่า ค่าเลี้ยงชีพ ว่า ความจริงแล้วค่าเลี้ยงชีพ เป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูที่คู่สมรส มีหน้าที่ดูแลช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งหรือไม่ หรือเป็นค่าเลี้ยงชีพที่มีขึ้นเพื่อให้ คู่สมรสซึ่งเป็นฝ่ายผิดชดใช้ความเสียหายอันเนื่องมาจากการสมรสเท่านั้น

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 แม้จะมีการนำเอาความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาเป็นเกณฑ์ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพก็ตาม แต่ในคดีหย่า ที่ได้นำเอาความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาเป็นเกณฑ์ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ จะต้องปรากฏ ข้อเท็จจริงด้วยว่า ผลของการสมรสสิ้นสุดลงทำให้อีกฝ่ายหนึ่งมีฐานะยากจนลง เนื่องจากไม่มีรายได้ พอจากทรัพย์สิน หรือจากการงานที่เคยทำระหว่างสมรส หากไม่ปรากฏข้อเท็จจริงดังกล่าว แม้เหตุ แห่งการหย่าจะเกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่มีสิทธิได้รับ ค่าเลี้ยงชีพ อีกทั้งในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ กรณีการหย่าเนื่องจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต หรือ เป็นโรคติดต่อร้ายแรง ก็ไม่ได้มีการเอาหลักที่ถือเรื่องความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาเป็น เกณฑ์ด้วย จึงเห็นได้ว่า หน้าที่ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไม่ได้มีขึ้นเพื่อให้คู่สมรสที่เป็นฝ่ายผิดชดใช้ ความเสียหายอันเนื่องมาจากการสมรสแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีขึ้น โดยมุ่งหมายที่จะช่วยเหลือ อุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งในการดำรงชีพมากกว่า

ดังนั้น หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง หากยังคงไม่มีการกำหนดความหมายไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้ศึกษาเห็นว่า จะทำ ให้เกิดความไม่ชัดเจนว่า ค่าเลี้ยงชีพมีความหมายครอบคลุมในเรื่องใด ทำให้ต้องมีการตีความ ซึ่งการ ตีความของศาลอาจมีความแตกต่างกัน และหากยังคงมีการใช้คำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ต่อไป ผู้ศึกษาเห็นว่า จะทำให้เกิดความสับสนของความหมายของคำว่า ค่าเลี้ยงชีพ ว่า ค่าเลี้ยงชีพ ไม่ใช่หน้าที่อุปการะ เลี้ยงดูตามความหมายที่นักนิติศาสตร์ไทย และนักนิติศาสตร์ต่างประเทศได้ให้ความหมายไว้ แต่ค่าเลี้ยงชีพ เป็นหน้าที่ที่มีขึ้นเพื่อให้คู่สมรสที่เป็นฝ่ายผิดชดใช้ความเสียหายอันเนื่องมาจากการ สมรสเป็นหลัก ทั้งที่ เจตนารมณ์อันเป็นเบื้องหลังของเรื่องค่าเลี้ยงชีพ มีขึ้นเพื่อเป็นดูแลช่วยเหลือคู่ สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง มากกว่ามีขึ้นเพื่อเป็นการชดใช้ความเสียหาย อันเนื่องมาจากการสมรส

4.2 ปัญหาการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่มีการสมรสสิ้นสุดลงเนื่องจากการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส

แม้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะว่าการหย่าซึ่งเกิดจากความยินยอมของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพหรือไม่ก็ตาม แต่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายก็สามารถตกลงกัน โดยทำเป็นหนังสือ หรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีหย่าได้ว่าจะให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นจำนวนเท่าใดให้กับอีกฝ่ายหนึ่งก็ได้ เนื่องจากข้อตกลงดังกล่าวไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งการตกลงจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีดังกล่าว ไม่ต้องคำนึงถึงหลักการการลงโทษคู่สมรสที่เป็นฝ่ายผิด และหลักการทางศีลธรรมแต่อย่างใด ด้วยเหตุที่กฎหมายของประเทศไทยไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าที่เกิดจากความยินยอมของคู่สมรสไว้โดยเฉพาะ การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ จึงเป็นข้อตกลงที่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายกำหนดขึ้นเอง ซึ่งเป็นไปตามหลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Principle of Freedom of Contract) โดยคู่สมรสจะตกลงกันจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับอีกฝ่ายหนึ่งเพียงใดก็ได้ โดยศาลไม่ได้เป็นผู้พิจารณากำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพดังกล่าวด้วย ซึ่งแตกต่างกับการกำหนดจำนวนเงินค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่ศาลพิพากษาให้คู่หย่าชำระแก่กัน เนื่องจากการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล หรือเนื่องจากการสมรสถูกเพิกถอน เนื่องจากการสมรสเป็น โฆษะ หรือ โฆษิยะ ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 บัญญัติไว้ชัดเจน โดยให้ศาลเป็นผู้พิจารณาใช้ดุลพินิจ (Discretion) ในการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ โดยศาลจะพิจารณากำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพโดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพเสมอ

นอกจากนี้ การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าซึ่งเกิดจากความยินยอมของคู่สมรสยังแตกต่างกับค่าเลี้ยงชีพ หรือที่เรียกว่า “ค่าชดเชย (Compensatory Benefits)” ตามกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศสด้วย ซึ่งค่าชดเชยดังกล่าวมีลักษณะเช่นเดียวกันกับค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายของประเทศไทย กล่าวคือ ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 278 ได้กำหนดให้มีการจ่ายค่าชดเชย โดยให้คู่สมรสที่หย่ากันโดยความยินยอม สามารถกำหนดจำนวนและระยะเวลาของการจ่ายค่าชดเชยได้ตามข้อตกลงที่ทำขึ้นแล้วเสนอให้ศาลอนุญาต⁴ ซึ่งจะเห็นได้ว่า กฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้ให้ศาลเข้าไปมีบทบาทในการใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าเลี้ยงชีพด้วย โดยไม่ได้ปล่อยให้เป็นเรื่องของคู่สมรสที่จะทำการหย่า ที่จะตกลงกำหนดจำนวนเงินค่าเลี้ยงชีพกันเอง

⁴ มาตรการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพของคู่สมรสหลังการหย่า ((วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์) (น. 43-4). เล่มเดิม.

การกำหนดค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าซึ่งเกิดจากความยินยอมของคู่สมรส ซึ่งเปิดโอกาสให้คู่สมรสทั้งสองฝ่ายตกลงกันเอง โดยศาลไม่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องจึงทำให้เกิดปัญหา ดังนี้

(1) โดยหลักการพิจารณาการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ ล้วนแล้วแต่อยู่ในดุลพินิจของศาล โดยศาลจะคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพเสมอ หากยังคงปล่อยให้คู่สมรส ในกรณีการหย่าซึ่งเกิดจากความยินยอมของ คู่สมรส ตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพกันเอง ก็จะทำให้เกิดความแตกต่างกับหลักเกณฑ์การ กำหนดค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่ศาลพิพากษาให้คู่หย่าชำระแก่กัน และทำให้ไม่มีมาตรฐานเกี่ยวกับ หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพเดียวกัน ทั้งที่ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และ ฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าซึ่งเกิดจากความยินยอมของคู่สมรส และในกรณีการหย่า ซึ่งเกิดจากกรณีอื่น ๆ มีลักษณะคล้ายกัน

(2) จากการสัมภาษณ์ผู้พิพากษานิติกร และทนายความ พบว่า สภาพสังคมไทยยังมีความ เหลื่อมล้ำกันอยู่ อำนาจต่อรองตามสถานะทางสังคม หรือสถานะทางเศรษฐกิจ มีอิทธิพลต่อ การตัดสินใจในการตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ แม้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพจะเสนอ จ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นจำนวนที่น้อย ทั้งที่ คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ สามารถจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ได้มากกว่าจำนวนที่เสนอดังกล่าวก็ตาม แต่เพื่อที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ต้องการพ้น จากสถานะการเป็นครอบครัวโดยเร็ว และไม่ต้องการดำเนินคดีให้มีความยุ่งยากต่อไป จึงจำยอมตกลง รับค่าเลี้ยงชีพในจำนวนที่น้อยดังกล่าว

เห็นได้ว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีอำนาจหรือฐานะทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า สามารถใช้ ช่องว่างในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพในกรณี การหย่าที่เกิดจากความยินยอมของคู่สมรสไว้โดยเฉพาะ กำหนดค่าเลี้ยงชีพในจำนวนที่ต่ำเกินควร ซึ่งส่งผลให้จำนวนค่าเลี้ยงชีพไม่มีความเหมาะสมกับความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพและ ฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพอย่างแท้จริง ซึ่งเมื่อคู่สมรสทั้งสองฝ่าย ตกลงสมัครใจเข้าทำสัญญาหย่า กำหนด จำนวนค่าเลี้ยงชีพแล้ว คู่สมรสทั้งสองฝ่ายจึงต้องผูกพันและปฏิบัติตามข้อกำหนดในสัญญา หากต่อมาภายหลังคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเห็นว่า จำนวนค่าเลี้ยงชีพที่กำหนดไว้ ไม่มีความเหมาะสม และไม่เป็นธรรมต่อตนเอง คู่สมรสฝ่ายนั้นก็ไม่สามารถที่จะฟ้องคดีต่อศาลในภายหลังหลังจากมีการ ทำสัญญาหย่าดังกล่าวได้ว่า ค่าเลี้ยงชีพที่ตกลงกันเป็นจำนวนไม่เหมาะสม เนื่องจากสัญญาหย่าที่ทำขึ้น ดังกล่าว เกิดจากหลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Principle of Freedom of Contract) สัญญาหย่า

⁵ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2558 – 13 ตุลาคม 2558.

ดังกล่าวจึงมีผลใช้บังคับ ตามภาคีตกฎหมายว่า สัญญาที่สร้างขึ้นโดยสมบูรณ์ย่อมมีผลใช้บังคับ (Pacta sunt servanda) ศาลจึงไม่สามารถเข้าไปเกี่ยวข้อง โดยมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงจำนวนค่าเลี้ยงชีพตามที่กำหนดในสัญญาหย่าดังกล่าวได้ แม้ศาลจะเห็นว่า จำนวนค่าเลี้ยงชีพไม่มีความเหมาะสมกับความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพและฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพก็ตาม

(3) แม้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีอำนาจหรือฐานะทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า จะไม่ได้กำหนดค่าเลี้ยงชีพในจำนวนที่ต่ำเกินควรก็ตาม แต่การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ อยู่ที่ความพอใจของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพ ดังนั้น คู่สมรสทั้งสองฝ่ายจึงสามารถตกลงกันกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพเป็นจำนวนเท่าใดก็ได้ โดยไม่ได้คำนึงถึงว่า ค่าเลี้ยงชีพดังกล่าวที่ได้ตกลงกัน จะมีจำนวนเพียงพอในการเยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสที่ได้รับความเดือดร้อน ซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเองอันเนื่องมาจากการสมรสที่สิ้นสุดลงหรือไม่ ซึ่งขัดต่อเจตนารมณ์หลักของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพที่จะต้องคำนึงความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพและฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพ อันมีความมุ่งหมาย เพื่อเยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสที่ได้รับความเดือดร้อน ในการดำรงชีพ หรือการประกอบอาชีพของคน เนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลง

(4) เมื่อศาลไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้อง โดยเป็นผู้พิจารณากำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพดังกล่าวแล้ว หากในภายหลังปรากฏความว่า พฤติการณ์รายได้ หรือฐานะของผู้ให้หรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพเปลี่ยนแปลงไป ผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพหรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพจะสามารถร้องขอต่อศาล เพื่อให้ศาลสั่งแก้ไขจำนวนค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้หรือไม่

การเปลี่ยนแปลงจำนวนค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าที่เกิดจากความยินยอมของคู่สมรส ซึ่งในภายหลังปรากฏความว่า พฤติการณ์รายได้ หรือฐานะของผู้ให้หรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพเปลี่ยนแปลงไปนั้น เคยเกิดปัญหาขึ้นโดยมีการนำคดีฟ้องต่อศาล ซึ่งมีการอุทธรณ์และฎีกาแล้ว โดยเดิมศาลฎีกาตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 968/2502 ได้วินิจฉัยในเรื่องดังกล่าวไว้ว่า

“การที่โจทก์จำเลยจดทะเบียนหย่าขาดจากสามีภริยากันและในหนังสือหย่าบันทึกข้อตกลงว่า จำเลยยินยอมให้ค่าเลี้ยงชีพแก่โจทก์เดือนละ 80 บาททุกเดือนนั้น เป็นกรณีที่โจทก์ได้รับสิทธิเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ศาลก็ไม่ต้องคำนึงถึงความผิดถูกของฝ่ายใด จำนวนเงินมากหรือน้อยไปเพียงใด เพราะกรณีมิได้เป็นไปตามมาตรา 1526 ฉะนั้น เมื่อศาลบังคับคดีให้แก่โจทก์ตามสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวและคดีถึงที่สุดไปแล้ว ข้อพิพาททั้งหมดก็ต้องยุติไปตามนั้น โจทก์จึงจะขอให้ศาลเพิ่มจำนวนเงินที่จำเลยจะต้องจ่ายให้โจทก์ไม่ได้”

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวจึงเกิดหลักการว่า การหย่าซึ่งเกิดจากความยินยอมของคู่สมรส ซึ่งคู่สมรสตกลงกำหนดค่าเลี้ยงชีพเป็นจำนวนเงินเท่าใดแล้ว ศาลไม่ต้องคำนึงว่า ค่าเลี้ยงชีพจะมีจำนวนมากน้อยเพียงใด และแม้ภายหลังจะปรากฏความว่า พหุติการณ์ รายได้ หรือฐานะของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ หรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพเปลี่ยนแปลงไป ผู้ให้หรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพ หรือผู้มีส่วนได้เสียไม่สามารถร้องขอ เพื่อให้ศาลสั่งแก้ไขจำนวนค่าเลี้ยงชีพที่ได้ตกลงกันไว้แต่แรกในภายหลังได้

และต่อมาศาลฎีกา ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4685/2540 ได้กลับหลักการเดิมตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 968/2502 โดยวินิจฉัยว่า

“เมื่อ โจทก์จำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันในคดีหย่าว่าจำเลยยอมจดทะเบียนหย่าให้โจทก์และยอมชำระค่าเลี้ยงชีพแก่โจทก์อัตราร้อยละ 35 ของเงินเดือนทุกเดือนตลอดไป ข้อตกลงดังกล่าวเป็นการยืดขยายหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยาออกไปหลังการสมรสสิ้นสุดลง อันเป็นการช่วยเหลือจุนเจือกันไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ย่อมใช้บังคับได้ และในมาตรา 1526 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติให้นำมาตรา 1598/39 มาตรา 1598/40 และมาตรา 1589/41 เกี่ยวกับค่าอุปการะเลี้ยงดูมาใช้บังคับเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพโดยอนุโลมเมื่อผู้มีส่วนได้เสียแสดงว่าพหุติการณ์รายได้หรือฐานะของคู่กรณีได้เปลี่ยนแปลงไปศาลจะสั่งแก้ไขในเรื่องค่าเลี้ยงชีพโดยให้เพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าเลี้ยงชีพอีกก็ได้ ดังนั้น จำเลยซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นเพื่อแสดงว่าพหุติการณ์รายได้หรือฐานะของโจทก์จำเลยเปลี่ยนแปลงไป จึงขอให้ศาลชั้นต้นเพิกถอนคำสั่งที่ให้จำเลยจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่โจทก์ได้ ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบฐานะของโจทก์กับจำเลยแล้วเห็นได้ว่าพหุติการณ์รายได้หรือฐานะของโจทก์และจำเลยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยปัจจุบันจำเลยกลับอยู่ในสภาพที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าโจทก์ จึงถึงเวลาสมควรที่จะสั่งให้จำเลยงดจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่โจทก์แล้ว”

ตามคำพิพากษาดังกล่าว ท่านศาสตราจารย์พิเศษ ประสพสุข บุญเดช ได้ให้หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4685/2540 ไว้ว่า ศาลฎีกามองว่า ไม่ว่าจะป็นค่าเลี้ยงชีพที่ศาลพิพากษาให้คู่หย่าชำระแก่กันก็ดี หรือค่าเลี้ยงชีพที่เกิดจากการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสก็ดี ควรจะต้องมีลักษณะเหมือนกัน เนื่องจากเป็นการยืดขยายหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยาออกไปหลังการสมรสสิ้นสุดลง ดังนั้น จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4685/2540 ซึ่งได้กลับหลักการเดิมตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 968/2502 จึงเกิดหลักการใหม่ว่า เมื่อการหย่าที่เกิดจากความยินยอมของคู่สมรส ซึ่งคู่สมรสตกลงกำหนดค่าเลี้ยงชีพเป็นจำนวนเงินเท่าใดแล้ว หากภายหลังพหุติการณ์ รายได้ หรือฐานะของผู้ให้หรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพเปลี่ยนแปลงไป ผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพหรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพ หรือผู้มีส่วนได้เสียสามารถร้องขอ เพื่อให้ศาลสั่งแก้ไขจำนวนค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นด้วยว่า การจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ไม่ว่าจะป็นการจ่ายค่าเลี้ยงชีพที่

ศาลพิพากษาให้คู่หย่าชำระแก่กัน หรือค่าเลี้ยงชีพที่เกิดจากการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรส ก็ควรที่จะต้องมีการกำหนดจำนวนเงินค่าเลี้ยงชีพเหมือนกัน

ถึงอย่างไรก็ตาม แม้คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4685/2540 ได้วางหลักการใหม่ว่า แม้การหย่าที่เกิดจากความยินยอมของกลุ่มสมรส ซึ่งกลุ่มสมรสตกลงกำหนดค่าเลี้ยงชีพเป็นจำนวนเงินเท่าใดแล้ว หากภายหลังพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพหรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพเปลี่ยนแปลงไป ผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพหรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพ หรือผู้มีส่วนได้เสียสามารถร้องขอ เพื่อให้ศาลสั่งแก้ไขจำนวนค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้แล้วก็ตาม แต่หลักการดังกล่าวไม่ได้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายให้ชัดเจน ซึ่งหากมีปัญหาในเรื่องดังกล่าวอีก อาจต้องมีการฟ้องคดีต่อศาล ซึ่งจะทำให้ต้องมีการตีความใหม่ว่าการหย่าที่เกิดจากความยินยอมของกลุ่มสมรส ซึ่งกลุ่มสมรสตกลงกำหนดค่าเลี้ยงชีพเป็นจำนวนเงินเท่าใดแล้ว หากภายหลังพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพหรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพเปลี่ยนแปลงไป ผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพหรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพ สามารถร้องขอ เพื่อให้ศาลสั่งแก้ไขจำนวนค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้หรือไม่ ซึ่งการตีความโดยคำพิพากษาอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าที่เกิดจากความยินยอมของกลุ่มสมรสไว้ชัดเจน และดุลพินิจของศาลในการตีความเรื่องดังกล่าวอาจแตกต่างกันตามความคิดเห็นของแต่ละศาล ดังเช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 968/2502 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4685/2540

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์นายความ⁶ ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ว่าความคดีฟ้องหย่า หรือให้คำปรึกษาในเรื่องการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรส พบว่า นายความแต่ละคนมีความเข้าใจในเรื่องการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรสแตกต่างกัน ซึ่งนายความบางรายมีความเข้าใจว่า ในกรณีที่ไม่มีกรณีตกลงในสัญญาหย่าแต่แรกว่า หากภายหลังสถานะทางเศรษฐกิจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป อีกฝ่ายหนึ่งสามารถขอเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพได้ ต่อมาภายหลังแม้ค่าครองชีพจะสูงขึ้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ไม่สามารถขอเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้ และนายความบางรายมีความเห็นว่า การตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรส ไม่ได้มีการฟ้องหย่าหรือฟ้องแย้งในคดีหย่า ฝ่ายที่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพจึงไม่สามารถขอเปลี่ยนแปลงแก้ไขจำนวนค่าเลี้ยงชีพที่ตกลงกันไว้แต่แรก

ดังนั้น หากไม่มีกรณีกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลงเนื่องจากการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรส โดยให้ศาลเข้ามาเกี่ยวข้องในการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาข้อแตกต่างระหว่างหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลงเนื่องจากการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรส และกรณีอื่น ๆ และทำให้ผู้ที่มิอำนาจหรือ

⁶ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2558 และ 29 กันยายน 2558.

สถานะทางเศรษฐกิจดีกว่า ไม่มีเสรีภาพในการทำสัญญาเช่า โดยเฉพาะเรื่องการตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ รวมทั้งเกิดความไม่แน่นอนชัดเจนว่า การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลงเนื่องจากการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรส จะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ในภายหลังได้หรือไม่ หากพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพหรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพเปลี่ยนแปลงไป การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลงเนื่องจากการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรส ก็จะไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ที่มีความมุ่งหมายในการเยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับกลุ่มสมรสที่ได้รับความเดือดร้อน ซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเอง อันเนื่องมาจากการสมรสที่สิ้นสุดลงอย่างแท้จริง

4.3 ปัญหาการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากมีเหตุฟ้องหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516

การสิ้นสุดของการสมรส โดยเหตุฟ้องหย่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 ไม่ได้ทำให้เกิดสิทธิในการเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ทุกกรณี เนื่องจากตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งจะต้องพิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่า เหตุฟ้องหย่าเกิดจากความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือไม่ หากเหตุฟ้องหย่าไม่ได้เกิดจากความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ก็ไม่จำเป็นต้องพิจารณาต่อไปว่า การสิ้นสุดของการสมรสดังกล่าวเป็นเหตุให้กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งไม่ได้มีความผิดต้องยากจนลง เนื่องจากไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สิน หรือจากการงานที่เคยทำระหว่างสมรสหรือไม่ ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าว เป็นการกำหนดขึ้นตามหลักการการลงโทษกลุ่มสมรสที่เป็นฝ่ายผิด เพื่อต้องการลงโทษ กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งเป็นต้นเหตุที่ทำให้การสมรสสิ้นสุดลง และส่งผลให้กลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งต้องยากจนลง และไม่มีรายได้เพียงพอจากทรัพย์สินหรือจากการงานที่เคยทำก่อนที่การสมรสจะสิ้นสุดลง⁷

หากศึกษาหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีดังกล่าว แต่เพียงผิวเผิน จะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีดังกล่าว ยึดถือเอาความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดเหตุฟ้องหย่ามาเป็นเกณฑ์ในการมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพเท่านั้น แต่หากศึกษาพิจารณาให้ลึกไปถึงเบื้องหลังของหลักเกณฑ์ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ตามเงื่อนไขดังกล่าว จะพบว่า การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากมีเหตุฟ้องหย่า ตามหลักการการลงโทษกลุ่มสมรสที่เป็นฝ่ายผิดกฎหมายของประเทศไทย ไม่ได้คำนึงถึงแต่เฉพาะความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่กฎหมายของประเทศไทยได้นำสถานะทางการเงินของกลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่ง

⁷ หลักเกี่ยวกับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ในกฎหมายครอบครัวไทย (น. 94). เล่มเดิม.

ซึ่งไม่ได้มีความผิดมาเป็นเงื่อนไขในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพด้วย กล่าวคือ หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งไม่ได้มีความผิด ไม่ได้มีฐานะยากจนลง เนื่องจากไม่มีรายได้ออกจากทรัพย์สิน หรือจากการงานที่เคยทำระหว่างสมรส คู่สมรสฝ่ายนั้นก็จะไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ การจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามหลักเกณฑ์ในกรณีดังกล่าว จึงไม่ได้มีลักษณะที่จะลงโทษคู่สมรสที่เป็นฝ่ายผิดซึ่งเป็นต้นเหตุที่ทำให้การสมรสต้องสิ้นสุดลงเสียทีเดียว แต่มีลักษณะที่จะช่วยเหลือคู่สมรสอีกฝ่ายซึ่งมีฐานะยากจนลง ไม่มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพด้วย

นอกจากนี้ หากเหตุฟ้องหย่าเกิดขึ้นในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (7) หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (9) คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรงก็ยังมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพด้วย โดยกฎหมายของประเทศไทยบัญญัติแยกไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1527⁸ ไว้โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นการกำหนดตามหลักการทางศีลธรรม ที่มีขึ้นเพื่อช่วยเหลือคู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริตหรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเองได้⁹ หรือหากจะไปประกอบอาชีพใด ก็จะเกิดความลำบากในการประกอบอาชีพนั้น ๆ โดยที่ไม่ได้คำนึงว่า เหตุแห่งการหย่าจะเกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือไม่⁹ จึงทำให้เห็นได้ชัดเจนว่า กฎหมายของประเทศไทย ไม่ได้กำหนดให้คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ โดยคำนึงถึงความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นที่ตั้งตามหลักการลงโทษคู่สมรสที่เป็นฝ่ายผิดแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่กฎหมายของประเทศไทยได้คำนึงถึงความสามารถในการหาเลี้ยงตนเองของคู่สมรสอีกฝ่าย ภายหลังจากสมรสสิ้นสุดลง เพื่อให้คู่สมรสอีกฝ่ายสามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมต่อไปได้ โดยไม่เป็นภาระต่อสังคม หรือรัฐมากจนเกินไปด้วย

สำหรับแนวคิดที่เป็นการสนับสนุนว่า ค่าเลี้ยงชีพไม่ได้มีลักษณะที่จะเป็นการลงโทษคู่สมรสซึ่งเป็นฝ่ายผิดที่เป็นต้นเหตุที่ทำให้การสมรสต้องสิ้นสุดลงเสียทีเดียว แต่มีลักษณะที่จะช่วยเหลือคู่สมรสอีกฝ่ายที่มีฐานะยากจนลง ไม่มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ จะเห็นได้จากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ในตอนท้ายของวรรคแรก ซึ่งได้บัญญัติให้การพิจารณาการให้ค่าเลี้ยงชีพจะต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพ โดยนำมาพิจารณาประกอบการจ่ายค่าเลี้ยงชีพด้วย ดังนั้น แม้เหตุแห่งการสิ้นสุดของการสมรส จะเกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด หรือเหตุแห่งการสิ้นสุดของการสมรส จะเกิดจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่ออย่างร้ายแรงก็ตาม

⁸ ค่าเลี้ยงชีพ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 104). เล่มเดิม.

⁹ หลักเกี่ยวกับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ในกฎหมายครอบครัวไทย (น. 95-96). เล่มเดิม.

หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ ไม่มีความสามารถในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และผู้รับค่าเลี้ยงชีพมีฐานะที่สามารถเลี้ยงชีพตนเองได้แล้ว ศาลก็จะพิจารณาไม่ให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งแตกต่างจากเรื่องค่าทดแทนที่ไม่ได้คำนึงถึงรายได้ หรือฐานะของอีกฝ่ายที่เรียกเรื่อง¹⁰ จึงเห็นได้ว่าค่าเลี้ยงชีพ ตามกฎหมายของประเทศไทย ไม่ได้มีลักษณะที่มีแนวคิดมาจากเรื่องค่าทดแทน โดยมีเจตนารมณ์ให้มีการชดเชยความเสียหายที่มาจากความผิดของกลุ่มสมรสเป็นหลัก แต่ได้มีแนวคิดมาจากการหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะคู่สมรสอีกฝ่าย เมื่อการสมรสสิ้นสุดลง โดยมีเจตนารมณ์เพื่อช่วยเหลืออุปการะคู่สมรสอีกฝ่าย อันเป็นการเยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสที่จะได้รับความเดือดร้อน ในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีพของตน อันเนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลงมากกว่า

ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า การที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 บัญญัติหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยให้พิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่า เหตุฟ้องหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 เกิดจากความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือไม่ เว้นแต่ในกรณีที่เหตุฟ้องหย่า เกิดขึ้นเนื่องจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายร้าย แล้วถึงจะพิจารณาเงื่อนไขตามหลักเกณฑ์อื่น ๆ ต่อไป จึงไม่สอดคล้องกับแนวคิดการจ่ายค่าเลี้ยงชีพที่อยู่เบื้องหลังบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 และมาตรา 1527 ที่มีแนวคิดมาจากหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะคู่สมรสอีกฝ่าย เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงมากกว่ามาจากเรื่องค่าทดแทน อีกทั้งจะทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเหตุฟ้องหย่าในบางกรณีที่เป็นสาเหตุที่ทำให้คู่สมรสต้องได้รับความเดือดร้อนจากการประกอบอาชีพ และการดำรงชีพของตน อันเนื่องมาจากการสิ้นสุดการสมรส โดยที่เหตุแห่งการฟ้องหย่าดังกล่าวไม่ได้เกิดจากความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดด้วย คือการหย่าตามเหตุฟ้องหย่าในกรณีที่สามีหรือภริยามีสภาพร่างกายทำให้สามีหรือภริยาไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล (physical defect which make husband or wife unable to have sexual intercourse) ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (10)

การหย่าตามเหตุฟ้องหย่าในกรณีที่สามีหรือภริยามีสภาพร่างกายทำให้สามีหรือภริยาไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล กฎหมายของประเทศไทยกำหนดให้เป็นเหตุฟ้องหย่าได้ เนื่องจากชายหญิง ซึ่งเป็นสามีภริยากันจะต้องอยู่กินด้วยกันฉันท์สามีภริยา เมื่อไม่อาจร่วมประเวณีกันได้ย่อมเป็นการผิดความมุ่งหมายแห่งการสมรส จึงสมควรให้หย่าขาดจากกัน เพื่อป้องกันมิให้คู่สมรสที่มีสภาพร่างกายปกติต้องแอบไปมีเพศสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอันเป็นการผิดศีลธรรม¹¹ ซึ่งในกรณีที่

¹⁰ รวบรวมบทความกฎหมายลักษณะครอบครัว (น. 262). เล่มเดิม.

¹¹ จาก การสมรสโดยถูกต้อง (น. 39), โดย เกวลิณ ต่อปัญญาชาญ, 2554,

สภาพแห่งกายที่ทำให้สามีหรือภริยาไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลดังกล่าวอาจเกิดจากการกระทำของคู่สมรสฝ่ายหนึ่ง เช่น ภริยาโกรธสามีที่ชอบไปยุ่งเกี่ยวกับหญิงอื่น จึงใช้มีดโกนตัดของลับของสามีโยนทิ้งไป แม้ภริยาจะไม่สามารถฟ้องหย่า โดยยกเอาเหตุในกรณีที่สามีมีสภาพแห่งกายที่ทำให้ภริยาไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลมาเป็นเหตุฟ้องหย่าได้ก็ตาม แต่เหตุดังกล่าวเป็นกรณีที่ภริยาทำร้ายร่างกายสามี ซึ่งเป็นเหตุฟ้องหย่าได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516(3) สามีจึงมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ เนื่องจากเหตุที่ทำให้คู่สมรสมีสภาพแห่งกายทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลนั้น เกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นไปตามหลักการการลงโทษคู่สมรสซึ่งเป็นฝ่ายผิด¹²

ส่วนกรณีที่สภาพแห่งกายที่ทำให้สามีหรือภริยาไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลซึ่งเกิดจากการกระทำของบุคคลอื่น เช่น ภาวะเพศของสามีหรือภริยาทำงานไม่ได้ เช่น สามีเป็นกามโรคถึงขนาดสูญเสียวัยวะสืบพันธุ์ หรือเป็นโรคกามตายด้านอย่างถาวร หรือภริยามีช่องคลอดเล็กผิดปกติ ไม่อาจร่วมประเวณีได้ หรือสามีหรือภริยาผ่าตัดแปลงเพศ จึงทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล จะเห็นได้ว่า สภาพแห่งกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลดังกล่าว ไม่ได้เกิดขึ้นจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใด ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักการการลงโทษคู่สมรสที่เป็นฝ่ายผิด และสภาพแห่งกายที่ทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลดังกล่าว ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเอง ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักการทางศีลธรรม และไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ที่มีขึ้นเพื่อช่วยเหลือเยียวยาคู่สมรสที่ไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเองได้ สามีหรือภริยาที่มีสภาพแห่งกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลในลักษณะดังกล่าว จึงไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ อีกทั้งไม่มีบทบัญญัติกฎหมายใดที่กำหนดให้คู่สมรสฝ่ายนั้นมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพไว้โดยเฉพาะ ดังเช่นการหย่าขาดจากกันในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง สามีหรือภริยาที่มีสภาพแห่งกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลในลักษณะดังกล่าว จึงไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งกรณีดังกล่าว ผู้ศึกษาเห็นว่า ไม่มีปัญหา เนื่องจากแม้สามีหรือภริยาที่มีสภาพแห่งกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลในลักษณะดังกล่าว จะไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพก็ตาม แต่สามีหรือภริยาที่มีสภาพแห่งกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลในลักษณะดังกล่าว ยังคงมีความสามารถในการประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้ จึงไม่เป็นภาระกับสังคมหรือรัฐ ซึ่งจะทำให้เป็นปัญหาของสังคม กฎหมายของประเทศไทยจึงไม่จำเป็นต้องเข้าไปให้ความคุ้มครองแก่บุคคลดังกล่าวแต่อย่างใด

¹² หลักเกี่ยวกับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกฎหมายครอบครัวไทย (น. 97). เล่มเดิม.

แต่ในกรณีที่สามีหรือภริยามีสภาพร่างกายที่ทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล นอกจากสภาพร่างกายตามตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีในกรณีอื่นอีก เช่น กรณีที่สามีหรือภริยาเป็นอัมพาตลำตัวช่วงล่าง ซึ่งเป็นเหตุให้ไม่สามารถร่วมประเวณีได้ตลอดกาล โดยแม้สภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลในลักษณะดังกล่าว ไม่ได้เกิดขึ้นจากความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใด ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักการการลงโทษกลุ่มสมรสที่เป็นฝ่ายผิดก็ตาม แต่การเป็นอัมพาตตัวช่วงล่างดังกล่าว อาจเกิดขึ้นจากอุบัติเหตุ หรือเกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งเป็นอัมพาตช่วงล่าง ไม่ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้น และไม่ยอมให้เกิดขึ้น โดยนอกจากจะเป็นเหตุให้การสมรสนั้นต้องสิ้นสุดลงตามเหตุฟ้องหย่าในกรณีที่สามีหรือภริยามีสภาพร่างกายทำให้สามีหรือภริยาไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลแล้ว การเป็นอัมพาตตัวช่วงล่างดังกล่าว ยังเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเองอีกด้วย เมื่อการสมรสสิ้นสุดลง

เมื่อเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายของต่างประเทศตามระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law Systems) เช่น

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พบว่า ได้กำหนดให้กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งไม่สามารถเลี้ยงชีพตนเองได้ภายหลังการหย่า สามารถเรียกค่าเลี้ยงชีพได้จากอีกฝ่ายหนึ่ง หากเข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนด โดยไม่คำนึงถึงเหตุในการหย่า และได้กำหนดให้กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งประสงค์จะหย่า โดยเหตุหย่าไม่ได้เกิดจากความผิดของฝ่ายใด เช่น กรณีสภาพร่างกายที่ทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ เป็นผู้จ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยคำนึงถึงความจำเป็นและทรัพย์สินหรือรายได้ของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ และฐานะรายได้ทรัพย์สินของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งให้ค่าเลี้ยงชีพด้วย¹³

สาธารณรัฐฝรั่งเศส พบว่า ได้กำหนดให้กลุ่มสมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายเงินค่าชดเชยให้กับกลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่ง หากการสมรสที่สิ้นสุดลงก่อให้เกิดความแตกต่างในด้านฐานะการดำรงชีพ โดยไม่คำนึงถึงเหตุในการหย่า

ตามระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law Systems) เช่น

ประเทศแคนาดา พบว่า แม้จะไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพไว้ชัดเจน โดยให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาการให้ค่าเลี้ยงชีพตามแต่ความจำเป็น และพฤติการณ์ของกลุ่มสมรสที่เกิดขึ้นในแต่ละกรณีไป แต่ Divorce Act 1985 ได้กำหนดไม่ให้ศาลนำเอาเงื่อนไขความประพฤติอันเป็นความผิดของกลุ่มสมรสอีกฝ่ายนำมาพิจารณาประกอบการให้ค่าเลี้ยงชีพ

เห็นได้ว่า ทั้งระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law Systems) และระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law Systems) ได้กำหนดให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เพื่อช่วยเหลือกลุ่มสมรสซึ่ง

¹³ ผลของการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) (น. 123). เล่มเดิม.

ได้รับผลกระทบในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตของตน เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงซึ่งมีเจตนาธรรมเนียม ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเช่นเดียวกับกฎหมายของประเทศไทย แต่มีหลักการที่แตกต่างกันตรงที่กฎหมายของต่างประเทศ ไม่ได้นำเอาเหตุแห่งการหย่า¹⁴ ซึ่งเกิดจากความผิดของกลุ่มสมรสอีกฝ่ายมาพิจารณาประกอบในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นหลักแต่อย่างใด แต่ได้พิจารณาตามความจำเป็นและความเหมาะสมของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ เพื่อช่วยเหลือ เยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อนแก่กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ โดยมีความมุ่งหวังที่จะให้กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพสามารถฟื้นฟูหรือพัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพ และหารายได้ได้เองให้เพิ่มขึ้น โดยไม่ต้องพึ่งค่าเลี้ยงชีพจากกลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่ง¹⁵ ซึ่งเป็นไปตามหลักการทางศีลธรรมที่กฎหมายของประเทศไทยเปิดโอกาสให้กลุ่มสมรสฝ่ายที่วิกลจริตหรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรงเพียงกรณีเดียวเท่านั้นที่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ เมื่อการสมรสสิ้นสุดลง ซึ่งมีแนวคิดมาจากการหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะกลุ่มสมรสอีกฝ่าย เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงมากกว่ามาจากรื่องคำทดแทน

การที่กฎหมายของประเทศไทยบัญญัติหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากมีเหตุฟ้องหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 โดยให้พิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่า เหตุฟ้องหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 เกิดจากความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือไม่ เว้นแต่ในกรณีที่เหตุฟ้องหย่า เกิดขึ้นเนื่องจากกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง แล้วถึงจะพิจารณาเงื่อนไขตามหลักเกณฑ์อื่น ๆ ต่อไปจึงมีผลทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายที่ทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล เช่น สามีหรือภรรยาที่เป็นอัมพาตช่วงล่างดังกล่าว โดยกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายที่ทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลในลักษณะดังกล่าว ไม่มีสิทธิที่จะได้รับค่าเลี้ยงชีพซึ่งไม่เป็นธรรมต่อกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งเป็นอัมพาตช่วงล่างดังกล่าว ทั้งที่ บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังเปิดโอกาสให้กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ เมื่อการสมรสสิ้นสุดลง ตามหลักการทางศีลธรรม ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้พิพากษาสมทบ นิติกร และทนายความ¹⁶ ต่างก็มีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า เหตุของสภาพร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจ หรือเป็นความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล อีกทั้งกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล อาจได้รับความเดือดร้อนจากการประกอบอาชีพ หรือจากการดำรงชีพ

¹⁴ ค่าเลี้ยงชีพ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 69). เล่มเดิม.

¹⁵ แหล่งเดิม.

¹⁶ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2558 –13 ตุลาคม 2558.

ภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง ในทางศีลธรรม จึงควรมีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพ
 แห่งกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงด้วย

ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพซึ่งนำเอาเหตุหย่า ที่เกิดจากความผิดของ
 คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มาเป็นเงื่อนไขในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ จึงทำให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพแห่งกาย
 ที่ทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล เช่น สามีหรือภรรยาที่เป็นอัมพาตช่วงล่าง ซึ่งไม่สามารถ
 ประกอบอาชีพได้ ไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ทำให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพแห่งกายที่ทำให้ไม่อาจ
 ร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ในลักษณะดังกล่าว ได้รับความเดือดร้อน และเป็นภาระแก่สังคม
 การกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าว จึงไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์หลักของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพที่กฎหมายของ
 ประเทศไทยและกฎหมายของต่างประเทศกำหนดขึ้น โดยมีความมุ่งหมายเดียวกันในการเยียวยา และ
 บรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสที่ได้รับความเดือดร้อน ซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือ
 หารายได้เลี้ยงตนเอง อันเนื่องมาจากการสมรสที่สิ้นสุดลง

4.4 ปัญหาการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง วิกลจริต ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (7)

ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง
 สามารถนำกรณีดังกล่าวไปเป็นเหตุฟ้องหย่าได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (7)
 และ (9) แต่ถึงอย่างไรก็ตามแม้การสมรสจะสิ้นสุดลง เนื่องจากมีเหตุฟ้องหย่าดังกล่าว คู่สมรสฝ่าย
 ซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ก็ยังมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมาย
 แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1527 ซึ่งได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า ให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพ
 ให้กับคู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง โดยไม่ต้องมีค่านึงถึงว่าคู่สมรสฝ่าย
 ซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรงจะยากจน หรือไม่มีรายได้เพียงพอเพื่อนำไปใช้จ่ายใน
 ชีวิตประจำวันหรือไม่ จึงเห็นได้ว่า กฎหมายของประเทศไทยมุ่งคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต
 หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ให้ได้รับค่าเลี้ยงชีพ แม้เหตุแห่งการสมรสสิ้นสุดลงดังกล่าวจะไม่ได้เกิด
 จากความผิดของคู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ซึ่งเป็นไปตามหลักการทางศีลธรรมตามที่กล่าวไว้ข้างต้น
 ในข้อ 4.2

เนื่องจากตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 วรรคท้ายกำหนดให้คู่สมรส
 ฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพจะต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพในคดีฟ้องหย่า มิเช่นนั้น
 สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุดลง ดังนั้น เมื่อคู่สมรสฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่า โดยยกเหตุฟ้องหย่า
 ในกรณีที่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและ
 พินิจฉัย มาตรา 1516 (7) หรือ (9) คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง จะต้อง

ฟ้องแย้งให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งฟ้องหย่าจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่ตน หากศาลพิพากษาให้หย่าขาดจากกัน¹⁷ ซึ่งในความเป็นจริงคงไม่มีกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ยกเหตุที่ตนวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง เป็นฝ่ายฟ้องหย่าเสียเอง

เมื่อพิจารณาในแง่ของบุคคลผู้ซึ่งวิกลจริต บุคคลผู้ซึ่งวิกลจริต หมายถึงผู้มีจิตผิดปกติหรือเป็นบ้า และหมายความรวมถึงบุคคลผู้มีกิริยาอาการผิดปกติ เนื่องมาจากมีสติวิปลาส ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกรู้สึก และขาดความรับผิดชอบ ไม่สามารถประกอบกิจการของตน หรือประกอบกิจการส่วนตัวได้¹⁸ ซึ่งเห็นได้ว่า บุคคลผู้ซึ่งวิกลจริต เป็นบุคคลที่ไม่มีสติสัมปชัญญะ โดยในกรณีที่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่า โดยเหตุที่คู่สมรสฝ่ายนั้นวิกลจริต หากคู่สมรสฝ่ายนั้น ไม่ได้เป็นคนวิกลจริต หรือมีญาติให้ความช่วยเหลือ โดยที่สามารถหาหนทางความมาต่อสู้อคดีได้ คู่สมรสฝ่ายนั้นหรือหนทางความก็จะสามารถหาช่องทางในการต่อสู้อคดีได้ ตนมิได้เป็นคนวิกลจริต ขอให้ยกฟ้องและจะดำเนินการฟ้องแย้งด้วยว่า หากศาลฟังว่า คู่สมรสฝ่ายนั้นวิกลจริต จะพิพากษาให้หย่าขาดจากกันก็ขอให้บังคับคู่สมรสอีกฝ่ายจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้ตนได้ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 วรรคท้ายที่กำหนดให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพจะต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพในคดีฟ้องหย่า มิเช่นนั้นสิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุดลง

แต่ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริตนั้น เป็นคนวิกลจริตจริง และไม่มีญาติให้ความช่วยเหลือ โดยที่ไม่สามารถหาหนทางความมาต่อสู้อคดีได้ จากการสัมภาษณ์ผู้พิพากษา และนิติกร¹⁹ พบว่า สภาพความเป็นคนวิกลจริตดังกล่าวเป็นอุปสรรคในการดำเนินคดี เนื่องจากบุคคลซึ่งเป็นคนวิกลจริตไม่มีความสามารถในการต่อสู้อคดีได้อย่างเต็มที่ 100% ดังนั้น คู่สมรสฝ่ายนั้น อาจไม่ได้ดำเนินการฟ้องแย้งต่อศาล เพื่อเรียกค่าเลี้ยงชีพให้กับตนเอง เนื่องจากคู่สมรสฝ่ายนั้นเป็นบุคคลที่ไม่มีสติสัมปชัญญะ หรือมีสติวิปลาส จึงไม่สามารถหาทางต่อสู้อคดีได้ จึงเป็นเหตุให้คู่สมรสฝ่ายนั้นไม่ได้ดำเนินการฟ้องแย้งว่า หากศาลฟังว่า คู่สมรสฝ่ายนั้นวิกลจริต จะพิพากษาให้หย่าขาดจากกันก็ขอให้บังคับคู่สมรสอีกฝ่ายจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้ตนได้ ทำให้คู่สมรสฝ่ายนั้นไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 วรรคท้าย ทั้งที่ เมื่อพิจารณาการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่การสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1527 จะเห็นได้ว่า เจตนารมณ์ของบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวได้มุ่งหมายให้ความคุ้มครองแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริตอยู่แล้วว่า ให้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ เมื่อมีการหย่าขาดจากกัน เพื่อช่วยเหลือคู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต ซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพ

¹⁷ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (น. 486). เล่มเดิม.

¹⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5446/2537.

¹⁹ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2558.

หรือหารายได้เลี้ยงตนเองได้²⁰ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า หากการสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริตนั้นก็หาจำต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งเพื่อเรียกค่าเลี้ยงชีพไม่

การที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติหลักเกณฑ์ให้ สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุดลง หากไม่มีการฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีหย่าทุกกรณี จึงเป็นเหตุให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต ที่ไม่มีผู้คอยให้ความช่วยเหลือด้านการดำเนินคดีต้องเสียสิทธิไม่ได้รับค่าเลี้ยงชีพ การบัญญัติหลักเกณฑ์ดังกล่าว จึงไม่เป็นธรรมแก่กรณีที่การสมรสสิ้นสุดลง เพราะเหตุคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต ซึ่งไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายในประเทศไทยที่มุ่งหมายให้ความคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต ให้ได้รับค่าเลี้ยงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง

4.5 ปัญหาวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ

รูปแบบวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ ตามกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายของต่างประเทศ ทั้งในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law Systems) และระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law Systems) มีหลากหลายรูปแบบ โดยมีวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มีวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด มีวิธีการชำระเป็นเงินทั้งหมดในคราวเดียว และมีวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นอย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่น เช่น ชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงิน โดยมีหลักประกัน หรือชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินกองทุน เป็นต้น

รูปแบบวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพดังกล่าวจากการศึกษาพบว่า มีทั้งข้อดี และข้อเสียแตกต่างกันไป ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้ดังนี้

²⁰ ค่าเลี้ยงชีพ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 104). เล่มเดิม.

ตารางที่ 4.2 ทั้งข้อดี และข้อเสียของรูปแบบวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ

วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ	ข้อดี	ข้อเสีย
1. ชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด	<p>1. ในกรณีที่ไม่มีกรณีการผิดนัดคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ จะได้รับการดูแลช่วยเหลือเรื่อยไป จนกว่าคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่</p> <p>2. ไม่เป็นภาระแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไป ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ มีฐานะปานกลาง หรือเป็นบุคคลซึ่งมีรายได้น้อย และมีรายได้เป็นรายเดือน</p>	<p>1. คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ อาจไม่ทำการชำระเงินในคราวถัดไป หรือคราวอื่น ๆ ในภายหลัง ทำให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ต้องไปดำเนินการบังคับคดี และคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ อาจไม่มีทรัพย์สินที่จะนำมาขายทอดตลาดเพื่อบังคับคดีได้</p> <p>2. คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ไม่สามารถนำเงินไปลงทุนทำธุรกิจได้ เนื่องจากจำนวนเงินมีไม่มากพอ</p> <p>3. คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ที่ไม่ยอมกมินิติสัมพันธ์ต่อกัน หรือไม่ยอมเกี่ยวข้องกับกัน ยังต้องมีนิติสัมพันธ์กันและต้องเกี่ยวข้องกับอยู่</p>
2. ชำระเป็นเงินทั้งหมดในคราวเดียว	<p>1. คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ สามารถนำเงินไปลงทุนทำธุรกิจได้</p> <p>2. คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ได้รับความคุ้มครองในการได้รับค่าเลี้ยงชีพเต็มจำนวนตามที่ตกลงกัน ไม่ต้องกังวลว่า ในภายหลังคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพจะมีฐานะยากจนลง หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพถึงแก่ความตายในภายหลัง ทำให้ไม่สามารถจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้</p>	<p>1. เป็นภาระแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไป ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ มีฐานะปานกลาง หรือเป็นบุคคลที่มีรายได้น้อย และมีรายได้เป็นรายเดือน</p> <p>2. หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ไม่วางแผนจัดการบริหารเงินค่าเลี้ยงชีพให้ดี จะส่งผลให้เงินที่ได้รับหมดไปอย่างรวดเร็ว โดยที่ยังไม่มีการฟื้นฟูฐานะตนเอง ให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ ทำให้เป็นภาระแก่สังคม</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ	ข้อดี	ข้อเสีย
	<p>3. คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ที่ไม่ยอมมีนิติสัมพันธ์ต่อกัน หรือไม่ยอมเกี่ยวข้องกัน หมดความกังวลใจที่จะได้ไม่ต้องมีนิติสัมพันธ์กัน และต้องเกี่ยวข้องกัน</p>	
<p>3. ชำระเป็นอย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่น</p>	<p>1. การชำระเป็นเงินทุน ทำให้เกิดรายได้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพเพิ่มมากขึ้น และไม่เป็นภาระแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไป</p> <p>2. การชำระเป็นอย่างอื่น เช่น ข้าราชการการให้เข้าพักในหอพักของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือให้รับประทานอาหารในร้านของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ได้ทุกมือ เป็นสิ่งที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมีอยู่แล้ว จึงไม่เป็นภาระแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมากจนเกินไปที่จะต้องหาเงินมาจ่ายให้กับคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ</p>	<p>1. ไม่เหมาะแก่ผู้ซึ่งมีทรัพย์สินไม่มาก เนื่องจากไม่สามารถนำเงินไปลงทุนในรูปของกองทุนได้</p> <p>2. คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ที่ไม่ยอมมีนิติสัมพันธ์ต่อกัน หรือไม่ยอมเกี่ยวข้องกัน ยังต้องมีนิติสัมพันธ์กันและต้องเกี่ยวข้องกันอยู่</p>
<p>3. ชำระเป็นอย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่น (ต่อ)</p>	<p>3. คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพได้รับการคุ้มครองในการได้รับค่าเลี้ยงชีพเต็มตามจำนวนที่ตกลงกัน ไม่ต้องกังวลว่า ในภายหลังกู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพจะมีฐานะยากจนลง หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพถึงแก่ความตาย ทำให้ไม่สามารถจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้</p>	

จากการศึกษาเปรียบเทียบทั้งข้อดี และข้อเสียของรูปแบบวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพดังกล่าว ผู้ศึกษาเห็นว่า วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมด้วยว่า ในแต่ละกรณีจะต้องมีวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพด้วยวิธีใด เพื่อเป็นประโยชน์แก่คู่สมรสฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพที่จะได้รับความคุ้มครองว่า จะได้รับค่าเลี้ยงชีพ และเป็นประโยชน์แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ที่จะไม่เป็นภาระแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไป ดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1526 บัญญัติให้การจ่ายค่าเลี้ยงชีพจะต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งเป็นการคุ้มครองทั้งคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และคู่สมรสฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพ

กฎหมายของประเทศไทยบัญญัติให้นำวิธีการชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/40 มาใช้บังคับ วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพจึงมีวิธีการตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 1598/40 กล่าวคือ โดยหลักให้ชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงิน โดยวิธีชำระเป็นครั้งคราว ตามกำหนด เว้นแต่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายจะตกลงกันให้ชำระเป็นอย่างอื่นหรือโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่ถ้าไม่มีการตกลงกัน และมีเหตุพิเศษ เมื่อคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอและศาลเห็นสมควรจะกำหนดให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นอย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่น โดยจะให้ชำระเป็นเงินด้วยหรือไม่ก็ได้

ตามบทบัญญัติมาตรา 1598/40 เห็นได้ว่า กฎหมายของประเทศไทย ได้บัญญัติให้วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นไปตามข้อตกลงของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งเป็นการบัญญัติโดยยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา (Pacta sunt servanda) ว่า ถ้าคู่กรณีตกลงกันอย่างไรในเรื่องค่าเลี้ยงชีพแล้ว ก็ยอมเป็นไปตามข้อตกลงนั้น²¹ ศาลจะเข้าไปเกี่ยวข้องในการกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพตามที่เห็นสมควร ได้ก็ต่อเมื่อคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ ในกรณีที่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายไม่ได้ตกลงกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพเอาไว้ และมีเหตุผลพิเศษ หรือเข้าไปเกี่ยวข้องได้ในกรณีที่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายไม่ได้ตกลงกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพเอาไว้ และไม่มีคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ แต่ศาลจะกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพได้เพียงวิธีเดียวเท่านั้น คือ วิธีชำระเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนดเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายต่างประเทศ ในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law Systems) คือ ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ในมลรัฐนิวแฮมป์เชอร์ และประเทศแคนาดา ซึ่งได้บัญญัติกฎหมายโดยให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดวิธีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามความเหมาะสมของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพและคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ และแตกต่างกับกฎหมายต่างประเทศในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law Systems) คือ สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐ

²¹ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรียงมาตราว่าด้วยครอบครัว (น. 473). เล่มเดิม.

เยอรมนี ซึ่งได้บัญญัติให้ศาลเป็นผู้พิจารณากำหนดวิธีการชำระค่าชดเชย หรือค่าเลี้ยงชีพ ตามความเหมาะสม และความเป็นธรรมแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพและคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพด้วยเช่นกัน

จากการสัมภาษณ์ผู้พิพากษา และนิติกร²² จึงทำให้ทราบความคิดเห็นว่า สภาพสังคมไทย มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ จึงควรมีความยืดหยุ่น กล่าวคือ ควรมีทางเลือกให้ศาลสามารถกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพให้หลากหลายตามสภาพสังคมไทย ที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ควรจำกัดให้ศาลกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ โดยวิธีการเป็นเงินเป็นครั้งคราว ตามกำหนดได้เพียงวิธีเดียวเท่านั้น

ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า บทบัญญัติในเรื่องวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายของประเทศไทย ดังกล่าวซึ่งยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา (pacta sunt servanda) จึงเป็นบทบัญญัติที่เคร่งครัดมากจนเกินไป โดยไม่เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ จึงทำให้เกิดปัญหาว่า เมื่อคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ตกลงวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพกันอย่างไรแล้ว แม้ศาลจะเห็นว่า วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพที่ตกลงกัน ไม่เหมาะสมกับสถานะทางการเงินและความประพฤติของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพก็ตาม เช่น คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมีความประพฤติที่ไม่ซื่อสัตย์หลอกลวงสถานะทางการเงินของตนในระหว่างการพิจารณา ซึ่งคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งมีความรู้ไม่เท่าทันคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยโดนหลอกลวงว่า จะจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นรายเดือน ทั้งที่ความจริงแล้ว ในอนาคตคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ จะผัดผ่อนไม่จ่ายค่าเลี้ยงชีพให้ต่อไป หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ เป็นคนวิกลจริต ซึ่งหากไม่มีทนายความ หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือ ก็ไม่มีทางที่จะร้องขอให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตนได้ ซึ่งคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ สามารถใช้ช่องว่างดังกล่าว ร้องขอให้ศาลกำหนดชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นรายเดือน แล้วต่อมาภายหลังก็จะผัดผ่อนไม่จ่ายค่าเลี้ยงชีพให้ต่อไป คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งเป็นคนวิกลจริตดังกล่าว ก็จะไม่สามารถขอลงหมายบังคับคดี และดำเนินการบังคับคดีได้ หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ที่เป็นคนวิกลจริต สามารถให้บุคคลอื่นช่วยเหลือขอลงหมายบังคับคดี และดำเนินการบังคับคดีได้ แต่ก็เป็นเรื่องยุ่งยากแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ที่เป็นคนวิกลจริตดังกล่าว หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมีแนวโน้มว่าจะตกงานในอนาคต เป็นต้น ศาลก็ไม่สามารถกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพให้เป็นอย่างอื่นได้ ทั้งที่ การกำหนดจำนวน

²² การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2558.

ค่าเลี้ยงชีพ ตามกฎหมายของประเทศไทย บัญญัติให้ต้องคำนึงถึงความสามารถของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และฐานะกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ทนายความ²³ พบอีกว่า ในกรณีที่มีการชำระค่าเลี้ยงชีพโดยวิธีชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด พบว่า เกิดปัญหาการผัดผ่อนไม่จ่ายค่าเลี้ยงชีพในภายหลังอยู่บ่อยครั้ง เมื่อมีการผัดผ่อนกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ จึงต้องขอออกหมายบังคับคดี และดำเนินการบังคับคดีต่อศาลเยาวชนและครอบครัวในท้องที่ที่เกิดคดีพิพาท ทั้งนี้ เมื่อมีการหย่าขาดจากกันแล้วทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงต่างย่อมมีอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกันจึงไม่อยากจะต้องมาเกี่ยวข้องกับอีก และในบางกรณีกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ เกิดความลำบากในการดำเนินการบังคับคดี เนื่องจากกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพมีภูมิลำเนาอยู่คนละแห่งกับศาลเยาวชนและครอบครัว ในท้องที่ที่เกิดคดีพิพาท ซึ่งอยู่ห่างไกลกัน และในบางกรณีหากกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไม่มีทรัพย์สินที่จะนำไปขายทอดตลาดได้ ก็จะทำให้กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการบังคับคดีโดยเปล่าประโยชน์ หรือหากกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ มีทรัพย์สินเพียงพอที่จะบังคับให้ชำระค่าเลี้ยงชีพ แต่ในบางครั้งค่าใช้จ่ายในการบังคับคดีมีจำนวนสูงกว่าจำนวนค่าเลี้ยงชีพที่จะต้องจ่ายในแต่ละเดือน ทำให้การใช้วิธีการบังคับคดีไม่คุ้มกับค่าเลี้ยงชีพที่ต้องเสียไป หรือในกรณีที่มีการบังคับคดี โดยกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ปฏิบัติตามคำบังคับ โดยชำระค่าเลี้ยงชีพต่อไปแล้ว แต่หากภายหลังกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ผิดนัดไม่จ่ายค่าเลี้ยงชีพอีก กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ จึงต้องขอออกหมายบังคับคดี และดำเนินการบังคับคดีใหม่อีก

เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1144/2517 “เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาจะขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีได้ต่อเมื่อลูกหนี้มิได้ปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 ในคดีที่ศาลพิพากษาให้โจทก์จำเลยหย่าขาดจากสามีภรรยา มีคำบังคับให้แบ่งสินสมรสกัน และให้จำเลยชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่โจทก์ตั้งแต่วันจดทะเบียนหย่าจนกว่าโจทก์จะจดทะเบียนสมรสกับสามีใหม่นั้น โจทก์ได้ยื่นคำร้องว่าไม่อาจตกลงแบ่งสินสมรสกันได้ขอให้ศาลมีคำสั่งตั้งเจ้าพนักงานกองหมายให้ทำการยึดทรัพย์มาขายทอดตลาด ต้องถือว่าหมายบังคับคดีที่ศาลชั้นต้นตั้งให้หัวหน้ากองหมายจัดการยึดสินสมรสนั้นก็เพื่อแบ่งให้โจทก์จำเลยเท่านั้น ข้อความในหมายบังคับคดีนอกนั้นหาใช่เป็นเรื่องที่โจทก์ประสงค์ที่จะขอให้บังคับไม่ เป็นแต่แต่ทำความถึงคำพิพากษาซึ่งเกินกว่าที่โจทก์ขอ เมื่อได้จัดการตามหมายบังคับคดีฉบับแรกไปแล้ว โจทก์ได้ขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีอีกฉบับหนึ่งอ้างว่าจำเลยมิได้ปฏิบัติตาม

²³ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2558 และ 24 กันยายน 2558.

คำพิพากษาที่ให้ชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูโจทก์เป็นเวลา 32 เดือน ซึ่งศาลก็ได้ออกหมายบังคับคดีให้ตามคำร้องขอของโจทก์ และจำเลยได้ชำระเงินให้ตามหมายบังคับคดีครบถ้วนแล้วภายหลังโจทก์จะขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีไปยึดทรัพย์สินของจำเลยเพื่อขายทอดตลาดเอาเงินมาชำระหนี้ค่าอุปการะเลี้ยงดูจำนวนใหม่ที่เกิดขึ้นภายหลัง โดยอาศัยหมายบังคับคดีเดิมสองฉบับที่จำเลยได้ปฏิบัติตามหมายบังคับคดีครบถ้วนแล้ว และโดยที่ศาลมิได้ออกหมายบังคับคดีให้ใหม่หาได้ไม่”

คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ จึงไม่ได้รับค่าเลี้ยงชีพตามสิทธิที่พึงมีตามที่กฎหมายของประเทศไทยให้ความคุ้มครองไว้ ซึ่งปัญหาดังกล่าว ได้มีผู้วิจัย เสนอความเห็นในการแก้ไขปัญหาโดยให้อัยตรายได้ของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยให้ศาลมีคำสั่งให้นายจ้างของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ จ่ายค่าจ้างหรือเงินเดือนเป็นจำนวนเงิน และในระยะเวลาที่กำหนด โดยตรงให้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิรับค่าเลี้ยงชีพ และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา โดยให้กักขังลูกหนี้ทางแพ่ง มาใช้ลงโทษคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพที่ไม่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ²⁴ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นการแก้ไขปัญหาที่ทำให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพเกิดความเกรงกลัวว่า จะต้องถูกกักขัง จึงทำหน้าที่ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามที่ได้ตกลงกัน แต่ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไม่เกรงกลัวว่า จะต้องถูกกักขังหรืออัยตรายได้ หรือเกรงกลัวว่า จะต้องถูกกักขังหรืออัยตรายได้ แต่ตนเองก็ไม่มีรายได้ หรือไม่มีทรัพย์สินเพียงพอต่อการชำระค่าเลี้ยงชีพ และไม่รู้วิธีการที่จะร้องขอให้ศาลมีคำสั่งเปลี่ยนแปลง โดยเพิกถอนค่าเลี้ยงชีพ เพื่อที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ จะได้ไม่ต้องมีหน้าที่ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพต่อไป ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/39 ได้หยุดจ่ายค่าเลี้ยงชีพไปเสียเลย ๆ วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาโดยคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไม่จ่ายค่าเลี้ยงชีพอยู่ดี ซึ่งยังมีวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพโดยวิธีอื่น ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาและป้องกันการไม่ชำระค่าเลี้ยงชีพตามกำหนดนัดได้ กล่าวคือ วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ โดยชำระเป็นเงินทั้งหมดในคราวเดียว หรือวิธีชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราว โดยมีหลักประกัน หรือวิธีชำระอยู่ในรูปของเงินกองทุน ซึ่งจะไม่มีปัญหาในการบังคับใช้ โดยหากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพล้มละลาย หรือไม่ชำระค่าเลี้ยงชีพต่อไป คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพยังได้รับความคุ้มครองในการได้รับค่าเลี้ยงชีพต่อไป

หากกฎหมายของประเทศไทยเปิดโอกาสให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพแล้ว ศาลซึ่งอยู่ในฐานะคนกลาง จะพิจารณากำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพตามความ

²⁴ มาตรการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพของคู่สมรสหลังการหย่า (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 112-113).
เล่มเดิม.

เหมาะสม ตามสถานะทางการเงิน และพฤติการณ์ของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยที่ไม่ได้ดูแค่ความพอใจของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในขณะนั้นแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น การกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ โดยให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ จึงเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่กลุ่มสมรสฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพ ที่จะได้รับความคุ้มครองว่า จะได้รับค่าเลี้ยงชีพ และเป็นประโยชน์แก่กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ที่จะไม่เป็นภาระแก่กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไป ซึ่งเป็นไปตามความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพ ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายในเรื่องค่าเลี้ยงชีพ ที่มุ่งหมายให้ความคุ้มครองทั้งผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และผู้รับค่าเลี้ยงชีพ

4.6 ปัญหาการเปลี่ยนแปลงการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ

เมื่อมีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพกับคู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงแล้ว ค่าเลี้ยงชีพจะสิ้นสุดลงต่อเมื่อคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ถึงแก่ความตาย หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพสมรสใหม่ แต่หากต่อมาคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ เห็นว่า อีกฝ่ายหนึ่งมีพฤติการณ์รายได้ หรือฐานะที่เปลี่ยนแปลงไป คู่สมรสฝ่ายที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือคู่สมรสฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพ ดังกล่าว หรือผู้มีส่วนได้เสียสามารถร้องขอให้ศาลเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าเลี้ยงชีพได้ ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ที่ให้นำบทบัญญัติ มาตรา 1598/39 มาใช้บังคับโดยอนุโลม ดังนั้น การเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าเลี้ยงชีพใน ภายหลัง จึงต้องพิจารณาจากพฤติการณ์รายได้ หรือฐานะของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพแล้วแต่กรณี ซึ่งกรณีพฤติการณ์รายได้ หรือฐานะที่เปลี่ยนแปลงไปมีความหมายเพียงใด และมีการพิจารณาอย่างไรนั้น กรณีของรายได้ที่เปลี่ยนแปลงไป จะพิจารณาจากรายได้ของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพว่ามีเพิ่มขึ้นหรือลดลงหรือไม่ ส่วนกรณีฐานะที่เปลี่ยนแปลงไป นั้น จะพิจารณาจากฐานะของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ว่า ยากจนหรือร่ำรวยขึ้นหรือไม่ โดยทั้งกรณีรายได้ หรือฐานะที่เปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะนำไปพิจารณาประกอบกับ ความสามารถของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และความจำเป็นของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ

สำหรับกรณีพฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป มีความหมายอย่างไร และมีการพิจารณาอย่างไรนั้น เมื่อศึกษาตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4685/2540 ที่ได้วินิจฉัยว่า “กฎหมายมิได้ กำหนดให้ดูความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มกรณีแต่เฉพาะทรัพย์สินที่มีขึ้นภายหลังการหย่า จึงต้องคำนึงถึง

ทรัพย์สินทุกชนิดของกลุ่มความทั้งสองฝ่ายมีอยู่ขณะที่พิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลง เมื่อโจทก์ยังมีที่ดินเนื้อที่ 80 ตารางวา พร้อมบ้านสองชั้น มีราคาสูงกว่า 700,000 บาท ส่วนจำเลยมีรายได้เฉพาะเงินเดือนเพียงอย่างเดียวจำนวนเดือนละ 15,380 บาท มีภริยาและบุตร อายุ 13 ปี ที่จะต้องอุปการะเลี้ยงดูให้การศึกษาอีก 1 คน นอกจากนี้ยังเป็นหนี้สหกรณ์ 120,000 บาท โดยไม่มีทรัพย์สินใด ๆ เป็นของตนเอง หากจำเลยจะต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่โจทก์อัตราร้อยละ 35 ของเงินเดือนเป็นเงินเดือนละ 5,383 บาท จำเลยจะเหลือเงินที่ใช้จ่ายในครอบครัวเดือนละไม่ถึง 1,000 บาท และจำเลยเหลือเวลารับราชการอีกเพียง 4 ปี ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบฐานะของโจทก์ จำเลยแล้ว เห็นได้ว่าพฤติการณ์รายได้หรือฐานะของโจทก์จำเลยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยปัจจุบันจำเลยกลับอยู่ในสภาพที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่าโจทก์ จึงเป็นเวลาสมควรที่จะสั่งให้จำเลยงดจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่โจทก์แล้ว”

เห็นได้ว่า พฤติการณ์รายได้ หรือฐานะที่เปลี่ยนแปลงไปตามคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวเป็นการพิจารณาจากทรัพย์สินของกลุ่มสมรสฝ่ายที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และกลุ่มสมรสฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพ โดยดูจากความสามารถของกลุ่มสมรสฝ่ายที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของกลุ่มสมรสฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพเท่านั้น ไม่ได้พิจารณาเรื่องอื่น ๆ แต่อย่างใด และเมื่อพิจารณาเทียบเคียงกับคำพิพากษาศาลฎีกา ซึ่งเป็นเรื่องการเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/39 ที่มาตรา 1526 ให้นำมาใช้บังคับ โดยอนุโลม ดังนี้

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7108/2551 ที่วินิจฉัยว่า “ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/39 ขณะโจทก์ฟ้องคดีนี้บุตรผู้เยาว์ทั้งสองอายุ 14 ปี และ 10 ปี อยู่ระหว่างการศึกษา เล่าเรียนย่อมต้องมีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ และระหว่างการพิจารณาของศาลฎีกา บุตรผู้เยาว์ทั้งสองอายุ 19 ปีเศษ และ 16 ปีเศษ โดยบุตรผู้เยาว์คนโตกำลังศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย โจทก์และจำเลยต่างมีรายได้ประจำโดยโจทก์เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยได้รับเงินเดือน เดือนละประมาณ 37,000 บาท ส่วนจำเลยมีเงินเดือน เดือนละประมาณ 60,000 บาท ประกอบกับระหว่างที่บุตรผู้เยาว์ทั้งสองไปอยู่อาศัยกับโจทก์นั้น ไม่ปรากฏว่าจำเลยจะชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่บุตรผู้เยาว์ทั้งสองให้แก่โจทก์เลย ดังนั้น ที่ศาลล่างทั้งสองกำหนดค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรทั้งสองคนละเดือนละ 8,000 บาท จึงเหมาะสมแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงปรากฏตามฎีกาของจำเลยว่าบุตรผู้เยาว์คนเล็กคือ นายวารมาฆ ได้กลับมามีอายุอาศัยกับจำเลยแล้วตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2550 โดยมีหนังสือของนายวารมาฆ ยืนยันว่าได้มาอยู่กับจำเลยแล้ว ซึ่งโจทก์ก็ยอมรับในคำแก้ฎีกาโดยไม่ได้โต้แย้งคัดค้าน จึงถือว่ามีพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไปตามมาตรา 1598/39 สมควรที่จำเลยไม่ต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูนายวารมาฆ แก่โจทก์ นับแต่เดือนมีนาคม 2550 เป็นต้นไป”

และตามคำพิพากษาศาลฎีกา 4861/2552 ที่วินิจฉัยว่า “นัยมาตรา 1598/38 ที่ว่า ค่าอุปการะเลี้ยงดูนี้ ศาลอาจให้เพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้มีหน้าที่ต้องให้ฐานะของผู้รับและพฤติการณ์แห่งกรณีด้วยเช่นนี้ เมื่อข้อเท็จจริงได้ความว่า ผู้ร้องตกลงให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์ทั้งสองเดือนละ 60,000 บาท นั้น เป็นข้อในข้อ ขอนาคคว่า นางปวีณาจะให้บุตรผู้เยาว์ทั้งสองเรียนหนังสือที่โรงเรียนนานาชาติในจังหวัดอื่น แต่กลับปรากฏว่า นางปวีณาให้บุตรผู้เยาว์ทั้งสองเข้าเล่าเรียนที่โรงเรียนในจังหวัดเลย ซึ่งเป็นภูมิลำเนาของนางปวีณานั้นเอง อันเป็นพฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ที่ศาลล่างทั้งสองพิพากษาต้องกันมาให้ลดค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์ทั้งสองจึงเหมาะสมแล้ว”

เห็นได้ว่า พฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปที่จะเป็นเหตุให้มีการเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดู ศาลจะพิจารณาว่า กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูมีความสามารถที่จะให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูหรือไม่ และกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู มีความจำเป็นที่จะรับค่าอุปการะเลี้ยงดูหรือไม่ และในการรับค่าอุปการะค่าเลี้ยงดูดังกล่าวเป็นไปตามข้อตกลงที่มีขึ้นเพื่อช่วยเหลือในการอุปการะเลี้ยงดูบุตรหรือไม่ โดยพิจารณาประกอบกับรายได้และฐานะของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดู และกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นหลัก ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สิน ซึ่งเมื่อบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ให้นำบทบัญญัติมาตรา 1598/39 มาใช้บังคับโดยอนุโลม การเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าเลี้ยงชีพ ศาลจึงต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์เดียวกันกับหลักเกณฑ์การเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดู ซึ่งการเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าเลี้ยงชีพ ศาลจะต้องพิจารณาจากความสามารถกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และความจำเป็นในการรับค่าเลี้ยงชีพของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ รวมทั้งข้อตกลงเงื่อนไขในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยพิจารณาประกอบกับรายได้และฐานะของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพเป็นหลัก ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินเท่านั้น เนื่องจากกฎหมายของประเทศไทยไม่ได้เปิดกว้างให้พิจารณาจากเหตุในกรณีอื่น ๆ นอกจากทรัพย์สินแต่อย่างใด

ในบางกรณีเกิดปัญหาว่า มีกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพบางรายเห็นว่า เมื่อตนได้รับค่าเลี้ยงชีพแล้วไม่สนใจ ไม่พยายามชวนขวายที่จะประกอบอาชีพทำงานหาเลี้ยงตนเอง หรือทำให้ตัวเองยากจนลง ทำตัวเองให้ไม่มีรายได้ เพื่อที่ตนเองจะได้รับค่าเลี้ยงชีพตลอดไป ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำโดยใช้สิทธิไม่สุจริต เป็นการเอาเปรียบกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้พิพากษาและนิติกร²⁵ จึงทำให้ทราบว่า การที่ศาลพิพากษาให้กลุ่มสมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพ

²⁵ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2558.

ให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ได้หมายความว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพไม่ต้องทำงานหาเลี้ยงชีพตนเอง คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพจะต้องประกอบอาชีพทำมาหาเลี้ยงชีพตนเองด้วย และผู้พิพากษา นิตกร ได้มีความเห็นสอดคล้องต้องกันกับทนายความ²⁶ ว่า เมื่อศาลพิพากษาให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพไปแล้ว หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ไม่ขวนขวายประกอบอาชีพ หรือทำตัวเองให้ยากจนลงเพื่อที่จะได้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพตลอดไป จึงควรต้องมีการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ

ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ที่กระทำการโดยใช้สิทธิไม่สุจริต เช่น ไม่สนใจ ไม่พยายามขวนขวายที่จะประกอบอาชีพทำงานหาเลี้ยงตนเอง หรือทำให้ตัวเองยากจนลง ทำตัวเองให้ไม่มีรายได้ เพื่อที่ตนเองจะได้รับค่าเลี้ยงชีพตลอดไป ไม่สมควรที่จะได้รับความคุ้มครองในการได้รับค่าเลี้ยงชีพต่อไป ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีหลักสุจริต โดยเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จะพบว่า กฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้ป้องกันปัญหาดังกล่าวโดยกำหนดไว้ชัดเจนในมาตรา 1579 ว่า หากฝ่ายที่เรียกค่าเลี้ยงชีพจงใจทำตัวเองยากจนลง หรือฝ่ายที่เรียกค่าเลี้ยงชีพจงใจไม่คำนึงถึงประโยชน์สำคัญด้านทรัพย์สินของคู่สมรสฝ่ายซึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ย่อมเป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงเพิกถอนค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้²⁷

ดังนั้น การเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าเลี้ยงชีพซึ่งกฎหมายของประเทศไทยกำหนดให้ศาลคำนึงถึงแต่ความสามารถคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และความจำเป็นในการรับค่าเลี้ยงชีพของคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ รวมทั้งข้อตกลงเงื่อนไขในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยพิจารณาประกอบกับรายได้และฐานะของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินมาเป็นหลักเท่านั้น โดยไม่มีการกำหนดไว้ในกฎหมายให้ชัดเจน โดยให้นำความประพฤติน่าไม่สุจริตของคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ อันเป็นการเพิ่มภาระแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพอย่างไม่เป็นธรรม ไปเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาการเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าเลี้ยงชีพด้วย ย่อมเป็นเหตุให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพใช้ช่องว่างดังกล่าว เพื่อกระทำการไม่สุจริต โดยไม่พยายามขวนขวายที่จะประกอบอาชีพทำงานหาเลี้ยงตนเอง หรือทำให้ตัวเองยากจนลง ทำตัวเองให้ไม่มีรายได้ เพื่อทำให้ตนเองมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพตลอดไป ซึ่งเป็นเหตุให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพได้รับภาระในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเกินกว่าที่ควรจะเป็น ทั้งที่ กฎหมายของประเทศไทยมีเจตนารมณ์ โดยมุ่งหมายที่จะคุ้มครองให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่ต้องได้รับภาระในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไป

²⁶ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20, 24 และ 29 กันยายน 2558.

²⁷ ค่าเลี้ยงชีพ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 62-63). เล่มเดิม.

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ค่าเลี้ยงชีพ (Alimony) เป็นหน้าที่ของกลุ่มสมรสฝ่ายหนึ่งในการอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง อันเป็นการยืดขยายหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูในระหว่างสมรสออกไป ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว เนื่องจากหากไม่มีการกำหนดให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย่อมได้รับความยากลำบากในการประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อทำให้คู่สมรสฝ่ายดังกล่าวเป็นภาระของสังคม เป็นเหตุให้รัฐต้องเข้าไปให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลดังกล่าว หน้าที่ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง จึงเป็นเทคนิคในการควบคุมสังคมในทางกฎหมายอย่างหนึ่งอันเป็นการป้องกันปัญหาความสงบเรียบร้อยของประชาชนด้านสังคมที่มีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม

ค่าเลี้ยงชีพ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว เป็นหลักการที่รับเข้ามาจากกฎหมายต่างประเทศ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2478 โดยมีเจตนารมณ์หลักเหมือนกับกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ว่า การจ่ายค่าเลี้ยงชีพมีขึ้นเพื่อเยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีพ หรือการประกอบอาชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง โดยคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพจะต้องไม่รับภาระในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไปจนเกินไป จึงกล่าวได้ว่า การจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายของต่างประเทศตามประเทศที่กล่าวข้างต้นมุ่งหมายคุ้มครองทั้งคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ให้ได้รับค่าเลี้ยงชีพ และมุ่งหมายคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพให้ไม่ต้องมีภาระในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไปจนเกินไป

จากการศึกษาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว แม้จะมีนักนิติศาสตร์ไทย และนักนิติศาสตร์ต่างประเทศให้ความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” สอดคล้องต้องกันว่า ค่าเลี้ยงชีพเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดู

อย่างหนึ่งซึ่งคู่สมรสชำระให้แก่กันภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงก็ตาม แต่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ไม่ได้บัญญัติความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไว้ชัดเจน จึงทำให้เกิดปัญหาว่า ค่าเลี้ยงชีพมีความหมายครอบคลุมเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในเรื่องใดบ้าง ซึ่งไม่มีความชัดเจน อีกทั้งบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพว่า จะต้องพิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่า ในคดีหย่า ตามเหตุฟ้องหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 เกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือไม่ แล้วจึงจะพิจารณาเงื่อนไขตามหลักเกณฑ์อื่น ๆ ต่อไป จึงทำให้เกิดปัญหาสืบสนว่า ค่าเลี้ยงชีพมีขึ้นเพื่อเป็นการชดเชยความเสียหายอันเนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลงเป็นหลัก หรือมีขึ้นเพื่อช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งในการดำรงชีพภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสไว้โดยเฉพาะ คู่สมรสซึ่งทำการหย่ากันเอง จึงสามารถตกลงให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นจำนวนเท่าใด และชำระโดยวิธีใดก็ได้ โดยขึ้นอยู่กับความพอใจของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย โดยไม่ต้องพิจารณาว่า จำนวนค่าเลี้ยงชีพที่ตกลงกันมีความเหมาะสมกับความสามารถของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพหรือไม่ ซึ่งแตกต่างกับหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล และการสมรสถูกเพิกถอน เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ ซึ่งศาลเป็นผู้พิจารณากำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ และวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพ โดยคำนึงถึงความสามารถของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ เป็นผลให้การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสไม่มีมาตรฐานเดียวกันกับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล และการสมรสถูกเพิกถอน เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ ทั้งที่ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความสามารถของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส และการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล รวมทั้งการสมรสถูกเพิกถอน เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ มีลักษณะคล้ายกัน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศสพบว่า ได้มีการกำหนดให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเลี้ยงชีพ โดยไม่ได้ปล่อยให้เป็นเรื่องของคู่สมรสที่จะทำการหย่าโดยความยินยอมตกลงกำหนดจำนวนเงินค่าเลี้ยงชีพกันเอง และจากการเปิดโอกาสให้คู่สมรสตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพกันเองยังส่งผลให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีอำนาจหรือสถานะทางเศรษฐกิจดีกว่าไม่มีเสรีภาพในการตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพในการทำสัญญาหย่าอย่างแท้จริง คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีอำนาจหรือสถานะทางเศรษฐกิจดีกว่า จึงได้รับค่าเลี้ยงชีพน้อยกว่าที่ควรจะเป็น และหากภายหลังพฤติการณ์ รายได้

หรือฐานะของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปก็ยังไม่มีความแน่นอนชัดเจนว่า ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะขอเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพได้หรือไม่ ซึ่งแม้ศาลฎีกาตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4685/2540 ได้พิพากษาโดยมีแนวทางว่า การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรสสามารถเปลี่ยนแปลงในภายหลังได้ก็ตาม แต่ศาลฎีกาเคยตัดสินตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 968/2502 ไว้แตกต่างกันว่า การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรส ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงในภายหลังได้ ดังนั้น หากมีปัญหาในทำนองเดียวกันอีกว่า การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพของกลุ่มสมรสที่หย่ากันโดยความยินยอม สามารถเปลี่ยนแปลงในภายหลังได้หรือไม่ ก็จะต้องมีการฟ้องคดีต่อศาล ซึ่งจะทำให้ต้องมีการตีความใหม่ ซึ่งการตีความโดยคำพิพากษาอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าที่เกิดจากความยินยอมของกลุ่มสมรสไว้ชัดเจน และดุลพินิจของศาลในการตีความเรื่องดังกล่าวอาจแตกต่างกันตามความคิดเห็นของแต่ละศาล

สำหรับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล แม้จะมีการกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพไว้โดยชัดเจน แต่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 บัญญัติหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพโดยให้พิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่า ในคดีหย่า ตามเหตุฟ้องหย่าตามมาตรา 1516 เกิดจากความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือไม่ แล้วถึงจะพิจารณาเงื่อนไขตามหลักเกณฑ์อื่น ๆ ต่อไป จึงทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเหตุฟ้องหย่าในกรณีที่กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (10) ในกรณีการเป็นอัมพาตลำตัวช่วงล่าง ไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ทั้งที่ การเป็นอัมพาตลำตัวช่วงล่างเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเองภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ซึ่งบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1527 ยังเปิดโอกาสให้กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ซึ่งได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเองภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ในลักษณะเช่นเดียวกับการเป็นอัมพาตลำตัวช่วงล่างดังกล่าวมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ และเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศแคนาดา พบว่า ไม่ได้มีการนำเอาเหตุแห่งการหย่า ซึ่งเกิดจากความผิดของกลุ่มสมรสอีกฝ่ายมาพิจารณาประกอบในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแต่อย่างใด โดยเฉพาะกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้กำหนดให้การหย่าซึ่งไม่ได้เกิดจากความผิดของฝ่ายใด เช่น กรณีกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่มีสภาพร่างกายที่ทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ ที่เกิดความเจ็บป่วยทางร่างกาย มีอาการทุพพลภาพ ทำให้ไม่สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพตนเองได้ มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ บทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 จึงเป็นการบัญญัติหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพที่ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์หลักของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ

ซึ่งมีขึ้นเพื่อเยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสซึ่งได้รับความเดือดร้อน ซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเอง อันเนื่องมาจากการสมรสที่สิ้นสุดลงอย่างแท้จริง

การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล ยังพบปัญหาอีกว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1527 ประกอบมาตรา 1526 กำหนดให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต ต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีหย่าด้วย จึงจะมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ แต่คนวิกลจริต เป็นบุคคลที่ไม่มีสติสัมปชัญญะ หรือมีสติวิปลาส ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกรู้จัก คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต จึงไม่สามารถหาทางต่อสู้คดี โดยดำเนินการฟ้องแย้ง เพื่อขอให้ศาลพิพากษาให้ตนได้รับค่าเลี้ยงชีพได้ หากไม่มีทนายความ หรือผู้อื่นให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดี อีกทั้งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1527 บัญญัติอยู่แล้วว่า หากมีการหย่าขาดจากกันเพราะเหตุคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งต้องออกค่าเลี้ยงชีพให้แก่ฝ่ายที่วิกลจริต การที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต ต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีหย่าด้วย จึงจะมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ จึงไม่เป็นธรรมแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต และไม่ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มุ่งหมายให้ความคุ้มครองแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต ซึ่งได้รับความยากลำบากในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเอง ให้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง

ส่วนวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพนั้น เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องคำนึงว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ได้รับความคุ้มครองให้ได้รับค่าเลี้ยงชีพหรือไม่ และคำนึงถึงว่า การจ่ายค่าเลี้ยงชีพต้องไม่เป็นภาระแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไป ซึ่งกฎหมายของประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กำหนดให้ศาลเป็นผู้กำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพโดยวิธีใดก็ได้ นอกจากวิธีชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด แต่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ประกอบมาตรา 1598/40 กำหนดให้วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพ เป็นไปตามข้อตกลงของคู่สมรส หรือของฝ่ายที่ร้องขอ ซึ่งเมื่อมีการตกลงกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพโดยวิธีใดแล้ว ศาลไม่สามารถกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพให้เป็นอย่างอื่นได้ แม้ศาลจะเห็นว่า วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพโดยวิธีอื่นมีความเหมาะสมมากกว่าก็ตาม หรือในกรณีที่คู่สมรสไม่ได้ตกลงกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพไว้ และไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ ศาลสามารถกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพได้เพียงวิธีเดียวเท่านั้น คือ วิธีชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนดเท่านั้น จึงทำให้เกิดปัญหาว่า เมื่อมีการตกลงชำระค่าเลี้ยงชีพ โดยวิธีชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนดแล้ว คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมีเจตนาผัดผ่อนไม่ชำระค่าเลี้ยงชีพ จึงทำให้ต้องมีการขอออกหมายบังคับคดี และดำเนินการบังคับคดีทุกครั้งที่มีการผัดผ่อน ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่ยุ่งยาก ส่งผลให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ไม่ได้รับค่าเลี้ยงชีพตามสิทธิที่พึงมี

ตามที่กฎหมายให้ความคุ้มครองไว้ ทั้งนี้ ยังมีวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพโดยวิธีอื่น ซึ่งสามารถแก้ไข ปัญหา และป้องกันการไม่ชำระค่าเลี้ยงชีพตามกำหนดนัดได้ โดยให้ศาลเข้าไปมีบทบาทในการใช้ ดุลพินิจในการกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพโดยวิธีอื่นแต่แรก

สำหรับการเปลี่ยนแปลงการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ นั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ประกอบมาตรา 1598/39 ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนว่า เมื่อมีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแล้ว ต่อมาภายหลังหากคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพกระทำการโดยใช้สิทธิไม่สุจริต จะสามารถนำไป เป็นเหตุให้ลด หรือเพิกถอนการจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้หรือไม่ บทบัญญัติดังกล่าวกำหนดแต่เพียงว่า หากพฤติการณ์รายได้ หรือฐานะของผู้มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือผู้รับค่าเลี้ยงชีพเปลี่ยนแปลงไป ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสิทธิร้องขอต่อศาลให้เพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าเลี้ยงชีพได้ ซึ่งเมื่อศึกษา ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4861/2552 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4685/2540 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7108/2551 พบว่า การเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพภายหลังการหย่า ศาลจะพิจารณารายได้และฐานะของ คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และคู่สมรสฝ่ายซึ่งรับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับ ทรัพย์สินเท่านั้น ไม่พบว่า มีการนำเอาการกระทำโดยใช้สิทธิไม่สุจริตไปเป็นเหตุในการ เปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ ดังเช่นกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งได้มีการบัญญัติไว้ ชัดเจนว่า หากฝ่ายที่เรียกค่าเลี้ยงชีพจงใจทำตัวเองยากจนลง หรือจงใจไม่คำนึงถึงประโยชน์สำคัญ ด้านทรัพย์สินของคู่สมรสฝ่ายซึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ย่อมเป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงเพิกถอนค่าเลี้ยง ชิปในภายหลังได้แต่อย่างใด จึงทำให้เกิดปัญหาว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพบางรายใช้ ช่องว่างดังกล่าวกระทำการโดยใช้สิทธิไม่สุจริต โดยเมื่อได้รับค่าเลี้ยงชีพแล้วก็ไม่สนใจ ไม่พยายาม ขวนขวายที่จะประกอบอาชีพทำงานหาเลี้ยงตนเอง หรือทำให้ตัวเองยากจนลง เพื่อที่ตนเองจะได้รับ ค่าเลี้ยงชีพตลอดไป จึงเป็นเหตุให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพต้องรับภาระในการจ่าย ค่าเลี้ยงชีพเกินกว่าที่ควรจะเป็น ทั้งนี้ กฎหมายคุ้มครองอยู่แล้วว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยง ชิปจะต้องไม่ได้รับภาระในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไป

จากปัญหาที่ได้ศึกษาดังกล่าว จึงทำให้ทราบว่า หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และ การเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ไม่ได้มีการบัญญัติให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์หลักซึ่งอยู่เบื้องหลังของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ อย่างแท้จริง จึงส่งผลให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับความเดือดร้อน ซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือ หารายได้เลี้ยงตนเอง อันเนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลง ไม่ได้รับค่าเลี้ยงชีพ หรือได้รับค่าเลี้ยงชีพ น้อยเกินไป และส่งผลให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพต้องรับภาระจ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไป จึงควรมีการแก้ไขปรับปรุงหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ ให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้อง และเป็นไปตามเจตนารมณ์หลักของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ เพื่อคุ้มครอง

ให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ได้รับค่าเลี้ยงชีพ และคุ้มครองให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่ต้องรับภาระการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเกินสมควรอย่างเป็นธรรม

5.2 ข้อเสนอแนะ

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว พบว่า มีการใช้บังคับมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 แล้ว โดยไม่มีการแก้ไขมาเป็นระยะเวลานาน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์หลักของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพอย่างแท้จริง ผู้ศึกษาจึงเห็นควรปรับปรุงแก้ไขหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ค่าเลี้ยงชีพ เป็นหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง โดยมีลักษณะเหมือนกับค่าอุปการะเลี้ยงดู ซึ่งเป็นหน้าที่ในการดูแลช่วยเหลือคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายด้านที่พักอาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การศึกษา และอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด อีกทั้งหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ไม่ได้มีเจตนารมณ์ เพื่อให้คู่สมรสที่เป็นฝ่ายผิดชดใช้ความเสียหายอันเนื่องมาจากการสมรสเป็นหลัก กล่าวคือ หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง เป็นการยึดขยายหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยาออกไปหลังการสมรสสิ้นสุดลง อันเป็นการช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งในการดำรงชีพมากกว่าให้คู่สมรสซึ่งเป็นฝ่ายผิดชดใช้ความเสียหายอันเนื่องมาจากการสมรสสิ้นสุดลงแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ดังนั้น เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนของความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ว่า ค่าเลี้ยงชีพ เป็นหน้าที่ซึ่งมีขึ้นเพื่อให้คู่สมรสซึ่งเป็นฝ่ายผิดชดใช้ความเสียหายอันเนื่องมาจากการสมรสเป็นหลัก ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 4 ในหัวข้อ 4.1 จึงเห็นควรแก้ไขคำเรียกหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ให้สอดคล้องกับลักษณะ และเจตนารมณ์หลักของหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง และเนื่องจากหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง เป็นหน้าที่ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง และไม่ใช่ว่าหน้าที่ซึ่งคู่สมรสทั้งสองฝ่ายจะต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ซึ่งแตกต่างกับลักษณะของค่าอุปการะเลี้ยงดู ซึ่งเป็นหน้าที่ที่เกิดขึ้นในระหว่างการสมรส และเป็นหน้าที่ของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย จึงไม่ควรแก้ไขโดยใช้คำเรียกเดียวกันกับคำว่า “ค่าอุปการะเลี้ยงดู” แต่ควรแก้ไขคำเรียกหน้าที่อุปการะเลี้ยงดู

ภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง เป็น “ค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง” เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์และหน้าที่หลักของการอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ เมื่อมีการแก้ไขคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” โดยให้ใช้คำว่า “ค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง” แล้ว เห็นควรกำหนดนิยามคำว่า “ค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง” เพื่อให้มีความหมายชัดเจน และครอบคลุมตรงตามเจตนารมณ์หลักของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพอย่างแท้จริง กล่าวคือ “ค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง” หมายถึง เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด อันเป็นค่าใช้จ่ายตามความจำเป็นแก่การดำรงชีพ ซึ่งคู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีพ หรือการประกอบอาชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง

2) การจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงมี 3 กรณี คือ การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส การหย่าโดยคำพิพากษาของศาล และการสมรสถูกเพิกถอน เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ แต่การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส ไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพไว้ชัดเจน จึงเห็นควรกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส ไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว เพื่อให้หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพของทั้ง 3 กรณี คือ การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส การหย่าโดยคำพิพากษาของศาล และการสมรสถูกเพิกถอน เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยกำหนดให้ศาลเป็นผู้พิจารณากำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพเหมือนดังเช่นการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล และการสมรสถูกเพิกถอน เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ ซึ่งมีการกำหนดให้ศาลเป็นผู้พิจารณากำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ โดยผู้ศึกษาได้นำแนวความคิดของกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 278 ซึ่งกำหนดให้ข้อตกลงในการกำหนดจำนวนค่าชดเชย (หรือ ค่าเลี้ยงชีพ) ในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส ต้องเสนอให้ศาลอนุญาต และได้นำแนวความคิดของท่านศาสตราจารย์พิเศษ ประสพสุข บุญเดช ซึ่งได้ให้หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4685/2540 ไว้ว่า “ไม่ว่าจะเป็นค่าเลี้ยงชีพที่ศาลพิพากษาให้คู่หย่าชำระแก่กันก็ดี หรือค่าเลี้ยงชีพที่เกิดจากการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสก็ดี ควรจะต้องมีลักษณะเหมือนกัน” มากำหนดเป็นหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส โดยให้มีการบัญญัติว่า “ในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส ให้สามีภริยาทำความตกลงเป็นหนังสือว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง แล้วเสนอให้ศาลอนุญาต โดยกำหนดจำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงตามความสามารถของผู้ให้ และฐานะของผู้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง”

ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า หากได้นำแนวความคิดดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้ที่มีอำนาจหรือสถานะทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า จะไม่สามารถใช้ช่องว่างในการกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพในจำนวนที่ต่ำเกินควร ทำให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ได้รับค่าเลี้ยงชีพตามสิทธิที่พึงมีตามที่กฎหมายให้ความคุ้มครองไว้ นอกจากนี้ ยังส่งผลให้การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพเป็นไปตามความสามารถของผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และฐานะของผู้รับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพอย่างแท้จริง

3) ควรแก้ไขหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยนำเอาเหตุของความเดือดร้อนของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเอง ภายหลังจากสมรสสิ้นสุดลง กล่าวคือ ความยากจน เนื่องจากไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการทำงานที่เคยทำไปเป็นเงื่อนไขแรกในการพิจารณาว่า คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพหรือไม่ ซึ่งผู้ศึกษาได้นำแนวความคิดของกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศแคนาดา ซึ่งไม่ได้นำเอาเหตุแห่งการหย่า ซึ่งเกิดจากความผิดของคู่สมรสอีกฝ่ายมาพิจารณาประกอบในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ มากำหนดเป็นหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่า โดยคำพิพากษาของศาล และการสมรสถูกเพิกถอน เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ หรือ โมฆียะ โดยผู้ศึกษาเห็นว่า หากได้นำแนวความคิดดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะทำให้หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ กรณีการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล และการสมรสถูกเพิกถอน เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆะ หรือ โมฆียะ สอดคล้องและเป็นไปตามเจตนารมณ์หลักของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งมีขึ้นโดยมุ่งหมายคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีพ หรือการประกอบอาชีพภายหลังจากสมรสสิ้นสุดลงอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม การสมรส ชายและหญิงย่อมมีความมุ่งหวังว่าจะอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยาไปตลอดชีวิต การสมรสจึงเปรียบเสมือนสัญญาอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่รับประกันว่า ชายและหญิงจะอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภริยาไปตลอดชีวิต ดังนั้น การสมรสสิ้นสุดลง จึงเปรียบเสมือนการผิดสัญญาอย่างหนึ่ง ผู้ศึกษา จึงเห็นสมควรให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งต้องรับผิดชอบและเป็นต้นเหตุให้การสมรสสิ้นสุดลง และคู่สมรสฝ่ายซึ่งไม่สุจริต รวมทั้งคู่สมรสฝ่ายซึ่งรู้เห็นเป็นใจในเหตุแห่งโมฆียะ แล้วแต่กรณี เป็นผู้ทำหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพเหมือนเช่นเดิม โดยให้มีการบัญญัติว่า “ถ้าเหตุแห่งการสมรสสิ้นสุดลง โดยการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล หรือการสมรสถูกเพิกถอน เนื่องจากการสมรสเป็นโมฆียะ หรือ โมฆะ ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการทำงานที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส หรือก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือก่อนที่จะได้รู้ว่าการสมรสเป็นโมฆะ ศาลอาจมีคำสั่งให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งต้องรับผิดชอบ หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งรู้เห็นเป็นใจในเหตุแห่งโมฆียะ หรือคู่สมรสฝ่ายซึ่งทำการสมรสโดยไม่สุจริต จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงให้แก่อีก

ฝ่ายหนึ่งก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ และฐานะของผู้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง”

ส่วนการสมรสสิ้นสุดลง ซึ่งไม่ได้เกิดจากความผิดของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง กล่าวคือ การหย่าโดยคำพิพากษาของศาล ในกรณีคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง และในกรณีคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสภาพแห่งกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ในกรณีการเป็นอัมพาตลำตัวช่วงล่าง ผู้ศึกษาเห็นว่า การสิ้นสุดของการสมรสในกรณีดังกล่าว เป็นเหตุให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง หรือเป็นอัมพาตลำตัวช่วงล่าง ได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเองภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ตามหลักการทางศีลธรรม จึงสมควรบัญญัติหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ โดยให้คู่สมรสอีกฝ่ายให้ความช่วยเหลือ โดยการจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง หรือเป็นอัมพาตลำตัวช่วงล่าง ซึ่งผู้ศึกษาได้นำแนวความคิดของกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1572 ซึ่งกำหนดให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งเกิดความเจ็บป่วยทางร่างกาย มีอาการทุพพลภาพ ไม่สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพตนเองได้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ มากำหนดเป็นหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยคำพิพากษาของศาลเพิ่มเติม โดยให้มีการบัญญัติว่า “ในกรณีการสมรสสิ้นสุดลง เนื่องจากเหตุวิกลจริต ตามมาตรา 1516(7) หรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ตามมาตรา 1516(9) หรือมีสภาพแห่งกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ตามมาตรา 1516(10) คู่สมรสฝ่ายหนึ่งต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงให้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต หรือฝ่ายที่เป็นโรคติดต่อร้ายแรง หรือฝ่ายที่มีสภาพแห่งกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ซึ่งไม่สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพตนเองได้ภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ และฐานะของผู้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง” ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า หากได้นำแนวความคิดดังกล่าวมาบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะทำให้หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีดังกล่าวสอดคล้องและเป็นไปตามเจตนารมณ์หลักของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งมีขึ้นเพื่อเยียวยา และบรรเทาความเดือดร้อนให้กับคู่สมรสซึ่งได้รับความเดือดร้อน ซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเอง อันเนื่องมาจากการสมรสที่สิ้นสุดลงอย่างแท้จริง และทำให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพแห่งกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ซึ่งไม่สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพตนเองได้ภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ในกรณีเป็นอัมพาตลำตัวช่วงล่างไม่ต้องเป็นภาระแก่สังคม ซึ่งรัฐจะต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือกับบุคคลดังกล่าวต่อไป

4) ในเรื่องการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพกรณีเหตุฟ้องหย่า เนื่องจากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต ซึ่งต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งจึงจะมีสิทธิได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 วรรคสอง นั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า เพื่อความเป็นธรรมแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต และเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของมาตรา 1527 ซึ่งมุ่งหมายให้ความคุ้มครองแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต ซึ่งได้รับความยากลำบากในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ หรือหารายได้เลี้ยงตนเอง ให้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง จึงเห็นควรแก้ไขหลักเกณฑ์การใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ โดยยกเว้นให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งวิกลจริต ไม่จำเป็นต้องฟ้องหรือฟ้องแย้งก่อนจึงจะมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ โดยบัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง เป็นอันสิ้นสุด ถ้ามิได้ฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีหย่า หรือไม่ได้เสนอให้ศาลอนุญาตในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส เว้นแต่เป็นคดีหย่าเพราะเหตุวิกลจริต ตามมาตรา 1516(7)”

5) ในเรื่องวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพผู้ศึกษาเห็นว่า ควรกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพไว้โดยเฉพาะ โดยไม่นำหลักเกณฑ์วิธีการชำระค่าอุปการะเลี้ยงดู ในลักษณะ 3 เรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดู มาใช้บังคับ เนื่องจากลักษณะของค่าเลี้ยงชีพ ไม่ได้เหมือนกับค่าอุปการะเลี้ยงดูทั้งหมด และเห็นควรแก้ไข โดยให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณากำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพโดยวิธีใดก็ได้ ตามความเหมาะสมของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย โดยผู้ศึกษาได้นำแนวความคิดของกฎหมายของประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งกำหนดให้ศาลเป็นผู้กำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพโดยวิธีใดก็ได้ นอกจากวิธีชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด มากำหนดเป็นหลักเกณฑ์วิธีชำระค่าเลี้ยงชีพ โดยให้มีการบัญญัติว่า “วิธีการชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ให้ศาลมีคำสั่งชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงโดยวิธีใดก็ได้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้ให้ และฐานะของผู้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง” ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า หากได้นำแนวความคิดดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในเรื่องวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะทำให้วิธีชำระค่าเลี้ยงชีพมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ ซึ่งเป็นทางเลือกให้มีการพิจารณากำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพตามความเหมาะสมของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย และส่งผลให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ได้รับค่าเลี้ยงชีพครบถ้วนตามที่สิทธิที่พึงมีตามที่กฎหมายให้ความคุ้มครองไว้

6) ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรกำหนดหลักเกณฑ์การเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพไว้โดยเฉพาะ โดยไม่นำหลักเกณฑ์การเปลี่ยนแปลงค่าอุปการะเลี้ยงดู ในลักษณะ 3 เรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดู มาใช้บังคับ เนื่องจากลักษณะของค่าเลี้ยงชีพไม่ได้เหมือนกับ

ค่าอุปการะเลี้ยงดูทั้งหมด และเห็นควรนำเอาการกระทำของฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งกระทำการโดยใช้สิทธิไม่สุจริต หรือจงใจทำตัวเองยากจนลง หรือจงใจไม่คำนึงถึงประโยชน์สำคัญด้านทรัพย์สินของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไปเป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงเพิกถอนค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้ โดยผู้ศึกษาได้นำแนวความคิดของกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 1579 ซึ่งบัญญัติไว้ชัดเจนว่า หากฝ่ายที่เรียกค่าเลี้ยงชีพจงใจทำตัวเองยากจนลง หรือจงใจไม่คำนึงถึงประโยชน์สำคัญด้านทรัพย์สินของกลุ่มสมรสฝ่ายที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ย่อมเป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงเพิกถอนค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้ มากำหนดเป็นหลักเกณฑ์การเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ มากำหนดเป็นหลักเกณฑ์การเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ โดยให้มีการบัญญัติว่า “เมื่อพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของกลุ่มฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป ผู้มีส่วนได้เสียอาจร้องขอให้ศาลสั่งแก้ไขในเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง โดยเพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงในภายหลังได้”

ในกรณีที่กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง กระทำการโดยใช้สิทธิไม่สุจริต หรือจงใจทำตัวเองยากจนลง หรือไม่คำนึงถึงประโยชน์สำคัญด้านทรัพย์สินของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง ผู้มีส่วนได้เสียอาจร้องขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนค่าอุปการะเลี้ยงดูภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงได้” ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า หากได้นำแนวความคิดดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะทำให้กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ไม่ต้องรับภาระจ่ายค่าเลี้ยงชีพมากเกินไปจนสมควร

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้ศึกษาได้นำเอาแนวความคิดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพของกฎหมายของประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มาปรับใช้เป็นแนวทางในการเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ โดยมีความมุ่งหวังว่า จะทำให้หลักเกณฑ์การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ เป็นไปตามเจตนารมณ์หลักของการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพอย่างแท้จริง และเกิดความเป็นธรรมแก่ทั้งฝ่ายผู้ให้ค่าเลี้ยงชีพ และผู้รับค่าเลี้ยงชีพ อันเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ด้านสังคม ที่มีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

Spousal support. (ม.ป.ป.) สืบค้น 10 สิงหาคม 2558, จาก

<http://www.bcfamilylawresource.com/05/0500body.htm>

เกวลิน ต่อปัญญาชาญ. (2554). *การสมรสโดยอุกกลน้อผล*. กรุงเทพฯ.

กฤตภาส สุวรรณศรี. (2552). *มาตรการทางกฎหมายในการเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดู ศึกษาเฉพาะกรณี: คู่สมรส* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2554). *หลักสุจริตและเหตุเหนือความคาดหมายในการชำระหนี้*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

จิต เศรษฐบุตร. (2522). *หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นัฏสุวรรณ วิทยะวานิชกุล. (2551). *มาตรการการจ่ายค่าเลี้ยงชีพของคู่สมรสหลังการหย่า* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชาติชาย อัครวิบูลย์. (2552). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2527). *กฎหมายว่าด้วยสัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2546). *ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นิติกรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

ณัฐพงศ์ โปษะกะบุตร. (2555, สิงหาคม). *หลักสุจริต: หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ*, 3.

ถาวร โพธิ์ทอง. (2552). *พจนานุกรมกฎหมายและศัพท์ที่เกี่ยวข้องอังกฤษ-ไทย*.

นภาพร สุทธินันท์. (2549). *ค่าเลี้ยงชีพ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นุชทิพย์ ป. บรรจงศิลป์. (2524). *ผลของการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บริษัท บางกอก มีเดีย แอนด์ บรอดคาสติ้ง จำกัด (BMB). (ม.ป.ป.). สืบค้น 15 สิงหาคม 2558, จาก

<http://www.pptvthailand.com/news/15205>

- ประเมศร บัณฑิตกรวิวัฒน์. (2556). *แนวทางการใช้ดุลพินิจของศาลในการคุมประพฤติ ศึกษาเฉพาะกรณีการสืบเสาะและพินิจ* (การอบรมหลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ 11). กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ประสพสุข บุญเดช. (2533, มีนาคม-เมษายน). คำเลี้ยงชีพ. *ตุลพาห*, 37(2).
- ประสพสุข บุญเดช. (2556). *หลักกฎหมายครอบครัว* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ประสพสุข บุญเดช. (2556, มีนาคม). สิทธิสตรีกับกฎหมายครอบครัวแก้ไขใหม่. *วารสารธรรมศาสตร์*, 1(2).
- ประสพสุข บุญเดช. (2558). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว* (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา.
- ประสิทธิ์ จงวิจิต. (2527). *การพิสูจน์ในคดีละเมิดโดยประมาทเลินเล่อ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหิดล). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.
- พัทธ์ธีรา ไชยนันท์พัฒน์. (2558). *ศาลไทยกับการยกหลักความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนขึ้น เพื่อเพิกถอนหรือไม่รับบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหิดล). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พิทยา เรือนแก้ว, สวพร บัวแดง, และอัญชัน เสียร์ลิ่ง (บ.ก.). (2552). *อยู่เยอรมนีคู่มือสำหรับคนไทย ฉบับกระเป๋าก*. ม.ป.ท.
- พิชญ์พันธ์ เศรษฐบุตร. (2525). *การหย่า* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหิดล). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.
- ไพโรจน์ กัมพูสิริ และรัชฎา เอกบุตร. (2555). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรียงมาตราว่าด้วยบรรพ 5 มาตรา 1435 – 1598/41*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.
- ไพโรจน์ กัมพูสิริ. (2535, มิถุนายน). หลักเกี่ยวกับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกฎหมายครอบครัวไทย. *วารสารนิติศาสตร์ธรรมศาสตร์*, 17(2).
- ไพโรจน์ กัมพูสิริ. (2553). *ย่อหลักกฎหมายครอบครัว* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไพโรจน์ กัมพูสิริ. (2555). *รวมบทความกฎหมายลักษณะครอบครัว* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- มาโนช จรมาศ. (2508, พฤษภาคม). ข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน. *ตุลพาห*, 12(5).

- วรภัทร รัตนพานิชย์. (2551). เหตุหย่า: ศึกษากรณีความเสมอภาคของชายและหญิงในการเรียกค่าทดแทน, *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 34(1).
- วารี นาสกุล และเบญจวรรณ ธรรมรัตน์. (2554). *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว*. กรุงเทพฯ: พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย).
- ศันท์ภรณ์ (จำปี) โสคติพันธุ์. (2553). *คำอธิบายนิติกรรม – สัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ศุภวรรณ ศุภธีรวงศ์. (2557). *บทบาทศาลในการกำหนดค่าเสียหายต่อจิตใจ: ศึกษากรณีความเสียหายแก่ชีวิต* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สมชาย กษิติประดิษฐ์. (2550). *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยครอบครัว LW 304*.
- สมบัติ ว่างตาล. (2506, พฤษภาคม). การแยกกันอยู่และการหย่าตามกฎหมายฝรั่งเศสโดยย่อ. *คูลพาท*, 6(5).
- สัญญาชัย สิงหลกะ. (2519, พฤษภาคม – มิถุนายน). การพิจารณาเกี่ยวกับค่าอุปการะเลี้ยงดูในสหรัฐอเมริกา. *คูลพาท*, 23(1).
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2545). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- อุกฤษ มงคลนาวิน. (2518, มกราคม-มีนาคม). ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน. *บทบัญญัติ*.

ภาษาต่างประเทศ

- Bryan A. Gerner. (2004). *Black's Law Dictionary*.
- Bromley, P.M. and Lown, N.V. (1992). *Family Law*. London: Butterwoths.
- Carbonnier, J. (1977). *Droit civil, Tome 2, Themis*. Paris: Universitaires de France.
- Cretney, S.M. and Masson, J.M. (1997). *Principles of Family Law* (6th ed.). London: Sweet & Maxwell.
- Kate Standley. (Palgrave, 2001). *Family Law* (Thrid edition).
- Laurent, F. (1875). *Principes de droit civil francais. Tome3*. Paris: Bruylant-Christophe&Cie.
- O'Donnell, William J., and David A. Jones. (1982). *The Law of Marrige and Marital Arternative*. Washington D.C: D.C. Helth and Company

Parnell J. T. Callahan. (1967). *The Law of Separation And Divorce*.

Payne, Julien D., and Payne, Marilyn. (1994). *Introduction to Canadian Family Law*. Scarborough
Ontario: Carswell.

Peter B. Norton and Joseph J. Esposito. (1994). *The New Encyclopedia Britannica. Vol.1*.

P.M. Bromley and N.V. Lowe. (1992). *Family Law*.

Wardle, Lynn D., and C.Nolan, Laurence. (1998). *International Encyclopaedia Of Laws. Vol.1*.
Family Succession. Kluwer Law International.

William J.O'Donnell and David A. Jones. (1982). *The Law of Marriage and marital Alternative*.

กรม
พาณิชย์
และ
อุตสาหกรรม

ภาคผนวก

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

เรื่อง

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพ และการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ
ภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง

บทสัมภาษณ์

1. ผู้พิพากษา

1) ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ ศาลแรงงานกลาง (อดีตผู้พิพากษาหัวหน้าคณะศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนนทบุรี¹) ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การที่ไม่ได้กำหนดความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไว้ในกฎหมายให้ชัดเจน ผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้พิจารณาคดีซึ่งมีการเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพจึงต้องตีความความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ว่ามีความหมายอย่างไร ผู้พิพากษาบางท่าน ซึ่งยังไม่มีครอบครัวก็อาจมีความไม่เข้าใจในความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” อย่างแท้จริง ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า ควรมีการกำหนดนิยามของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไว้ให้ชัดเจน

ในปัจจุบันสภาพสังคมไทยยังมีความเหลื่อมล้ำกันอยู่ ดังนั้น อำนาจต่อรองตามสถานะทางสังคม หรือสถานะทางเศรษฐกิจ จึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรสจะ ไม่มีการนำคดีขึ้นสู่ศาล แต่หากไปคู่ข้อมูลจากอำเภอ จะพบว่า ส่วนใหญ่หญิงจะเป็นผู้ได้รับค่าเลี้ยงชีพ เนื่องจากระหว่างสมรสหญิงไม่ได้ประกอบอาชีพ

หรือหญิงดำรงชีพอยู่ได้ด้วยการทำงานจากฝ่ายชายเป็นส่วนใหญ่ เมื่อมีการหย่าขาดจากกัน โดยความยินยอมของกลุ่มสมรสทั้งสองฝ่าย ฝ่ายชายจะเสนอค่าเลี้ยงชีพเป็นจำนวนที่น้อย ซึ่งฝ่ายหญิงต้องจำยอมตกลงรับค่าเลี้ยงชีพในจำนวนที่น้อยดังกล่าว เพื่อให้พ้นจากสถานะการเป็นครอบครัวโดยเร็ว และไม่ต้องไปดำเนินคดีให้มีความยุ่งยากต่อไป ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า ควรมีมาตรการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับเรื่องการหย่า และการเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพมากขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้กลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งไม่มีความรู้ยอมตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ โดยมีความคิดว่า เพื่อให้การหย่าพ้น ๆ ทั่วไป

คนวิกลจริต เป็นบุคคลซึ่งไม่มีสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก สภาพความเป็นคนวิกลจริตดังกล่าวจึงเป็นอุปสรรคในการดำเนินคดี เนื่องจากบุคคลซึ่งเป็นคนวิกลจริตไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ 100% ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า ควรมีมาตรการในการช่วยเหลือ หรือมีผู้ให้การตัดสินใจแทนคนวิกลจริตในการดำเนินคดีต่อไป

ในคดีหย่า เคยมีกรณีที่กลุ่มสมรสไม่ได้ตกลงกำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งในกรณีที่กลุ่มสมรสไม่ได้ตกลงกำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพ หรือไม่มีกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอว่า จะใช้วิธีชำระค่าเลี้ยงชีพโดยวิธีใด ศาลสามารถกำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพได้โดยให้ชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด โดยโอนเข้าบัญชีของกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ การที่ศาลสามารถ

¹ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2558.

กำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพได้โดยให้ชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนดได้เพียงวิธีเดียวเท่านั้น ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่า เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ที่แคบเกินไป เนื่องจากปัจจุบันสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลง จนเข้าสู่ยุคกระแสโลกาภิวัตน์ การกำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพ จึงควรมีทางเลือก วิธีชำระค่าเลี้ยงชีพให้หลากหลายตามสภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ควรจำกัดให้ศาล กำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพได้เพียงวิธีชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนดนัดได้เพียงวิธีเดียวเท่านั้น

การจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ศาลจะพิจารณาจากปัจจัยอื่น ๆ หลายอย่างประกอบกัน เช่น ประวัติการทำงาน สถานะทางการเงิน การที่ศาลพิพากษาให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ได้หมายความว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพไม่ต้องทำงานหาเลี้ยงชีพตนเอง กล่าวคือ คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพจะต้องประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองด้วย ไม่ใช่รอรับค่าเลี้ยงชีพจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ดังนั้น หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพไม่ขวนขวายประกอบอาชีพ หรือทำตัวเองให้ยากจนลง เพื่อที่ตนเองจะมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพตลอดไป ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพก็ไม่ควรที่จะได้รับค่าเลี้ยงชีพต่อไป

2) ผู้ประนีประนอม (ผู้พิพากษาสมทบ)² ได้ให้สัมภาษณ์ว่า หญิงและชายยามที่รักกัน ก็ตกลงปลงใจใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยา แต่ยามที่อีกฝ่าย ต้องทุพพลภาพ เช่น เป็นอัมพาตลำตัว ช่วงล่าง ซึ่งเป็นความบกพร่องที่เกิดจากสภาพภายนอกก็จะหย่าร้างกัน โดยอาศัยเหตุฟ้องหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516(10) กรณีสามีหรือภริยามีสภาพร่างกายทำให้สามีหรือภริยานั้น ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ทั้งที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ไม่ได้มีความผิด อีกทั้งเมื่อมีการหย่ากันก็จะส่งผลให้ฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ได้รับความยากลำบากในการดำรงชีวิตภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง หรืออาจจะดำรงชีวิตด้วยตนเองไม่ได้ ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงควรจะต้องมีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้กับคู่สมรสฝ่ายซึ่งทุพพลภาพดังกล่าว

² การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2558.

2. เจ้าหน้าที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

นิติกร ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง³ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ส่วนใหญ่แล้วฝ่ายหญิงจะเป็นผู้เรียกร้องค่าเลี้ยงชีพ เนื่องจากระหว่างการสมรสฝ่ายหญิงดำรงชีพอยู่ได้ด้วยการอุปการะเลี้ยงดูจากฝ่ายชาย ซึ่งศาลจะมีคำสั่งให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งภายหลังการสมรสสิ้นสุดลง โดยพิจารณาจากเหตุในการหย่า รวมทั้งปัจจัยอื่นๆ ของทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายหลายปัจจัยประกอบกัน เช่น การประกอบอาชีพ สถานะทางการเงิน เป็นต้น

สำหรับการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส ในกรณีที่ฝ่ายหญิงเป็นผู้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะตกลงกันให้ฝ่ายชายจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่ฝ่ายหญิงจำนวนหนึ่ง ซึ่งเมื่อพิจารณาจากประวัติการประกอบอาชีพ และประวัติสถานะทางการเงิน แล้วจะพบว่า ฝ่ายชายมีความสามารถจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้มากกว่าจำนวนที่ตกลงกัน แต่เนื่องจากหากฝ่ายหญิงไม่ยินยอมให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่ตนตามจำนวนที่ฝ่ายชายเสนอ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นอันยุติ ซึ่งจะต้องมีการต่อสู้กันในคดีฟ้องหย่าต่อไป ซึ่งมีความยุ่งยาก และเสียเวลา และหากมีการต่อสู้คดีฝ่ายหญิงอาจจะไม่ได้รับค่าเลี้ยงชีพ หรือได้รับค่าเลี้ยงชีพน้อยก็เป็นได้ ฝ่ายหญิงจึงยินยอมให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามจำนวนที่ฝ่ายชายเสนอ ทั้งที่ฝ่ายชายมีความสามารถจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่ฝ่ายหญิงในจำนวนมากกว่าตามที่ตกลงกัน

เมื่อมีการตกลงให้ฝ่ายหนึ่งจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งแล้ว เมื่อวันเวลาผ่านไป สถานะทางเศรษฐกิจของแต่ละฝ่ายย่อมเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากในแต่ละปีค่าครองชีพสูงขึ้น ค่าเลี้ยงชีพที่ได้รับจึงไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพของฝ่ายที่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ประกอบมาตรา 1598/39 กำหนดไว้ว่า ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ว่าจะเป็นฝ่ายที่มีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ หรือฝ่ายที่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ สามารถร้องขอต่อศาลเพื่อขอแก้ไขเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพได้ ซึ่งเหตุในการขอเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือสถานะทางการเงิน ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เคยเจอกรณีการขอเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพในกรณีที่ฝ่ายที่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพประพฤติดินโดยใช้สิทธิโดยไม่สุจริต ไม่ชวนขวยประกอบอาชีพ หรือทำตนเองให้ยากจนลง เพื่อที่จะได้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพตลอดไปแต่อย่างใด

ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เคยเจอกรณีคดีฟ้องหย่าในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสภาพแห่งกายทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (10) แต่ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่า ในมุมมองทางศีลธรรม คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพแห่งกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลอาจได้รับความเดือดร้อนจากการประกอบอาชีพ หรือจากการดำรงชีพ

³ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 ตุลาคม 2558.

ภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลง ดังนั้น จึงควรช่วยเหลือ โดยให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพแห่งกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลภายหลังจากการสมรสสิ้นสุดลงด้วย

สำหรับวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพนั้น ส่วนใหญ่แล้วฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะตกลงชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด โดยวิธีการ โอนเข้าบัญชีของฝ่ายที่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ แต่วิธีชำระค่าเลี้ยงชีพดังกล่าว มีข้อเสีย กล่าวคือ ในอนาคตสภาพเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพจะไม่ชำระค่าเลี้ยงชีพ หรือสภาพเศรษฐกิจไม่เปลี่ยนแปลงไป แต่โอกาสที่ฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพจะไม่ชำระค่าเลี้ยงชีพก็มีความเสี่ยงสูง ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่าวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพโดยวิธีดังกล่าวไม่เหมาะสม วิธีชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินก้อนมีความเหมาะสมมากกว่า เนื่องจากไม่ต้องกังวลว่าในอนาคตจะเกิดปัญหาผัดผ่อนไม่ชำระค่าเลี้ยงชีพ แต่ทั้งนี้ ควรจะต้องคำนึงถึงความสามารถของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพด้วยว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมีความสามารถในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินก้อนหรือไม่

3. เจ้าหน้าที่ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนนทบุรี

นิติกร ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนนทบุรี⁴ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า บุคคลที่เป็นนักกฎหมายย่อมมีความเข้าใจได้ว่า คำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” มีความหมายอย่างไร แต่คนทั่วไปจะไม่เข้าใจว่า คำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” มีความหมายอย่างไร ครอบคลุมในเรื่องใดบ้าง ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า ควรมีการกำหนดนิยามของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไว้ให้ชัดเจน

การดำเนินคดีหย่าของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนนทบุรี จะมีการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อน ซึ่งเมื่อคูจากประวัติการทำงาน สถานะทางการเงิน ซึ่งคู่สมรสทั้งสองฝ่ายจะต้องยื่นข้อมูลดังกล่าว เพื่อให้มีการแบ่งทรัพย์สินระหว่างสินสมรส สินส่วนตัวในคดีฟ้องหย่า จะพบว่า คู่สมรสฝ่ายใดมีฐานะดีกว่ากัน และพบว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพมีความสามารถในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้มากน้อยเพียงใด แต่เนื่องจากคู่สมรสทั้งสองฝ่ายต่างมุ่งหมายที่จะหย่าขาดจากกัน ซึ่งถือเป็นประเด็นหลัก มากกว่ามุ่งหมายที่จะเรียกค่าเลี้ยงชีพจากอีกฝ่าย ซึ่งถือเป็นเรื่องประกอบ อีกทั้งเพื่อที่จะได้ไม่ต้องต่อสู้คดีกันต่อไป หากการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจึงต้องยอมตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ แม้ว่าคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพจะมีความสามารถในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้มากกว่าจำนวนค่าเลี้ยงชีพที่ตกลงกันก็ตาม

ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เคยเจอคดีฟ้องหย่าในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพแห่งกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (10) โดยผู้ให้สัมภาษณ์ มีความเห็นว่า คนเคยเป็นสามี ภริยากัน เมื่อมีการหย่าขาดจากกันในทางศีลธรรม

⁴ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 ตุลาคม 2558.

คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งก็ควรต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลด้วย

คนวิกลจริต เป็นบุคคลซึ่งไม่มีสติสัมปชัญญะ ขาดความรำลึก โดยสภาพของคนวิกลจริตจึงไม่สามารถฟ้อง หรือฟ้องแย้งเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ และในบางกรณีทนายความก็ไม่ทราบว่าการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพของคนวิกลจริต จะต้องมีการฟ้องหรือฟ้องแย้งด้วย ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า การจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งวิกลจริต ควรมีหลักเกณฑ์เหมือนกับเรื่องอำนาจปกครองบุตร ซึ่งศาลสามารถพิพากษาให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้ โดยไม่ต้องฟ้องหรือฟ้องแย้ง จึงจะมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ

การกำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพควรมีความยืดหยุ่น ดังนั้น ในกรณีที่คู่สมรสไม่ได้ตกลงกำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพ หรือไม่มีคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอว่า จะใช้วิธีชำระค่าเลี้ยงชีพโดยวิธีใด ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า ศาลควรมีอำนาจกำหนดวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพได้มากกว่าหนึ่งวิธี นอกจากวิธีชำระเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด

ในการปฏิบัติหน้าที่ที่ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนนทบุรี ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เคยพบว่ามีกรรงขอเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพต่อศาล ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพไม่ชวนขายประกอบอาชีพ หรือทำตัวเองให้ยากจนลง เพื่อที่จะได้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพตลอดไป ภายหลังจากที่ศาลพิพากษาให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพจะต้องประกอบอาชีพทำมาหาเลี้ยงชีพตนเองด้วย ไม่ใช่คอยรับการช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูจากอีกฝ่ายหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้น หากพบว่าภายหลังจากที่ศาลพิพากษาให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพไปแล้ว คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพ ไม่ชวนขายประกอบอาชีพ หรือทำตัวเองให้ยากจนลงเพื่อที่จะได้มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพตลอดไป จึงควรต้องมีการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพ

4. ทนายความ

1) ทนายความคนที่ 1⁵ ซึ่งทำงานอยู่ที่จังหวัดสุโขทัย ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์เคยทำหน้าที่ว่าความเกี่ยวกับคดีฟ้องหย่าให้แก่ทั้งฝ่ายหญิง และฝ่ายชาย ซึ่งในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส ฝ่ายหญิงจะร้องขอให้มีการกำหนดในสัญญาหย่าว่า หากในอนาคตฝ่ายหญิงมีพฤติกรรม รายได้หรือฐานะเปลี่ยนแปลงไป เช่น ฝ่ายหญิงมีฐานะยากจนลง ฝ่ายหญิงสามารถขอให้ฝ่ายชาย จ่ายค่าเลี้ยงชีพเพิ่มในอนาคตได้ เนื่องจากฝ่ายหญิงมีความเห็นว่า เมื่อวันเวลาผ่านไปในอนาคต เศรษฐกิจ ค่าครองชีพในการดำรงชีพย่อมเปลี่ยนแปลงไป ค่าเลี้ยงชีพที่ได้รับ

⁵ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2558.

จึงไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพของฝ่ายหญิง แต่โดยส่วนมากฝ่ายชายจะไม่เต็มใจ และไม่เห็นด้วยให้มีการกำหนดข้อตกลงดังกล่าวไว้ในสัญญาหย่า จึงต้องมีฟ้องคดีต่อศาล และดำเนินการไกล่เกลี่ยกัน ซึ่งเมื่อมีการไกล่เกลี่ยกันแล้ว ฝ่ายหญิงจึงยินยอมให้ไม่ต้องกำหนดข้อตกลงดังกล่าวไว้ในสัญญาหย่า เพื่อที่ไม่ต้องไปดำเนินคดีต่อไป ซึ่งมีผลให้ฝ่ายหญิงไม่สามารถร้องขอต่อศาลเพื่อขอเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพในภายหลังได้ เนื่องจากไม่ได้มีการตกลงกำหนดการเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพเอาไว้แต่แรก จึงเป็นเหตุให้ในอนาคตฝ่ายหญิงต้องลำบากในการดำรงชีพ เนื่องจากมีค่าครองชีพที่สูงขึ้น

ส่วนในกรณีการหย่าตามคำพิพากษาของศาล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ประกอบมาตรา 1598/39 ได้บัญญัติไว้ชัดเจนแล้วว่า หากพฤติการณ์ รายได้หรือฐานะเปลี่ยนแปลงไป ก็สามารถร้องขอต่อศาลเพื่อขอเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพได้ ดังนั้น เมื่อเศรษฐกิจและค่าครองชีพในการดำรงชีพเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งส่งผลให้ฝ่ายหญิงได้รับความยากลำบากในการดำรงชีพ โดยค่าเลี้ยงชีพที่ได้รับไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ฝ่ายหญิงก็สามารถร้องขอต่อศาลเพื่อขอเปลี่ยนแปลงค่าเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ประกอบมาตรา 1598/39 ได้

2) ทนายความคนที่ 2⁶ ซึ่งทำงานอยู่ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ให้สัมภาษณ์ว่า โดยส่วนใหญ่การหย่าขาดจากกันมักจะไม่ค่อยมีปัญหา เนื่องจากเมื่อชายและหญิงไม่มีความต้องการที่จะอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยาต่อไปก็ย่อมสมัครใจที่จะทำการหย่าขาดจากกัน แต่ในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะไม่สามารถตกลงกำหนดแบ่งทรัพย์สิน หรือตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพได้ จึงเป็นเหตุให้ฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงต้องมาจ้างทนายความเพื่อดำเนินการฟ้องหย่าต่อศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสุราษฎร์ธานีต่อไป ซึ่งในการดำเนินคดีฟ้องหย่าต่อศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี จะมีการตั้งผู้ประนีประนอมคดีครอบครัวเพื่อดำเนินการไกล่เกลี่ย และเมื่อตกลงไกล่เกลี่ยกันได้ จะมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ โดยตกลงหย่าขาดจากกันด้วยความสมัครใจ ซึ่งเป็นการหย่าด้วยความยินยอมของคู่สมรส ซึ่งเกี่ยวกับการตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ จะเป็นไปตามความพอใจของฝ่ายชายและฝ่ายหญิง โดยกำหนดตามความสามารถของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพว่า มีความสามารถที่จะจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นจำนวนเท่าใด และกำหนดตามความพอใจของคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพว่า มีความพอใจในการได้รับค่าเลี้ยงชีพตามจำนวนที่อีกฝ่ายเสนอหรือไม่ และโดยส่วนใหญ่จะกำหนดวิธีการชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินก้อน เนื่องจากฝ่ายชายและฝ่ายหญิงที่หย่าขาดจากกันไม่ยากที่จะมีนิติสัมพันธ์ยุ่งเกี่ยวกันอีก และคู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพมีความต้องการที่จะนำค่าเลี้ยง

⁶ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 15 กันยายน 2558.

ชีพไปลงทุนประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองมากกว่า ซึ่งหากมีการกำหนดให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนดนัด ก็ไม่แน่ว่า ในอนาคตคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพจะจ่ายค่าเลี้ยงชีพครบถ้วนหรือไม่ ซึ่งหากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพไม่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ก็จะต้องดำเนินการบังคับคดี ซึ่งการดำเนินคดีก็จะไม่เสร็จสิ้น เกิดความลำบากแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งได้รับค่าเลี้ยงชีพซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งจะต้องมาดำเนินคดีที่ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งอยู่ห่างไกลกัน

3) นายความคนที่ 3⁷ ซึ่งทำงานอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในระหว่างที่ผู้ให้สัมภาษณ์ทำหน้าที่เป็นนายความที่บริษัทแห่งหนึ่งในท้องที่กรุงเทพมหานคร เคยมีฝ่ายชายมาปรึกษาให้ทาคดีฟ้องหย่า โดยเหตุผลส่วนหนึ่งที่ฝ่ายชายต้องการขอหย่า ก็เนื่องมาจากฝ่ายชายทำหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูฝ่ายหญิงเป็นอย่างดีแล้ว โดยให้เงินเป็นเงินเดือน ๆ ละ ประมาณ 100,000 บาท ซึ่งรวมเป็นค่าผ่อนบ้าน ค่าผ่อนรถ และค่าเลี้ยงดูบุตร แต่ฝ่ายหญิงกลับประพฤติตนสุรุษสุร่าย นำเงินอุปการะเลี้ยงดูที่ได้รับ ไปเล่นการพนัน ซื้อของฟุ่มเฟือย ไม่นำเงินที่ได้รับไปผ่อนบ้าน ผ่อนรถ และเนื่องจากฝ่ายชายเป็นผู้ที่มีฐานะดีกว่าฝ่ายหญิง ในการดำเนินคดีฟ้องหย่า จึงไม่มีการเรียกค่าเลี้ยงชีพจากอีกฝ่ายแต่อย่างใด จากนั้นผู้สัมภาษณ์ได้ลาออกจากบริษัทเดิมและไปทำงานที่บริษัทแห่งใหม่จึงไม่ได้ทำคดีดังกล่าวต่อไป

ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องค่าเลี้ยงชีพว่า หากมีการตกลงให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพอีกฝ่ายหนึ่งไปแล้ว และต่อมาภายหลังปรากฏว่า คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพประพฤติตนสุรุษสุร่าย ไม่ได้นำค่าเลี้ยงชีพไปใช้จ่ายในการดำรงชีพตามความจำเป็น ควรจะต้องมีการลดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ เนื่องจากเดิมเคยเป็นสามีภริยากันมาก่อน ก็ควรจะมีการเอื้ออาทรต่อกัน จึงยังไม่ควรเพิกถอนค่าเลี้ยงชีพเสียทีเดียว แต่หากเมื่อพ้นระยะเวลาไปได้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง เช่น ประมาณสองเดือน หากคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพยังประพฤติตนสุรุษสุร่ายอยู่เช่นเดิม ก็ควรที่จะเพิกถอนค่าเลี้ยงชีพ เนื่องจากความประพฤติดังกล่าวทำให้ติดเป็นนิสัยและยังทำให้เป็นภาระแก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพด้วย

ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เคยทาคดีฟ้องหย่าในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสภาพร่างกายทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (10) แต่ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 ไม่ได้เปิดช่องให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (10) มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ แต่หากมองในแง่ของศีลธรรม คู่สมรสทั้งสองฝ่ายต่างเคยใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันมาก่อน จึงควรมีความเอื้ออาทรต่อกัน และเมื่อการสมรสสิ้นสุด

⁷ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 กันยายน 2558.

ลงแล้ว คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลอาจจะได้รับความเดือดร้อนจากการประกอบอาชีพ หรือจากการดำรงชีพ จึงควรที่จะต้องมีการเปิดช่องให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากการประกอบอาชีพ หรือจากการดำรงชีพ มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพด้วย

4) นายความคนที่ 4⁸ ซึ่งทำงานอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์เคยทำหน้าที่ว่าความเกี่ยวกับคดีฟ้องหย่าให้แก่ฝ่ายหญิง ซึ่งเมื่อมีการฟ้องคดีหย่าต่อศาลเยาวชนและครอบครัวกลางแล้ว ได้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ซึ่งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงสามารถตกลงหย่าขาดจากกันได้ โดยมีการตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ และวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพตามความพึงพอใจของทั้งสองฝ่ายไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งเกี่ยวกับวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด เกิดปัญหาว่า ในภายหลังฝ่ายชายไม่ปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ทำให้เกิดปัญหาผัดผ่อนไม่ชำระค่าเลี้ยงชีพ จึงต้องมีการดำเนินการบังคับคดี ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า ไม่ควรให้มีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนด อีกทั้งเมื่อมีการหย่าขาดจากกันแล้วทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงย่อมมีอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ไม่อยากที่จะต้องมาเกี่ยวข้องกับอีก การชำระค่าเลี้ยงชีพเป็นเงินเป็นครั้งคราวตามกำหนดให้ครบถ้วนตามที่ตกลงกันในสัญญาประนีประนอมยอมความจึงเป็นไปได้ยาก

ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เคยทำคดีฟ้องหย่าในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสภาพร่างกายทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (10) แต่ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่า สภาพร่างกายซึ่งทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล นั้น เป็นสภาพซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากการสมรสแล้ว และเป็นสภาพซึ่งคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลไม่คาดคิด หรือต้องการที่จะให้เกิดขึ้น การที่อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล จึงเป็นการทอดทิ้งคู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล เพื่อไปมีชีวิตใหม่ที่ดีกว่า ทั้งที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ไม่ได้มีความผิด การหย่าในการกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสภาพร่างกายทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (10) จึงควรมีการจ่ายค่าชดเชยให้แก่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล การที่คู่สมรสฝ่ายซึ่งมีสภาพร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลไม่มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ ผู้ให้สัมภาษณ์จึงเห็นว่าไม่ยุติธรรม

⁸ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 24 กันยายน 2558.

5) นายความคนที่ 5⁹ ซึ่งทำงานอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เคยทำคดีฟ้องขอให้แก่ฝ่ายหญิง โดยในการตกลงจ่ายค่าเลี้ยงชีพในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรสเป็นการเจรจาอย่างหนึ่ง การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพจึงอยู่ที่ความพอใจของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง แต่เมื่อพิจารณาจากสถานะทางการเงินของฝ่ายชายแล้ว ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า ฝ่ายชายมีความสามารถในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้มากกว่าจำนวนค่าเลี้ยงชีพตามที่ตกลงกัน แต่เนื่องจากฝ่ายหญิงเห็นว่า หากไม่ตกลงตามจำนวนที่ฝ่ายชายเสนอ อาจจะได้ค่าเลี้ยงชีพ หรืออาจจะต้องมีการต่อสู้คดีต่อไปอีก ทำให้เสียเวลา ฝ่ายหญิงจึงยอมตกลงตามจำนวนค่าเลี้ยงชีพที่ฝ่ายชายเสนอ

ทั้งนี้ การกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพ และวิธีชำระค่าเลี้ยงชีพ ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่า ควรมีความยืดหยุ่น และมีความเป็นธรรมแก่กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีหน้าที่จ่ายค่าเลี้ยงชีพ และกลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพ

6) นายความคนที่ 6¹⁰ ซึ่งทำงานอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ได้ให้สัมภาษณ์ว่า แต่ละบุคคลย่อมมีวิถีชีวิตในการดำรงชีพแตกต่างกัน เช่น ผู้หญิงบางคนมีหน้าที่ทางสังคม ต้องมีค่าใช้จ่ายเรื่องความสวยงาม ผู้หญิงบางคนไม่มีค่าใช้จ่ายส่วนนี้ ซึ่งค่าเลี้ยงชีพไม่ได้มีการบัญญัติความหมายไว้ชัดเจน จึงไม่สามารถทราบได้ว่าค่าเลี้ยงชีพมีความหมายครอบคลุมถึงเรื่องค่าใช้จ่ายในเรื่องดังกล่าวด้วยหรือไม่ ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า ความหมายของคำว่า “ค่าเลี้ยงชีพ” ไม่มีความชัดเจน

7) นายความคนที่ 7¹¹ ซึ่งทำงานอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในกรณีหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรสนั้น เมื่อมีการจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพแล้ว เมื่อวันเวลาผ่านไป ค่าเลี้ยงชีพที่ได้รับจึงมีไม่เพียงพอ เนื่องจากค่าครองชีพสูงขึ้น สถานะทางเศรษฐกิจย่อมเปลี่ยนแปลงไป แต่กลุ่มสมรสฝ่ายซึ่งมีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพไม่สามารถขอเปลี่ยนแปลงแก้ไขจำนวนค่าเลี้ยงชีพที่ตกลงกันไว้แต่แรกได้ เนื่องจากการตกลงกำหนดจำนวนค่าเลี้ยงชีพดังกล่าวเป็นการตกลงในกรณีการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรส ซึ่งเมื่อไม่ได้มีการฟ้องหย่าหรือฟ้องแย้งในคดีหย่า สิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพจึงเป็นอันสิ้นสุด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 วรรคสอง

ผู้ให้สัมภาษณ์เคยทำหน้าที่ว่าความในคดีฟ้องหย่าให้กับกลุ่มสมรสฝ่ายหนึ่ง ในกรณีที่กลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งมีสภาพร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 1510(10) แต่ไม่ได้มีการร้องเรียกค่าเลี้ยงชีพจากอีกฝ่ายหนึ่ง เนื่องจากฝ่ายที่มีสภาพ

⁹ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 25 กันยายน 2558.

¹⁰ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 26 กันยายน 2558.

¹¹ การสื่อสารระหว่างบุคคล, 29 กันยายน 2558.

ร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลไม่ได้มีความผิด อีกทั้งฝ่ายที่ฟ้องหย่ามีสถานะทางเศรษฐกิจดีกว่าฝ่ายที่มีสภาพร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล ดังนั้น หากจะไปเรียกค่าเลี้ยงชีพจากฝ่ายที่มีสภาพร่างกายซึ่งไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาลย่อมจะดูไม่ดี

PPU

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

จิระจิตติ กะการดี

วุฒิการศึกษา

พ.ศ. 2549 นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

พ.ศ. 2550 เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 60

สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

พ.ศ. 2551 – ปัจจุบัน พนักงานได้ส่วนชำนาญการ

สายงานปราบปรามการทุจริต สำนักงานคณะกรรมการ

ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ